

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt vores arbejde – Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her:
<https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

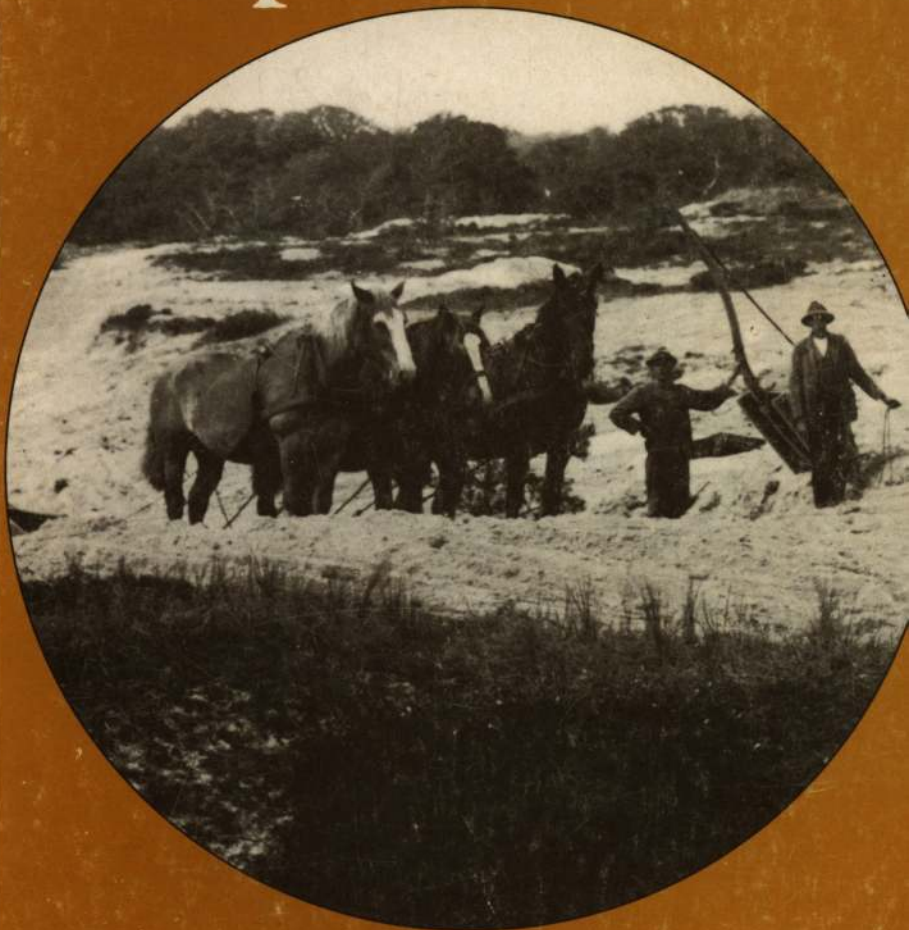
Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskernes Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>
Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

Bondedreng på valsen

Mads Fuglsang
fortæller om sit liv

MADS FUGLSANG

BONDEDRENG PÅ VALSEN

Mads Fuglsang blev født i 1905 og voksede op hos sine bedsteforældre på et fattigt fynsk husmandssted. Gennem sit lange liv har han prøvet lidt af hvert og set det meste af verden. Hans erindringer handler om den langsomme politiske opvågnen fra barndomshjemmets venstremiljø over forskellige pladser på bondegårde og herregårde, indtil han kommer til København og slutter sig til skarerne af hjem- og arbejdsløse, som sov under åben himmel, levede på plad og tusk og prøvede at holde væggetøjet nede. Bogen slutter der, hvor Mads Fuglsang for sine sidste spareskillinger rejser til Hamborg og får hyre med et skib der skal på langfart.

Mads Fuglsang

Bondedreng på valsen

Gyldendal

Bondedreng på valsen

© Mads Fuglsang 1975

Manuskriptet er blevet til

i nært samarbejde med

Stig Krabbe Barfod

Omslag: John Ovesen

2. oplag

Bogen er sat med Intertype Baskerville

og trykt hos Nordisk Bogproduktion A.S. Haslev

Printed in Denmark 1976

ISBN 87-00-54811-1 (hft)

ISBN 87-00-54813-8 (ib)

Indhold

Stråtag og bindingsværk	7
Barndomserindringer	14
Skolen	30
Min første plads	75
Højby	88
Emmy	107
Landvæsenselev	126
Gjorslev	138
København	159
Sidste sommer før	180
Typer	190
Lys og skygge	213
Mine forældre	234
– og kloden stod på hovedet	242

Stråtag og bindingsværk

Når vi drejer af fra landevejen Odense-Svendborg en god mils vej syd for Ringe by og ager mod vest, vil vi efter en lille times kørsel, måske knap så længe, – og jeg bruger datidens hestekøretøj som målestok og vi må gerne køre i trav, – komme frem til en mindre bøgeskov. Vejen løb, såvidt jeg kan huske, nord for skoven. På den anden side af skoven passerer vi en mindre herregård – Boltinggård hed den – den havde givet navn, ikke alene til skoven men til den hele egn. Boltinggård skov pr. Ringe lød adressen. Vi når ikke engang frem til herregården, vi drejer ned ad en primitiv markvej og følger det østlige skovbryn helt ned til hvor den ender, skoven. Her slår vejen et skarpt sving mod vest og vi kører nu langs med skovens sydlige udkant. Til venstre for os kommer vi forbi en trefire husmandssteder, hvis lave og uanselige bindingsværksbygninger med stråtagene om sommeren næsten er skjulte af de ældgamle abildtræers tætte løvhang.

Yderst ude, der hvor vejen brat og umotiveret standser ved en græsmark, lå det sidste boelssted i rækken, lavt og uanseligt som de andre var det. Stuehuset lå parallelt med vejen, udhusene vinkelrette på, og gårdspladsen åben ud mod skoven. Ligesom de andre steder var det noget gammelt noget, bindingsværk med stråtag, for udhusenes vedkommende var flere af bindingsværkets felter udfyldte med sten af rå, ubrændt ler, sådan som det endnu brugtes flere steder i de tider. Stråtagene var gamle og medtagne. Særlig i hjørnerne, der hvor bygningerne var føjet sammen, var de overgroet med tykke mospuder som havde dannet sig i tidens løb. Om sommeren kunne mærkelige planter, nogle af dem med farvestrålende blomster, hvis frø havde været ufordøjelige for gæstende fugle, live op i alt det grønne sammen med eksemplarer af alle de gængse kornsorter.

Som en dværg med kasketskyggen trukken godt ned i panden, lå det lave stuehus med tagskægget skyggende over de grønmalede

smårudede vinduer, og fik dem til at se mørke og dystre ud, hvad de ikke var, i virkeligheden var der lunt og venligt inde i de små lave stuer.

Indgangen var anbragt i det ene hjørne ud mod det udhus som tjente til stald for brugets dyr, grise, køer, nogle høns og en hest. Den var en såkaldt bryggerdør, bestod af to halvdøre, den øverste af dem stod næsten altid åben om sommeren. Midt på gårdspladsen stod et kæmpe kastanietræ. Ja hvor kæmpestort det i virkeligheden var, skal jeg ikke kunne sige, jeg var kun seks år dengang vi rejste fra stedet, og set fra så lille et menneskes perspektiv antager tingene ofte overdimensionerede proportioner. Af samme årsag må I ikke tage min beskrivelse af barndomshjemmet og den hele egn alt for givet. Billedet står noget sløret og udvisket i min erindring. Men der er dog ganske enkelte tildragelser som har fæstnet sig så stærkt i min bevidsthed at jeg kan huske dem med lysende klarhed.

Jeg vil tro at en ganske bestemt oplevelse kan føres tilbage til dengang jeg ikke var mere end mellem tre og fire år, men jeg tør ikke sige det.

Jeg kan huske engang da min søster og jeg legede ude i grisestalden. Op ad den ene væg stod en foderkasse med grutning i, knust byg eller grovmalet byg, hvad man nu skal kalde det. Den var lavet sådan at bagkanten, den op mod væggen, var noget højere end forkanten. Når låget var lukket, lå det på skrå. Jeg kan ikke huske, hvad vi legede, i hvert fald lå jeg på gulvet, mens min søster bandt mig på arme og ben, hænderne var bunden bag på ryggen. Hun havde imidlertid ikke kræfter nok til, at hun kunne stramme snoren mere, end at jeg godt kunne gå med ganske små skridt. Det morede vi os gevaldig over indtil jeg snublede over et eller andet eller fik så stærk fart på at mine sammenbundne ben ikke kunne følge med. I det mindste faldt jeg forover, og da jeg ikke kunne række hænderne frem for at afbøde faldet, faldt jeg meget tungt, jeg hamrede hagen lige ned i den lave forkant på kassen, og der blev stor opstandelse og megen hyl og skrig, ikke mindst fra min søster. Jeg tror nok jeg blev væk lige i det samme. Men her er det, det hele bliver dunkelt igen, jeg kan hverken huske hvordan det begyndte eller hvad der senere skete. Et er sikkert, arret fra den

flænge jeg fik tværs over hagen, bærer jeg den dag i dag.

Jeg er ikke sikker på at denne hændelse ikke er indtruffet senere end dem jeg nu vil fortælle om, jeg synes jeg kan huske enkelthederne tydeligere. Det drejede sig om et himmelfænomen som forekommer med års mellemrum, og som astronomerne kan forudsige med minutløs nøjagtighed. Det var en komet. Ifølge almanakken – det havde de gamle læst – skulle den blive synlig der hvor vi boede, på denne bestemte dato, og det bestemte klokkeslæt, –næsten. De sidste dage før den skulle vise sig, havde avisen bragt en udførlig omtale af fænomenet – hvornår en sådan sidst var set, hvornår den ville komme igen, hvad den bestod af osv., og vi ventede os noget ganske enestående, ikke mindst ved at høre på de voksne, som i de dage næsten ikke snakkede om andet når de mødtes.

Vi havde fået lov til at være længe oppe, men selvfølgelig, det gik som det næsten altid går, naturen blev den stærkeste, vi kunne næppe holde øjnene åbne, så søvnige blev vi. Vi protesterede ikke engang da de gamle foreslog at lægge os i seng. Vi aftvang dem dog et højtideligt løfte om, at de ville vågne os når tiden var inde, og de holdt ord. Jeg tror dog ikke vi fik det mindste ud af det. I hvert fald kan jeg ikke huske noget om at vi så nogen komet, eller noget som helst andet i det hele taget.

Jeg kommer i tanker om endnu en lille begivenhed, – sådan er det når først man får begyndt. Nu bagefter har jeg tænkt på hvorledes sådanne små ting blev store i vore øjne, når bare det var noget der afveg en lille smule fra vor indsnævrede dagligdag, ja og så oplevede jeg den endda ikke selv, for det skete så sent på aftenen at jeg forlængst var lagt i seng. Min bedstefader fortalte os det dagen efter, og vi lyttede så spændte, som var det et eventyr.

Vi havde en gammel hund, den hed Pejter. Mens de gamle sad sammen den aften, begyndte den at tage på vej, den gøede og skabte sig, ind imellem snerrede den rasende. Den gamle trak i sine træsko for at gå ud og se efter, hvad der kunne være i vejen.

Han gik efter lyden, det lød som om den kom ovre fra skovbrynet. Da han kom derover fandt han Pejter, den stod under en stor busk i hegnet, mellem dens forpoter lå en ihjelbidt høne, som den vogtede nøje over. Det var Mikkelt Ræv som havde været på spil. Da hunden kom og forstyrrede den i dens forehavende, havde den

været nødt til at slippe sit bytte for at lette flugten. Ork, det optog os i lange tider, flere dage efter blev vi ved med at spørge: – Var hønen død, bedstefader? Så du ræven, hvad gjorde ræven, Pejter er vel nok en god hund, – ikke å – ?

Det var en oplevelse der kunne baske sig, – husk på, vi havde aldrig set et rigtigt tog, vores kendskab til den store verden rakte ikke mange skridt ud over den lille gårdsplads derhjemme, vi havde aldrig ejet et stykke rigtigt legetøj, min søster havde aldrig haft en dukke, en rigtig dukke med porcelænshoved, kun en kludedukke med sorte perler som øjne og uldgarn til hår, men hun elskede den. Vores bolde var lavet af en klud som var syet omkring nogle korkpropper, de kunne godt hoppe en anelse. Den højeste form for mekanisk snilde oplevede vi, når herregården tærskede korn ude på marken lige på den anden side af vores markskel, og vi sneg os ned for at se på den gamle rustne damplokomobil som trak værket. Der kunne vi stå i timevis med hinanden i hånden og glo på de blanke stænger og de snurrende hjul og den lille sjove pumpe som ustandselig pumpede vand af en træbalje som stod ved siden af, – indtil vi flygtede i panisk rædsel når dampfløjten hylede til spisepause, eller indtil forvalteren kom og jagede os ad helvede til, hvis vi i vores iver var kommen på den forkerte side af hegnet. Det var os strengt forbudt at gå derhen, og hvis de gamle opdagede hvor vi havde været, kunne vi godt risikere at få et par på siden af hovedet så det sang i kernehuset.

Om sommeren fik vi tit besøg af nogle mennesker inde fra byen, vi havde familie både i Odense og Svendborg. Jeg var så genert at det grænsede til det sygelige. Der gik meget, meget lang tid før de så meget som fik mig til at komme frem og hilse på, som regel stod jeg og skulede bag et eller andet hushjørne. Hvis vi var inde gemte jeg mig bag sengen eller et andet sted, og kiggede forsigtig frem engang imellem, men jeg trak hovedet til mig i en vis fart, hvis nogen så på mig eller kaldte på mig. Til gengæld tror jeg nok at jeg var noget af en plageånd, når jeg endelig overvandt min skyhed. Jeg sluttede mig gerne til en bestemt person i selskabet, og ham eller hende hang jeg så ved som en burre. Det kunne selvfølgelig også virke irriterende, at jeg på den måde krævede hele deres opmærksomhed, men hvis jeg så mærkede at de prøvede på at

slippe lidt mere fri for mig, eller de begyndte at ignorere mig, så trak jeg mig straks ind i mig selv. Som regel gik jeg et sted hen hvor jeg satte mig alene for mig selv og snakkede med hunden eller med een af vore mange katte. Jeg tror nok de fandt at jeg var en mærkelig dreng.

Det var gerne sådan at når det var godt vejr gik vi en tur ud i det fri, enten ud for at se hvordan kornet stod på markerne, eller også en tur i skoven. Det var de her bymennesker helt vilde med. Jeg kan huske engang, det var en sommerdag med stille vejr, høj himmel og strålende sol, vi havde fået fremmede og hele selskabet havde slået sig ned på vores græsmark, helt oppe under skovbrynet. Jeg tror nok at der blev bredt en dug ud over græsset, den sad eller lå vi rundt om og drak kaffe. Bagefter legede vi forskellige gamle lege, gemmer (skjul), tagfat, to mand frem for en enke, og den der kommer allersidst skal i den sorte gryde, og sådan fremdeles. Der var een i selskabet jeg kunne særlig godt lide, han forstod at snakke med mig, gå ind på min tankegang og sådan, han var altid så sjov og altid i godt humør. Jeg kan også huske at jeg syntes han var en køn mand, jeg ved ikke hvordan han var i familie med os, men han hed Fuglsang til efternavn ligesom vi.

Jeg kan huske at min bedstemoder var dybt forarget på ham dengang han blev gift, ja ikke fordi han blev gift, – han var forresten temmelig gammel inden han nåede så vidt, 30–35 år, – men fordi hans kones svagerskabsperiode ikke varede længere end 1½ måned efter formælingen.

Han var skræddermester, landsbyskrædder, havde sit eget hus og alting, nyt hus, det var faktisk moderens der boede hos ham. Hende, som han blev gift med, kom til ham som udlært herreskrædder og skulle hjælpe til på værkstedet. Hende kunne jeg også godt lide, – hun var ikke klædt på som nogen af de andre. Jeg kan huske hende dengang vi legede ude på marken ved skoven, hun var i et lille fikst sort liv med røde broderede blomster på, halsudskæringen var firkantet med en lille hvid blonde rundt, den var så dyb at vi kunne se det øverste af hendes bryster. Det var min bedstemoder også gal over, hun fnyste da hun var gået, – liderlige fruentimmer, eller noget i den retning sagde hun. Jeg kunne som sagt gode lide hende. Når hun kom, tog hun mig altid med begge

hænder på kinderne og kyssede mig. Nu gjorde det der med skrædderen det jo heller ikke bedre i min bedstemoders øjne, det omfattede jo også hende, for så meget kendte den gamle jo til de dele, at skrædderen absolut måtte have formastet sig til at ligge med hende, inden en halvfuld præst havde stået og savlet over dem.

Hor-svineri og svineri og gudsbespottelse, hørte jeg hende engang sige til min bedstefader da hun troede de var alene og skrædder-konen var på tapetet. Det vidste jeg ikke hvad det var for noget, ikke dengang.

Skrædderen lod som ingenting, han kom og besøgte os som han altid havde gjort. Han var handicappet som vi kalder det i dag, alvorlig handicappet, men han fik ikke invalidepension eller noget af den slags. Det var der forresten heller ikke, noget der hed dengang, men han klarede sig stolt, måske bedre end nogen forslæbt husmand.

Jeg ved ikke hvad han var kommet til, om det var en medfødt skavank, eller om han havde været ude for en ulykke, men hans ene ben var hørt op med at vokse allerede dengang han var dreng, nu hang det som et lille krumbøjet lem, med en meget lille blankpudset sko på. Det nåede ikke engang til knæet på hans raske ben. Han bevægede sig omkring ved hjælp af en krykke, og han bevægede sig adræt, faktisk, hvor mærkeligt det end lyder, men han kunne gøre gymnastik, bedre end mange af hans sunde og raske medborgere kunne gøre ham efter. Han kunne slå et kraftspring, jeg har set ham gøre det på græsmarken når han var her på besøg, og det mere end een gang. Jeg kan ikke huske om han smed krykken, men jeg tror det ikke, jeg tror nok han brugte den til at foretage nogle vældige hop, som endte med at han hvirvlede rundt, støttede med den frie hånd på marken, og han kom virkelig sikkert og uden vaklen op at stå på det normale ben.

Jeg kan lige huske en ting mere, det var dengang vi havde solgt ejendommen, jeg spurgte min bedstefader om vi skulle have den lille hvide hest med os, den havde et navn, men jeg kan ikke med bestemthed huske hvad den hed. Vores hund hed jo Pejter, men jeg mener helt bestemt at hesten hed Peter, hvor fantasiløst det så må forekomme. Jeg gik hen alene for mig selv og tudbrølede da jeg fik at vide at hesten ikke skulle med, og jeg kyssede den på

mulen og græd da jeg sagde farvel til den.

Pejter derimod tog vi med os, den var meget gammel af en hund at være, det mærkelige var, at det syntes som om det var stedet den følte sig stærkest knyttet til, og ikke os. I det mindste blev den kun i det nye sted nogle få dage, så løb den fra os. Vi fik at vide at den var vendt tilbage, hjem hvor den var kommen fra, det var som ville den dø i det gamle sted, hvor den havde levet hele sit liv.

Barndomserindringer

Jeg kender ikke rigtig baggrunden for at min søster og jeg blev overladt i mine bedsteforældres varetægt.

Jeg ved at min søster var født et år før vore forældre var bleven gift, det blev de først da jeg bulede godt ud i min mors mave.

Jeg ved at de første par år sejlede min far til søs som sejskibsmatros, da kunne de ikke have os, hvad min mor foretog sig ved jeg ikke.

Efter den tid tog de plads som fodermesterfolk på en herregård. Der kunne de heller ikke passe os ordentlig, de arbejdede begge to, op for at malke kl. tre om morgenen og igen malke om eftermiddagen og ind imellem fodre og muge og hvad der nu lå for.

Så vidt jeg ved tilbød min bedstemoder at have os indtil vi blev så store at vi bedre kunne gå og skøtte os selv og det blev altså hele vores barndom.

Opdragelsen var nøje knyttet sammen med skriftens ord, at „den man elsker tugter man“ og på baggrund af den iver og med den grundighed dette skriftsted efterlevedes må jeg have været elsket uendelig højt af mine bedsteforældre, for jeg skal love for at jeg fik prygl. – Mange prygl.

Ikke fordi de var onde og heller ikke fordi nogen skal tro at jeg havde en dårlig barndom, jeg havde en god barndom, jeg savnede aldrig hverken føden eller klæderne, men fordi de handlede i god tro, de kendte simpelthen intet andet middel i opdragelsen end prygl.

Sådan var tiderne dengang, og for at kunne forstå dem rigtig så må vi huske på at vi skal mindst fire generationer tilbage, de havde selv haft et hårdt liv, hvor de i bogstaveligste forstand sloges for det daglige brød.

Mine bedsteforældre var grundtvigianere, og særlig min bedstemoder anså sig selv for at være stærkt religiøs. Der gik ikke en eneste dag hvor jeg ikke indtil flere gange blev mindet om det al-

lerhøjeste, og hver eneste lussing jeg fik så det sang i bolden på mig, blev ledsaget af en mild trussel om at hvis jeg gjorde sådan noget en gang til så kom jeg ikke i himlen, og hver eneste gang jeg havde fået en omgang ris, fik jeg besked på at det var vorherre selv der havde styret deres hånd for at jeg til sidst skulle ende som et af hans børn.

Ethvert tilløb til barnets naturlige livsudfoldelse blev øjeblikkelig bremsed med hård hånd, og ethvert fantasifoster, som jeg omsatte i praktisk handling, var en utyskestreg som omgående indbragte mig et lag tærsk af min bedstefaders kunstfærdigt forarbejdede ris, i min bare røv så blodet flød ned ad haserne på mig.

Jeg kan huske engang. Langs med min bedstefaders mark løb en smal vandgrøft, jeg havde efter lange og svære spekulationer konstrueret et hjul til en vandmølle. Det var det man vist kalder et overfaldshjul, jeg havde set det på en herregård vi engang kom forbi, men for at få det til at køre måtte jeg lave en dæmning tværs over grøften. Foroven lavede jeg en smal trærende og hjulet anbragte jeg på et par brædder som jeg havde hamret ned i bunden af grøften og med akslen tværs over.

Hjulet kunne virkelig dreje rundt. Jeg fik mange timer til at gå med at sidde og se på det og spekulere på om jeg måske kunne få det til at trække noget, lige indtil min bedstefader opdagede det. Dæmningen havde fået grøften til at løbe over og ind på marken så et lille stykke af hans roeplanter stod under vand.

Set ud fra hans nøjsomme og spartanske livsholdning var det en ondskabsfuld trang til at ødelægge, der havde fået mig til at sætte hans afgrøde under vand.

Det første han gjorde var at sparke mit hjul i stumper og stykker, jeg kan endnu se pindene for mig da de drev bort med den lystigt rislende strøm. Derefter drev han mig et par på kassen så jeg væltede omkuld i pløret, tog fat i mit ene øre og trak mig med sig hjem for at hente en skovl og tvang mig til at grave dæmningen væk.

Da jeg kom hjem blev min bedstemoder skruptosset over at jeg havde smurt mit tøj ind i pladder. Det var en af de lejligheder hvor jeg fik noget at vide om vorherre, jeg blev jaget i seng og

måtte blive liggende der resten af en dejlig sommerdag og en hel lang nat, uden aftensmad og uden nogenting. Det var dengang da jeg svor ved Asathor og hans hammer at når jeg engang blev stor og lige så tyk og rig som sognefogeden, for det var jeg ikke i tvivl om at jeg ville, så ville jeg bygge et vandhjul der var lige så højt som Trunderup mølle og så ville jeg binde min bedstefader og min bedstemoder fast på hver sin side og lade dem køre med rundt lige så længe som jeg havde været tvungen til at ligge her i sengen.

Der er ingen tvivl om at jeg har haft en meget forkvaklet barndom set med nutidige øjne. Jeg skal da også ærligt indrømme at jeg gennem mange år så tilbage på den med bitterhed og ligefrem had.

Min bedstemoder var så ubestridt hjemmets herskerinde der hersede med os andre efter sit eget forgodtbefindende. Min bedstefader var et lille underkuet pjok der i et og alt var hendes lydige slave.

Som jeg har nævnt så troede hun selv at hun var meget religiøs, i virkeligheden var hun en hysterisk, sladderagtig og ondskabsfuld kælling, som lå i bestandig strid med alle de af sine naboer der var små og fattige husmænd lige som hun selv var det, hvorimod hun var slesk og fedtet over for de velhavende sognebønder.

Sådan set så tror jeg nok at min stakkels bedstefader levede i et langt større helvede end jeg gjorde. Hun havde sin egen måde at tage ham på, ved det mindste tegn på opsætsighed, eller bare hun anede begyndende modsigelse, blev hun hysterisk og faldt sammen i krampegråd. Overfor os børn og ganske særlig overfor mig, opførte hun sig som et underligt dobbeltmenneske. Til tider kælede hun for mig på en næsten pervers måde, så jeg kom til at føle lede ved hende, til andre tider var hun hård, ubarmhjertig og direkte ondskabsfuld imod mig.

Det var aldrig hende der tævede mig, det beordrede hun min bedstefader til og han adlød selv om han ikke anede et klap om hvorfor han gjorde det, eller hvad jeg havde lavet, han var bare bleven kaldt ind som eksekutor.

Han gjorde det lidenskabsløst, uden vrede, lige som han udførte ethvert stykke arbejde. Grundigt og ordentligt knappede han mine

bukser ned og bøhmede mig i min bareste, så jeg var fyldt med blodunderløbne striber over det hele.

Han var en ordensmand helt igennem. Det er klart at når som helst jeg kunne komme af sted med det, stjal jeg hans ris og ødelagde det. Hver gang jeg havde gjort det kunne jeg se ham gå ud i huggehuset og i de næste par timer var han i færd med at danne et nyt ris. Det blev gjort omhyggeligt. Riset var lavet af en fire-fem tynde, smidige vidjeris som blev bundet sammen. Skaftet blev kunstfærdigt omviklet med sejl garn på samme måde som bønderne dengang lavede deres kørepiske, skaftets ende sluttede med en lille flettet knop med en lille dusk i. Hvergang han havde lavet et nyt, gemte han det et andet sted, men jeg fandt det hver gang.

Foruden at min bedstemoder var sladderagtig, religiøs, galsindet og tosset, husker jeg en ting mere som selv jeg som barn lagde mærke til, vel nok fordi det stred imod hendes evindelige prædikener over for mig, om at jeg altid skulle være stræbsom, arbejdsom og nøjsom; hun havde „komtenessnykker“. Sådan kaldte de det dengang der på egnen. Det vil sige at hun elskede at sove længe om morgenen. Selv i sommerens bedste tid med roer, høhøst og rigtig høst hvor konerne altid hjalp til i marken, stod hun sjældent op før kl. 10-11 stykker. Det var noget meget usædvanligt blandt bønder dengang, hvor man satte en ære i at stå op sammen med hønsene. Hun var da også selv flov over det. Det måtte ikke ret gerne komme ud blandt folk.

Hvis det sommetider skete at hun blev overrumplet af en nabokone, liggende i sengen langt hen på formiddagen, så var hun altid gået hen og havde lagt sig lidt fordi hun havde en forskrækkelig hovedpine.

Min bedstefader derimod var morgenmand. Han stod altid op ved femtiden. Det første han gjorde var at gå ud og malke koen, eller kørne for sommetider havde vi to. Når han så havde fodret dem og muget ud under dem og givet grisen og hønsene foder, kom han selv ind for at spise morgenmad. Jeg vil tro at det var hans bedste tid på dagen at sidde alene for sig selv i fred og ro. Min bedstemoder sov stadig.

Jeg kan se ham for mig endnu.

I den ene ende af vores hus havde vi sådan en halv kælder som

det kaldtes, det var et rum der var gravet nogle alen ned i jorden, men der var ingen gulv over med en lem i, der gik en lille trappe ned i det. Der havde vi vores sulekar stående, der opbevarede vi mælk og smør og æg, ja i det hele taget spisevarer, det var vort spisekammer.

Jeg kan se ham for mig endnu når han kom ind om morgenen, først satte han sine tunge, spidssnudede trætræsko ude på murstensgulvet i bryggerset og tog sine sivsko på. Han var en meget lille mand, rundrygget og sammenbøjet af slid og slæb, et magert nærmest knoklet ansigt, tyndt uredt hår og et lille gråt hageskæg som var klippet i en spids. Han gik altid i et par tykke, grove vadmelbukser og en sribet bluse der var trukket over hovedet og knappet i halsen med en hvid lærredsknap. Hans hænder var uforholdsmæssigt store. Magre og benede.

Nu har jeg jo selvfølgelig aldrig kendt ham i hans velmagtsdage, når jeg rigtig husker efter så døde han da jeg var 16 år, da var han 83. Det vil altså sige at han havde været 73 år ved den tid jeg kom i skole, da var jeg seks år.

Men jeg kan huske ham mange mange gange, jeg har ligget inde i sengen og har set ham komme rokkende med et firkantet rugbrød under den ene arm, fedtskålen i den ene hånd og en gnalling ost i den anden. Jeg har set ham skære sig nogle ordentlige humpler brød, og brede et tykt lag fedt på – det måtte han ikke hvis hun så det, der skulle spares – og give sig til at spise med brødsleven i den ene hånd og ostegnallingen i den anden, mens han sad som i dybe tanker og så ud ad det smårude vindue. På de stunder hvilede der et præg af uendelig fred og tilfredshed over hans magre træk.

Så vidt jeg husker har jeg kun en eneste gang oplevet at han er faret op og har taget til genmæle. Jeg kan ikke huske hvad der var i vejen, men han sad ved bordet med dukket hoved og lod en strøm af skældsord fra min bedstemoder vælte ud over sig uden at sige et ord, sådan som han altid gjorde. Det kunne undertiden gøre hende mere arrig at han ikke svarede en smule igen og når hun havde det sådan prøvede hun at tirre ham med vilje. Dengang tror jeg nok at hun hånede hans egen mor, kaldte hende en uduelig so, der ikke forstod at holde sammen på nogenting. Jeg kan huske at

hun pralede med at alt hvad de havde kunne de takke hende for, hun var kommen med det hele, da de blev gift havde han ikke „skjorten til røven“, det var et af hendes stående udtryk.

Denne ene gang fløj den gamle op og drønedes sin benede næve i bordet så tallerkenerne dansede og brølede:

– Nu lukker du mig din mund, Marie.

Men det var kun en svag opblussen af hans fordums mandighed, i første omgang overrumplede det min bedstemoder, hun tabte et øjeblik fuldkommen mælet, hun blev stående med stirrende, skræmte øjne i sit rynkede ansigt og hængende underkæbe.

Men det skulle han aldrig have gjort. Det var kun stilheden før stormen. Nu fik han for alvor at vide hvad for en skiderik han var. Trods sin nære tilknytning til vorherre i hans høje himmel, bandede hun som nogen bolværksmatros, svor på at satan og alle hans sorte engle ville holde det gloende helvede parat til ham den dag hans time kom.

Det var ledt for os børn der blev opdraget i tugt og herrens formaning at stå og høre på. Vi græd, min søster og jeg.

Nu kan det godt være at jeg giver et selvforstærket indtryk af netop disse episoder, men det må vel så være fordi de gjorde det stærkeste indtryk på mig og prentede sig dybest i mit modtagelige barnesind, på en måde så det er dem jeg husker bedst.

Naturligvis gik der mange uger hvor de havde det godt sammen og talte stille og fredeligt til hinanden, gik i byen sammen og i kirke om søndagen og sådan noget, men een ting er i hvert fald ikke overdrevet, han turde ikke foretage sig en eneste ting på egen hånd, det var hende der bestemte over bedriften, bestemte når en kalv eller en ko skulle sælges, eller en gris leveres. Det var hende der bestemte hvad vi børn måtte og hvad vi ikke måtte.

Jeg kan huske engang hvor hun havde plaget den gamle om at gå i kødet på vores nabo. Sådan noget gjorde den gamle ikke af sig selv, han var en fredsommelig mand når bare han selv kunne gå i fred, men hun beskyldte naboen for at han stjal blommer fra nogle træer som stod i skellet mellem vores ejendomme, men som hørte til os.

Naboen husker jeg som en stor, tyk mand. Hans ejendom var

noget større end vores, den var på ni tønder land, vores var på toogenhalv eller tre tønder. Han havde en tre-fire børn, naboen. For at rette lidt op på økonomien havde han påtaget sig natrenovationen inde i Ringe by. Det ville sige at han skulle tømme folks lokumsspande, og det skulle gøres sent om natten. Foruden lønnen som kommunen betalte ham for det, solgte han lokumsmøget til omegnens beboere og tjente en ekstraskilling på den måde.

Han var selv et stort svin. Han klædte sig aldrig om når han kom hjem fra sit delikate arbejde men gik i det samme tøj hele tiden. Hans vest og bukser foran på lårene glinsede af et tykt brunligt lag skidt, og han kunne lugtes langt væk.

Den gamle røg godt nok i hovedet på ham, men den tykke grinede bare ad ham. Han vidste godt hvem der havde sendt ham og det sagde han også til ham.

– Vi to har jo ikke noget udestående sammen, Rasmus, sagde han, men send du Marie hen til mig så skal jeg satenedeme, – for det tør du jo ikke, men det skulle du have gjort for længe siden.

Det stod min bedstemoder bag ved hegnet og hørte på og hun var en besvimelse nær af afmægtigt raseri, men hun turde alligevel ikke gå ud til ham, og så for at føje spot til skade stod den tykke og spiste blommer under hele forestillingen.

Det var gule blommer kan jeg huske, og dem der faldt ned på hans jord kunne ingen forbyde ham at tage.

I sin oprindelse var min bedstemoder gårdmandsdatter. Der var flere af egnens storbønder der havde kendt hendes forældre og også hende selv som ung pige. Det åbnede adgang for hende til at komme sammen med dem til små kaffeselskaber eller til store pølsegilder og sådan noget. Ved sådanne lejligheder kom vi børn aldrig med, vi skulle ikke sidde og plapre med når de voksne talte.

Da vi blev store nok til det var vi altid alene hjemme når de gik på besøg om aftenen, vi blev lagt i seng efter lange og vidtløftige formaninger om at holde os fra ild og lys og ellers være gode og artige børn. Så snart de var ude ad døren og havde været væk så længe at jeg kunne være sikker på at de ikke kom tilbage, enten for at hente noget de havde glemt eller fordi de ikke havde truffet nogen hjemme, havde jeg forskellige gøremål som jeg ikke kunne

gennemføre i deres nærværelse.

Allerførst trodsede jeg brandfaren ved omgangen med ild og lys, på trods af min søsters idelige protester og alvorlige advarsler, og tændte petroleumslampen og med den i hånden gik jeg på opdagelse.

Det kunne være jeg gav mig til at lede efter det fordømte ris for at destruere det, det kunne være jeg fandt min bedstemoders syltetøjskrukke og smurte mig et stykke franskrød med et ordentlig lag jordbærsyltetøj på, jeg kunne også finde på at gå ind i den fine stue og åbne alle skabe og skuffer for at finde den cigarkasse som jeg vidste de altid havde for at kunne byde, hvis en eller anden gårdmand skulle komme på besøg. Når jeg så fandt den satte jeg mig ud i køkkenet og babbede på en stor, billig cigar med det ene ben svunget nonchalant over det andet, indtil jeg blev syg af kvalme og gik ud og brækkede mig.

Når tiden så nærmede sig hvor jeg så småt kunne begynde at vente dem hjem, slukkede jeg lampen.

For en sikkerheds skyld gennempryglede jeg min søster og truede hende med at hun havde endnu flere tærsk i udsigt hvis hun så meget som ymtede en stavelse om hvad jeg havde bedrevet mens de var væk.

Naturligvis var det det første hun gjorde lige så såre de trådte inden for døren, og resten af natten havde jeg det ikke særlig godt i den nederste kødfulde del af ryggen.

Men selv om jeg vidste alt det på forhånd, blev jeg aldrig klogere. Hver evige eneste gang vi var alene hjemme, tævede jeg min søster ubarmhertigt, også for at hævne mig fordi hun med sit sladder i ugens løb havde været skyld i, at jeg havde måttet stå op, når vi spiste, flere dage i træk.

Jeg kan endnu se de drillende øjne hun sendte mig når min bedstemoder ikke så det.

Når jeg med så stor bestemthed kan påstå at vi flyttede fra mit første barndomshjem da jeg var seks år, så skyldes det at jeg begyndte at gå i skole straks efter at vi var flyttet.

Det kom sig af at min søster, som er et år ældre end jeg, på nær fire dage, ifølge loven skulle begynde i skolen. Det nye sted, som

også var et husmandssted, men meget mindre, lå bare et stenkast fra skolen, det havde nu ikke noget at gøre med at jeg begyndte et år før jeg egentlig skulle. Sagen forholdt sig således, at lærer Henriksen – salig ihukommelse, jeg opnåede aldrig at blive talt blandt hans venner – bemeldte forår og vinteren forud, havde ligget i forhandlinger med myndighederne om at få oprettet en forskole, pøgeskole kaldte vi det. Det var ham derfor meget om at gøre at få så mange børn i skole at han kunne dokumentere at klasserne var blevet for store til at bare een lærer kunne give børnene en forsvarlig undervisning. Han fik også sit krav gennemført. Jeg gik kun fire måneder på den gamle skole, så blev jeg flyttet hen på den ny, som havde 1. og 2. klasse. Der var kun fire ialt. Onde tunger sagde ganske vist at læreren havde andre motiver bag sine krav, men dem talte han bare ikke højt om. Dels ville han blive lettet betydeligt i sit arbejde, dels forfremmedes han og kunne kalde sig førstelærer. Derved kom han i en anden lønklasse, og kunne forbedre sin økonomi mærkbart. Da jeg blev ældre kunne jeg godt forstå lærerens handlemåde, men det var altså hvad misundelige og nærige sognebønder snakkede om over kaffepuncherne hjemme i stadsstuen. – Men bortset nu fra det, det var altså grunden til, at jeg og andre sagesløse unger, blev slæbt ind på anstalten før vi havde pligt til det. Nu er det ikke fordi jeg tror at vi tilegnede os tilsvarende større kundskaber gennem vort forlængede studium. Det ved jeg faktisk at vi ikke gjorde.

Meningen med skolegangen dengang var ikke så meget at bringe børnene den størst mulige viden om ting, som de aldrig ville få brug for senere hen, og herunder regnede bønderne kemi og fysik og sådan noget. Når bare vi lærte det mest nødtørftige som at regne og skrive og lidt bibelhistorie så var det godt. Der blev lagt langt større vægt på at gøre os til lydige, arbejdsomme karle og piger som kunne blive til størst mulig nytte for bønderne når den tid kom.

Det fik vi sådan set mange håndgribelige beviser på.

Det der, som velmenende onkler og bedsteforældre og den slags står og fletter ind i deres festtaler til konfirmanderne om at de nu står på tærsklen til livets alvor, og om at kampen for tilværelsen er ubarmhjertig og hård, og at de nu har lagt deres sorgløse barndom

bag sig, oplevede vi faktisk allerede som seksårige.

Jeg var ikke ældre da jeg blev sendt ud at arbejde på bøndergårdene. I hvert fald hele sommeren igennem var der meget lidt tid til leg. Vi gik kun i skole hveranden dag, og ligesom i vore dage havde vi sommerferie og efterårsferie og selvfølgelig juleferie.

Sommerferien kaldtes for høstferie og det *var* høstferie, for vi gik og knoklede på bøndernes marker hele ferien igennem. Efterårsferien kaldtes for kartoffelferie, og den *var* kartoffelferie i ordets bogstaveligste betydning, vi lå på vores knæ på den våde jord i regn og rusk hvis det traf sig sådan, og pillede kartofler op. Men ud over disse obligatoriske ferier var det meget let at få fri fra skole hvis en bonde sendte bud at han kunne bruge et par stykker af os til et eller andet.

Om vinteren havde vi sådan set mere frihed. Da blev der sendt bud efter os når der skulle tærskes. I min barndom var elektriciteten ikke særlig udbredt, det var nærmest kun i nærheden af byerne de havde den. De fleste landmænd brugte en hesteomgang til drivkraft, det gjorde de alle vegne på min hjemegn.

En sådan hesteomgang bestod af et stort vandretliggende kamhjul. Det greb fat i et lille kamhjul som sad på en lang aksel der førte ind i loen, på den anden ende sad en remskive. Remmen kunne man så sætte på tærskværket, eller kværnen, hakkelsesmaskinen og fremdeles. Foroven på det store kamhjul var fastgjort en lang, vandret trækbom. Der blev spændt et par heste for enden af den, og så gik de ellers rundt og rundt, og det var til at køre hestene de brugte os børn. De allerfleste steder var omgangen anbragt inde i et rundt hus, så var det ikke så galt. Men der var også steder hvor den bare var ude i fri luft uden for laden, så kunne det godt være drønende hamrende koldt at trave rundt der i bidende kulde og snestorm, for det var der ingen der tog hensyn til, tværtimod, kan man vel sige. Man må huske på at netop tærskning og alt det de kaldte indendørsarbejde var noget de fortrinsvis udførte når det ikke var vejr til at være ude og de gik da også selv godt og tørt inden døre i læ.

Det var naturligvis et drønkedeligt arbejde at gå der rundt og rundt i timevis, men det var der så meget andet arbejde der var. Der havde jeg, – jeg ved ikke om det var en skavank fra naturens

hånd, jeg tror nok at jeg hellere vil kalde det en evne, – en fordel fremfor mange andre, der hjalp mig smertefrit gennem mange og lange ensformige timer, – når som helst jeg blev alene, forlod jeg denne verden, – i tankerne. Jeg var dagdrømmer, tror jeg nok.

Mange gange når jeg har rendt bag sådan en hesteomgang er jeg først vågnet op, når de har råbt til mig at det var middag, eller det var fyraften.

Der var vist nok mange der regnede mig for en sær figur.

Sådan set var jeg bedst tilpas når jeg gik alene.

Når jeg gjorde det illuderede jeg som regel een af de personer jeg så op til, i de bøger jeg holdt af at læse.

Det var først og fremmest nationaludgaven af B. S. Ingemanns historiske romaner. Det gjorde mig oprigtig ondt nogle år senere da jeg var bleven ældre, og det gik op for mig at det var den rene pladderromantik der havde meget lidt med de historiske kendsgerninger at gøre.

Så var der „Gøngehøvdingen“ og „Dronningens vagtmester“ og i det hele taget alle Carit Etlars romaner. Der var sørøverkaptajnen fra det Caribiske hav, den ædle Kaptajn Blod osv., men det var ikke mord og drab det hele. Jeg elskede også de forfattere der skrev om hverdagens landboliv. Jeg elskede St. St. Blicher, Zakarias Nielsen osv.

Men uanset om det var storbonden der kæmpede en heroisk kamp for at bevare slægtsgården i familiens eje, eller det var den ædle sørøverkaptajn som kun med sorg i hjertet sprættede maven op på sine ofre, så spillede jeg altid heltens rolle.

Jeg kan huske hvordan jeg kunne blive irriteret hvis vor nabos dreng dukkede op midt under den „arveløse ridders tapre kamp mod den normanniske røverbaron Front de Boeuf“. Jeg har engang prøvet på at gøre ham til min partner i en af de talrige fægtescener mellem kongens musketerer og kardinalens frygtindgydende garde.

Men det forstod han ikke. Han kunne ingen gardere se og der var meget i vejen.

Men som sagt, det hjalp mig over mange ting.

Som nu for eksempel når jeg prøvede på at udvide min sparsomme fritid med nogle få timer ved at skulke fra skole, så afhang en bestemt legemsdels skæbne i høj grad af hvor fantasifulde jeg kunne gøre mine undskyldninger. Nogle gange gik det godt, de fleste ikke.

Det førte igen med sig at hvis det endelig skete at vi virkelig fik fri fra skole fordi læreren skulle et eller andet, så troede de mig ikke. Der var ligefrem nogle gange hvor jeg var bange for at komme hjem, men så var det min egen skyld. Så var det fordi jeg havde haft travlt med alt andet end det jeg skulle, og ikke havde hørt efter hvad skolelæreren havde sagt og da kan jeg huske en gang hvor jeg var virkelig i knibe. Det var sådan dengang at der kunne vi også risikere at få prygl i skolen og i dette tilfælde kunne jeg risikere at få det både hjemme og i skolen.

Vi havde altså fået tidlig fri fra skole fordi læreren skulle til et eller andet. Jeg havde ikke fået fat i hvad det var, jeg havde været så optaget af at binde en gammel sut som jeg havde fundet om morgenen da jeg gik i skole, i Rigmors lange fletning.

Det var naboens datter, hun sad lige foran mig, hun holdede.

Det var også en straf han brugte at flytte os over blandt pigerne.

Det værste var at jeg havde heller ikke hørt hvad det var han havde givet os for. For at vi ikke skulle spille tiden fordi han selv havde fri havde han givet os en fristil for, som vi skulle skrive hjemme og det havde jeg heller ikke hørt.

Læreren havde sat mig til at samle sangbøgerne sammen efter at de andre var gået, så jeg kunne heller ikke spørge nogen af de andre ad.

Jeg gik langsommere og langsommere, træskoene havde jeg taget i hånden og jeg gik helt ude i vejsiden på mine bare fødder. Der lå et fint lag støv, det var blødt at gå i.

Nu ville hun selvfølgelig ikke tro at jeg havde fået fri når jeg ikke vidste hvad det var læreren skulle, og i morgen med fristilen kunne jeg ikke bare skrive noget der faldt mig ind. Der ville blive en spørren ud og gøren ved. Hun ville tro det var det bareste løgn jeg bildte hende ind. Hva' faen skulle jeg finde på. Den forbandede sut.

Det var lige i middagsstunden. Husmandsstedet var som uddødt, der var helt stille. Nede ud for løen holdt en flok spurve til i en stak

avner, hunden lå og sov i solen lige foran huset. Ha, den havde knækket en stokrose, nu fik den et ordentlig rap af hende. Den vågnede ikke engang da jeg listede forbi og gik ind i køkkenet.

Der var heller ingen inde. De sov nok til middag. Jeg smed tornystret fra mig på brændekassen og gik ud igen. Hvad skulle jeg tage mig til?

Jeg gik om bag ved huset. Der lå alle hønsene i skyggen under den store hyld og skrukkede og lavede huller i støvet ligesom spurvene, bare større. Jeg for frem imod dem og fægtede med begge arme.

– Syyyyyyih – skreg jeg. De for forvildede til alle sider og baskede fornærmet med vingerne, – goook gok gok.

Hvad gjorde jeg nu det for, nu vågnede de bare derinde. Jeg stod stille og lyttede, så smuttede jeg hurtigt omkring hushjørnet og ind ad døren til kostalden.

Der skete ingenting, der blev ved med at være stille. Beroliget slentrede jeg ud igen. Huuch – hvad pokker ?

Henne ved tørvehuset rakte jeg hånden op og trak mit træsværd ud af tagskægget, jeg kiggede lidt på det og lod fingeren løbe langs æggen. Korsfæstet var revnet der hvor jeg havde sømmet det på med et par tagpapsøm.

Jeg smøgede sejl garnsbandoleret over skulderen og stak sværdet igennem løkkerne. Det hængte lavt så det slæbte hen ad jorden. Det skulle det. Jeg trådte ud i solen og betragtede min skygge. Jov, sådan skulle det hænge, det havde jeg set i „Gøngenhøvdingen“. Jeg havde lavet det den dag da min bedstefader var kommen ind og havde fortalt at nu var der krig mellem Tyskland og England og Frankrig.

Jeg lagde hånden på fæstet. Jo, kårdespidsen kom godt nok ud på den anden side af mine ben, det så kavalleragtigt ud, jeg drog det med en rask bevægelse. Det var noget lort, skyggen af skeden skulle jo stadigvæk have været der. Jeg stak det tilbage i sejl garnsløkkerne og prøvede mig frem nogle gange for at finde den stilling jeg syntes der så mest, – lignede mest, – mest, – ja for pokker, kavalleragtigt, – som en adelsmand.

Jeg ved ikke, det kom af sig selv, fristil, bedstemoder, ris og skidt og lort var væk. Den lave stråttækte længe var bleven til en stolt

borg.

En ung væbner bragte mig min ædle stridshingst. Trods min svære udrustning svang jeg mig let og behændig i sadlen, med stålmuskler tvang jeg det vilde fnysende dyr under min vilje, i skridtgang gik det mod borgen, hvor jeg gjorde holdt under svalegangen. Der blev jeg holdende ubevægelig. En fin spæddlemmet skikkelse kom til syne deroppe, hun lænede sig ud over gelænderet og lod sin hoveddug dale ned til mig. Hendes strålende smil lignede brugsuddelerens Marys. Jeg greb behændig det fine lin og førte det til mine læber inden jeg forvarede det på mit bryst inden for vamsen. Med min fjerprydede hat i hånden bøjede jeg hovedet til en ærbødig hilsen, jeg svang hingsten rundt. Med sænket hoved og foroverbøjet overkrop illuderede jeg hingstens bevægelse da den svingede rundt. I spidsen for krigerskaren gungrede jeg over vindebroen. Jeg gjorde holdt på en bakketop. Nedenfor mellem buskene i dalen glimtede fjendens hellebarder og musketløb. Med et stolt feltherreblik skuede jeg ud over fjendens lejr.

– Frem karle, følg mig, lød min malmfulde røst og jeg slog op med min pansrede næve.

Jorden gungrede under tusinder af hove. Som af en brusende høststorm fejedes fjendens fodfolk til side. Så mødtes adelsfylkingen. Mit blinkende sværd gjorde lyst i rækkerne. Grøftekantens skarntyder og brændenælder segnede under mine vældige hug, jeg trak vejret i korte stød mellem mine sammenbidte tænder, – eesiii – eesiiii –.

– Hvad er det nu for noget pjank igen dit torskehoved. En skinger kvindestemme rev mig ud af mine drømmerier. Jeg holdt øjeblikkelig op og så flov og forlegen ned i jorden. Den ranke kriger-skikkelse sank sammen, tilbage stod en lille forsagt dreng. Han var flov over at hun havde taget ham midt i hans leg. Hun forstod ham ikke, forstod ikke at hun sårede ham.

– Kom herhen dreng, kan du ikke høre, jeg har ikke stunder til at stå her hele dagen.

Hun stod ved hushjørnet og ventede utålmodigt, jeg luskede slukøret hen til hende.

– Hvorfor er du ikke i skole? Nu har du igen revet en knap af din skjorte, hvordan tror du vi kan blive ved med at skaffe klæder

til dig på den måde? Du ødelægger alting. Hvorfor er du ikke i skole, spurgte jeg?

– Vi fik fri.

– Fik fri? Hvad fik I så fri for? Det går snart noget tit på synes jeg.

– Han sku' nove, skolelæreren.

– Ja sku' nove, hva sku' han? Hendes stemme var bleven en kende skarpere.

Så, nu kom det, havde jeg da for pokker bare hørt efter hvor den dumme lærer skulle hen.

– Han'e, – jov, han sku' vist til sølvbryllup.

– Sølvbryllup, – sølvbryllup, sagde hun eftertænksomt, det var kommen helt bag på hende, hun vidste ellers god besked med alt hvad der foregik der på egnen, hvem pokker kunne have sølvbryllup uden at hun anede det.

– Det ka' jeg dovte, – sølvbryllup, – hvem ka' dov tænkes?

Nu dummede jeg mig igen så kolossalt. Kunne jeg da aldrig lære at holde min mund i tide? Men jeg ville jo forfølge mit held, og så kom der det, at jeg anede ikke rigtig hvad det var der gjorde nogen fortjent til at fejre det de kaldte sølvbryllup.

– Jow, sagde jeg ivrigt, jeg tror nok det sku' være hos Hans Jensen nede i skoven.

Så var det hele ødelagt.

– Nåh sådan, råbte hun rasende, Hans Jensen har været enke-mand i mere end tyve år, han er jo nær ved de halvfems, din lille ...

– Jamen jamen, jeg var bleven gloende rød i hovedet og dukkede mig. Jeg syntes, jeg mente ...

– Du syntes og du mente, afbrød hun mig. Det er løgn i din hals altsammen, din lille slubbet.

Hun trådte truende nærmere.

Jeg veg et par skridt tilbage og løftede forskrækket armene op og dækkede mit hovede:

– Nej nej nej.

– Det er jo løgn, siger jeg, du er rendt fra skole ligesom du plejer.

– Nej nej nej, det er altså sandt, vi har fået fri, vi har, bedste-

moder, du ka bare spørre læreren ad.

Jeg var heldig for en gangs skyld, enten tog hun det for gode varer, eller også var hun bleven ked af at høre mere på min snak, i hvert fald sagde hun kort:

– Sæt så det skidt til side og gå ned og træk kvierne ned til bækken, de er ikke bleven vandet i dag. Nej nej nej, ind og klæd dig om først, du ka da ikke gå derned i dit skoletøj, dit lille møgsvin, ind og ta dine gamle bukser på, og så tar du ikke det der skidt med dig og går og laver kunster på vejen, hører du!

Hendes træsko skramlede hen over brostenene, lidt efter hørte jeg bryggersdøren smække.

I arrigskab huggede jeg hovedet af en sagesløs tidsel.

– Jeg render min vej, hører du, jeg render min vej, jeg gør, så må I selv om det, råbte jeg efter hende, da hun var så langt væk, at jeg var sikker på at hun ikke kunne høre mig.

Men nu vi er kommen til at snakke om min skoletid, så kan jeg lige så godt blive ved.

Det af det som jeg kan huske.

Skolen

Selve børneflokket var en ret så broget forsamling i mere end een forstand, det kunne man se alene i forskellen på det tøj de havde på. Men det var ikke så meget det jeg tænkte på, som forskellen på de hjem de kom fra. Almindeligvis mærkedes det ikke så meget, men når det endelig skete så var der endog meget skarpe skel imellem os, og der blev gjort stor forskel på os.

Der var stor forskel på en gårdmandssøn og en dreng der kom fra et fattigt daglejerhjem på en herregård. Stort set så fulgte livet på skolen det samme mønster som vi var opdraget til at respektere derhjemme.

Det var jo et rent bondesogn hvor de store velnærede gårdmænd udgjorde det absolutte flertal i sognerådet, og de regerede så godt som enevældigt. Det kunne hænde sig at en enkelt karetmager eller bødker blev tolereret, selv om han bekendte sig til de radikale. Han havde ikke noget at skulle have sagt alligevel, men de kunne da altid have lidt sjov med ham når de holdt møde.

Vores skolelærer var forresten radikal, det var ikke noget han turde vise altfor tydeligt, men det hviskedes der om i krogene. Selv mine gamle fattige forslæbte bedsteforældre var venstrefolk og deltog i den almindelige hånlige omtale af den nar til en fattigfin skolelærer.

Gennem hele min opdragelse lærte jeg, at de fede, velbjergede sognebønder stod uendelig højt over os almindelige mennesker, både i kundskaber, retfærd og dygtighed. Uanset skolelærerens ord, når han lærte os bibelhistorie, om at vi skulle give alt hvad vi ejede og havde til de fattige og følge ham, fik jeg evig og altid at vide at de var kristne, dybt religiøse mennesker, som var blevet belønnet med et liv i glæde og rigdom her på jorden, og sådan ville det også gå mig hvis bare jeg holdt mig til *ham*.

Begge mine bedsteforældre så op til dem med hele deres sjæl og når de var sammen med dem, behandlede de dem med den dybe-

ste respekt og slesk underdanighed, som kun kan tilskrives resterne af de fordums hovbønders slavenatur. Bønderne var så absolut den solide højest respekterede gruppe i datidens bondesogn.

Næst efter dem kom forskellige håndværkere som meget vel kunne være rigere end bønderne, men deres håndværk var ikke så højt regnet. Det var karetmagere, snedkere, smeden, hjulmanden. Præsten, læreren, købmanden, brugsuddeleren og stationsforstanderen ved statsbanen var de „fine“ folk. Efter dem kom alle de små husmænd som ejede deres små ejendomme selv og på den måde var deres egne herrer. Efter dem kom de som måtte gå på dagleje for at klare sig og i samme rangklasse kom nogle småhåndværkere som heller ikke tjente mere end fra hånden og i munden som vi sagde: Træskomanden, lappeskomageren, ham der gik rundt i hjemmene og slagtede grise, og allernederst i hele koret de mest foragtede af dem alle, herregårdsfolkene.

I realiteten var de omtrent lige ludfattige allesammen, de grupper jeg har nævnt til sidst.

Som sagt var det det samme samfundsmønster, der stort set gik igen i skolen, og som sagt var det ikke noget som vi tænkte nærmere over til daglig, vi legede godt sammen i frikvartererne, men hvis der blev lavet gale streger var det altid småfolks børn det gik ud over. Selvfølgelig var en gårdmandssøn ikke et hak bedre, hvad det angik, end ethvert andet normalt barn, men det var altid os der fik skylden og den strengeste straf.

Naturligvis var skolen stærkt autoritær, det var jo i pagt med tidens ånd og det kunne ikke være anderledes. Læreren havde så godt som hals- og håndsret over eleverne, hans afgørelser stod alene og kunne ikke ændres, akkurat som i hjemmene kørtes vi i meget stramme tøjler og hans strenge blik vågede over os hvadenten det var i timerne eller når vi havde frikvarter.

Vores skolelærer hed Hendriksen, med D i.

Når jeg tænker tilbage på min skoletid så havde lærer Hendriksen og jeg sådan et løjerligt forhold til hinanden. I de år jeg gik hos ham havde jeg det indtryk, at han altid var i særlig grad efter mig, når der var lavet utyskestreger, og det var han også. Men når jeg husker efter, så har han kun rigtig gennempryglet mig to

eller tre gange. Han brugte en helt anden fremgangsmåde over for mig. Den ramte mig sådan set hårdere og det tror jeg han vidste. Jeg tror at han havde opdaget min hang til dagdrømmerier og derfor prøvede han på at ramme mig på mit følelsesliv. Han benyttede i hvert fald enhver lejlighed til at gøre nar ad mig og til at få klassen til at grine ad mig og drille mig med det i frikvartererne. Hvad det angik havde han nu ikke større held med sig, måske hos pigerne, men ellers ikke.

Jeg hørte til de få stykker der findes i enhver klasse som de andre så op til og som de fulgte. Hvad jeg måske manglede i regning og skrivning havde jeg til gengæld i gymnastiktimerne, jeg turde – og kunne også til sidst – slå kraftspring og slå flikflak, og dertil kom desuden at jeg var en vild slagsbroder. Uden at prale så har jeg enkelte gange pryglet et par af gårdmandssønnerne på een gang, når jeg har været vist ud i timen for noget som de havde gjort.

Det havde ikke en skid med personligt mod at gøre, det var snarere et spørgsmål om hærkning. De snudeslag sådan et par drenge næver kunne give mig, gjorde ikke halvt så ondt som når den gamle tævede mig i den bare røv med sit ris derhjemme.

Læreren havde altså gået og lagt mærke til forskellige ting i min opførsel, for eksempel når der var falden sne om vinteren og vi stormede hinandens snefæstninger, vi delte os altid i to grupper og som regel var jeg anfører for den ene. Ved sådanne lejligheder brugte jeg ubevidst de kommandoråb jeg havde fra mine romaner. Jeg indprentede mine folk at de skulle opføre sig ridderligt og ædelt, aldrig falde nogen i ryggen, aldrig være to eller tre mod een, de måtte gerne være ene mod flere, det var mandigt, – og alt sådan noget.

Når vi så kom ind i klassen kunne læreren sige til mig:

– Vil sorte grev Henrik af Mecklenburg så komme herop til tavlen! og den slags.

Så grinede hele klassen og det er klart at jeg blev flov.

Det kunne også ske at jeg havde fået mit tøj revet i stykker når jeg havde været oppe at slås. Det var næsten det værste der kunne ske, ikke at det uvægerligt forskaffede mig et lag tærsk derhjemme, men bagefter tvang min bedstemoder min bedstefader til at tage

mig med op i skolen og bede læreren om at se efter mig, for de havde ikke råd til at jeg ødelagde mit tøj. Det fortalte han dagen efter til hele klassen. Han spurgte hvem der havde været oppe at slås med mig, for min bedstefader var kommet op til ham privat med mig ved hånden, for at klage over at jeg havde været oppe at slås.

Det kunne godt forårsage et begyndende drilleri, men det gik ret hurtigt i sig selv når jeg spurgte dem om de gerne ville ha et par på ansigtet. Så vidt kom det nu aldrig.

Men der var en bestemt ting der gik igen og igen hver eneste gang jeg havde noget udestående med læreren, og det sagde han også i hele klassens påhør. Det var at jeg lignede min far lige op ad dage. Det forstod jeg ikke hvad han mente med, det gjorde de andre drenge for den sags skyld heller ikke.

Jeg fik at vide at min far havde gået i skole sammen med ham. Min rigtige far altså, det havde han selv fortalt mig engang han var på besøg:

– Hvordan kommer du så ud af det med Hendriksen? havde han spurgt.

– J-o-o-ov-

– Ja, sagde han henkastet, vi har da gået i skole sammen.

Så blev der ikke snakket mere om det.

Jeg troede helt sikkert efter det, at min den gamle enten har pryglet ham eller drillet ham på en eller anden måde.

Dengang jeg blev lidt større hørte jeg eet og andet ude hos de bønder jeg arbejdede for, som bestyrkede mig i denne opfattelse, noget som godt kunne tyde på, at det med at være en lille børste, var noget jeg havde arvet fra ham. Han kom jo ud at sejle, min far, og når han var hjemme engang imellem var han noget særligt i de unges øjne der på egnen. Han gik anderledes klædt. Han var i godt humør, drak sig halvfuld og dansede. Så vidt jeg forstod på bøndernes snak, faldt de fleste piger for ham. Han tog det ikke så nøje om de var forlovede i forvejen, men det gjorde ham „der skulle have skylden“ som vi sagde. Derfor passede de ham undertiden op for at give ham nogle på hans øre.

Nu være det jo langt fra mig at tilsmudse skolelærerfruens daværende dyd og ære på baggrund af løsagtige rygter. Men jeg kunne

aldrig vide.

I hvert fald var det sådan noget jeg fik at vide, og så var det at jeg tænkte at hvis skolelæreren havde været en piveskid som dreng, så var det da meget muligt at han og min far ikke kunne sammen og så skulle det altså hævnnes på mig.

Det ved jeg nu ikke et hak om, men hvorfor sagde han så sådan til mig?

Den skolepligtige alder var fra det fyldte 7. år og til det 14. år, men alligevel var der blandet så meget sammen at jeg ikke med bestemthed kan sige, at i den uge var jeg i skole og i den var jeg det ikke.

Derfor kan det kun blive spredte træk af det jeg husker bedst, enten de tider hvor vi havde det sjovt og hyggeligt sammen med vores lærer, hvor vi var glade og lykkelige allesammen, – eller de andre tider hvor det faktisk forekom en lille dreng at hele hans tilværelse var faldet sammen om ørerne på ham, en lille dreng der helt bogstaveligt var tildelt et meget snævert område at bevæge sig på og som ikke kendte ret meget til hvad der rørte sig uden for sognets grænser. Men også i overført betydning var der sat snævre grænser for hans frie naturlige livsudfoldelse og for at føre sine barnlige fantasier, der *må* have været ret uskyldige, ud i livet; som var tvungen ind i en alvorstung, gudfrygtig verden så stik imod barnets livsglade natur, at han umulig med sin bedste vilje, kunne leve op til den, tider hvor han stod alene, udelukket fra klassen, fra sine legekammerater, med sin forurettethed, sin skamfølelse, sin sorg og sin fortvivlelse; og tider hvor han stod, øm og faktisk mishandlet, med sine drengenæver så fast sammenknyttede at knoerne hvidnede og med et hvidglødende had til hele de voksnes verden boblende i sit indre. Had til hjemmet, had til skolen, had til de fede velnærede bønder, der tvang ham til, på herlige sommerdage hvor det er barnets ret at udvikle sig gennem sorgløs leg og ubevidst skabertrang, at ligge på sine knæ og luge ukrudt væk på deres forbandede roemarker.

Tvang ham til at ligge på sine knæ i samme marker og kappe toppene af deres roer, i kolde regnfulde oktoberdage, indtil feberen kastede ham halvt bevidstløs ind under tunge hjemmevævede dy-

ner i et koldt hvidkalket rum, gennem lange dage og uger.

De fleste af os kender mundheldet, særlig hvis nogen er kommen op at diskutere et eller andet og den ene part ikke rigtig kan finde flere argumenter, – at vi skulle fanme tro du har gået i en stråtækt skole langt ude på landet, med hul i taget så det har regnet ned så du er bleven blød i bolden.

Jeg har gået i en landsbyskole.

Ja ikke engang landsby –, for der var ingen landsby i nærheden af den. Når den var bygget der hvor den var, regner jeg med at det skyldtes sognebøndernes overvejelser, den lå nemlig cirka midt i sognet, på den måde fik alle børnene omtrent lige langt at gå.

For en der ikke er kendt der på egnen kunne det godt se ud som om den var lagt der helt umotiveret, pludselig ligger der en temmelig stor skole, midt ude på det åbne bondeland, kun med spredte bøndergårde som eneste opland.

Egnen hed Brangstrup mark og bestod af udflyttergårde fra landsbyen Brangstrup.

Skolen var inddelt i fire klasser, vi gik kun i skole hver anden dag og med udstrakt frihed til at tage hjem hver gang en bonde- mand sendte bud derop, at han godt kunne bruge nogle friske op- vakte drenge i sin bedrift, fordi han skulle have sine kartofler i jorden eller sine roer luget. Hvis vi så lægger de enkelte dage til, hvor vi prøvede på at skaffe os nogle fritimer for egen regning ved at skulke fra skolen, ligger der vel ligesom en forklaring på, hvorfor vores sproglige kundskaber ikke helt lå på højde med de ugetimer der var afsat til vores undervisning.

Det var med til at dele os børn op i forskellige grupper. Det var jo aldrig gårdmændenes børn der blev hentet til at udføre arbejde rundt omkring på markerne. Jeg tror nok at de mange gange mis- undte os vore fridage, men jeg er ikke helt sikker på de ville gøre det, hvis de skulle tilbringe dem på samme måde som vi blev tvun- gen til.

Det var nu ikke altid lige galt.

Jeg kan huske at jeg mange gange blev hentet af en gårdmand, som boede ikke så forfærdelig langt fra mine bedsteforældres hus. Det værste var at der sommetider var bud efter mig, at jeg skulle

komme når jeg fik fri fra skole.

Det var et af de steder hvor min bedstemoder ikke brød sig så meget om at jeg skulle være alt for meget. Hun kendte ham helt tilbage fra hans drengeår. Efter sigende var han og min far ungdomsvenner og der gik sære frasagn om deres bedrifter.

Han kunne mægtig godt lide et lystigt bæger når lejlighed bød sig. Næsten for godt efter hvad folk snakkede om. Det kneb for ham at få den lille gård til at løbe rundt, blandt andet havde han ikke råd til at have en fast karl. Det var derfor han hentede mig i tide og i utide.

Han hed Rasmus Knudsen, hans kone hed Kristine, hun så temmelig stramtandet ud, noget i retning af min bedstemoder, men jeg ved ikke om hun var det. Måske var det hende der spekulerede, det ved jeg ikke, men i hvert fald Rasmus var der ingenting at mærke på. Det var den mest glade og gemytlige mand jeg nogensinde har kendt synes jeg.

Hvis nogen i bogstaveligste forstand svarede til det man kalder, at han ligner en lille glad gris, så må det være ham. En lille tyk mand med et glat rundt barneansigt med røde kinder og med et par store blå øjne, der altid spillede ligesom af undertrykt munterhed. Selv når Kristine brokkede sig eller når han prøvede på at se hellig ud overfor min bedstemoder.

Det værste var at jeg var ikke ret gammel, før han betragtede mig som sin ligemand, ja, som en voksen ligesom han selv. Han svor ved sin saligheds part i himmerig på at lige så snart jeg var konfirmeret, skulle jeg tjene hos ham og blive der resten af mit liv.

Jeg tror han så min far i mig og at han kastede alt sit venskab og sit kammeratskab mod ham over på mig.

Når min bedstemoder ikke brød sig så meget om det når han kom og hentede mig, så var det fordi hun var bange for at jeg skulle lære noget skidt, som hun sagde. Det var også fordi at jeg ikke altid fik penge for det når jeg havde været der et par dage. Han havde ingen. Hvis der kom bud andre steder fra, så blev jeg hentet øjeblikkeligt, til Rasmus'es store fortrydelse.

Han fandt på så mange fiduser i sine forsøg på at holde snuden oven vande. Blandt andet så havde han fundet på at sælge hakelse til vognmændene inde i Ringe by. Dengang kørte vognmæn-

dene med hestekøretøjer.

Det med at skære hakkelse havde han lavet helt industrielt og det var en af de ting jeg skulle hjælpe ham med. Han havde stillet hakkelsesmaskinen op på loftet. Der havde han så lavet en tud af træ der førte ned i et lille firkantet rum nedenunder. Når vi skar hakkelse skulle jeg skifte sækkene ud hver gang de var fulde og hænge en ny på tuden nede i det lille rum. Selv stod han oppe på loftet og stoppede havrehalm i maskinen. Det regnede han for bombesikkert at det kunne jeg sagtens klare. Nu må vi regne med at hakkelse var ikke særlig tungt, derfor var sækkene dobbelt så store som dem vi bruger til at fylde korn i.

Da jeg begyndte hos ham var jeg ikke mere end otte-ni år. Jeg var ikke så forfærdelig stor. Det var helt umuligt for mig at løfte op i sækkene, så de blev godt stoppede fra bunden af, så i løbet af et øjeblik løb de over. Når sådan en sæk var fyldt op var den faktisk højere end jeg selv var. Det gik nogenlunde med de første to-tre stykker, men efterhånden lå der så tykt et lag hakkelse på gulvet at sækkene slet ikke kunne hænge udstrakt. Det blev værre og værre. Det nyttede ikke at løbe ud og råbe op til ham, han syntes bare det gik godt, vinkede muntert ned til mig og blev ved med at stoppe havreneg i.

Jeg turde ikke foretage mig mere, men det er klart, til sidst var rummet helt fyldt op med hakkelse, sække var der ikke nogen at se af, jeg sad selv i støv og skidt og havde mas nok med at holde hovedet ovenfor. Når han så endelig mente at nu havde han nok hakkelse for denne gang og kom ned, fandt han mig næsten begravet, møgbeskidt og tudbrølende. Men det grinede han ad:

– Hva faen, det ska du da ikke vræle over, gut, ha, gå ad helvede til hvor du ser ud dreng. Ork gu bevårs, – kom nu her.

Så trak han mig gerne ud af hakkelsen og tog mig med ind i hestestalden. Først gik han hen og kiggede ud gennem en sprække i døren for at se om Kristine var ude i køkkenet, så gik han op i en tom bås og rodede i krybben til han fandt en lille stendunk med brændevin.

– Se nu her, sagde han og kneb det ene øje i, det her ska sgu nok hjælpe. Nej, gu bevår mig, nu sku' Peder sgu se dig.

Peder det var min far.

Når vi så havde fået et par drammer, gik vi ind og sækkede hakkelsen op, han sørgede godt nok for at jeg kun fik en enkelt lille dram, selv tog han et par stykker, men det var noget af det min bedstemoder mente med at jeg bare lærte noget skidt omme hos ham.

Jeg kan huske engang da han så en flyvemaskine første gang. Ja, jeg ved nu ikke om det var helt første gang, men dengang var det så sjældent, at det vakte vældig opsigt hver gang vi så een.

Der havde været noget flyveopvisning med faldskærmsudspring og sådan noget ved noget der hed Stige ude ved Odense. Det havde vi godt nok læst om i aviserne, men vi havde ikke været derude for at se det. Det kostede en hel krone sagde de.

Flyvemaskinen skulle derfra og ned til Sydfyn.

Rasmus Knudsens gård lå lige ud til sognevejen. Den var tre-længet med gårdspladsen åben ud mod vejen. Stuehuset og laden lå begge med gavlen ud mod vejen. I mellembygningen som forbandt dem var der ko-, heste- og svinestalde.

Jeg kom kørende med en tønde korn på en trillebør, ovre fra laden af og skulle tværs over gårdspladsen og ind i hestestalden med den. Rasmus Knudsen gik inde i svinestalden.

Flyvemaskinen kom bag staldbygningen, så lavt nede at man skulle midt ud på gårdspladsen for at kunne se den. Jeg stillede trillebøren fra mig og skreg:

– Rasmus, Rasmus, en flyvemaskine, kom og se, en flyvemaskine –

Han kom farende ud ad stalddøren og løbende hen imod mig mens han stadig så sig bagud og opad, så ivrig var han, at han hverken så mig eller trillebør, med det resultat at han rendte ind i den så både sæk og hans lille trinde skikkelse trimlede rundt på gårdspladsen. Han kom lynhurtigt på benene og nu kunne han se maskinen. Vi blev begge to stående og fulgte den med øjnene så længe vi kunne se den. Vi var så optagne af fænomenet begge to at vi helt glemte at grine af hans govletur. Han hjalp mig at læsse sækken på igen og vi fulgtes ad over i hestestalden, hvor der skulle en lille dram til mens vi diskuterede det tekniske vidunder.

Jeg kan huske en anden gang.

Jeg har vist snakket lidt om at min bedstemoder gik meget op i at komme sammen med gårdfolk.

Det var sådan en skik der på egnen, at man holdt et pøsegilde som det kaldtes, hver gang når de havde slagtet julegrisen. Det var ikke de her magre slagterigrise vi kender i dag. Nej man kappedes om at få dem rigtig fedet op: 300, 350, 400 pund var ikke ualminde-
deligt, jo større og jo federe, desto bedre.

Det meste af grisen blev saltet ned, noget af det blev røget, en hel del blev lavet i forskellige pølser og sådan fremdeles.

Ved de her pøsegilder var det udelukkende ferskmad der spistes. Medisterpølse, ribbenssteg (revlsbensteg, sagde de), drønefed flæsksteg, rødkål, rødbeder, agurker og græskar, hjemmebrygget øl og masser af brændevin. Så blev der spillet kort bagefter så længe de kunne se kortene, og der kom kaffe med hjemmebagt og flere puncher.

Vi unger måtte ikke være inde i stuen sammen med de voksne, vi måtte spise ude i køkkenet. Det var en af de lejligheder hvor ingen hørte efter når min søster sladrede om at Mads røg cigarer og drak af bedstefaders brændevin, så det var også een af mine store dage.

Rasmus Knudsen var også bedt med og Kristine.

Det var ved et af disse her gilder at Rasmus havde fundet på en ny fidus for at styrke økonomien. Inde i Ringe by var der dukket en ny forretning op. Det var noget i retning af irmaforretningerne, der var rabatmærker til at klistre i en bog, de solgte kaffe, the og margarine og den slags. Forretningen oprettede flere ruter der skulle køre rundt i omegnen. Den hed forresten „Kana“, forretningen.

Rasmus Knudsen havde meldt sig og havde fået tildelt sådan en rute. Han var netop på tur, den dag vi skulle have pøsegildet om aftenen. Kristine mødte op alene, hun fortalte at Rasmus ikke var kommet hjem endnu, det plejede han heller ikke at kunne være ved den tid, men han ville komme lige så snart han kunne.

Det var godt nok. De andre gårdfamilier og en gammel ungkarl som var i familie med min bedstemoder langt ude (han var temmelig estimeret blandt gårdfolkene, han var nemlig tækkemand og

den eneste i sognet, ja der var en mere, men han var over halvfjerds år gammel så det blev ikke til noget med ham) var mødt op og var gået til bords.

Tækkemanden var forresten den første socialdemokrat jeg nogensinde havde hørt om. Han tog ti kroner om dagen når han tækkede, og han fik dem. Det var temmelig uhørt dengang hvor en daglejer fik 1,75 kr. om dagen eller noget i den retning.

Det trak noget ud med Rasmus. Kristine var så småt begyndt at snakke om at bedstemoder godt kunne tage af bordet, det var ingen nytte til at vente med maden for nu troede hun ikke at han kom. Inderst inde så håbede hun vist nok på at han ville holde sig væk, for hun vidste godt at når han ikke havde vist sig endnu så var det fordi han var faldet i vandet. Det ærgrede hende at det skulle ske netop sådan en aften så de andre bønder havde det at snakke om og grine ad. Derfor håbede hun på at han ikke kom.

Men Rasmus kom. Han kunne da ikke få over sit hjerte at snyde Peders gamle forældre, sagde han.

Vi hørte et hestekøretøj standse udenfor og lidt efter kom Rasmus ind, han havde endda fået en af karlene på en af gårdene til at køre med sig og køre hjem med hest og vogn.

Kristine så meget stram ud i betrækket da hun så ham. Han ville asolut danse med kogekonen ude i køkkenet, og hans runde ansigt strålede som en sol. Bedstemoder skyndte sig at trække bedstefader ud i sovekammeret for at give ham strenge ordrer om at sørge for at Rasmus fik det han kunne spise, men han skulle holde igen med brændevinen, for det var synd for Kristine. Det gik også planmæssigt. Den gamle satte sig ved siden af Rasmus og snakkede med ham, men enten havde han overhørt det med brændevinen eller også havde han ikke forstået hvad hun mente, for han skænkede bravt i glasset til sin gæst.

Det fik min bedstemoder til at sætte sig over for dem og gøre tegn og underlige gerninger indtil Rasmus Knudsen sagde:

– Hvad er der i vejen med dig, Marie, – har du fået skt. veits dans –?

Så måtte hun til at gå mere gedulgt til værks.

Hun sparkede min bedstefader over skinnebenet inde under bordet, det fik den gamle til at ryge op med et sæt, han troede ikke

han sørgede godt nok for sin gæst, så han huggede flasken og hældte dram op til Rasmus. Sådan gik det. Hun sparkede, og hvergang skænkede den gamle op og Rasmus blev mere og mere fuld, og Kristine blev mere og mere gal i hovedet.

Det var ikke særligt sjovt at være den gamle bagefter da de fremmede var gået. Hun skældte ham ud på det groveste og uden hensyn til at den tykke kogekone hørte på det. Det var een af de gange hvor det drejede sig om at forholde sig på en måde så jeg tiltrak mig så lidt opmærksomhed som muligt, at jeg ikke risikerede at hun fik øje på mig også.

Jeg kunne sige med Rasmus Knudsen:

– Gu' bevår mig, sikke et gilde.

Nu ved jeg ikke rigtig hvordan det forholdt sig med sådan en folkeskole dengang, om den blev drevet for sognets regning eller staten havde en finger med i det eller hvordan, om der var en skolekommission eller sådan. Jeg tror nu nok at det var sognerødderne der havde et stort ord at skulle have sagt og de var allesammen storbønder.

På den måde var skolelæreren til en vis grad afhængig af dem, med hensyn til ansættelse, løn og sådan noget, men foruden det så blev han altid bedt med ved de her store gilder. Det gik med andre ord ikke an at træde dem alt for meget over tærne, og det havde han forøvrigt slet ikke anlæg for.

Det kunne godt nok skabe noget splid og spektakel mellem drenge, for det er klart, når vi havde fået nogle over nakken for sådan nogle forkælede røvhullers skyld, så skulle de have dem tilbage i frikvartererne.

Der klarede vi os helt godt. Det var ikke fordi vi just var i flertal og det er heller ikke fordi jeg vil skære alle gårdmandssønnerne over een kam, for der var nogle iblandt dem som var nogle hårde halse som bed godt fra sig, men gennemgående var de ikke vant til den samme hårde behandling derhjemme fra som vi var. Det var nogle forkælede pivskide som brølede så snart vi rørte ved dem.

På den anden side så skulle vi passe på ikke at møde dem hvis een af os tilfældigvis var alene og de var nogle stykker, for så vankede der dalbakker.

Jeg havde en meget god ven, Harald Stenhugger kaldte vi ham, han var brølestærk. Vi skulle hver sin vej lige så snart vi var uden for skolen. Så var der en dag, vi havde sloges som gale hunde i frikvarteret. Da vi så gik hver sin vej uden for skolen, kunne de ikke vente til vi var kommen langt nok væk. Der var en fire-fem gårdmandssønner der var røget på Harald, men jeg kunne både høre og se dem, så jeg ilede ham selvfølgelig til hjælp. Da jeg nåede frem havde han taget sit tornyster af og holdt det i remmene, det var fuldt af bøger og slog jævlig hårdt. Men i den sidste ende var det nok gået galt for ham alligevel, nu røg jeg samtidig i hovedet på dem, og vi klarede den.

Jeg har også engang været ved ligesom Harald at blive mørbankeket af en tre-fire stykker. Det var en pige der reddede mig med skam at melde.

Det gik sådan til, vi handlede i brugsen. Den lå temmelig langt væk fra hvor vi boede, i en landsby der hed Rudme, der var også en station.

Dengang kostede en pot brændevin, -? Jeg kan ikke huske det. Det var ikke mange øre potten. Min bedstefader drak det til daglig, - til frokost, til middag og til aften. Senere hen, kan jeg huske, da steg det til omkring ved en kroners penge flasken og så drak han kun snaps om søndagen. Senere steg det endnu mere og samtidig forsvandt det helt fra mine bedsteforældres hjem. Jeg har ikke været ret gammel dengang det var helt billigt.

Jeg kan huske det fordi jeg mange gange er bleven sendt i brugsen for at købe det. Vi brugte altid en stor stendunk som vi kaldte den, den kunne rumme tre eller fire potter, i hvert fald så døjede jeg med at bære den når den var fuld.

Den dag jeg vil fortælle om var en stille, frostkold vinterdag med rimfrost.

Jeg gik med en spånkurv fyldt med varer over den ene arm. I den anden hånd bar jeg brændevinsdunken i dens øre. Den var så tung at jeg måtte kaste den ene fod frem foran den anden i små sæt. Derved hamrede jeg min tunge, jernbeslåede træsko mod knysten på det andet ben. Det gjorde pinende ondt.

Jeg satte mig på en træstub og smøgede den tykke uldne hose ned. Knysten sad i det blodige kød, strømpen hang fast i såret,

jeg måtte rive den løs med et rask tag for at det ikke skulle gøre endnu mere ondt hvis jeg listede den af.

Jeg sad lidt og så på såret og småsnøftede.

Lige ved siden af var skovbunden oversvømmet så det dannede en lille lavvandet sø. Den var tilfrossen. Jeg tog tilløb og gav mig til at glide på isen. Derved kom jeg til at støde knysten igen. Vandet stod mig igen i øjnene. Jeg gik hen til dunken, den var for tung til at jeg kunne løfte den og drikke af den, jeg lagde mig ned på knæ og tog proppen af. Når jeg hældede den kunne jeg få et par små slurke. Det hjalp lidt, jeg hankede op i kurven og dunken og humpede videre.

Det var begyndt at blive tussmørke da jeg kom ud af skoven og drejede om ad sognevejen der gik lige til mit hjem. På begge sider af den voksede der høje hasselhegn. Jeg så de tre utydelige skikkelser et godt stykke foran mig, et øjeblik var jeg tvivlrådig, jeg blev stående lidt, men der var ikke noget at gøre. Vi nærmede os ret hurtigt hinanden, jeg prøvede at komme forbi dem, men når jeg gik over i den ene side af vejen gjorde de det samme, når jeg gik over i den anden side, fulgte de med og spærrede vejen for mig. Jeg satte dunken og kurven fra mig på jorden.

Det var sognefogedens og dyrlægens drenge de to af dem, den tredje kan jeg ikke komme i tanker om.

De begyndte at drille mig:

– Hvad mon han har i dunken?

– Har du set hans hoser.

– Skal du hjem og ha pat hos bedstemor, din lille snotnæs?

De trængte sig nærmere omkring mig og begyndte at skubbe. Jeg prøvede at undgå dem ved at sætte hænderne frem for mig, det benyttede de sig af til at få det til at se ud som det var mig der begyndte:

– Skal du slå din lille sjovert! skreg sognefogeddrengen.

Så var der gang i foretagendet. Jeg sloges som en vildkat, vel vidende hvad der ventede mig hvis de først fik mig smidt om på jorden. Dyrlægedrengens næse blødte stærkt, han var på nippet til at græde og trække sig ud af kampen, da sognefogedens Karl fik held til at slå armene omkring mig bagfra. Jeg blev væltet om på jorden, een af dem satte sig overskrævs på min mave og trykkede

mine arme ned mod jorden.

– Stik ham nu none ordentlig none, hylede han.

I det samme hørte jeg pigen. Der var ingen af os der havde bemærket hendes komme.

– Slip ham, råbte hun vredt, ka' I høre, slip ham.

De så tvivlrådige op og på hinanden, men de rørte sig stadigvæk ikke, han der sad på mig holdt stadig mine arme.

– Ka' I ikke høre? gentog hun og stampede vredt med foden i jorden, – slip ham så, ellers vil jeg aldrig snakke med nogen af jer mere.

De rejste sig nølende og blev stående og så forlegent ned i jorden.

– I skulle rigtig godt skamme jer, tre om sådan en lille fyr, I ka' tro jeg skal fortælle det.

Ham med blodtuden begyndte at gå, de to andre stod lidt endnu, men da de ikke kunne finde på noget at sige fulgte de langsomt efter, af og til så de sig tilbage.

Jeg kendte godt pigen, hun gik i fjerde klasse ligesom de tre. Hun hed Marie. Hun var en meget smuk pige. De fleste af drenge havde et godt øje til hende.

– Nåh, sagde Marie og smilede, der var du tæt på. Din træsko ligger nede i grøften.

Jeg humpede på et ben ned og stak foden i den. Imens havde Marie stukket en kæp gennem øret på dunken.

– Nu skal jeg hjælpe dig at bære den.

På vejen hjem snakkede hun med mig, jeg var forlegen og svarede kun med enstavelsesord.

– Jeg må hellere følges med dig for at de ikke skal komme igen, sagde hun til en begyndelse.

Af og til skottede hun til mig når jeg ikke svarede hende rigtig, jeg tror hun lo ad mig indvendig.

– Du er da en løjerlig een, sagde hun pludselig og satte dunken på jorden. De store drenge tør du godt slås med, jeg kender dig godt selv om du kun går i tredje klasse, – men mig tør du ikke engang se på.

Hun hankede igen op i kæppen. Hun fulgte mig næsten hjem.

– Nu går jeg ikke med længere, sagde hun og blev stående foran

mig. Jeg stod og skrabede med min træskosnude i jorden og så ned.

– Skal du ikke engang sige tak? drillede hun.

Pludselig slog hun armene omkring min hals og gav mig et tryk-kys lige midt på munden. Så lo hun og begyndte at løbe hjemad.

– Vi ses i morgen i skolen! råbte hun drillende.

Spanskrøret var lige så uundværligt for en lærer som bibelhistorien. Sammenligningen er ikke helt tilfældig for begge dele brugtes flittigt før, under og efter strafudmålingen. I virkeligheden var lærer Hendriksen en rar, halvgammel fyr som vi inderst inde holdt meget af allesammen. Min skoletid var så absolut ikke det mørkeste kapitel i mit livs historie, den havde mange lyse sider som jeg kan se tilbage på med ligefrem glæde. Jeg kan huske, – ja nu tænker jeg ikke alene på den julefest der blev holdt for os hvert år, med et mægtigt træ fra gulv til loft og med kræmmerhuse med godter og sager i, på skoleudflugter og sådan noget, – men jeg kan huske hvert år når vi hjalp læreren med hans brænde.

Alt det der med centralfyr og oliefyr og sådan noget, kendte vi slet ikke til. Skolestuen blev opvarmet med en stor tykmalet kakkelovn som rakte fra gulv til loft, øverst oppe var den prydet med en krone af blankpoleret messing og fornedet med en halvrund bakke af samme metal, med et lavt, kunstfærdigt udført gelænder omkring, beregnet til at fange gløder der måtte falde ud, for at de ikke skulle brænde hul i gulvet. Han fik en del udenlandsk brændsel til hjælp. Jeg husker ikke nu om det var kul eller det var koks, men størstedelen af brændslet var bøgetræ fra de fynske skove. Havde det været i Jylland, havde det nok været tørv. Hvert år fik skolen tildelt et vist mål favnebrænde af kommunen. Bønderne kom selv kørende med det, det var simpelthen noget de kaldte for pligtkørsel, på samme måde som de var pligtige at stille til snerydning når sognevejene var føget til om vinteren.

Jeg ved ikke hvor de fik brændet savet, men når det kom til skolen var det i runde klodser. Når det var læsset af i en stor dyng omme i baggården, blev de store klasser sat i gang med at kløve brændet og at hjælpe læreren med at stable det op i en stor flot rund brændestabel. Drengene kløvede brændet i passende stykker

så det kunne gå ind gennem kakkelovnslågen og pigerne bar det hen til læreren i deres forklæder, og han stablede. Det var sådan set nogle herlige dage, det kunne godt vare et par dage eller tre, så var der liv og fart over det hele, læreren var helt menneskelig, han lo og spøjte sammen med os. Det var meget sjovere end det var at sidde inde og terpe salmevers eller hvad vi nu ellers gjorde.

Når vi var færdige og kom ind i skolestuen, stod der en kop ved hver af børnenes pladser, ved siden af stod der en underkop med et stort stykke hjemmebagt søsterkage med rosiner og korender i. Skolelærerfruen og deres tjenestepige kom ind og skænkede chokolade op. Lærer Hendriksen fik ild på sin lange pibe og læste en historie for os. De dage sad fruen og pigene gerne nederst i klassen og hørte på, sammen med os.

Brændestakken blev stående ude hele sommeren for at tørres. Når vi så nåede efteråret hjalp vi ham med at bære brændet ind i hus og den samme festdag gentog sig, vi havde det hyggeligt og rart.

Med hensyn til opretholdelse af respekt, ro og orden i klasserne, havde lærer Hendriksen udarbejdet sit eget system. Det var ikke fordi han fulgte det slavisk, det afhang igen af hvilke af de grupper jeg har omtalt tidligere, synderen hørte til. Han brugte forskellige straffemetoder som efter hans mening skulle variere i strengthed i forhold til hvor alvorlig den begåede forseelse var. Det var ikke altid vi var enige med ham, hvad det der med strengtheden angik. For eksempel blev straffen for en mindre forseelse eksekveret aldeles omgående og på stedet. Det var den almindelige rusken i hårtoppen eller i øret, men fandt han forseelsen lidt grovere, fik vi ordre til at lægge begge hænder på bordpladen med fingrene udstrakte. Når det var gjort, huggede han sin lineal ned over fingrene på os og han holdt den altid på kant. Selvfølgelig kunne vi ikke lade være med at trække fingrene lynhurtigt til os. Det gik der sport i. Jeg kan endnu se for mig hans triumferende udtryk i øjnene når det lykkedes ham at snyde os så han ramte den første gang han slog. Som regel var vi dog de hurtigste for det gjorde nederdrægtig ondt. Når han således havde ramt forbi flere gange endte det altid med at han blev lynende gal i hovedet, ikke mindst

fordi der efterhånden lød en undertrykt fnisen rundt om i klassen, så kunne det godt hælde sig at han drev os en øretæve så vi røg på hovedet ned ad bænken. Men det kunne også ske at han blev så gal, at han tildelte os en straf som ellers var beregnet til en alvorligere forbrydelse end den der her var tale om.

Vi blev sat ud i gangen. Det var på det punkt vi ikke var enige med læreren, – for naturligvis ville vi hellere smides ud i gangen end vi ville have en over fingrene. Men han havde flere steder at spærre os inde som langt fra var hyggelige, særlig ikke for børn som var mørkerædde.

Skolen var bygget som en firfløjet bondegård der dannede rammen omkring en lille gårdsplads. Her stod hans vandpumpe og hans brændestak og det var os strengt forbudt at komme der. Der var også indgangsdør til hans køkken.

Skolestuen og „privaten“ var adskilt ved en lang smal gang, med dørene til henholdsvis „privaten“ og skolestuen lige over for hinanden og en yderdør med glasruder i, der førte ud til haven.

Men jeg var altså bleven smidt ud i gangen. Det var een af hans første handlinger på en dejlig varm og solrig sommerdag, midt under morgensangen.

Vi havde sikkert drillet ham med at „sno overskæg“. Han bar nemlig et prægtigt sort overskæg. Læreren. Det var han meget stolt af, det gik ud i to syllespidse ender og dem gik han og snoede på i tide og utide. Til denne lejlighed havde vi opfundet et mærkeligt ord som vi brugte samtidig med at vi snoede. Jeg ved ikke hvad det betød – om det i det hele taget betød noget – men vi råbte „Barisso“ med stærk rullen på r-erne og med tryk på i-et.

Nogle gange under morgensangen hentede lærer Hendriksen sin „fiol“ som han kaldte den.

Når han spillede på den til morgensangen, gik han som regel frem og tilbage foran katederet. Det har han sikkert gjort den morgen. Muligvis har der været et eller andet i vejen, måske en dreng var kommet for sent eller sådan noget og havde fået en overhaling og det var derfor han skulle drilles.

Det begyndte med, at når læreren vendte ryggen til drengene, rejste een af dem sig op og hviskede „Barrisso“ mens han snoede et imaginært overskæg. Næste gang var det en andens tur og ansportet

af den førstes held sagde han ordet lidt højere, stadig i den faste tro at det ville blive overdøvet af sangen og violinspillet.

Nu er det man må forestille sig at der bliver de få sekunders stilhed som altid indtræffer efter at et vers slutter og inden man tager fat på det næste og at det sker netop som læreren vender sig for at gå den anden vej. Midt under denne stilhed står en dreng op ved sin plads, kroppen har han bøjet forover hen imod det han tror er lærerens ryg, hans ene hånd er ført op i en skægsnoende bevægelse og i den absolutte stilhed skriger han „Barrisso“.

Pausen har komplet overrumplet ham, han har ikke kunnet standse.

Alle klassens øjenpar rettes forbavset mod ham, selv lærerens udtryk vidner om forvirring. Det hele virker som en film der pludselig er standset og har fastfrosset enhver bevægelse. Lærerens hånd holder buen nogle centimeter over strengene, hans øjne er vidt opspilede. Drengen evner end ikke at sætte sig, stirrer blot. Langsomt begynder sanserne at fungere, han føler blodet stige sig til hovedet, forsøger sig med et flovt forlegent smil.

Kammeraterne godter sig over at det ikke er dem der er blevet overrasket. Stemningen er brudt. Filmen kører videre.

Med langsomme afmålte skridt går læreren hen til synderen, slår ham let på skulderen med violinbuen og siger roligt:

– Vil du øjeblikkelig gå ud i gangen.

Straffen er forholdsvis let, men drengen er ikke helt rolig. Han ved endnu ikke om han bliver kaldt tilbage, om læreren har fortrudt. Først da sangen igen toner derinde fra, ånder han lettet op, nu ved han at stokken alligevel ikke kommer i brug dennegang.

Jeg var altså bleven smidt ud i gangen under morgensangen.

Da først den værste ærgrelse over at jeg havde været så dum at lade mig overliste, var overstået fandt jeg det slet ikke så slemt endda. Døren stod åben ud til haven. Jeg kunne følge med i hvad der skete udenfor på vejen. Jeg gik hen og satte mig på trappetrinet og så på nogle spurve der legede ude på gangen, de lå og baskede grus over sig.

Da jeg havde siddet der et stykke tid, kom tjenestepigen ind i dagligstuen, hun bar på en tallerken smørrebrød og et glas mælk som hun satte fra sig på bordet. Et øjeblik så hun på mig og smi-

lede lidt, så gik hun ud igen. Jeg vippede op på tærerne, men jeg kunne alligevel ikke se rigtigt. Forsigtigt listede jeg lidt nærmere bordet. Det er ikke fordi: jeg har aldrig sultet som barn. Alligevel – det her, sådan noget så jeg sgu ikke til hverdag. Det var jo gildesmad.

Mon det ...? jeg listede hen og kiggede gennem nøglehullet. Joh, læreren sad godt nok bag katederet, der var en af pigerne oppe ved ham, det var Sigrid. Han havde armen omkring hende, det gjorde han sommetider når det var gårdmandspigerne. Forsigtig som før listede jeg ind i stuen, snuppede en leverpostejmad og slugte den så hurtigt at jeg var ved at komme til at hoste.

Den smagte godt, jeg tar en mere.

Nu begyndte jeg at spekulere, blev så enig med mig selv om, at nu fik jeg akkurat lige mange tærsk for det, så jeg kunne lige så godt spise resten, og det gjorde jeg.

Omsider var timen forbi, jeg hørte ham råbe frikvarter derinde. Lidt efter åbner han døren, han trækker mig lidt i det ene øre og siger:

– Kan du så huske at opføre dig ordentlig en anden gang, – løb så.

Det lader jeg mig ikke sige to gange, men jeg er ikke nået halvvejs gennem skolestuen før han kalder mig tilbage.

Denne gang skete der mig ikke noget, han bebrejdede mig bare at jeg ikke havde sagt til ham først, at jeg var sulten.

Det var jeg sådan set heller ikke, jeg var bare lækkersulten. Det værste der kunne ske nu var, hvis han sagde det til min bedstemoder, hun ville blive skruptosset hvis nogen skulle tro at hun sultede mig.

Nej, så kan jeg huske en anden gang, da gik det meget værre.

Lærer Hendriksen havde flere strenge endnu at spille på i sit strafferegister, dem som han brugte ved de helt store utyskestreger. Han havde godt nok et spanskrør, men det brugte han aldrig ved den slags lejligheder, han brugte det kun til pegepind. Nej han havde en endnu mere raffineret metode.

Han kaldte synderen op til sig. Når vi så stod foran ham, fiskede han med uendeligt langsomme og velovervejede bevægelser sin

lommekniv op af vestelommen med tommel- og pegefinger, lukkede den omstændeligt op og lod fingeren løbe langs med æggen for at føle dens skarphed inden han rakte den frem imod os og sagde med venlig, næsten blid stemme:

– Vil du være så venlig at gå over i tækkemandens hegn og skære mig en kæp, lille ven.

Det var i dansktimen, vi var bleven sat til at skrive en stil. Det var ikke en fristil. Vi skrev af efter diktat, som vi skiftedes til at læse op af læsebogen. Når vi lavede den slags og når vi var kommen godt igang, plejede læreren som regel at tænde sin pipe og sætte sig til at læse avisen og lod os passe os selv. Det kunne ligefrem hænde at han gik ind til sig selv og lod os være alene.

Jeg sad sammen med en dreng som hed Gustav. Vi var noget nær de to værste han kunne sætte sammen. Vi sad ved det forreste skolebord, ikke fordi vi var de dygtigste i klassen, men for at han kunne se os hele tiden.

Gustavs forældre boede lige i nærheden af mine bedsteforældre. De var langelændere. Gustavs far hed Anton og hans mor Laura. Husmandsstedet, det var på tolv tønder land, var meget gammelt og forfaldent. Der var en masse børn, fire drenge og tre piger, og forældrene sad meget småt i det. Jeg kan huske at når det var blæsevejrså kravlede Laura rundt på taget og lagde harver og bjælker og sådan noget på det rundt omkring for at det ikke kunne blæse af. Anton gik nedenunder og stak det op til hende. Undertiden blæste Lauras skørter op omkring ørerne på hende så gud og hvermand kunne se at hun ingen bukser havde på. Det blev der snakket meget om rundt omkring på egnen. Det var ikke for det, om sommeren var der ikke ret mange koner der gik med bukser på, men Laura gjorde det heller ikke om vinteren og det blev regnet for enten fattigdom eller nærighed.

Anton kørte en mælkerute for andelsmejeriet og tog også arbejde ude, når han kunne afse tid til det.

Det var mærkeligt, men Anton og Laura stod meget højt i min bedstemoders agtelse.

Jeg ved ikke hvem af os der havde fundet på det, Gustav eller jeg, men jeg ved at det var mig der blev opdaget.

Skolelæreren havde sat sig til at læse avis og ryge tobak. Vi havde fået fat i et stykke elastik som vi havde lavet en lille slangebøsse af og den skød vi små papirkugler i hovedet på pigerne med. Det var ikke fordi det var så galt i sig selv, men vi havde fundet på at dyppe papirkuglerne i blækhuset først, så de lavede nogle plamager både i hovedet og på deres tøj hvor de nu ramte, og det var jo noget forfærdeligt svineri. Men Gustav og jeg grinede mægtigt lige indtil vi pludselig hørte skolelæreren:

– Mads, vil du lige komme her op.

Lige så snart jeg så hans bevægelse vidste jeg hvad der var i vente. Jeg fik kniven og styrtede afsted. – Fa'nens osse, tænkte jeg.

Det er ikke fordi jeg tror at jeg var særlig påvirket af situationen, jeg kan i det mindste huske at jeg fandt et cigaretskod i lommen og at jeg benyttede min ekstra frihed til at storme rundt om hjørnet og hen i en skjult krog hvor jeg kunne få et par hiverter.

Jeg begyndte nemlig at ryge meget tidligt. Jeg har sikkert ikke været mere end seks-syv år gammel. Det var i hvert fald lærerinden, hun hed frk. Andersen, der sagde til min bedstemoder at jeg røg og spurgte hende ad, hvor jeg fik penge fra til at købe cigaretter for, og hende gik jeg hos i første og anden klasse. Hun havde en meget sjov måde at undervise på, vistnok noget nyt og temmelig avanceret i de tider. De gamle kaldte det noget pjank. Vi kunne godt lide det.

Når vi havde danmarkshistorie, lod hun os spille teater. Hun pegede for eksempel en af drengene ud, han skulle være den lille dreng som kom sejlen alene i et vikingskib, alle vi andre drenge og piger var så folket som stod på stranden og tog imod ham og hyldede ham og gjorde ham til konge og kaldte ham for kong Dan. Senere hen da han blev større kom det ham i hu at hans rige ikke havde noget navn og han spurgte folket hvad det skulle hedde, vi råbte så i kor:

– Du hedder Dan og dit land skal hedde Danmark.

Hun prøvede også på at lære os bibelhistorie på samme måde, men da vi kom hjem og fortalte at Jens Nielsens Jørgen havde spillet Jesus, blev alle de skinhellige grundtvigianere forargede og hun fik besked på at den gik ikke. Det var den rene gudsbepot-

telse, mente de.

Det var altså hende der sagde til min bedstemoder at jeg røg og ville have at vide hvor jeg fik penge fra til det.

Det kunne min bedstemoder også godt lide at vide. Jeg fik nemlig ikke lov at beholde fem flade øre, af dem jeg tjente ude hos bønderne, for mig selv. Hver en øre måtte jeg aflevere, de skulle sættes i sparekassen.

Jeg kan ikke huske hvad jeg bildte hende ind, jeg ved godt at både hun og lærerinden troede at jeg gik og smårapsede, men det gjorde jeg ikke. De småører jeg havde til min egen rådighed tjente jeg på hæderlig vis. Det kunne jeg naturligvis ikke røbe noget om, i så fald ville det blive stoppet øjeblikkelig. Jeg fik både tærsk og blev smidt i seng midt på dagen, men jeg sagde ikke et ord.

For eksempel havde vi en nabo. Det var et par ganske unge mennesker, de havde et husmandssted på størrelse med vort, to-tre tønder land. Manden var murer og gik på arbejde hver dag, den unge kone gik derhjemme og passede huset og den lille bedrift. De havde ingen børn, jeg tror ikke hun var mere end et par og tyve år gammel. Hun kunne så godt lide mig. Jeg gik om til hende lige så ofte jeg kunne se mit snit til det. Jeg kan huske at det første jeg gjorde, altså da jeg var bleven godt kendt med hende, var at stille en stol hen under brættet som hans store træpiber hang på, kravle op og vælge en af dem ud. Stoppe den og få ild.

Det lo hun bare ad:

– Du bliver jo syg dreng, sagde hun.

Det var hende jeg løb ærinder for, så fik jeg en toøre. Det var også sommetider hun bad mig om at sprede muldvarpeskud ude i deres græsmark, så fik jeg en femøre når jeg var færdig og sådan fremdeles. Dem købte jeg cigaretter for. En pakke kostede ti øre, men vi havde en ældre købmand som boede ikke ret langt fra mine bedsteforældres hus, hos ham kunne vi købe cigaretter stykkevis. Så snart jeg havde bare en øre, løb jeg hen til ham og købte en cigaret.

Så var der en anden familie, der var fire-fem voksne sønner, både de og faderen gik på arbejde. Der var sjovt at komme, der løb jeg om, lige så ofte jeg kunne slippe hjemmefra. Der blev spillet grammofon, og der blev sunget, jeg kunne ryge så meget det

passede mig og mange gange når jeg gik gav de mig en hel pakke cigaretter.

Jeg var altså bleven sendt ud med lommekniven for at skære en kæp, men i stedet for var jeg løbet hen i en krog af haven for at ryge i smug. Det gik imidlertid ikke an at blive væk for længe igen, så jeg måtte videre. På vej ud af haven var jeg så heldig at få øje på et langt, slankt skud der skød op midt i græsplænen. Nu vidste jeg godt, det ved de fleste børn der er født op ude på landet, at enkelte træer, særlig blommetræer, har en evne til at sende skud op, langt fra hvor de selv vokser. Dette her var meget heldigt, jeg kunne spare adskillige skridt ud til hegnet, nu ville han slet ikke kunne opdage at jeg havde snydt på vejen. Hurtigt snittede jeg skuddet af og løb tilbage og ind i skolestuen. Læreren stod og skrev oppe på den store tavle da jeg kom ind, han så dårligt nok på mig da jeg lagde riset på katederet og sagde værsgod. Lidt efter tog han det i hånden uden at vende sig om, det gav ligesom et sæt i ham, langsomt lagde han kridtet fra sig.

Først nu lagde jeg mærke til det lille aflange træestykke der dinglede fra en snor på grenen, „Pederstrup“, stod der.

Jeg forsøgte at løbe, men han greb mig i armen, hans skikkelse tårnede sig mørk og truende op foran mig:

– Du er vel nok en lille god dreng, sagde han engleblidt, mit fine æbletræ, din lille slubbet.

Resten bryder jeg mig ikke om at mindes, han troede jeg havde gjort det med vilje.

Min bedstefader tærskede alt kornet med plejle. Jeg var ikke ret gammel før han lavede en lille plejl til mig og jeg hjalp ham med tærskningen. Om vinteren har jeg hjulpen ham med at åbne for den frosne roekule, jeg har fået en slags sele over skulderen og på den måde hjulpet til med at trække trillebøren, når vi kørte roer hjem i hus til at fodre køerne med. Det varede som regel en hel dag, så var der foder nok til ca. 14 dage, det var efter et sådant arbejde at jeg med garanti kunne sove rolig om natten.

Når jeg har fortalt om mine besøg hos den unge murerkone, var det jo ikke alene fordi hun lod mig gøre hvad jeg ville, eller næsten

hvad jeg ville, ryge pibe og sådan, men også fordi jeg fik tilfredsstillet den trang til ømhed og kærlighed, en lille smule af den, som jeg savnede hjemme.

Hun kunne godt finde på at klappe mig på kinden, stryge mig over håret, eller at give mig et kys på kinden. Når jeg så ofte rendte om til den anden familie som jeg har snakket om, så må det ses på baggrund af at mine bedsteforældre var alvorstunge, dybt religiøse mennesker, alt for gamle til at forstå et barn eller til at sætte sig ind i dets fantasier og lege. Omme hos den anden familie med de voksne sønner og deres forloveder og det forstående og gemtylige forældrepar fik jeg lejlighed til, sammen med dem at udfolde den livsglæde som gudskelov også er en del af den menneskelige natur.

Efter at jeg havde lært dem at kende, kan jeg huske at jeg i min fantasi sammenlignede den halvhellige skare med en flok uheldsvangre fugle, når de, i deres lange sorte kjoler, kom ud fra gudstjenesten i kirken og talte sagte og andægtigt med hinanden. Der var ingen glade smil eller munter latter.

Efterhånden som jeg blev større og forstod mere af det der foregik omkring mig fik jeg vanskeligere ved at tage min bedstemoders religiøse sindelag alvorligt.

Jeg kan huske engang hun stod og vaskede i bryggerset. Den store gruekedel stod derinde. Den blev brugt både når hun vaskede, når vi slagtede gris, til at skolde den i, og når hun bryggede øl. Ud imod gården var der en slags fløjddør. Ovenover den var der et langt, lavt vindue. Vindueskarmen blev brugt til hylde og i tidens løb var der samlet en hel del ragelse sammen deroppe.

Hun vaskede naturligvis på den gammeldags maner med vaskebræt og sager. Som hun nu stod der og skrubbete tøjet med ivrige bevægelser frem og tilbage, kom bænken som vaskebaljen stod på, det var forresten den samme bænk som blev brugt til at lægge grisen op på, når den skulle stikkes, – den kom altså til at støde mod dørkarmen i takt med hendes bevægelser. Det fik alt ragelset deroppe til at ligge og klirre mellem hinanden og tilsidst endte det med at en stor murhage faldt ned. Den faldt så uheldigt at den et øjeblik blev stående i min bedstemoders håndled. Jeg stod lige ved siden af hende, på mig gjorde det et ret så uhyggeligt indtryk.

– Av, for satan i helvede, hylede min bedstemoder.

Jeg så op på hende. Nok var uheldet alvorligt, men alligevel, det var ikke den gud, jeg havde ventet hun havde påkaldt, og så i et tonefald der faktisk vidnede om årelang øvelse:

– Du må ikke bande, bedstemoder.

Øjeblikkelig kastede hun sig ud i den slags bortforklaringer som hun var en mester i at finde på. Det var ikke at bande, forklarede hun mig, men når sådan noget skete så var det djævelens værk, derfor havde hun da også, således som skriften havde pålagt hende, øjeblikkelig tilbagevist hans anslag. – Vig bort, satan, havde hun sagt. – Og kan du huske det, lille Mads, hvergang når den onde frister dig og hvisker dig syndige ting i øret, så sig: – Vig bort, satan.

Jeg tror det irriterede min bedstemoder grænseløst når jeg i min troskyldighed afslørede hende på den måde. Det som virkelig var barnlig uskyld, opfattede hun som opsætsighed, en farlig brist i min karakter som det gjaldt om at kue med hård hånd.

Jeg kan huske engang hun forærede mig et lille hæfte til min fødselsdag. Sådan set svarede det omtrent til vore dages tegneseriehæfter, men det var gudeligt.

Forsiden var en meget flot udført kultegning. Den forestillede en ganske ung vandringsmand, der stod ved livets skillevej og modtog gode råd af en from fader. Den ene vej var bred og tillokkende, langs dens sider dansede unge par, nogle kyssede hinanden, andre væltede rundt på jorden med krus i hænderne, i drukken galenskab, der var liv og lystighed overalt, men den endte ved en mørk og dyb afgrund, ovenover svævede kulsorte skyer, lynene zigzaggede mod afgrunden og ravnene skreg i forblæste bladløse trætoppe. Den anden vej var smal og snoet, nærmest en sti, men den endte langt, langt ude ved en strålende kongeborg, ovenover svævede en guddommelig skikkelse med udbredte arme, kongeborgen lå badet i lyset fra skikkelsens stråleglans.

Vejen til den evige herlighed er smal og ikke let at følge, mens vejen til jordelivets fristelser og synd er bred og nem at følge, men den fører til evig fortabelse.

Jeg mindes en anden gang:

Vi handlede i brugsen. Den havde en kundekreds der var spredt

vidt omkring. For at imødekomme et ønske fra medlemmerne om at få varerne bragt ud een gang om ugen, havde man udliciteret denne rute. Ruten var bleven overdraget til en lille husmand som ejede en hest. Han kørte rundt med sit enspænderkøretøj og afleverede varerne, samtidig havde han regningerne med og opkrævede pengene. De var underskrevet med „betalt“ fra brugsuddele- ren.

Så skete det engang at han manglede en snes kroner da han afregnede med brugsen om aftenen, han havde formodentlig stået og snakket et sted og havde afleveret den kvitterede regning uden at hverken han eller kunden havde husket pengene. Dem havde han ikke råd til at miste, det var næsten hvad han fik for en hel måneds kørsel, derfor kørte han ruten igennem dagen efter for at spørge kunderne og derved finde frem til hvor det var sket. Han regnede ikke med at det ville volde nogen vanskeligheder. Tyve kroner var så mange penge dengang at hver eneste een ville opdage det meget tidligt hvis han havde så mange i overskud.

Blandt andre kom han også ind til min bedstemoder.

Min bedstemoder blev skruptosset, nærmest vild af raseri. Den stakkels lille forsagte mand dukkede hovedet, forsøgte at trække sig tilbage, forsøgte at undskylde, men det var ham umuligt at få indført et ord, umuligt at flygte, furien fulgte efter ham, råbte og skreg uden hensyntagen til at naboer og genboer kunne høre hende. Hun bandede og svor så det lysnede omkring hende:

– Mig skal du satanedeme ikke komme og tyvte, din lille forbandede skrævtodder, – hvad fanden bilder du dig ind, komme rendende her og beskyldte mig for at jeg har snydt dig, – jeg skal fandenkuseme sørge for at du havner i Nyborg tugthus ... hun blev ved og hun blev ved.

Langt senere kom jeg til at tænke på om det ikke i virkeligheden var hos min bedstemoder fejlen var indtruffet og at det var derfor hun var blevet så rasende.

Mit drengesind var tilsidst fuldkommen splittet.

Det som var syndigt og som førte lige luk i fortabelse, lærte jeg var kærlighed, livsglæde og sammenhold mellem gode mennesker. Synden set med min bedstemoders øjne bestod i at de unge sønner gik i seng med deres piger og at en enkelt af dem havde et

barn sammen med sin pige uden at gud havde velsignet deres forhold. Og det som skulle være de kristnes verden, herrens børn, vejen til evigt liv, var udadtil at give afkald på alt hvad der skabte glæde og liv, altid at vise et fromt sindelag, men når man så det i dets nøgne virkelighed var det skinhellighed, hykleri – ja værre, – det var ondskab, misundelse, had og mistro, og så vel nok i den sidste ende samvittigheden, angsten for det store ukendte.

Jeg har mødt det senere hen i livet, dengang jeg gik på valsen uden arbejde. Jeg er kommen ind til mennesker om hvem egnens befolkning havde fortalt mig at de var kristne mennesker, tilhørte Indre Mission, for at tigge en madpakke til en farende svend. Jeg er bleven jaget ud af deres gård, er bleven truet med at hunden ville blive pudset på mig, sådan en syndig stodder, om jeg ikke vidste at lediggang var roden til alt ondt.

Jeg har ingen madpakke fået.

Jeg er også kommen ind i et andet hjem. Det har været et fattigt hjem, folk fortalte at manden drak, men ikke hvorfor han drak, en flok småunger kravlede rundt på stengulvet, halv nøgne, beskidte, både manden og konen bandede og svor, sådan i al almindelighed.

– Penge kan vi ikke give dig, jeg tror heller ikke vi har pålæg hjemme til en madpakke, men vi skal have hønsekødsuppe i dag, så hvis du vil have en skefuld med, så sæt dig ned.

Når der skulle lægges kartofler blev der sendt bud efter en hel masse børn, koner og piger. Vi blev jaget meget tidlig op ved sådanne lejligheder, vi skulle helst være ude på bondens mark kl. seks-halvsyv. Det var råkoldt så tidlig om morgenen, vi var halv-søvnige og der var meget i vejen. Vi syntes i hvert fald ikke det var særlig sjovt. Når vi kom ud i marken var en af gårdens karle ved at spænde hestene for en plov. Imens kørte bonden og en anden karl op midt gennem kartoffelstykket og læssede kartoffelsækkene af en arbejdsvogn og stillede dem i række. Karlen begyndte at pløje på den måde at han kørte op i den ene side af marken og tilbage i den anden. Konerne og pigerne og alle ungerne blev fordelt så de fik et lige langt stykke hver, langs med plovfuren. Vi fyldte vores sækkeforklæder fra kartoffelsækkene og begyndte at lægge dem i jorden, vi måtte ikke smide dem i bunden af plovfuren, så kom de for

dybt i jorden, nej, vi skulle gå med bøjet ryg og trykke dem ind i jorden ca. midt oppe fra bunden af furen. Vi var antaget så mange at vi lige netop kunne nå at få gjort vores stykke færdig når vi rubbede fingrene, inden karlen kom igen med sin plov.

Den første fure efter at vi havde sat kartoflerne dækkede dem, den måtte vi ikke sætte i, det var af hensyn til afstanden mellem rækkerne. Først når han kom igen for anden gang, røg vi som idiotiserede maddiker bagefter ham og proppede potatis i jorden.

Sådan gik det sommeren igennem. Vi var med i roerne, vi var med i høhøsten, vi var med i kornhøsten, vi var med til kartoffel- og roeoptagning. Rationaliseringstanken var ikke rigtig slået igennem endnu. Ja, den var slet ikke født overhovedet, der var arbejdskraft nok, tænker jeg, billig arbejdskraft, – ungerne.

Roelugningen gik for sig på den måde, at når planterne var store nok, gik de voksne og hakkede de overflødige væk så de stod tilbage i blokke; bagefter dem kom vi børn så kravlende og lugede planterne væk med fingrene så der kun stod een plante tilbage i hver blok, vi skulle have to rækker med ad gangen, og det skulle gå stærkt. Jeg tror ikke jeg var mere end fem år da jeg var med første gang. Vi fik kosten, og sommetider kunne vi godt være en snes unger der sad og smaskede bygrød i os ved bordet, men der hørtes ikke en lyd. Mange gange turde vi ikke engang sige jatak, når vi blev spurgt om vi kunne spise mere. Det der med pengene, der kan jeg huske at min bedstemoder gav mig strenge pålæg, inden jeg gik hjemmefra, om at jeg ikke selv måtte forlange noget, og hvis bonden spurgte mig om hvad jeg skulle have, så skulle jeg sige at det måtte han selv bestemme.

Det hårdeste knokkelarbejde havde jeg faktisk når jeg var ude hos min joviale ven, Rasmus Knudsen. Det næste vi var med til var nemlig hø- og kornhøsten.

Han havde jo som nævnt ikke råd til at holde karl, det skete at han havde en daglejerkarl nogle få dage men ellers var vi alene to. Jeg kan huske et år da havde han fået en tjenestepige. Jeg tror ikke hun fik noget i løn, det har været meget lidt i hvert fald. Hun havde været så uheldig at lade sig besvangre og havde sit barn hos sig, og sådan en tøs måtte jo være glad til at hun havde et sted at være og kunne få noget at spise hver dag, det kunne lige passe at

hun også skulle have løn oven i handelen.

Rasmus Knudsen var så hensynsfuld at han godt kunne se at det ville være for hårdt et arbejde for en dreng at skulle stikke de tunge neg op på et højt kornlæs. Den sommer pigen var der, var det hende der forkede op til mig, men ellers gjorde han det selv. Jeg kørte høstvognen frem og tilbage mellem gården og marken og stablede kornlæsset. Når vi kom hjem kaldte han på Kristine, hun stod så oppe i lemmen og forkede negene hen til Rasmus som lagde dem til rette oppe på stænget, mens jeg stak negene op til hende. Ind imellem skulle vi passe køerne, vi skulle fodre og vande dem, vi skulle malke. Det gjorde pigen mens hun var der. Hun rejste fordi hun fik en af de her pladser hos en gammel ungkarl, hvor et barn ingen hindring var, bare han fik en husholderske. Hun forsvandt ud af min tilværelse, jeg ved ikke hvordan det gik hende senere hen i livet. Vi havde det godt sammen når vi arbejdede alene i marken, med at hakke roer og sådan.

Jeg var kun en dreng, men jeg tror nok at jeg var den eneste hun kunne snakke med, ret beset var hun ikke selv andet end et stort barn. Jeg tror ikke at jeg selv havde forstand på at have medlidenhed med hende. De voksne snakkede og sådan skulle det vel være, i det mindste kunne hun både le og være glad når vi var alene.

Hjemme hos min bedstefader såode han det hele med hånden, også kornet, det gjorde forresten alle de små husmænd rundt omkring på egnen og de høstede stadigvæk på den gammeldags maner, med høstleer. Til forskel fra når man slog græs til hø for eksempel, var høstleerne forsynet med et kunstfærdigt udført mejetøj af træ, det skulle gøre det muligt at kornet blev samlet sammen så det lå i skår, i modsætning til græsset der bare blev liggende i et tyndt lag på stedet hvor det var skåret af. Det nærmeste den moderne teknik de største bøndergårde var nået til med hensyn til høstmaskiner, var et monstrum som de kaldte for en „aflægger“.

Der var næsten en højtidelig feststemning over det den dag vi begyndte at høste derhjemme. Da var min bedstemoder med i marken hver dag. Høsttøjet var taget frem og set efter flere dage i

forvejen. Konerne klædte sig virkelig på som skulle de til en fest. Det var jo selve det daglige brød der skulle bjerges.

Min bedstemoder tog en stor kyse af hvidt stof kantet med blonder, på hovedet. Ved hjælp af stivere hvælvede den sig højt op over hendes hoved, omtrent som man ser en kaleche til en barnevogn. Den blev holdt fast på hovedet med to brede bånd der var knyttet i en flot sløjfe under hagen. Til dragten hørte et par løse ærmer, ligeledes af hvidt stof, som blev smøget udenpå kjolens ærmer, og et langt hvidt forklæde med smæk. Min søster bar en miniatureudgave af den samme dragt. Min bedstefader svang leen, efter ham kom min søster som rullede skåret sammen med sin rive, således at det dannede tilstrækkelig til et neg, akkurat det arbejde som aflæggeren gjorde, forresten var det det eneste bonden sparede arbejdskraft til ved hjælp af maskinen – og så det selvfølgelig, at den kunne høste et langt større areal på den samme tid som en snes mand ville have brugt.

Bagefter min søster kom så min bedstemoder som bandt negene, jeg gik og satte dem sammen i hobe så de lignede ligesom et lille tag, der skulle de så stå og tørres en tid inden de blev kørt i hus.

Hele den lille familie var i fuld gang med det i en uges tid, vi hjalp hinanden efter bedste evne. Engang imellem holdt vi små pauser hvor vi sad sammen på nogle neg og drak af vores medbragte øl og spiste æbleskiver med syltede stikkelsbær i. Det var faktisk den tid hvor jeg aldrig mindes, at der nogensinde har været et ondt ord mellem nogen af os. Høsttiden var en højtid.

Da jeg blev ældre, 11-12 år, var min søster og mine bedsteforældre alene om det. Jeg var altid på høstarbejde rundt omkring på gårdene.

Det efterår hvor jeg fyldte 13 år til december, fik jeg prygl af min bedstefader for sidste gang, det vil sige jeg fik ingen, men jeg skulle have haft det.

Jeg vil tro at det har været sidst i september måned, eller først i oktober, vores kør stod stadig ude på græs.

Jeg havde været på arbejde om dagen og da jeg kom hjem om aftenen bad min bedstemoder mig om at gå ned og fylde det kar med vand som kørerne havde at drikke af. Karret stod lige på kan-

ten af en mergelgrav som lå nede for enden af vores mark. Der var ingen pumpe, vi hev vandet op med en spand der var bunden et stykke reb i. Jeg kan ikke huske om jeg tabte spanden så det var den jeg prøvede på at få fat i igen, eller om jeg bare gled på den lerede skrænt, det er også ligemeget, i hvert fald røg jeg i vandet, og havde en del besvær med at komme op igen. Mine fingre gled hele tiden i det fedtede ler. Op kom jeg da, men som det er forståeligt så jeg forfærdelig ud, gennemblødt og med tøjet klistret til med fedtet gult fynsk ler.

Min bedstemoder fik da også et af sine raserianfald da jeg kom ind i hendes køkken med pladderet dryppende af mig, hun begyndte at larme og svovle og regere og arbejdede sig op i de meget høje takter, som kulminerede i det kendte bydende blik, som øjeblikkelig blev forstået af min bedstefader.

Han rejste sig og rokkede ind i sovekammeret eller hvor han nu havde sit skjulested til riset i øjeblikket.

Men da skete der noget inde i mig, der fik den, gennem årelange voldsmetoder, indpodede frygt og respekt for de gamle til helt at fordufte. Dette her var jeg fuldkommen uskyldig i, jeg var endda, på et hængende hår nær, druknet, jeg var gennemblødt og havde glædet mig til at komme hjem i varmen og komme i nogle tørre klæder, jeg frøs så tænderne klaprede i munden på mig, jeg var utilpas og i min våde og forkomne tilstand ville riset gøre dobbelt så ondt som ellers.

Jeg blev grebet af et afsindigt raseri.

Da den gamle kom rokkende ind med riset, sprang jeg på ham, jeg greb ham i begge arme og trykkede ham op mod væggen, og hvad mere er, jeg blev klar over at jeg kunne holde ham, jeg var bleven stærkere end den lille gamle mand:

– Nej bedstefader, sagde jeg lavt, det er slut, jeg vil aldrig mere have prygl af dig.

Han vred og vendte sig desperat, men tabte hurtigt pusten. Mine drengenæver som var hærdet gennem hårdt knokkelarbejde ude hos bønderne, holdt ham fast i en skruestik.

Han sendte min bedstemoder et blik som jeg ikke helt kunne tyde, for mig udtrykte det afmagt og hjælpeløshed, men samtidig en grænseløs frygt for hvad der nu ville ske ham selv, hvad hun nu

ville finde på. Det var som om han bønfuldt hende om at forstå, at han gjorde hvad han kunne, men at han ikke slog til mere.

For mit eget vedkommende frygtede jeg det værste. Slås med dem sådan som jeg gjorde med drengene i skolen, vidste jeg at jeg ikke kunne få mig selv til. Jeg ventede hvert øjeblik at føle hendes benede hænder gribe fat i mig bagfra og forsøge på at rive mig væk fra bedstefader. Jeg frygtede ligefrem at min søster også ville ile dem til hjælp og at de ville ryge på mig alle tre. Skete det ville min kortvarige triumf forsvinde for bestandig. Alting ville blive ved det gamle.

Men der skete intet.

Da jeg endelig slap min bedstefader og vendte mig om, stod hun midt på gulvet med stive stirrende øjne, hendes fingre pillede nervøst ved de sorte perleknapper i hendes kjoleliv, hendes læber skælvede men der kom ikke en lyd over dem. Jeg ventede at hun hvert øjeblik ville falde om på gulvet i krampegråd, men det var som om hun ikke var sikker på at dette middel ville gøre det forventede indtryk på mig.

Sådan stod vi alle fire en stund, måske bare et minut, måske tre, måske længere. Mig forekom der at gå halve timer.

Pludselig drejede min bedstemoder sig brat om på hælen og gik hen til komfuret, hun tog ringkrogen og løftede et par ringe af, rodede op i ilden og puttede nogle håndfulde kvas på så den flammede op, derpå tog hun stegepanden ned fra dens søm på væggen og begyndte at stege røget flæsk til vor aftensmad.

Der blev ikke sagt et ord mere. Heller ikke da vi spiste, min søster sad og så på mig på en underlig nysgerrig måde, sådan som om det var første gang hun så mig overhovedet.

Jeg ved ikke om jeg var skamfuld, i hvert fald kunne jeg ikke holde ud at se dem sidde der og glo resten af aftenen, så jeg gik tidlig i seng.

Lige så snart jeg var væk begyndte de at snakke, de talte godt nok sagte sammen, men døren sluttede ikke særlig tæt, jeg lå inde i sengen og kunne høre det meste af hvad de sagde. Det var som sædvanlig særlig hende der førte ordet, den gamle brummede af og til noget uforståeligt.

– Det er forskrækkeligt, hvad skal den dreng dog blive til, hørte

jeg hende sige.

– Hmhmhm –

– Nu må vi gøre alvor af det, nu må vi sende ham på en anstalt.

– Vi kan jo, – jeg mener, – hvad, – hans forældre –?

– Det kan aller nytte en bitte, du kender da Peder, – din gamle torsk, – og hans mor, der er da ingen af dem der tager sig af ham, – hans far vil jo tværtimod grine når han laver kunster, – jo tovligere jo bedre. Nej, nu snakker jeg med pastor Rørdam en af dagene, – han *skal* på en anstalt.

– Anstalt, hvad fane mon det er for noget, lå jeg og tænkte inde i sengen. Det var nok ikke noget godt, hun sagde det omtrent på samme ondskabsfulde måde som dengang hun truede brugskusken med at hun skulle sørge for at han kom i tugthuset ude i Nyborg.

Nåh hvad, så kom jeg da i det mindste væk herfra, det måtte da også være til at rende fra sådan et sted hvis dør ikke var til at være.

Det var nemlig en tanke der var begyndt at foresvæve mig i den sidste tid, at jeg ville rende hjemmefra, og når jeg kunne gøre det her, så kunne jeg også rende fra denne hersens anstalt.

Med disse trøsterige tanker faldt jeg i søvn, og hørte ikke mere til dem.

Jeg er født i 1905, så jeg må være bleven konfirmeret i april måned 1919. Altså omkring ved ni måneder efter at kanonerne tav ved fronterne efter den første store verdenskrig.

Jeg var ni år da den brød ud i august måned 1914. Jeg husker den dag vi fik det at vide.

Min bedstefader havde truffet posten udenfor på vejen og havde fået „Fyens Tidende“ af ham. Jeg kan se ham for mig lige så tydelig, da han trådte ind ad døren med avisen i hånden, måske så han en anelse mere duknakket og forkuet ud end sædvanlig. Meddelelsen om krigsudbruddet stod med store typer tværs over hele forsiden. Min bedstemoder stod og rørte i en gryde og jeg sad henne ved bordet og så ud ad vinduet.

Hans ansigtsudtryk var dybt alvorligt, han så fra den ene til den anden af os med sine rindende gammelmandsøjne. Hans knudrede hånd knugede avisen så den krøllede sammen der hvor han holdt den.

– Nu er krigen brudt ud, sagde han, Frankrig og England har erklæret tyskerne krig.

Han havde selv været soldat i 1864 og havde været med i kampene nede i Sønderjylland, måske det derfor gjorde et dybere indtryk på ham end på os som ikke kendte til sådan noget.

Min bedstemoder holdt op med at røre i gryden og så på ham.

– Ååh jøsses dow, så kommer de vel her å, jamrede hun forskrækket, så får vi vel dyrtid og alting, m-e-e-nn ham deroppe som styrer alting, vil nok holde sin hånd over vos som er gode, – vos som er gode, Mads, sagde hun henvendt til mig.

Den gamle fandt sine briller frem og gav sig til at læse højt for bedstemoder af avisen.

Jeg rejste mig stille og gled ud ad døren. Jeg var ikke bange. En mægtig følelse af fædrelandskærlighed og manddomsmod svulmede i mit bryst. Nu var det tid for ædle danske drenge at øve manddomsgerning, jeg sneg mig bag om huset og forsvandt ind i huggehuset hvor bedstefaders værktøj var.

En times tid senere vendte jeg stille tilbage og satte en vældig tyrkisk krumsabel med korsdannet hæfte fra mig i krogeen ved komfuret, jeg havde ikke kunnet finde et stykke bræt der var lige.

Min bedstefader så på mig og strøg mig over håret.

– Ja ja ja, lille Mads, sagde han bare og gik ud.

Nu var krigen slut.

Importen af udenlandske produkter som for eks. tobak, vin og sydfrugter og ikke mindst den måske mest følelige mangelvare, „jordolie“, som de kaldte det dengang, til petroleumslamperne, kom kun langsomt i gang. Havene omkring landene var spækket med miner og der var meget i vejen, en mængde skibe var sænket. Der gik også mange måneder før rationeringen af alting, ikke mindst fødevarer, blev lempet så det virkelig kunne mærkes.

Men selv om disse forhold stadigvæk bestod, holdt mine bedsteforældre alligevel en smuk fest for mig, som jeg kun kan tænke tilbage på med glæde. Og selv om det var sådan at de gæster der ikke kunne undvære at ryge, selv måtte tage deres tobaksvarer med, så manglede der i hvert fald ikke madvarer til et, måske ikke overdådigt, men et solidt og velmagende festmåltid. Der mang-

lede absolut intet.

I anledning af den længe forud ventede højtidelighed havde mine forudseende bedsteforældre truffen deres forberedelser længe i forvejen, herunder også indkøbene i brugsen, så ikke alle udgifterne skulle falde på een gang.

Det år havde de født en ekstra gris op foruden julegrisen, den måtte så lade sit liv til lejligheden, og for at supplere det dyre „køveøl“ (bajere) – det var der alt for lidt forslav i – havde de sommeren før brygget et anker gammeløl mere end de plejede.

Til frokostbordet, lige efter at vi var kommen hjem fra kirke, formelig bugnede det med koldt kogt og stegt flæsk, grisesylte, bøffer, frikadeller, hjemmelavet rullepølse og dito spegepølse og høns i cement havde jeg nær sagt. Til at skylle det ned med var der rigelig af, ikke helt fuselfri, dansk brændevin, ølbajere og hjemmebryg, og det var virkelig for denne gangs skyld lykkedes den gamle at skaffe en kasse cigarer med halvtreds i. Indholdet i dem var en blanding af fynsk hjemmeavlet tobak og udenlandsk. De lugtede ikke så forfærdelig godt. Til frokostbordet havde de kun indbudt den nærmeste familie, men der var også et par „store“ gårdmandsfamilier med.

Det ene par af de privilegerede gårdmandsfolk uden for familiens snævre kreds, der var budt med ved frokosten, ejede den gård mine bedsteforældre var begyndt med da de var unge og nygifte. Den bar også vores navn, Fuglegården hed den, folkene var sterrige.

Jeg nævner det her fordi jeg mener at det må da have været en flov een at de kunne få alt det ud af den samme gård som mine bedsteforældre ikke kunne. Jeg har også tit tænkt på, når jeg hørte hvordan min bedstemoder hånedes min bedstefader og gjorde nar ad ham som et sølle pjok, og i samme åndedræt fortalte ham at han kunne takke sin gud og skaber på sine grædende knæ for at han havde fået så dygtig en kone, – hvis ikke han havde haft hende til at holde sammen på stumperne, havde de siddet oppe på fattiggården for længe siden, – alt hvad vi har har jeg skaffet, sagde hun, da vi blev gift havde du ikke skjorten til røven, – at hun egentlig ikke havde særlig meget at bryste sig over, og at hun egentlig skulle skamme sig over at det var hende der havde stået

for alting hele vejen igennem.

De startede som sagt på Fuglegården, og det må jo så have været hendes eminente dygtighed til at drive en gård, der gjorde det muligt for dem, efter få år at skifte Fuglegården der havde et tilliggende på 52 tønder land – og det var meget på Fyns fede jorder – ud med en mindre på 18 tønder land, og igen – omkring ved den tid hvor jeg var trådt ind i denne syndige verden og var vokset så meget at jeg kunne begynde at skimte omgivelserne og forstå en hel del af dem – efter næsten overnaturligt slid kan jeg forstå, at erhverve en endnu mindre ejendom på 12 tønder land, indtil den tid jeg fortæller om nu, hvor de var endt med at sidde på dette usle husmandssted på toogenhalv tønde land, som både var noget og ikke noget, og hvor min bedstefader i hvert fald indtil sit 76. år blev tvunget til at gå på dagløn på omegnens gårde, blandt andre på den Fuglegård som engang havde været hans.

Der er et andet karaktertræk hos dem som er betegnende for hele deres livssyn.

På trods af deres, måske nok ikke direkte fattigdom, men så mildt sagt beskedne levevilkår, var de ivrige venstrefolk begge to. Ingen af dem syntes at bemærke at partiet for mange år siden havde foretaget den drejning, der gjorde at det nu udelukkende varetog storlandbrugets og godsejernes interesser. Deres idol var den daværende høvding, Klaus Berntsen, som de kendte personlig, og som de dyrkede og tilbad med lige så stor – om ikke større – nidkærhed end ham der svævede over vandene oppe i Ryslinge Valgmenighedskirke. De vidste godt at det radikale parti havde udskilt sig fra moderpartiet netop for at varetage de småbrugeres interesser som nu var ladet i stikken og som mine bedsteforældre hørte til. Det kunne aldrig falde dem ind at have med sådan noget fattigt rak at gøre mente de.

Til middagsbordet om aftenen var indbudt hele deres store venne- og omgangskreds, med læreren, præsten og brugsuddeleren som de fornemste. Præsten kunne dog ikke komme. Der var over hundrede på det hold konfirmander jeg hørte til, dengang var det moderne at være frikirkelig og de fornemste folk inde i Ringe by, stationsforstanderen, apotekeren, politimesteren, borgmesteren, min bedstemoders læge og mange flere, sendte deres børn i Rys-

linge Valgmenighed, og præsten var bleven budt til gilde hos et meget stort antal af dem.

Det blev min bedstemoder også gal i hovedet over, at det netop blev hende som blev vraget af præsten. I mange uger efter var hun nærmest revolutionær af raseri over at han havde foretrukket det „rige rak“ frem for hende, som dog sad flittig i hans kirke søndag efter søndag og prøvede på at fange hans øjne med et ydmygt blik i sine, i håb om ved juletid at få del i den årlige uddeling af midler fra menighedskassen til værdigt trængende.

Men for at vende tilbage til middagen. Den bestod af varme retter og mangfoldige var de som ved frokostbordet.

Der var flæskesteg, ribbenssteg, medisterpølse. En høne som var holdt op med at lægge æg og en kornfed and manglede heller ikke.

Og selv om den flaske importeret portvin til desserten – den bestod forresten af gul budding overhældt med rød saftsovs – manglede, var der rigelig erstatning for den, – ja, jeg har jo nævnt sprutten, så hvad det angik, var der ingen skår i den mætte og festglade stemning, der altid kendetegnede den slags fester ude på landet dengang.

Humøret og stemningen var høj, den eneste der blev glemt da onklerne og hvem det nu var, var færdige med at holde tale til hans ære, var konfirmanden. Jeg kan huske at jeg listede mig ind i sovekammeret med een af mine kæreste romaner, og snart var larmen inde ved siden af forvandlet til en sejrsfest efter venderens nederlag på Rügen og denne ene aften var der ingen der havde tid til at skælde mig huden fuld fordi jeg tændte den store 20" lampe, som brugte næsten en pot olie på en aften i stedet for at nøjes med køkkenlampen med den blanke skærm som var hængt op på væggen. Den brugte ikke engang det halve.

Jeg kan da med det samme fortælle, at de besværligheder med tobaksvarerne som jeg snakkede om før, tilsyneladende var overvundet denne ene festdag. Vores lille dagligstue med det lave loft og de smårudede vinduer, var så tåget af røg at de forskellige personer næppe kunne skelne hinandens ansigter.

Mine forsigtige bedsteforældre havde også tænkt alvorligt over min fremtid, på deres egen måde. Lange alvorlige samtaler havde de ført, når bare jeg ville opføre mig ordentligt og gøre som de bestemte, og rette mig efter deres formaninger, var de ikke i tvivl om at det ville gå mig godt.

De havde bestemt at jeg skulle være bondemand, og hvis bare jeg kunne tæmme mit vilde sind! – Det var mine drabelige kampe med de vilde vender og efterligninger af Valdemar Sejrs glørlige sejre over de holstenske grever de tænkte på. Med bekymring havde de lagt mærke til min voksende, – ja, jeg ved ikke engang om jeg dengang selv forstod det var udlængsel, – men voksende trang efter noget andet end det forknoklede og trøstesløse liv, jeg mente at have set de voksne leve, under hele min barndom.

Det var ikke fordi de ikke spurgte mig om hvad jeg ville være når jeg blev stor, det gjorde de mange gange fra jeg var bleven omkring 12 år og indtil min konfirmation, – men de rettede sig bare ikke et hak efter hvad jeg sagde, tværtimod prøvede de på at få mig væk fra mine „tovlige“ ideer. Jeg ved ikke om det var kommet af at jeg var begyndt at læse Kaptajn Marryats romaner, dem kunne jeg låne på biblioteket inde i Ringe, de handlede jo allesammen om livet om bord i de gamle lineskibe i den stolte britiske orlogsflåde, eller om det lå mig i blodet efter min far, som i sin ungdom havde sejlet i mange år som sejskibsmatros.

Det var særlig efter at jeg var bleven større, 12-13 år, at de voksne begyndte at stikke til mig, om min faders bedrifter, rundt om på gårdene hvor jeg blev sendt hen på dagløn.

Ikke alene godtede fortællerne sig ikke så lidt over at min hykle- riske og ondsksfulde bedstemoders dreng var faldet sådan ud – de kendte alle hendes skarpe tunge – men de morede sig også kosteligt over hans mange eskapader, der sporedes en vis beundring hos dem.

Jeg husker en enkelt historie om ham.

Det var dengang han kærestedes med Ledvogterhanses datter. Det brød Ledvogterhans sig ikke om og heller ikke hans tre sønner. Allesammen boede de hjemme. Hele familien havde ry for at være nogle drabelige slagsbrødre og dristige krybskytter. Søsteren var en meget smuk pige og lige så frisk og livsglad som de selv, men at

hun skulle falde for sådan et sølle pjok – i deres øjne – det var mere end de kunne stå for. En aften da søsteren var gået ud for at mødes med min far, fulgte de efter og passede ham op, skjult bag et højt hasselhegn som de vidste de ville komme forbi. Nu er der sikkert en hel del overdrivelse med i det, men efter hvad de fortalte, røg de alle fire på min den gamle, men i løbet af et par minutter stod hele flokken på hovedet inde i buskene.

Ikke alene var jeg en lille smule stolt over at være min fars søn, men jeg fyldtes tillige med en stærk indre lettelse over at opleve at der eksisterede et andet, mere spændende og frisk liv som passede mere ind i mine forestillinger, end de dybt alvorlige nærmest dystre forhold jeg havde levet under gennem hele min opvækst.

Min bedstemoder fortalte mig også om min far, men det var for at true mig og for at indgyde mig skræk for at komme til at ligne ham. Hun fortalte mig hvordan hun havde gået og passet ham op mange gange til langt ud på natterne skjult mellem træerne, hvorledes hendes moderhjerne havde blødt, når hun hørte sin søn komme syngende og trallende af fuld hals, så beruset, at vejen ikke var bred nok til hans „kryds for en bidevinds kuling for de bagbords halse“ som en sømand ville sige, fortalte hvordan hun havde set ham komme sammen med en „forfærdelig“ pige og have taget hende med ind på sit kammer. Fortalte mig om hvordan han var kommet galt afsted med en lige så „forfærdelig“ pige, og at jeg faktisk havde haft en halvbroder, der var en tre-fire år ældre end mig. Heldigvis var han død af lungebetændelse en vinter. Det var nu ikke min far, men smeden oppe i Kværndrup og den tykke fordrukne hestepreanger, de havde også været i med hende, men de havde penge nok, så min far var bare bleven syndebuk, påstod hun.

Det skete en enkelt gang at hun tog mig med til Odense. Vi havde nogle stykker kandissukker med i en brun pose, og en flaske saftvand og et par stykker fedtebrød med ost, som vi sad på en bænk nede i Kongens have og åd. Jeg tiggede og bad hende om at gå med ned for at se havnen. Hun gav tilsyneladende efter, men vi nåede ikke længere end til at jeg kunne se de øverste spir og rær på en fuldsejler over tagene, før hun vendte om. Der skulle ikke pustes liv i min tåbelige ide om at blive en rå og fordrukket sø-

mand og slagsbroder, som min far var.

Hun forestillede mig stadig og vedholdende de strålende fremtidsudsigter jeg havde i vente. Når bare jeg ville blive en lydige og villige ung mand, der var sparsommelig til det yderste, ville mit hårde slid og slæb bære lønnen i sig selv. Når jeg passede på og satte alle mine penge i sparekassen, så ville jeg engang om 30-40 år blive i stand til at erhverve min egen gård, få foden under eget bord og få det akkurat ligesom jeg kunne se Anders Larsen oppe på Fuglegården havde det.

Sparekasse blev mig i hendes mund et lige så forhadte ord som Vorherre var.

Allerede om efteråret før min konfirmation, havde de fæstet mig bort på en bondegård der lå nogle kilometer fra vores hus. Ejeren var en gammel mand, vel omkring de firs år. Gården var på 45 tønder land, „Kohaugegård“ hed den. Manden hed Henrik Hansen. Efter hvad mine bedsteforældre snakkede om, var han meget velhavende. Han sad kvit og frit ved gården og havde over 100.000 kroner på rente ved siden af.

Det kan sådan set godt passe, når jeg tænker på at mens jeg var der solgte han to tyrekalve til et par kvægavlsforeninger, for 50.000 kr. stykket. 25.000 kontant og 25.000 på vilkår. Sådan handlede man altid med præmiekvæg, altså kun med avlstyre. Vilkårspengene faldt kun hvis dyret svarede til forventningerne, mens de bortfaldt hvis det viste sig at være uegnet til fremavl, eller hvis det døde inden det nåede at sætte efterkommere i verden. Det kunne han gøre, sælge til den pris, fordi han ejede en af de kendteste og højeste præmierede kvægbesætninger i hele landet.

Forresten så var samme Henrik Hansen en broder til min bedstemoder. Det vil sige, de var kun halvsøskende, de havde samme far, men hver sin mor. Min bedstemoder var avlet med en pige der ikke kunne føre sin families stamtavle så langt tilbage som gårdens kvæg kunne, derfor fandtes hun ikke god nok til at omgås disse ædle dyr, endelige blive deres herskerinde.

De havde en søster mere som hed Kirstine. Det var egentlig hende min bedstefader, som skik og brug var, var mødt op hos deres far, iklædt sit stiveste puds, med knækflip, blankpudsede

støvleskafter og krogkæp og det hele, for at bede om at få. Men for hendes vedkommende var der truffen helt andre bestemmelser, – han kunne få Marie hvis han ville have nogen af dem.

– Jow, men Kirstine og ham var bleven enige ...

– Ja fanden med hvad Kirstine og ham var bleven enige om, han kunne få Marie og dermed basta, og ville han ikke det så kunne han rubbe af igen.

Nåh ja, min bedstefader havde nok at se til, han havde ikke stunder til at rende alt for meget rundt efter sådan noget pjat. Han var kommen efter en kone, så skide være med det, jeg tar Marie når det ikke kan blive anderledes.

Det er min egen far der har fortalt mig det efter at jeg var bleven voksen og havde truffen ham. Han fortalte at faderen ovenikøbet blev så glad for at få Marie afsat at han gav min bedstefader en af de cigarer han havde til at give væk af til posten når han kom med penge for en tyr, eller når der kom en grisehandler.

Jeg kan endnu tydelig huske den dag da „Gamle Henrik“ kom kørende på sin cykel, hjem til mine bedsteforældre for at afgøre det endelige fæstemål. Jeg havde lige fået lært at cykle dengang, men havde ingen cykel og der var ingen udsigt til at jeg ville få nogen foreløbig. Lige så snart den gamle havde stillet cyklen fra sig op ad husgavlen, stjal jeg den for at køre nogle ture på den, idet jeg dog passede på at holde mig på den side af huset, som vinduerne i den stue hvor de sad og snakkede, vendte bort fra. Forresten så overrumplede de mig, de kom ud alle tre, netop som jeg kom kørende hen imod dem, med det ene ben stukket ind under stangen, fordi stellet var for højt til at jeg kunne nå pedalerne, hvis jeg sad overskrævs på den.

Det var ikke det allerbedste indtryk jeg gjorde på min tilkommende husbond. Jeg kunne godt se at han blev sur og rigtig godt irriteret, men han sagde ikke noget, det gjorde derimod min bedstemoder da han var taget af sted.

Det var ikke så lidt af en bedrift at gamle Henrik kom cyklende. I det hele taget gjorde man meget væsen ud af det, når de gamle mennesker kunne holde til at blive ved med at knokle lige til de røg på hovedet i familiegravstedet. Hele egnen talte med beundring og ærefrygt om at gamle Henrik stadigvæk cyklede til kirke i

Ryslinge Valgmenighed, hver eneste søndag. Det var dog alligevel et stykke vej.

Jeg kan også huske at det ligefrem kom i avisen med billede og det hele det år da min bedstefader, Rasmus Petersen Fuglsang, gik på høstarbejde rundt omkring på gårdene, til trods for at han var fyldt 76 år.

Jeg blev konfirmeret i den første halvdel af april måned, omkring den 10., sådan noget, og derfra og frem til den første maj, hvor jeg skulle begynde min plads, fulgte tre mærkværdige uger.

Jeg fik lov til at holde fuldstændig fri. Jeg måtte sove så længe jeg ville om morgenen, der var ingen der bad mig om noget. Jeg skulle hverken muge ud under kørerne eller hente brænde ind. Jeg skulle ikke engang gå i brugsen efter varer. Jeg kan huske at jeg følte det helt mærkeligt.

Jeg var fæstet bort til gamle Henrik på „Kohaugegård“, for 120 kr. for et år + kost og logi.

Den dag da jeg skulle forlade mit barndomshjem for stedse, var jeg tidlig oppe om morgenen. Endda før min flittige gamle bedstefader.

Jeg listede mig stille ud. Vejret var hverken rigtig godt eller rigtig dårligt. En frisk majblæst drev forrevne skyformationer hen over himlen. På jorden efterlod de store mørke skygger, som for afsted med meget stor fart, syntes jeg. Mit barndomshjem hvor jeg stod ved gavlen kunne godt være i skygge, mens solen strålede lyst og varmt over naboejendommen.

Det var ikke særlig koldt – køligt i den tidlige morgen.

Jeg gik en runde. For et års tid siden havde jeg fået lov til at få et par kaniner, hvis jeg selv ville passe dem. Jeg gik om til burene som jeg selv havde lavet. De kom hoppende hen til lågen da jeg stak en finger gennem ståltrådsnettet, og mimrede ivrigt med snuden, de troede jeg kom med lækkerier til dem. Jeg gik ind i kostalden og kløede koen og kvien bag ørerne, de gumlede bare uinteressert videre på deres drøv og stirrede sløvt frem for sig med deres store dumme øjne. Jeg hoppede ind i stien til grisen, det var en pattegris, ikke meget større end vores missekat, og legede med den, tog den op i mine arme og kysede den på trynen. Der sad rester af

sur kærnemælk om munden på den. Jeg var over hele huset, oppe på loftet hvor det knippe tækkerør lå, som jeg brugte til pile til min bue, inde i loen og huggehuset, her stod snittebænken og her hang spånkniven på væggen, de redskaber jeg havde brugt når jeg lavede forskelligt legetøj, vandmøller, sværd og skjolde, sværdet stod endnu i hjørnet. Jeg tog det og gik om bag huset, om i hønsegården, her stak jeg det op i tagskægget, der ville det sidde tørt og godt, og ingen ville finde det og ødelægge det.

Jeg gik en runde i vores lille mark. Hernede i enden, næsten skjult under pilehegnet, havde den lille hytte ligget som jeg engang havde bygget af græstørv. Den havde været tækket med lange tørre græsstrå som vi kunne finde inde i skoven om efteråret. Jeg havde bygget et ildsted og jeg havde fundet et tykt jernrør som jeg havde brugt til skorsten, et lille vindue manglede heller ikke. Der havde jeg ligget godt i skjul mange gange og røget tobak. En aften i mørkningen var der gået ild i det tørre græstag. Hytten var brændt ned til grunden. Skæret kunne ses langt bort.

– Nu er Rasmus Pæ'sens forfærdelige knægt på færde igen, havde naboerne sagt.

Jeg havde fået mit livs største lag tærsk da de endelig fandt mig. Jeg var nemlig rendt hjemmefra, jeg turde ikke vise mig, der gik et par dage inden de fandt mig. Jeg vandrede gennem en landsby et par mils vej derfra, som hed Gestelev.

Katten lå på den varme skunk der løb rundt om komfuret, og sov. Da jeg kløede den bag ørerne og strøg den ned over ryggen, rejste den sig og skød ryg medens den gabede inderligt, så lagde den sig til rette igen, lukkede øjnene så de blev til smalle sprækker og gav sig til at spinde. Det knirkede inde fra sovekammeret. Jeg hørte nogen puste anstrengt, dør lød tunge trin hen over gulvet, min bedstefader kom ind gennem døren.

– Er du allerede oppe dreng, sagde han.

Å-å-årh jeg kendte det hele, så regelret havde hele deres liv været, de gamles. Han rokkede ned i spisekammeret, han kom tilbage med rugbrødet under armen, fedtskålen i den ene hånd og en gnalling ost i den anden, duknakket, trist og forslæbt med vandet stående i de rødrandede, trætte gammelmandsøjne.

Gud i himlens navn –.

De sendte mig af sted allerede tidligt om morgenen. Det så ikke godt ud at jeg kom for sent den allerførste dag i min nye plads.

De fulgte mig ud begge to. Min bedstefader knugede min drenge næve. Min bedstemoder omfavnede mig og kyssede mig på panden.

– Vær nu en god dreng, husk nu at gøre alt hvad der bliver sagt til dig og sig dem aldrig imod, lød hendes sidste formaning til mig.

Da jeg nåede toppen af den lille bakke hvor vejen rundede om naboejendommen vendte jeg mig og så tilbage. De stod dernede de to gamle, ved gavlen, han sammensunken og forslæbt, han løftede armen og vinkede kejtet, hun rank og ubevægelig i sin sorte højhal-sede kjole, begge hænder holdt hun foran på maven skjult under sit store ternede forklæde. Jeg vinkede tilbage og fortsatte, et par skridt længere henne var de skjult for mine øjne bag naboejendommens hvidkalkede længe.

I min ene hånd bar jeg alle mine ejendele i en lille bylt i et sammenknyttet tørklæde. Mit nye arbejdstøj, noget rent undertøj og et par skjorter, nogle hjemmestrikkede hoser, et par lommeløklæder og sådan noget. Jeg havde ingen skab eller kiste endnu. Der var ikke længere hjem end jeg kunne gå hjem og få vasket. Min bedstemoder havde lovet mig at hvis jeg ville være sparsommelig, så ville hun spæde til så jeg kunne få et rigtigt klædeskab. I min anden hånd bar jeg et par nye trætræsko, som stadig var fæstet sammen med en smal læderstrimmel i snuderne. For første gang i mit liv havde jeg fået et par flunkende nye blanke „fransktræsko“, som vi kaldte dem dengang, de samme som de kaptræsko vi går i i dag. Dem havde jeg på fødderne og dem havde jeg fået besked på at passe godt på og kun gå i dem når jeg skulle i byen og var klædt om.

Min første plads

Mine skridt rungede hult da jeg gik gennem porten og trådte ind på de toppede brosten på den lukkede gårdsplads som var omgivet af tre udlænger og det grundmurede stuehus som den fjerde. Ikke en lyd hørtes, der var ikke en levende sjæl at se, ikke engang en lænkehund, dens hus stod tomt henne i det ene hjørne. Lænken lå der endnu, henslængt over stenene. Jeg blev stående forknytt og så mig omkring, henne i den ene ende af stuehuset stod den øverste halvdør åben. Det var bryggerset kunne jeg se. Jeg turde ikke gå ind nogen steder. Så hørte jeg klaprende træskotrin, en pige kom til syne i den brede gang dør løb tværs igennem den ene længe og adskilte kostalden og hestestalden. Hun bar en malke-spand i den ene hånd og gik hen til mælkejungen og tømte mælken ned gennem sien som var anbragt foroven i åbningen. Da hun havde tømt spanden kiggede hun ud og fik øje på mig, et øjeblik blev hun nysgerrig stående, så klang hendes træsko igen over stengulvet og hun forsvandt.

Hun har nok fortalt at jeg stod derude, for et øjeblik efter kom gamle Henrik frem i døren og kom hen imod mig.

– Nåh, der har vi nok vores nye forkarl, råbte han med sin knirkende gammelmandsstemme og med den højeste form for humor han var i stand til at mobilisere. Han gik i noget gammelt tøj, med hængerøv i bukserne og store folder fornedet over de store klodsede træsko, foran på maven havde han en gammel beskidt sæk som forklæde bunden omkring livet med et stykke reb.

– Hvon æ det du står og glor, dreng, kom nu med så skal jeg vise dig dit kammer. Jeg fulgte efter ham over mod en dør i den ende på den ene længe som var nærmest stuehuset, han åbnede den og jeg stiftede for første gang bekendtskab med det indre af den slags karlekammer, som jeg senere hen i livet skulle komme til at kende alt for godt. Døren førte lige lukt ud til gårdspladsen, uden nogen gang først. Den var gammel, døren, og utæt, der var store

sprækker mellem den og karmen. Gulvet var af mursten, og kamret havde nøgne hvidkalkede vægge. Der stod et klædeskab derinde. Det var karlens, vi skulle bo sammen. I det ene hjørne stod en blikspand, den brugtes til at vaske sig i. Karlen havde lavet en lille hjørnehylde. Der stod låget af en blanksværtæske med et stykke rød håndsæbe i. På væggen over spanden hang et lille spejl i en blå ramme, ved siden af et stykke reb der var trevlet op og redt ud som en hestehale, der sad et par redekamme i. Kammeret var temmelig smalt, det gik tværs igennem længen fra væg til væg. Foruden de to hjemmelavede senge der var anbragt langs den ene væg i forlængelse af hinanden fandtes der et lille bord og to stole. Oven over bordet hang en køkkenlampe på væggen, een af den slags med en blank rund skærm og en petroleumsbeholder af grønt glas. Der var lige netop plads nok til at vi kunne bevæge os mellem sengene og bordet. Godt jeg ikke selv havde medbragt et skab, så havde vi slet ikke kunnet være der.

Der var ikke særlig stor forskel fra den dagligdag jeg kendte derhjemme fra. Der hvilede den samme dybt alvorlige stemning folkene imellem, det var halvgamle mennesker allesammen, der var ingen på min alder, så hvad det angik var jeg lige så alene med mig selv. Der var ingen jeg rigtig kunne snakke med. Gamle Henrik var som sagt over firs år, hans søn Hans var tæt på de halvtreds år dengang, karlen var midt i fyrrerne. De der mest tog sig af mig var husholdersken, Martha, hun var ikke fyldt tyve år, og pigen, tykke Maren, hun var sytten år. Jeg havde gået i skole sammen med både en søster og en broder til hende.

Martha spøjede kun med mig når Hans og den gamle ikke var i nærheden, sammen med dem var hun lige så reserveret og alvorlig som dem.

Hun var noget nær den smukkeste pige jeg havde set, syntes jeg, mørklødet med friske røde kinder, kulsorthåret, et meget smukt ansigt, velformet buste, og et par slanke, lige så velformede ben. Jeg elskede hende af hele min drengesjæl, og bedre blev det ikke af at hun undertiden omfavnede mig og kyssede mig lige midt på munden. Så blev jeg gerne meget flov og genert. Jeg tror at hun forstod hvor ene jeg i virkeligheden var.

Hun blev senere gift med sønnen, Hans, trods den relativt store

aldersforskel, men det var ikke mens jeg var der, og det var først efter at gamle Henrik var død. Han og Hans sov sammen i soveværelset, og det var helt utænkeligt at lave om på det så længe Henrik levede.

Men også på andre måder var livet det samme, næsten, som hjemme hos mine bedsteforældre. Det var dybt alvorlige mennesker som jeg har sagt, men også stærkt religiøse, grundtvigianere, og tilsluttet valgmenigheden i Ryslinge. Der blev talt meget om vorherre og de gik i kirke mindst en gang om måneden. De fulgtes ikke ad, den gamle Henrik og Hans. Når Henrik tog afsted blev Hans hjemme, så var det hans tur næste søndag. Det var af hensyn til præmiekørerne. Dem turde de ikke overlade i vores varetægt alene.

Nej, forskellen bestod nærmest i at jeg ikke skulle i skole mere, og så arbejdede jeg hårdere, skulle tidlig op hver dag. Kl. 5 om morgenen kaldte de på mig, og så hver eneste dag arbejdede jeg. Køerne skulle også passes om søndagen, det blev kun til nogle få timer jeg havde fri hver søndag. Dog kunne jeg få lov til at gå hjem engang imellem, når jeg havde spurgt ad først. Søndag eftermiddag.

Samtalerne ved måltiderne drejede sig som regel om bedriften, og herunder ganske særlig køerne, selvfølgelig. Der blev aldrig sagt noget der affødte en glad smittende og befriende latter. Når der undertiden var tilløb til det, så var det gerne Hans der kom med et eller andet som han selv syntes var sjov. Når vi andre så endelig grinede var det nærmest fordi vi fandt os forpligtede til det. Det hændte et par gange at jeg slog en skraldende latter op, men så blev jeg altid standset af Hans med et strengt blik og en mild tilrettevisning.

– Hvad er dog det for noget, Mads, det var dog et rædsomt grin, kan du ikke le stille og velopdraget. De andre så også stramme ud i betrækket, kun tykke Maren fnisede skadefro.

Livet på gården forløb således stille og begivenhedsløst, alting gik som efter en snor. Alting var lagt tilrette forud efter en bestemt plan. Ja, måske ikke engang efter en plan. Snarere kan man vel sige at det var selve naturens store orden, der tvang folkene til de

mange forskelligartede gøremål, der fulgte med driften af sådan en gård.

Det var de skiftende årstider, der var den egentlige store planlægger. De eneste afgørelser der var overladt til mennesket selv, var at træffe bestemmelse om hvor stort et kvantum kunstgødning der var nødvendigt og den bedst egnede tid at strø det ud på.

I det store og hele var der ingen forandring sket for mit vedkommende. Det var stadigvæk andre mennesker der bestemte over mine handlinger, over min opførsel, over hvad jeg ikke måtte og hvad jeg måtte. Ja de så endda efter om jeg sov til middag og sørgede for at jeg gik i seng til tiden om aftenen, jeg måtte ikke bande og slet ikke ryge.

Jeg kan huske engang da gamle Henrik tog mig i at ligge omme bag laden en søndag formiddag med en cigaret i munden:

– Har jeg ikke savn du eett må ryge cegarretter, – ve du slukke den og det straks, ve du det, – skældte han.

– Hvor har du fået penge fra til det? spurgte han da jeg havde trådt gløden ud med hælen.

– Jeg kan ikke huske, – jeg mumlede eet eller andet.

Udadtil så det ud for folk som om det var Hans der drev gården på egen hånd, men vi som gik i det til hverdag, mærkede tydeligt at det var gamle Henrik der stod bagved, det var ham der førte det store ord, og det var ham der i virkeligheden bestemte. Ganske vist havde Hans fået gennemtrumfet at de havde anskaffet sig en selvbinder, en radsåmaskine og flere andre moderne redskaber, det havde den gamle indset at det var nødvendigt, men på hvilke som helst områder hvor det kunne lade sig gøre, fulgte han de gamle sæder og skikke som han havde fået i arv efter sine forældre og bedsteforældre, og forsøgte at leve på samme måde som han selv havde levet hele sit liv.

Det er således det eneste sted hvor jeg har set at vi spiste af det samme store fad, allesammen.

Gamle Henrik tronedede for bordenden, på højre side af ham sad Hans, derpå fulgte Martha, og sidst pigen. På den anden side af langbordet sad øverst karlen, og derefter jeg. Vi brugte allesammen træskeer. Henrik havde sin egen specielle, som han passede

omhyggeligt på, den var slidt glat og blank af mange års brug. Vores skeer blev samlet sammen og vasket op efter maden, men ingen måtte røre gamle Henriks. Når han var færdig med at bruge den, tørrede han den omhyggeligt af i sit ærme og satte den op på sin bestemte plads oppe under loftsbjælken. Gamle Henrik kunne godt komme ind til bordet lige udefra køerne som han havde været ved at strigle. Det beskidte sækkeforklæde havde han ikke taget af, hans tøj og ærmer var fulde af kohår og skæl, han vaskede aldrig hænder før han kom ind for at spise, og så tyggede han på sin evindelige skrå så der løb sorte strimer ned ad begge mundvige.

Middagen bestod af to retter. Lad os nu forestille os at den var sammensat af for eksempel bygvælling med svedsker i til forret og stegt flæsk som efterret. Vællingen blev sat ind på bordet i et stort lerbæger som vi så langede til allesammen. Ingen af os måtte begynde før Gamle Henrik var begyndt. Han rakte op og tog sin ske oppe under bjælken, stak den ind i munden og slikkede på den. Det var for at den bedre kunne slippe maden mente han. Derefter rodede han rundt i fadet nogle gange, og først når han havde taget den første skefuld måtte vi andre lange til.

Den eneste der aldrig rørte forretten var husholdersken Martha. Hun var ikke vant til to retter mad hjemmefra sagde hun. Det kunne hun gøre, for hun kunne tage lidt fra og spise når vi andre var gået ud, det kunne vi ikke.

Når vi var færdige med forretten blev fadet taget af bordet, og så kom den store pande stegeflæsk. Flæskestykker svømmede rundt i deres eget fedt. Der var ingen gafler, vi stak fingrene ned i panden og fiskede flæsket op og gnavede af det. Vi fik gerne nogle store humpler rugbrød til. Dem brød Henrik i stykker og dyppede dem i fedtet på panden, og han sørgede for at vende stykkerne så de blev godt gennemvædede på begge sider. Det kunne nok ske at han brændte fingrene, så grinede han og viftede med dem, så der røg rigtig godt med hår og skæl ned i panden.

Det var knap så galt når vi fik bygrød. Det var stift og der kunne vi lade nogle balker blive stående mellem os.

Jeg kan ikke huske hvor lang tid jeg havde været på „Kohaugegård“, men det kan ikke have været stort længere end tre højst

fire uger, for det var midt i roelugningsæsonen.

Jernbanelinien til Sydfyenske Jernbaner løb temmelig tæt ved gårdens jorder, og det traf sig sådan at den skar den yderste spids af markerne. På den anden side af den blev der et lille stykke jord som vi kom over til gennem et baneled. Det var ikke ret stort, en tønde land vel. Det år var dette stykke tilsået med roer. Jeg blev sendt alene derud for at luge. Jeg skulle blive derude hele dagen, så jeg fik tejen fyldt med mad og en flaske øl med mig derud. Nu ved vi jo hvorledes det godt kan være temmelig koldt selv på denne årstid, særlig hvis det falder i med regn og storm, og det var lige hvad der skete. Det stormede og regnede, men der var ikke noget med at gå hjem af den grund. Jeg lå og kravlede rundt i den plørede jord, den klistrede til mine fingre så de blev så tykke at jeg dårlig nok kunne skille planterne ad. Jeg blev gennemblødt og pløret på ben og knæ og på ryggen. Det var ikke et stykke arbejde som jeg kunne arbejde mig til varmen ved, så jeg frøs så tænderne klaprede i munden på mig.

Og så da jeg fik skældud da jeg kom hjem, fordi de syntes at jeg ikke havde bestilt nok, så var det at jeg tog min beslutning. Jeg ville løbe væk. Jeg ville ud at sejle. Jeg ville tage til Svendborg, det var den nærmeste havneby.

Beslutningen førte jeg ud i livet en aften. Jeg havde været snu nok til at bede om lov til at tage hjem til min bedstemoder med noget vasketøj. På den måde kunne jeg tage en bylt tøj med mig uden at vække mistanke om noget.

Det fik jeg også lov til, med strenge formaninger om nu ikke at komme for sent hjem og i seng. Jeg pakkede noget af det nødvendige tøj ind i det tørklæde jeg havde haft med da jeg kom, nogle skjorter og nogle strømper og sådan noget. Jeg tog de nye fine franskræsko på og lod de gamle beskidte blive stående, og så drog jeg afsted.

Jeg kom også heldigt ud på landevejen der løb mellem Odense og Svendborg og travede afsted det meste af natten. Jeg var nået ned på den anden side af Kirkeby tidlig om morgenen, og der var ikke ret langt tilbage. Jeg kan huske at jeg var træt og øm i tærne og sulten. Jeg gik ind i en bagerbutik og ville købe et par stykker wienerbrød, og jeg kan huske at bagerdamen kom noget i en lille

pose og lagde på disken. Jeg spurgte hvad det kostede. Damen be-
tragtede mig med et undersøgende blik som jeg stod der og fam-
lede med at løse knuderne. Hun troede vist ikke at jeg havde no-
gen penge. Pludselig snuppede hun posen og tog en større, den
fyldte hun det brød i der kunne være.

– Det koster ikke noget, sagde hun og vinkede afværgende, se nu
bare at komme afsted med dig.

Det hjalp betydeligt på mit humør da jeg havde spist brødet.
Mæt og oplagt travede jeg videre mod mit mål. Lidt senere blev
jeg standset af en halvfed venlig ældre mand. Han var kørende i
en af de så kendte „høje Ford'er“. Han havde ingen hat på hove-
det, – et meget rart ansigt. Han smilede venligt: – Dav dav, sikke
en fart du dog har på så tidlig om morgenen, – hvor har du dog
tænkt dig hen –?

– Jow da, jeg skulle til Svendborg.

– Nå-å-å-åh, men det passer jo sammen, det skal jeg også, hop
ind så kan du køre med mig.

Han spurgte mig ud om en hel del, hvor jeg kom fra, hvad jeg
skulle til Svendborg efter, og han var venligheden selv.

Jeg fortalte ham det at jeg skulle ud og sejle og fremdeles og vi
havde det rart indtil vi kom til et hus der lå op til vejen hvor der
var plads foran til at manden kunne vende bilen. Så rakte han
bagud og tog sin kasket, som havde ligget på bagsædet. Det var en
uniformskasket med guldsnøre omkring. Manden var landpolitibe-
tjent. Henrik havde ringet op til ham og sat ham ind i min forsvin-
den.

Tykke Maren fnisede, jeg ved ikke for hvilken gang, skadefro da
betjenten afleverede mig, lige netop som de sad ved middagsbor-
det, allesammen.

Den udflugt måtte jeg høre for i lang tid efter. Om muligt fik jeg
lov til endnu mere at gå ene og passe mig selv og følelsen af at jeg
var tilovers, at ingen ville have med mig at gøre, voksede stærkere i
mit sind. Om det så var mine medtjenere, de andre tjenestefolk, så
var det ligesom at de skyede mig, de ville ikke snakke med mig som
de plejede, og når det traf sig at jeg var alene med karlen ovre på
vores kammør, fik jeg at vide at jeg var et rigtig utaknemmeligt

skarn, jeg havde det jo godt nok. Jeg fik min gode solide kost og jeg havde en god varm seng at sove i, og hvad mere kunne sådan et forkælet pattebarn ønske sig. Jeg kunne nemt have fået en plads der var meget værre og hist op og kom her ned.

Tykke Maren hun drillede mig så snart hun fik en lejlighed til det, især når vi var alene. Når hun så havde drillet mig så længe at jeg gik over gevind og blev vild og tosset og røg på hende, løb hun leende sin vej. Jeg kunne godt løbe hende op, men så snart hun var ude ad døren og ude på gårdspladsen, hvor de andre kunne se os, vidste hun at jeg ikke turde røre hende. Når gamle Henrik og Hans var både vrede på mig og også irriterede, så var det nærmest fordi de var bange for folkesnakken. De vidste godt at det nemt kunne komme til at hedde sig ude omkring, at de vistnok var meget strikse overfor deres tjenestedreng, og at de vistnok havde mishandlet ham så groft at han til sidst ikke havde set anden udvej end at rende sin vej. Den slags ting var det jo meget sjældent man hørte om, med den opdragelse børnene dengang fik både i hjemmene og i skolen. Det var meget sjældent de snakkede til mig ved bordet og ellers henvendte de sig kun til mig når de satte mig i arbejde.

Der skete også forandringer på anden måde. Hidtil havde de taget hensyn til at jeg endnu kun var en lille nykonfirmeret dreng. Jeg var kun bleven sat til lettere arbejde. Nu blev jeg sat til noget af det værste slæb der var ude på en bondegård. Læsse møg sammen med daglejeren når de kørte gødning ud, og i høstens tid blev jeg sat til at stikke neg op til kusken.

På den måde mente de nok at de skulle pille nykkerne ud af mig. Når først jeg fik lov til at knokle rigtig for alvor så jeg var dødtræt om aftenen, skulle jeg nok gå i min seng og sove i stedet for at gå og finde på hundekunster. Det var nu engang deres medicin, den eneste de kendte og desuden havde de aldrig hørt om nogen der havde taget skade af at arbejde, det var der ingen der døde af.

Det var altså ikke fordi de mishandlede mig korporligt. Den eneste gang jeg mindes at Hans tabte besindelsen og smak mig en lusning så det sang, det var engang om efteråret. Jeg var bleven sendt ud alene for at tage roer op i den lille mark jeg har fortalt om før.

Nu er en tønde land sådan set et temmeligt stort stykke at tage op for een mand. Akkurat ligesom om foråret skulle jeg blive derude hele dagen, jeg havde mad og drikke med.

Der gik jeg så muttersalene i flere dage. Først trak jeg roerne op og lagde dem i to rækker i hele markens længde, bagefter lå jeg på mine knæ og kappede toppen af med min roekniv og kastede dem sammen i bunker. Hver aften inden jeg holdt fyraften skulle jeg dække bunkerne til med roetop for at de ikke skulle tage skade hvis det blev nattefrost. Alle betingelser var således til stede for at falde i tanker, ensomheden, det rutinemæssige arbejde, helt automatisk hævede og sænkede jeg roekniven når jeg kappede toppen af – og intet levende væsen at snakke med.

Pludselig var jeg fjernt fra denne verden, langt inde i barndommens fantasiverden, befolket med ædle riddere og skønne adelsmøer. Jeg tumlede igen min vældige stridshingst og sprængte i spidsen for adelsfylkingen til angreb mod en overmægtig fjende.

Hvad var vel bedre til at illudere en krigerisk modstander end de velvoksne runkelroer. Når jeg skar øjne og næse og mund ud i dem og stillede dem op på jordvolden der dannede skellet ind til naboens mark, på rad og række, lignede de til forveksling hovederne af den fjendtlige landsknægtstyrke langs borgens ringmure. Roetoppene gjorde det ud for vajende hjelmbuske.

Dog adelsfylkingens stormløb var uimodståeligt, hundreder af fjender styrtede til jorden med flækket hovedskal, for min blinkende roeknivs drabelige hug. Sejren var næsten vunden, da jeg hørte en stemme bag mig:

– Nu har jeg aldrig i mine dage kendt mage, er du da bleven rent tovlig, dreng?

Det var Hans der var kommet ud for at se om jeg snart var færdig. Uden at afvente mit svar drev han mig en drønende lusning så jeg stod på hovedet i roebladene. Rundt omkring os flød det med sønderhuggede runkelroer.

For Hans var det et bevis på min ondskabsfulde og uregerlige natur. Det var ganske simpelt en hævnakt fordi jeg ikke kunne lide at være der, i forbindelse med en uimodståelig ødelæggelsestrang.

Han ville ganske simpelt ikke kunne forstå hvorfor jeg gjorde sådan noget og hvad der drev mig til det. Derfor tav jeg.

Den eneste der ikke forandrede sig over for mig var husholdersken Martha. Hun blev ved med at være sød og rar ved mig, som hun altid havde været. Når det traf sig sådan at jeg en enkelt gang var alene hjemme og alle de andre var i marken – det var gerne om lørdagen når jeg blev sendt ud i haven for at rive og skuffe så der kunne være pænt om søndagen – kom hun som regel ud til mig og hentede mig ind. Enten havde hun lavet en kop kaffe til mig, med julekage til, eller hun havde et stykke æblekage eller andet lækkeri til mig. Heller ikke hun kunne undgå at lægge mærke til de andres forandrede opførsel mod mig. Mange gange slog hun armene omkring mig og knugede mig ind til sig, som regel var jeg genert og reserveret, men mange gange brød jeg sammen og slog armene omkring hende og skjulte mit ansigt i hendes forklæde. Hun var næsten min moder i sådan et øjeblik.

Jeg kom sjældnere hjem til mine bedsteforældre efter min mislykkede flugt. Gamle Henrik havde været cyklende henne hos dem og havde beklaget sig. Han havde fortalt det hele, og samtidig havde han ladet dem vide at han ikke kunne beholde mig længere end til den første november selv om jeg var fæstet der et helt år og fæstemålet først udløb til maj. Det holdt de gamle fuldt ud med ham i, og de har sikkert snakket sammen om det samme som min bedstemoder sagde til mig da jeg kom hjem første gang efter.

– Hvad skal der dog blive af den dreng, han ender jo i tugt- og forbedringshuset, hvis han bliver sådan ved.

Hun overøste mig med bebrejdelser fra jeg kom til jeg gik.

Som sagt kom jeg sjældnere og sjældnere hjem. Til sidst blev det sådan at min bedstemoder selv måtte komme og hente mit tøj, hvis hun ville vaske det.

Når vi kom hjem fra arbejdet i marken, – det var fyraften kl. 6, men inden vi så nåede hjem, blev det meget senere, – gik vi straks ind for at spise aftensmad, uden hverken at vaske os eller noget først. Når det var overstået fulgtes vi allesammen ad ned i stalden for at malke køerne til aften, undtagen karlen, han var ikke med, han skulle fodre og passe hestene, og gamle Henrik gik og striglede køerne. Først efter at det var overstået gik vi over og vaskede os og klædte os om. Når det var koldt samledes vi i det store køkken hvor vi fordrev tiden med at snakke, læse avis eller bøger og den

slags. Hvis karlen fandt på at han ville i byen, blev jeg sat til at fodre hestene hver time, så I kan forstå at det var ikke så forfærdelig megen frihed jeg havde. Kl. 10 gik vi i seng, men først fulgtes vi ad ned i kostalden og gav kørerne hver en visk hø til at ligge og gumle på natten over.

Hans var meget agtet og respekteret der på egnen og det førte med sig at han havde adskillige mere eller mindre offentlige tillidsposter. Mens jeg var der, var han sognerådsformand, han var i bestyrelsen for andelsmejeriet og brugsen og han var formand for gymnastik- og skytteforeningen. Det førte jo med sig at han var meget i byen, næsten hver aften. Så havde vi det sådan set hyggeligt, særlig hvis karlen også tog bort.

Når vi på den måde var alene hjemme, havde vi det sjovt sammen. Gamle Henrik satte sig altid hen i sin gamle sorte gyngestol ved siden af komfuret. Som regel faldt han hurtigt i søvn, ja, – ikke som regel, det gjorde han altid. Vi spillede kort om tændstikker. Martha gemte kortene inde på sit kammer, vi legede gætteleg, og vi legede en leg, det var Martha som lærte os den, den gik ud på at hun hentede en kop mel, den vendte hun forsigtigt om på en underkop og løftede koppen af så melet blev stående i koppens form. Så blev der lagt et lille stykke sukker ovenpå. Nu gjaldt det om at tage sukkeret med munden uden at vælte meltoppen. Det var kun en fidus, for når det var min tur, eller sommetider en af de andres, lagde de en hånd mod min nakke og trykkede ansigtet ned så vi blev hvide af mel over det hele, og sådan morede vi os alle sammen.

Jeg kan særlig huske en aften, da blev de enige om at de ville se om jeg virkelig var en dreng eller en pige. De væltede mig bag over på slagbænken, den ene skulle holde mig og den anden skulle prøve på at knappe mit tøj op. Jeg strittede imod af al magt, flov og elendig.

De fik det nu aldrig konstateret. Gamle Henrik begyndte at smaske og mumle i søvne og så turde de ikke blive ved.

Men nu hændte der det at karlen Gunner blev meget syg hen midt på sommeren. Han kom på sygehuset. Jeg ved ikke hvad han fejlede, men sygdommen førte med sig at han fik gulsot. Hans havde

været ude at se til ham og lægen havde sagt at det blev noget langvarigt noget. Det kunne nemt blive til et sengeleje på fem-seks uger og måske lige så lang rekreation bagefter.

Så længe kunne de ikke undvære en karl og de begyndte at se sig om efter en midlertidig afløser. De fandt også en. Det var et mærkeligt tilfælde for han havde også været syg og haft gulsot, det var derfor han havde været ledig udenfor skiftedag.

Karlen, han var omkring 25 år, en ikke ret stor, noget skrutrygget og forslæbt ung fyr, viste sig at være et rent livstykke. Han kom fejende som et befriende pust ind i „Kohaugegård“s alvorsfulde hverdag. Altid enten sang eller traliede han eller fløjtede på en munter vise. Vi kunne altid høre hvor han var. Det passede ikke gamle Henrik og Hans. Så narrevorn måtte et voksent menneske ikke være. De kaldte ham for „Københavneren“. Det var han ikke, han var født der på egnen lige som alle vi andre. Men begge hans forældre var indfødte københavnere som i sin tid var flyttet hertil. Deraf kom vel hans sprog, der godt nok ikke lignede vores fynske bondedialekt, og det var det der gav anledning til at kalde ham københavnner. Foruden sit gode humør var han fuld af kunster og drengestreger. Jeg så op til ham, for en tid var der een som ville snakke med mig.

En aften Hans var til et af sine mange møder og vi gik ned for at fodre kørerne til natten, der ved titiden, var det elektriske lys gået i stykker nede i kostalden. Gamle Henrik gik ind og hentede en flagermuslygte. Lige oven over fodergangen var der en lem til at kaste høet ned igennem. Københavneren og jeg kravlede op på loftet for at kaste hø ned og den gamle blev stående nede og løftede lygten op i strakt arm, for at vi bedre kunne se. Det hjalp selvfølgelig ikke et hak. Der var bælgmørkt deroppe, derfor kunne vi heller ikke rigtig bruge høtyvene, det var nemmere at samle nogle favnfulde sammen med hænderne. På den måde gik det til at jeg fandt en hønserede fuld af æg. Jeg råbte op om at jeg havde fundet en hønserede, men inden jeg kunne nå at give lyd fra mig en gang til, hørte jeg københavnneren komme kravlende hen gennem høet.

– H-y-ys hold da kæft, hviskede han, nu skal du høre, først slæber vi en stor bunke hø tæt hen til lemmen og i det øjeblik du ser

mig bevæge armen, vælter du bunken ned. Jeg var ikke helt klar over til at begynde med hvad han ville, men jeg gjorde som han havde sagt. Jeg lå parat bag høbunken og i samme øjeblik jeg så tegnet væltede jeg bunken ned.

Lidt efter hørte jeg gamle Henrik råbe:

– Hej, der var et æg i høet, se efter om der skulle være flere.

Københavneren havde taget to æg fra reden, taget omhyggeligt sigte og klasket dem ned i den gamles opadvendte ansigt, som han stod der med lygten højt hævet i den ene hånd. Da jeg kiggede ned så jeg den gamle stå og forsøge på at gnide den æggeblomme og -hvide som drev ned over hans ansigt og klistrede i hans skæg, væk med sin ene hånd, som han så tørrede af mod sine bukselår.

Den første november gik jeg for sidste gang ud gennem den samme port, som jeg et halvt år tidligere var kommen ind ad. „Kohaugegård“s stråttækte længer med deres indhold af verdens bedste køer forsvandt for mit syn.

Jeg tog intet med mig. Der klippedes intet bånd over, der havde ingen været knyttet.

Som en tilføjelse:

Slægten Henrik Hansen, havde været livskraftig. Henrik blev nær de hundrede år, hans far før ham ligeså gammel. Sønnen blev 84 år. Men det var en lidet frugtbar slægt. Gamle Henrik var sin fars eneste søn. Pigerne regnedes ikke i arvefølgen til slægtgården, ville de noget måtte de gifte sig til det. Henrik selv havde kun Hans. Hans var 50 år og endnu ikke gift. Der var ingen slægtninge til at arve „Kohaugegård“ når den tid kom. Det var jeg udset til. Det var ikke meningen jeg skulle blive boende ovre i karlekammeret, det skulle kun være foreløbig på prøve, ellers skulle jeg flytte ind i stuehuset. De fandt mig ikke egnet.

Jeg vidste intet som helst om det dengang. Det havde heller ikke ændret noget om jeg havde vidst det.

Min bedstemoder fortalte mig det mange år efter. – Der kan du se hvordan du kunne have haft det, hvis du havde været en god dreng og lydt os.

Jeg ved ikke om det var sandt.

De er alle døde.

Højby

Det må have været min tredie plads, jeg var vist omkring seksten år gammel, jeg har aldrig haft særlig stor lyst til at være ved landbruget. Min bedstemoder eller min bedstefader, hvem faen af dem det nu havde været, havde fæstet mig bort til en bondemand i en landsby der hedder Højby. Den ligger ved landevejen mellem Odense og Svendborg, en ti til tolv km fra Odense.

Der var mejeri og eget elektricitetsværk og en kro. Ja, og forsamlingshus. Bondegården var en af de største i byen, 90 tdr land. På Fyns fede jorder kaldtes det for en proprietærgård.

Bondemanden var meget velhavende, han hed Jens Poulsen Jensen. Efter sigende var han i sin tid kommen fra en af Jyllands magreste egne og havde fået plads som forkarl på Højbygård, som gården hed. Vor mor, Kristine hed hun, var enebarn. Der smed han så sine tøfler ind og var heldig.

Vi var tre karle, en forkarl, en andenkarl og mig, jeg skulle hedde trediekarl. Jens Poulsen ville under ingen omstændigheder have at nogen skulle sige om ham, at han kun havde to karle og en dreng, nej han havde tre karle.

Jeg var ikke særlig stor af min alder og på det tidspunkt må jeg heller ikke have været vokset ret meget, i hvert fald så kunne jeg passe mit konfirmationstøj endnu. Dengang blev vi altid konfirmeret i matrostøj.

Så var der en dag, det havde p-ø-l-e-regnet hele dagen, jeg havde været sendt ud for at pløje og var smadderhamrende gennemblødt da jeg kom hjem til aften. Jeg syntes ikke jeg ville trække i mit nye jakkesæt, det var det eneste jeg havde og det skulle jeg passe på, så jeg fandt ud af at jeg kunne tage mit matrostøj på, så mit arbejdstøj kunne blive tørt til næste dag. Jens Poulsen Jensen havde nær fået et bommeslag da jeg troppede op ved aftensbordet i blå matrostøj med silkesløjfe og lyseblå krave med hvide striber. Han skældte mig huden fuld og jagede mig ud og

tage noget andet på, med en bemærkning om at hans gård fanden knuseme ikke var et cirkus, – men så vidt jeg husker nævnede han ikke noget om at han ville give mig til et sæt tøj, hvis jeg ødelagde det jeg havde.

Foruden os karle, var der en gift fodermester, en ældre sirlig, ja gammel, dame der passede fjerkræet og var med til at stryge vasketøj, og to piger, som regel gårdmandsdøtre der skulle lære landhusholdning, det var billigere i løn.

Vor mor havde overskæg, jeg har set hende mange gange sidde inde i deres soveværelse foran spejlet med en pincet og meget omhyggelig pille skæghår ud. Hun meldte mig i en afholdsforening, der var hun i bestyrelsen, det var også hende der smed mig ud igen. Det kom sig af at jeg mødte op til en fest i foreningen så fuld som en kirke juleaften. Sådant set så var det ikke min skyld for jeg kendte ikke nok til alkohol og til dens virkninger, men det var der nogle andre karle i byen der gjorde. De kendte også til at jeg var medlem af afholdsforeningen, og det værste af det hele var, at de også kendte til at jeg skulle til fest samme aften. Det var vores andenkarl den slyngel, han var nemlig også med.

Vi havde et øldepot midt i byen, det repræsenterede næsten samtlige kendte bryggerier, Tuborg, Carlsberg, Albani øl og Svendborg øl. Der blev holdt sådan ligesom, – ja – han solgte til folk når de kom om til ham om aftenen. Det måtte han ikke, sælge til private, men det gjorde han altså. Der fik andenkarlen narret mig med om, vi sad inde i noget lignende et bryggers, der var i hvert fald gruekedel og kar og den slags, og vi startede med guldbajere.

– De gør sgu ingenting, sagde de til mig. Og de smagte godt og de så lækre ud med den flotte etiket og guldkravetøj og så videre.

Jeg kan ikke sådan huske det hele i enkeltheder, men jeg kan da huske at jeg kom for sent til denne her fest, – alle de andre var der. Jeg må jo være kommen vaklende ind med et temmelig fjoget grin i fjæset, for de vendte sig og stirrede mod døren allesammen da jeg træn ind. Vor mor kom valsende tværs over salen, greb mig i armen og trak mig med ud i garderoben og gav mig meget streng besked på ikke at vise mig derinde mere.

Dagen efter blev jeg kaldt ind til hende, hun ville give mig en

advarsel for denne gangs skyld, men hvis det gentog sig så var det altså afgang. Den gamle trods fra mit samvær med min bedstemoder støg imidlertid op i hovedet på mig, jeg sagde til hende at jeg ville blæse på hendes medynk, hun kunne lige så godt strege mig ud med det samme.

Nu var det godt nok sådan noget mærkeligt noget, for dengang bryggede de selv øl rundt om på gårdene ovre på Fyn, noget særligt godt øl som de kaldte for gammeløl. Det blev der taget hul på hvert år til høsten. En uges tid før bryggede de et stort fad fyldt, det blev lukket meget omhyggeligt, tætnet med ler rundt omkring spunshullet, det skulle så ligge til næste år til høst og lagre. Vi kunne blive fulde af det, men det var der ikke forbud mod ifølge afholdsforeningens regler, det måtte vi godt drikke, det var jo en gammel skik, hvad var vel en høst uden gammeløl. Vi havde dengang nogle store ovale madkasser, de var lavet af meget tyndt træ, nærmest en bred spån, de hed vist nok madtejner, men vi havde en anden een til at have øl i, den kaldtes en lejle, den var også af træ, bygget som et lille anker men ikke ret bred, nærmest som et hjul. Den kunne rumme, – ja – der var nok til en fire-fem mennesker i den. Den blev fyldt op når vi blev sendt i marken og det var lige meget om der kun var een mand eller der var flere, den blev altid fyldt op. Vi bar den over skulderen i et tyndt reb og der kan jeg huske engang, jeg var bleven sendt langt ud i marken til en lille eng, jeg skulle slå græsset til hø.

Gårdene i Højby lå klumpet meget tæt sammen. Markerne strakte sig ud fra byen både mod nord og mod syd og de var meget lange og også smalle. Uanset gårdenes størrelse var de lige lange, hvis det var en mindre gård var de bare så meget smallere.

Højbygård var som sagt på halvfems tønder land. I skellet mellem den og nabogården løb en lang smal strimmel moseagtig jord. Der groede nogle forkrøblede ellebuske og sådan noget, men foran bevoksningen var en smal strimmel med græs, så smal at det ikke kunne betale sig at køre der med en slåmaskine, derfor var jeg bleven sendt derud med min le på nakken, madtejnen og lejlen. Det var drønvarmt den dag og det var temmelig hårdt arbejde at slå græs. Jeg spiste mine klemmer og drak øl til, gedigent gammeløl og jeg svedte og tilsidst var der ikke mere øl tilbage i lejlen men jeg

var bleven tilsvarende tung i hovedet. Der var det ved gammeløllet, det virkede ikke så man sang og traliede og blev overgiven, det slog ganske enkelt sin mand ud. I hvert fald så var jeg ikke kommen hjem da de andre af gårdens folk samledes omkring aftensbordet.

Vor mor blev bekymret for mig, hun plagede manden, men han mente nok at jeg havde gået og lavet kunster og drevet tiden væk, jeg viste mig når jeg engang blev sulten. Men det endte da med at han indvilligede i at sende andenkarlen ud for at se efter mig, der blev sagt til ham at han skulle tage een af hestene og ride på.

Jeg må jo have været lidt for mig selv allerede dengang, eller også havde jeg ikke haft penge til at gå til barber for, i det mindste fortalte de mig bagefter at de havde været så forgrint af mig, da andenkarlen kom med mig. Han havde smidt mig op over hesteryggen foran sig, der hang jeg så og dinglede med leddeløse arme og ben, men mit hår slæbte næsten hen ad stenbroen.

Der fandt jeg forresten min første kæreste, ude i ellekrattet, jeg ved nu ikke om det var den første, –jow, jow sådan rigtig. – Jae kæreste –?

Jeg gik alene og hakkede roer, som fortalt skrånede vores og nabogårdens jorder ned mod hinanden med mosegrunden imellem sig, han havde roemark lige over for vores.

Der gik en pige ovre og hakkede, vi kunne se hinanden når vi var oppe i enden på rækkerne, men når vi var nede ved skellet var vi skjult for hinanden af krattet. Hun var meget lyshåret kan jeg huske. Det begyndte med at vi vinkede til hinanden, og efter alle de her forberedende fiksfakserier, dristede jeg mig til at sige kuk kuk eller noget i den retning når vi var nede begge to – for det sørgede vi mærkelig nok for at være på samme tid. Hun svarede godt nok. Til sidst sjappede jeg over det dyndede terræn og da jeg skilte buskene ad stod hun og smilede til mig bare et lille stykke borte. Hun var meget, meget solbrændt og hun havde et blåt forklæde på med et rødt hjerte til lomme.

Vi snakkede så længe sammen at vi blev bange for begge to at de skulle opdage derhjemme fra gården at vi sad og drev. Vi aftalte at vi skulle mødes om aftenen på samme sted nede ved elle-

krattet, det blev temmelig sent. Når hun kom hjem fra marken skulle hun være med til at malke kørne, bagefter skulle hun tage af bordet og vaske op og så først kunne hun vaske sig selv og liste afsted. Det måtte hun endda vente med til hun kunne snige sig afsted uden at blive set, dengang skulle vi spørge ad om lov hvis vi ville gå i byen om aftenen.

Jeg gik i en sådan mærkelig spænding resten af dagen, jeg var jo heller ikke vant til at gå nogen steder om aftenen så jeg skulle hitte på en eller anden løgn, nærmest for at slippe af med andenkarlen.

Jeg tog mit fineste tøj på. Dengang kunne vi få sådanne nogle kravebryster til at tage uden på undertrøjen, det gjorde det ud for en skjorte. Den blev sat fast med sikkerhedsnåle så den sad stramt. Dengang var der nogle meget moderne, de var hvide med en stor krave der var til at smøge uden på jakken og stod åbne i halsen. De kaldtes for Byron-kraver, det så sådan set fikst ud. Sådan een tog jeg på og så for at narre fjenden gik jeg ud ad porten der førte ned til byen. Det var en mægtig omvej at gå, men jeg var meget genert for at blive opdaget. Så var jeg spændt, mon hun kom. Det gjorde hun altså.

Jeg kan huske, og det var lidt mærkeligt, hun opførte sig som om det var noget helt naturligt, hun var ellers ikke ret gammel, 15-16 år lige som jeg selv, – det var hende der, – jeg tror ikke der var kommet noget ud af det hvis jeg skulle ...

– Nu skal du ikke bryde dig om, for jeg tror ikke mit undertøj er helt rent, jeg kunne ikke komme af sted med at skifte.

Hun sagde det fuldstændig naturligt og troskyldigt uden at slå øjnene ned.

Jeg gik den samme store omvej hjem og jeg var meget længe om det.

Det fik et efterspil. Jeg fik en kønssygdom.

Aldrig i mit liv har jeg været så ulykkelig. Hvad skulle jeg gøre –? Jeg turde ikke sige det til nogen, jeg turde heller ikke gå til doktor. Jeg prøvede selv at lappe på det.

Vi havde dengang noget som vi brugte til at desinficere med ude i stalden, vaske grisene for lus og sådan noget, det hed „Lysol“. Det var stærkt som helvede, det var i nogle store flasker med en tyk hals ligesom sirupsflasker.

I min angst og kvide gik jeg ud i stalden og tog proppen af og stak tissemanden ned i det her fluidum. Jeg var nær røget op igennem loftet. Gud hvor det sved og brændte, jeg var helt hudløs flere dage efter. Jeg troede jeg havde ødelagt hele historien, men sygdommen hjalp det ikke på. Til sidst blev jeg tvungen til at gå op til doktoren, – der var sådan set ikke noget at være bange for, for han havde åbningstider om aftenen, tjenestekarle havde ikke tid til at rende til doktor midt på dagen dengang. Jeg blev tvungen til det fordi jeg kunne slet ikke komme af med vandet tilsidst.

Kors hvor blev han tosset, – doktoren. Han blev både gal over at jeg ikke var uden en snottet knægt, som han sagde, og så fordi jeg næsten havde ødelagt hele snaldeværket med det forbandede „Lysol“. Han kom med den samme lektie, som jeg havde hørt min bedstemoder remse af sig de hundreder af gange, at:

– Sådan en fræk og ugudelig knægt egentlig hørte hjemme på en anstalt. Han ville have at vide hvor jeg havde bjerget mig den historie fra, jeg ville ikke sige det til at begynde med, men så truede han med policen, og så gjorde jeg det. Sådan set er jeg glad for det bagefter, også for pigens skyld. Nåh ja, jeg kunne heller ikke selv holde mig fra hende. Hun var fra et meget fattigt hjem, jeg lærte dem at kende, hendes far var murer på en herregård, der var en masse børn, beskidt og elendigt, han drak også, sagde hun.

Jeg har kun været med hende hjemme den ene gang, så ville jeg ikke mere. Det var synd for sådan et stakkels pigebarn, jeg for mit vedkommende holdt op med at komme sammen med hende, også det var synd. På den måde var jeg jo med til at misbruge hende ligesom alle de andre.

Den sommer rendte jeg væk med et omrejsende tivoli. Der gik en to-tre uger inden de fandt mig.

Forhistorien har jeg sådan set fortalt om, idet jeg har nævnt at jeg var skide uinteresseret i landbrugsarbejde.

Jeg havde det stadigvæk sådan at jeg ikke fik en skilling selv af den løn jeg tjente, den satte min bedstemoder i sparekassen for mig, jeg kunne så komme hjem og få en krone og sådan engang imellem, men jeg var jo efterhånden kommen til at ryge mere til stadighed og jeg ville også gerne hen at stå og glo når der var bal i

forsamlingshuset, – det var ikke nemt. Derfor gik jeg og fandt på så mange fiduser for at få fat i nogle småører.

Jeg kan huske, der var en landsbyskrædder der i byen, hans læredreng var min bedste kammerat, han var på alder med mig. Engang sidst på efteråret kom skrædderdrengen og jeg gående ned gennem byen en søndag eftermiddag. Der var mange store gårde i Højby og der var mange voksne gårdmandssønner, ja også -døtre, men skrædderen og jeg vi mødte sådan en flok omtrent lige ud for gadekæret.

Nu kendte de os jo, det er klart, så de havde fundet ud af at de ville have lidt sjov med os. De standsede os og begyndte at sige til mig at jeg ikke turde køre over gadekæret på cykel. Det turde jeg godt for det var ikke særlig dybt, jeg havde så tit set de havde vandet køer og heste i det og de kunne bunde lige tværs over det. Men jeg ville altså ikke sådan uden videre, det var efterår, vandet var skidekoldt og alt det der, men de blev ved. – Det var også ligemeget, hvis de ville give mig hver 50 øre. Det ville de ikke, – vi kom til at handle, – jeg kan ikke huske hvad vi blev enige om, men jeg kan huske at det blev til 3,50 kr. Er du tosset, det var til ti pakker cigaretter, – men jeg forlangte at de skulle lade skrædderen holde pengene mens jeg gjorde forsøget, ellers risikerede vi bare at de gik deres vej uden at betale. Det gik de også ind på.

Jeg startede og kørte for fulde knald ud i gadekæret. Det er klart da jeg kom ud hvor vandet blev en meters penge eller sådan dybt, så kunne jeg jo ikke køre, jeg væltede naturligvis, men jeg fortsatte tværs over trækkende med cyklen.

Det brugte de til at sige at jeg skulle ikke have pengene for jeg havde ikke cyklet over, jeg havde gået. Det havde skrædderen forudset, han var allerede i fuldt løb rundt omkring gadekæret for at komme over og give mig pengene. Lige så snart jeg havde fået dem sprang jeg på cyklen og kørte. Men når ikke jeg var cyklet over og når skrædderen alligevel havde givet mig pengene, så skulle han fandenedme osse i vandet, de huggede altså den arme skrædderdreng og svingede ham nogle gange frem og tilbage inden de kylede ham ud midt i gadekæret hvor han havnede med et stort plask og blev møgbeskidt og tudede.

Bagefter sad vi og grinede oppe på kroen. Jeg gav et par kopper

kaffe og så havde jeg alligevel til adskillige pakker „Flag“.

Se, det var een af måderne, der var mange, men jeg vil gerne have lov til at sige at jeg har aldrig nogensinde stjålet, ikke fra andre, jeg har taget en femøre fra køkkenrækken hjemme hos min bedstemoder, men ellers, – nothing.

Når jeg gik og hakkede roer havde jeg sådan set en fordel ved det at jeg var trediekarl. Som den yngste og altså nærmest det vi kalder læredreng, brugte jeg ikke heste uden at der var særlig travlt, sådan som i såtiden om foråret, når vi kørte korn hjem til høst og når vi efterårspløjede. I den mellemliggende tid gik jeg og lavede en hel masse andet skidt og lort. Min fordel bestod i at forkarlen og andenkarlen kørte med heste hele tiden. Roelugningen foregik på akkord, vi fik en vis pris pr. 100 favne vi lugede, hvor meget kan jeg ikke huske nu, men de af gårdens folk der kunne undværes fra andet arbejde, kunne også komme med i akkorden. Det foregik på den måde at bonden for eksempel tog en daler om dagen for karlens kost og logi, så blev det regnet ud hvad hans årsløn kunne komme til at udgøre pr. dag, lad os sige en krone, – de blev så trukket fra roeregnskabet, daleren/kronen, og det vi kunne tjene udover disse tre kroner om dagen var ekstrafortjenesten. Det kunne godt blive til en lille hundredkroneseddel i løbet af sæsonen.

Det var sidst på roesæsonen det her omrejsende tivoli kom til byen. „Ejner Hansens store amerikanske Luftgynge“ med skydetelte og lykkehjul og rækker af elektriske pærer og med farvestrålende malerier af fuldriggere i høj sø og nøgne underskønne havfruer. Der var et temmeligt stort personale og blandt dem en fiks ung pige. Det blev liggende temmelig længe, tivoliet, et par uger, jeg gik der omme hver eneste aften, til stor forargelse for Jens Poulsen og vor mor. De havde jo hørt hvor svært forkarlen havde ved at få liv i mig om morgenen, og når jeg rendte deromme og ødelagde min nattesøvn, mente de ikke de fik den fulde udnyttelse af min energi om dagen. De skældte mig ud flere gange, men det hjalp ikke noget.

Vi havde udflugt i ungdomsforeningen mens tivoliet lå der. Den blev altid lagt sådan mellem roetiden og høsten så der ikke var særlig travlt i marken.

Skrædderdrengen og jeg tog den lille gøglerpige med os på turen, til stor misundelse for flere, særlig pigerne. Hun var jo ikke som dem. Hun var for det første ikke klædt som nogen af dem, hun gik med et par vældig store ørenringe, med håret bundet op som en hestehale med en stor sløjfe i. Jeg kan ikke rigtig huske hendes kjole, men jeg kan huske at hun havde hvide halvlange strømper på, også noget ualmindeligt for voksne piger. Hun var forresten ikke meget ældre end os.

Skrædderen og jeg kroede og teede os som et par kalkunske hanner og konkurrerede om hendes gunst efter bedste evner. Forresten delte hun sol og vind lige mellem os og hun forstod at holde os på tre skridts afstand når det kom til stykket. Der var ikke noget der. Jeg tror nok hun kendte livet en hel del bedre end vi gjorde.

En uges tid efter pakkede tivoliet sammen, det hele blev læstet på en lejet jernbanevogn, det skete efter at det havde lukket kl. 12 om natten. Da toget kørte var jeg med. Vi skulle til Middelfart.

Når det varede temmelig længe inden de fandt mig, så gjorde det nok noget at vi ikke var ret længe på et sted, og så det at de andre gemte mig når der kom noget der godt kunne ligne en sognefoged. Det havde vel også noget at sige at sognefogederne som regel var gårdmænd, de gjorde ikke det helt store væsen ud af det.

Friheden blev kun kort i denne omgang, men den var sjov så længe det varede. Jeg blev trukket i min løn for den tid jeg havde været væk.

Der skulle komme to nye piger det efterår. Sådan noget så vi altid hen til med en vis spænding. De to der rejste havde der ikke været ret meget ved. Den ene af de nye piger var ikke alene meget smuk, men hun forstod at klæde sig med enkle midler så det virkede fikst og yndefuldt, hun var så langt fra den almindelige robuste bondepigetype, med rødmosse kinder og med smilehuller ved albuerne på de buttede arme. Der var noget bymenneskeagtigt over hende som vi ikke var vant til, slank og velskabt med tilpas rundet buste og velformede ben. Som det så ofte følger med sorthårede kvinder var hun mørk i loden. Efter tidens begyndende mode var hun pakklippet, under de fine sorte øjenbryn glimtede hendes brune øjne.

Hun var gårdmandsdatter fra en landsby nogle kilometer borte.

Så smuk var hun at hun blev et stående samtaleemne blandt byens unge mænd, men for mig var hun tabu, jeg regnede hende for at høre til de „fornemme“, til de „fine“. Gårdmandssønnerne sværmede om hende og i det selskab havde jeg intet at gøre, jeg vovede ikke at løfte øjnene mod hende endsige snakke til hende.

Jeg vil ikke sige hun var særlig livlig, hun tog ikke del i det sædvanlige pjatteri med os om aftenen når vi var alene hjemme, hun gik nærmest stille og alvorlig og passede sit arbejde, men det gjorde hende jo kun endnu mere utilnærmelig for mit vedkommende. – Hun hed Emmy.

Bondemanden jeg tjente hos havde to børn, en søn der hed Peder, han var 14 år og skulle konfirmeres til foråret, og en datter på 12 år, hun hed Astrid. Et par fremmelige børn som jeg havde den dybeste foragt for.

Astrid var det sødeste englebarn man kunne se for sine øjne. Hun var temmelig stor af sin alder, ualmindelig velskabt. At hun så kunne få det tøj der klædte hende bedst, tjente jo kun til at fremhæve hendes barnlige ynde endnu mere.

Prøv at se for Dem det smukkeste pigeansigt med friske røde kinder, store blå øjne og det hele indrammet i et brus af gyldent hår, se hende i en knækort lyseblå kjole med et skærf omkring livet bundet i en stor flot sløjfe på ryggen, tynde strømper og fine sko.

Bondemanden og vor mor drev megen selskabelighed, især om vinteren. Derfor var vi meget ofte alene hjemme om aftenen, karlene og pigerne og Peder og Astrid.

Det begyndte en aften, jeg havde ikke været så forfærdelig lang tid på gården, før Astrid kom hen og satte sig ved siden af mig en aften hvor vi var alene hjemme. Når hun havde udvalgt netop mig, så regner jeg med at det var fordi jeg var den yngste, og at jeg derfor var den hun bedst turde vove forsøget med.

Jeg sad i en krog af stuen ved et lille bord og læste i et blad. Karlene og pigerne og Peder sad omkring det store bord og spillede kort. Det gav et sæt i mig da jeg mærkede hendes lille hånd glide ned i min bukselomme, gribe fat i kalorius og begynde at gnide forsigtig frem og tilbage, det morede hende kolossalt, da hun

mærkede den blev større og større. Jeg turde ikke røre mig eller sige noget, fordi jeg var bange for at de andre skulle opdage det. Men mine følelser kunne jeg trods alt ikke holde i ave.

Jeg ved godt at hun ikke mente noget med det i den retning, hun havde jo aldrig hørt andet end at vi var deres karle og deres piger, akkurat som deres køer og deres grise. For hende var jeg kun som zartidens livegne bønder, som hun kunne gøre med hvad hun ville og som hun kunne bruge til at tilfredsstille sin nysgerrighed med.

Til sidst betroede jeg mig til forkarlen og spurgte ham om hvad jeg skulle gøre.

– Er du tosset, mand, sagde han, hvis det bliver opdaget får du skyld for at det er dig der er begyndt. Sådan noget kunne deres lille søde pige ikke finde på at gøre af sig selv. Nu skal jeg sige det til hende, at hvis hun ikke holder op med det, klager jeg til hendes far. – Det hjalp.

Jeg havde nær mistet fingrene på begge hænder den vinter.

Dengang havde vi ingen kakkellovn eller varme i det hele taget, på kamrene. Som oftest var de anbragt i forbindelse med kreatur-, heste- eller grisestaldene, netop for at vi bedre skulle kunne holde varmen. Alligevel kunne det ikke forhindre at væggene glinsede indvendig af is i kolde vintre. Og der var kamre der blot lå i enden af en lade eller et udhus, de var særlig kolde.

Jeg har boet i kamre hvor der var murstensgulv, de fleste steder var der cementgulv. Jeg har været på gamle bindingsværksgårde hvor døren hang skævt på sine hængsler og førte lige ud til gårdspladsen. Jeg har vågnet om morgenen når en snestorm har hærget om natten og funden en hel lille drive af fin fygesne fra dørspræken og tværs over gulvet til spidsen af den forsvandt ind under mit klædeskab.

Når det helt store rengøringsvanvid greb os, kylede vi nogle spande vand ind under senge og skabe og skrubbete det ud ad døren med en stiv staldkost. Jeg har været med til at vi en lørdag aften har siddet fire mand i en seng og spillet kort, med stortrøjer og halstørklæder på og med dynen over vore ben. To ved hovedgærdet og to i benenden.

Den værste tid var vel nok om efteråret i den tid hvor vi tog roer op. Som regel i oktober måned når efterårsstormene satte ind med iskolde piskende regnbyger, eller med morgenfrost, der gjorde roetoppene våde, eller i stille tåget vejr. Vi lå på vore knæ og kappede toppene af roerne med roeknive, gennemblødt næsten hver dag fra morgen til aften. Vi havde ingen mulighed for at få vores tøj tørret og de færreste havde tilstrækkeligt tøj at skifte med. Den bedste måde at få sit tøj tørret på i en håndvending var at trække skjorte og undertrøje af og lægge det over ryggen på vores heste og lade dyrene tørre det mens vi gik og ventede.

Der var ingen pause i arbejdet selv om det pisregnede, det eneste der kunne standse arbejdet for en tid, var hvis det havde været så voldsomt og vedvarende at jorden blev så opblødt og klæg at dyr og vogne kørte fast i mudder.

Det kunne ske at bonden gik for vidt i sine krav, eller skal vi ikke sige umenneskelighed, så vi nægtede.

Det skete for eksempel det efterår. Vinteren satte temmelig tidlig ind, vi var ikke bleven færdige med efterårsplojningen. Det havde ikke frosset særlig meget, temperaturen havde vel ligget omkring nulpunktet, men den havde i hvert fald ikke haft nogen indvirkning på jorden, den var stadig blød og tjenlig til plojning.

Da vi vågnede om morgenen stormede det så det peb omkring hushjørnerne og sneen fæg så tæt at vi næppe kunne se en hånd for os. Der var ingen af os der regnede med at der blev nogen plojning i det vejr, men bondemanden lod som ingenting, han snakkede med forkarlen som han plejede inde ved morgenbordet. Da han rejste sig og gik hen til tobaksbordet efter sin pipe, sagde han henkastet over skulderen:

– Ja vi tager jo ud at pløje, Ejner.

Der blev et lille øjeblik fuldkommen stilhed, stueurets tikken klang unaturlig højt, så skrabede forkarlens stol hen over gulvet da han rejste sig, han blev stående med begge hænder hvilende på stoleryggen:

– Nej, Jens Poulsen, vi tager ikke ud at pløje i det vejr.

Han blev meget vred, bonden, skældte os ud for alt hvad han i øjeblikket kunne finde på.

Ejner svarede ham ikke, han så fra den ene til den anden af os.

– Kom vi går, sagde han.

Vi adlød ham og forlod folkestuen. Det er så vidt jeg husker den eneste gang vi demonstrerede samlet. Det var ikke fordi vi strejkede i den forstand, det var vi alt for pligtopfyldende til. Det var hele vores opdragelse, hele vores natur imod, at gå og drive en hel søgnedag, det var ikke sådan at vi satte os over i hestestalden i varmen eller sådan noget. Forkarlen satte os i gang med at skære hakkelse til hestene og resten af dagen fandt han på noget andet indendørs arbejde.

Bondemanden prøvede på at splitte sammenholdet mellem os. Først kaldte han andenkarlen ind og ville overtale ham til at tage ud at pløje. Hvis først han kunne få ham til det, vidste han at jeg nok skulle følge med. Men andenkarlen var standhaftig. Efter ham gjorde han sig faktisk så lille, at han kaldte mig ind alene, han stolede på at jeg i det mindste var så bange for ham at jeg ikke turde sige nej.

Det var jeg også, men her kom vor mor mig godt nok til hjælp:

– Nej ved du hvad, Jens, nu er du urimelig, du kan ikke sende drengen alene afsted, sagde hun.

– Drengen, fnyste han arrigt, jeg har sgu ingen dreng.

Men han plagede mig alligevel ikke mere.

Resten af dagen var han sur. Vi så ham overhovedet ikke, ikke engang ved middagsbordet.

Ved aftensbordet var han helt slået om, pløjningen snakkede han næsten ikke om.

– Vejret var alligevel værre end det havde set ud til, men han havde jo heller ikke selv været udenfor dengang. Ellers fortalte han os en del af de vittigheder som vi normalt følte os forpligtet til at grine ad.

Jeg kan ikke huske om det havde været en tør sommer eller om der havde været sygdom i vores roemark. Undertiden kunne, særlig kålroer, blive angrebet af sværme af jordløpper der var i stand til at rasere en mark så der bogstavelig talt ikke blev en eneste plante tilbage. Dengang fandtes ikke insektbekæmpende midler, der var intet andet at gøre end at så marken om igen. Hvis også denne andengangssåning blev angrebet, var det for silde at gentage sånin-

gen og der blev mangel på foderroer til kørerne. Det var muligvis det, der var hændt, det ved jeg ikke, men jeg ved at Jens Poulsen havde købt nogle roer på en gård der lå et godt stykke vej borte. Vi blev sendt afsted med alle tre spand heste, for at køre dem hjem.

Der var falden megen sne den vinter, vi kørte ad sognevejene mellem nogle høje snevolde, som rydningsmandskabet havde kastet op langs begge sider. Det var streng frost da vi drog afsted om morgenen, sneen knirkede under vognhjulene og en tyk em stod ud af hestenes næsebor.

Jeg var syg og elendig allerede da jeg stod ud af sengen, jeg svedte og jeg frøs og jeg rystede over det hele. Den kop kaffe jeg drak inde ved bordet, kastede jeg op så snart jeg var kommen ned i hestestalden, men der skulle meget til før vi blev i sengen dengang, og da slet ikke i min alder, vi turde simpelthen ikke. Det skulle være meget graverende ja faktisk så graverende at bonden selv blev betænkelig, før vi blev liggende.

Der var langt at køre. Det ville være det meste af dagen at køre frem og tilbage, vi havde muleposer, med hakkelse og havre i, med til hestene. Nede i dem havde vi også vores madpakker, men alligevel var klemmerne stivfrosne, da vi endelig spiste dem. Vi havde hakker og skovle med, for bonden havde købt hele roekulen på den måde at vi selv skulle kaste jorden af den.

Hvordan vi kom derud husker jeg ikke rigtig, jeg havde en dundrende hovedpine og kunne ikke rigtig se noget tydeligt, syntes jeg, men det var nok fordi jeg var halvvejs sneblind i det stærke sollys. Jeg fik sikkert også nok varmen når vi kom til at bestille noget.

Det fik jeg også, jeg blev drivhamrende gennemblødt, ikke sådan af en naturlig sved, nærmest sygelig koldsved, jeg var så træt og øm i lemmerne at jeg kunne sove. Det var vistnok også hvad jeg gjorde, da jeg sad på forsmækken med benene støttende mod hamlerne, for jeg var lige ved at ryge ned mellem hestene, da de pludselig standsede op. Det gjorde de, opdagede jeg, fordi tømmerne var falden ud af hænderne på mig og var kommen ind under det ene forhjul, på den måde strammede de tilsidst så hestene simpelthen ikke kunne komme fremad.

Jeg måtte af og ned på sneen og hen foran dem og få dem til at rykke vognen baglæns ved at gribe dem i bidslerne, for på den måde at få tømme fri. På det tidspunkt følte jeg mig isnende kold over det hele, gennemvåd som jeg var, særlig grimt følte det under armhulerne, uuh det isnede når jeg kom til at trykke armene ind mod kroppen. Jeg gik derfor og strittede armene ud fra mig som et par fuglevinger.

Jeg besluttede mig til at gå ved siden af vognen for måske at få lidt varme og da var det at jeg opdagede at der var noget galt, ja ikke med hænderne dengang, men jeg havde tabt den ene træsko og jeg havde faktisk gået et temmelig langt stykke inden jeg opdagede det.

Jeg kom hjem et godt stykke tid efter de andre to. Forkarlen kom hen og hjalp mig med at spænde hestene fra:

– Du har det vist ikke særlig godt, sagde han. Vi skal ind, der er en tallerken varm suppe til os inden vi lægger af.

Det var meningen vi skulle læsse af og afsted igen den næste morgen. Jeg kunne ingen suppe spise og jeg kom heller ikke ud og læsse af, de andre opdagede mine fingre, de var tykke og havde antaget en gullig kulør, jeg kunne ikke mærke noget i dem. Når de trykkede på dem blev fordybningen efter deres fingre siddende.

Vor mor blev hentet og hun gik øjeblikkelig i aktion, jeg blev sat på en stol ude i køkkenet, en kedel vand blev sat over ilden til den kogte, det blev hældt op i et vandfad, der blev pisket noget grøn sæbe i og der skulle jeg holde fingrene. Jeg blev siddende med hænderne i vandet indtil det blev så afkølet at hun ikke fandt at det virkede mere. Hun gav mig et par tykke hjemmestrikkede vanter som hun bød mig at beholde på. Jeg rejste mig, slingrede vistnok lidt.

– Nå, jeg må ud at læsse af, mumlede jeg.

Men det var vor mor der afgjorde sagen for mig:

– Nu går du over og kryber i seng så du kan blive rask til i morgen, sagde hun bestemt. De andre to kan læsse af for dig.

Jeg blev ikke rask dagen efter. Jeg ved ikke, jeg var vel nærmest bevidstløs om morgenen, det var i hvert fald meget lidt jeg fattede af hvad der skete omkring mig. Jeg tror ikke engang jeg hørte de

andre stå op. Jeg lå med dynen trukken højt op over hovedet og rystede stadigvæk som et æspeløv, som de siger, og så svedte jeg så vandet drev af mig.

Jeg ved ikke hvor lang tid jeg havde ligget alene, jeg havde ikke hørt nogen komme, men jeg følte at dynen forsigtig blev trukket lidt bort fra mit ansigt, og en hånd strøg mig blidt over panden.

Det var Emmy.

Jeg sansede ikke engang at blive forbavset:

– Gud hvor du brænder, sagde hun.

Jeg svarede ikke.

– Jeg har noget mad med til dig, vil du ikke prøve at spise lidt? spurgte hun.

Jeg rystede på hovedet. Hun strøg mig igen over håret:

– Tror du ikke vi skulle have doktor? spurgte hun.

– Nej.

Hun pakkede dynen ned omkring mig og gik.

Hen på eftermiddagen kom hun igen:

– Jeg har en kop kaffe, sagde hun.

– Har vor mor sendt dig? spurgte jeg mistænksomt.

– Nej, nej, hun har ikke. Hun ved ikke engang jeg er gået herover.

Hun følte igen på min pande, og denne gang stak hun også hånden ind på mit bryst:

– Gud, du er jo gennemvåd, sagde hun forskrækket og sprang geskæftigt op.

– Hvadfor et er dit skab? sagde hun rask.

– Det nærmest ved sengen.

– Hvor er nøglen?

– Den ligger ovenpå.

Hun fandt nøglen og åbnede skabet og begyndte at rode inde i det.

– Jamen gud bevare mig, du har jo ikke rent tøj, dreng, sagde hun, vent lidt.

Hun røg ud ad døren og vendte tilbage lidt efter. Jeg ved ikke hvad det var hun gav mig på, jeg tror nok det var een af hendes egne flonelsnatkjoler, hun havde et uldent tæppe med som hun pakkede omkring min dyne.

Jeg kan ikke huske hvor mange dage jeg lå der. Hun var faktisk den eneste der kom og så til mig, det var hende der kom med mad og det var hende der rettede på mit sengetøj. Det var også hende der opdagede det med mine fingre, det vil sige jeg havde selv opdaget det, men hvergang hun kom, gemte jeg dem under dynen.

De var bleven blåsorte og de var stadigvæk følelsesløse, det bredte sig dag for dag op mod hånden. Hun sagde det til vor mor, da jeg var rask nok til at være oppe og hun sendte mig straks hen til doktoren.

Han gjorde ikke rigtig noget ved det, jeg ved ikke om han var i vildrede. Jeg fik dem bare viklet ind i gazebind og fik besked på at holde dem varme. Det var det værste, for jeg kunne næsten ikke spise, jeg var oppe nu og inde ved bordet til spisetiderne. Det var ikke fordi de pinte mig, jeg kunne ikke mærke noget i dem, men jeg kunne heller ikke mærke om jeg holdt hårdt nok omkring skeen eller gaflen. Jeg sad og rodede så mærkeligt i det, det var vist nok noget svineri at sidde og se på.

En dag tabte jeg en skefuld suppe med en bolle ned i min tallerken så det sprøjtede ud over det hele.

De så allesammen hen på mig.

– Hjælp ham dog lidt, Ejner, sagde vor mor til andenkarlen, men jeg blev flov. Jeg kunne heller ikke tåle Peders forkælede grin, jeg rejste mig uden at sige noget og gik ud af stuen.

Da middagspausen var overstået og de andre to var taget ud i marken – dengang holdt vi halvanden times middag, det var af hensyn til at hestene skulle have tid til at æde – kom Emmy over på kammeret. Hun havde en tallerken suppe og et håndklæde med. Jeg sad på sengekanten og støttede hagen i begge hænder og så vist godt trodsig ud.

– Kom her hen til bordet, sagde hun, så skal jeg hjælpe dig med at få noget mad.

Hvad fanden bildte hun sig ind, jeg havde sgu ikke brug for sådan en storsnudet gårdmandstøs'es medlidenhed.

– Jeg skal ikke have noget at spise, sagde jeg.

– Vist skal du så, kom nu her.

– Gu vil jeg ej.

– Hør, sig mig du er da vel ikke et rent pattebarn, tror du det er

for din skyld jeg gør det. Sådan gør vi hjemme på min fars gård, jeg kan da ikke gøre for de er anderledes her. Nu kommer du her hen og holder op med at være så barnagtig, dit skvadderhoved.

Hun greb fat i min arm og hev mig op fra sengen og hen til bordet.

Jeg var ikke glad ved det, det var noget mærkelig noget at hun sad der og øste suppe ind i munden på mig og skrabede dét op med skeen, som løb ned ad hagen. Det var ligesom med en nyfødt navleunge.

Jeg ved ikke, hvordan det ville have gået ellers, men en søndag tog jeg med toget hjem for at se til mine bedsteforældre. De blev nærmest perplexe da de fik mine hænder at se. Bondemanden havde sagt til mig at jeg godt kunne blive hjemme til mine hænder blev til noget igen og det mente de at jeg skulle.

Min bedstemoder havde en gammel husdokter, han var oppe midt i halvfjerdserne. Da hun hørte at jeg ikke rigtig fik gjort noget ved det, mente hun at vi skulle lade ham se på hænderne.

Han gik helt anderledes til værks, lige så snart han havde set på dem sprættede han alle mine fingre op på langs indvendig, jeg kan huske at huden var sej og læderagtig så han ligefrem havde besvær med at skære i den, der kom en sær halvklar vædske ud, men det blødte ikke. Da han var færdig, vendte han min hånd om og skar rundt om hver negl langs med negleroden, jeg fik den så penslet med eet eller andet og forbundet det med et meget tykt lag vat under gazebindet. Han sagde til mig at jeg skulle få min bedstemoder til at strikke mig et par uldne poser som var til at binde omkring håndleddene, dem skulle jeg gå med udenpå.

Jeg kan huske når jeg var oppe hos ham for at få skiftet forbindelse, hvordan han stirrede meget undersøgende på mig for at se om jeg reagerede. Jeg kan også huske den dag, da han vikledede bindet af og alle mine negle fulgte med og blev siddende i rad og række på bindet, hvordan hans ansigt klarede op af lettelse, fordi jeg ømmede mig. Det var en gammel læges stolthed over at hans værk var lykkedes, over at hans behandling havde været den rette.

Jeg tror sådan set også at det var i sidste øjeblik jeg kom under hans kur, jeg ved det naturligvis ikke, det har jeg ingen forudsætninger for, men jeg ved at fra da af, da vi første gang mærkede liv

i blodløbet, gik der ikke så forfærdelig lang tid inden jeg var over den affære. Bortset fra at et par af mine fingre endnu så mange år efter er lidt misdannede, har jeg aldrig haft mén af det.

Emmy

Emmy var den eneste der interesserede sig for mig dengang jeg lå og var syg, og hun gjorde det langt ud over de pligter der var pålagt hende som tjenestepige på gården. Hun så til mig flere gange om dagen, kom med tørt tøj til mig, med mad, og hun gjorde det faktisk i sin egen fritid.

Aldrig nogensinde strejfede det min tanke at det var andet og mere end et udslag af moderinstinkt. Undertiden var jeg endog gal i hovedet på hende for hendes pylren om mig.

For mig at se, dengang, tilhørte Emmy og jeg hver sin verden. Det var mig helt utænkeligt at det nogensinde skulle blive mig beskåren at overskride grænsen til hendes verden, og det forekom mig endnu mere utænkeligt at hun så meget som skulle drømme om at træde over grænsen og komme ned i min verden. Nu bagefter er jeg næsten sikker på at vi elskede hinanden lige højt, men at en forbandet barriere af fordomme var bygget op mellem os, og den havde jeg i hvert fald ikke kræfter eller mod til at kravle over.

Jeg kan forstå at hun en enkelt gang selv syntes hun havde overskredet stregen for hvad en ung pige kunne tillade sig og hvad hun ikke kunne. Det var en søndag. Jeg må have opført mig som en meget sær snegl.

Det var sådan på bøndergårdene at en af karlene altid skulle blive på gården om søndagen, man skiftedes til at holde fri. For mit vedkommende, hvor vi var tre karle, havde jeg således fri to søndage i træk og skulle blive på gården den tredie. Vi skulle passe hestene og sådan noget. I realiteten havde vi næsten kun fri den halve søndag, der var pligtarbejde vi skulle udføre før vi fik lov til at tage bort. Vi skulle blandt andet feje gårdspladsen, og for denne gårds vedkommende, så lå den tæt op til kirken, indkørslen løb faktisk rundt om kirkegården med gårdens store have på den anden side. Denne udkørsel hørte med til det søndagsarbejde vi skulle lave inden vi fik fri. Af hensyn til kirkegængerne skulle den rives og

holdes fint i orden, det kunne godt tage det meste af en søndag formiddag, for der stod selvsagt mange store træer, og særlig om efteråret i løvfaldstiden var der masser af løv at køre bort på trillebør.

Det var som sagt søndag. Jeg havde påtaget mig at rive indkørslen alene så de andre kunne komme dét før afsted. Jeg kan huske det var en meget smuk søndag med strålende solskin og om foråret i årets smukkeste tid.

Emmy skulle også have fri den søndag, jeg kan huske at hun kom om til mig og spurgte mig om jeg ville komme hende i møde om aftenen når hun vendte tilbage, hun var ked af at køre alene når det var mørkt. Naturligvis ville jeg gerne det, faktisk var jeg i den syvende himmel. Hun kunne naturligvis ikke læse mine tanker og anede ikke hvilke sjælekvaler jeg led under, men hun vidste nok at skulle der blive noget som helst ud af det, så var hun nødt til at tage initiativet, det kunne aldrig falde mig ind at spørge om lov til at komme og følge hende hjem.

Alligevel tror jeg nok at hun havde følt at hun havde budt sig selv for tydeligt til, for da hun kom trækkende med sin cykel, sagde hun til mig at jeg ikke behøvede at komme alligevel, hun ville køre hjemmefra ved halvtitiden, så var det ikke rigtig mørkt, for det var de lyse nætter.

Nu turde jeg slet ikke komme og hente hende, og hun havde endda højt og tydeligt angivet klokkeslettet hvor jeg kunne møde hende.

Et par gange var jeg ved at få mig et par ganske alvorlige lag tærsk, angivelig på baggrund af et forhold som de troede bestod mellem Emmy og mig.

Der havde været bal i forsamlingshuset.

Jeg ved ikke om jeg har fortalt om at der lå en kro i landsbyen, men det gjorde der. Der hørte en smule landbrug til, derfor holdt krofar en karl som dels arbejdede i marken, dels udførte altmuligmandsarbejde, vaskede gryder, bar tomme ølkasser ud og fyldte ind osv. osv.

På et eller andet tidspunkt af ballet havde jeg været med krokarlen hjemme, vi var nemlig venner, han havde inviteret mig på

aftenkaffe, vistnok med en „lille en“ til. Senere vendte vi tilbage til ballet hvor vi blev til det holdt op.

Jeg kunne ikke rigtig forstå hvorfor, men da jeg gik hjemad til gården, fulgte tre unge mænd efter mig. Gud ved hvad de ville, tænkte jeg, jeg ved ikke af at jeg overhovedet havde snakket med nogen af dem i løbet af aftenen, og så tre mand stærke, – herregud jeg var da trods alt kun halv voksen, seksten-sytten år, – hvis det var det de ville, – men hvad havde jeg forset mig med?

Nu ved jeg godt at jeg var kendt for at jeg kunne slås, og at man troede at jeg ikke var bange for det.

Det var jeg i virkeligheden.

Jeg kendte dem alle tre. Den ene af dem var søn af en stor gård-ejer nede i byen, han havde en meget smuk søster, hun hed Asta. Han selv hed Thorkild Thorkildsen, man sagde om hans far at han var prioritetsbestyrer, det kneb vist for ham at hænge ved gården, men det er en anden side af sagen. De andre to genkendte jeg som henholdsvis deres fodermester og deres forkarl.

Jeg spekulerede, det er klart de fulgte mig da ikke hjem af lutter kærlig omsorg for mig, – men hvad skulle jeg gøre?

Omsider nåede vi frem til vores indkørsel, de fulgte mig så langt at vi havde passeret rundingen så vi ikke kunne ses fra landsbygaden, da gik Thorkild frem foran mig og spærrede vejen for mig.

Han sagde ikke stort andet til mig end at nu skulle jeg få et lag tærsk. Mine øjne flakkede vistnok rådvildt til siderne et par gange, men der var ingen udvej, jeg havde lært gennem tiderne, at det var ikke med at snakke, det var med at slå først. Thorkild var en stor klodset grødbonde med lår som loftbjælker og et par næver som et koyver, jeg forstod slet ikke at han i det hele taget ville være sig bekendt at ryge på en lille fyr som mig når andre så på det.

Det gjorde han sådan set heller ikke. Før han fik tænkt sig om, røg jeg på ham som en lækat og var så heldig at drive min næve ret ind i solar plexus, som det hedder i boksespoget, og sago-melme, om ikke han røg i græsset og vred sig i smerte, jeg forfulgte øjeblikkelig mit held og smed mig ovenpå ham og lod mine næver gå som møllevinger, – men her trådte fodermesteren til, han røg til og hev mig væk fra mit offer med en bemærkning om at jeg ikke skulle slå på en mand der lå ned.

Det ulige slagsmål fortsatte. Jeg holdt mig fri af ham længe, han var stor og tung og langsom, så langsom at han faktisk markerede hvor hans slag ville ramme længe før de kom, så jeg havde rigelig tid til at parere eller undvige dem. Men det er klart, det kunne aldrig blive ved at gå i længden, hvilket som helst af hans vilde sving kunne fælde en stud, – jeg blev ramt over det ene øre, det var ikke fordi slaget var særlig hårdt, jeg havde set det komme og var i bevægelse bort i samme retning, men her havde jeg chancen, jeg lod mig falde om som det fældede dyr jeg nys omtalte og blev liggende.

Jeg hørte dem mumle sammen en kort stund, det endte med at Thorkild og forkarlen gik deres vej. Fodermesteren blev alene tilbage, han baksede mig op på sin skulder og bar mig hjem på kammeret hvor han smed mig på sengen.

Jeg satte mig overende og spurgte ham om hvad fanden den forestilling skulle betyde.

– Jo det var fordi du havde fulgt Emmy hjem. Thorkild er jo varm på hende, og så havde han spurgt om lov til at følge hende hjem. Hun havde selv sagt til ham at det skulle du gøre.

– Jamen jeg fulgte hende sgu ikke hjem, jeg har slet ikke set hende.

– Ja den er god, du var da væk samtidig med hende.

– Væk, – nåh ja, det må have været dengang da jeg var med krockarlen hjemme og drikke kaffe.

– Nu vil jeg ikke høre mere på dig, men jeg vil bare sige dig, at du gør klogt i at holde dine fingre fra Emmy i fremtiden.

Jeg havde den tilfredsstillelse, opdagede jeg dagen efter, at jeg havde nået at give Thorkild det nydeligste blå sæveøje inden fodermesteren fik hevet mig væk, mens der heldigvis ikke var noget at se på mig.

Jeg kan huske en anden gang – men nu vi snakker om det – det kan godt være at det jeg kommer med nu, ikke hører hjemme midt i det jeg sidder og fortæller om for øjeblikket, men det er fordi jeg kom til at tænke på det der med at være bange for tærsk.

Gennem hele mit liv har jeg haft det således, at når jeg har stået i afgørende eller usædvanlige situationer, har jeg opført mig som

om jeg ikke handlede af egen drift. Noget har hvisket mig i øret hvorledes jeg skulle handle og jeg har altid adlydt. Mine venner hævder at det er min underbevidsthed. Selv kalder jeg ham for den „lille grå mand“.

Det er ikke i slagsmål alene, det er i alt hvad jeg gør, skriver eller drømmer. Det er altid ham der tager føringen, bagefter når jeg vågner er jeg selv forundret over at tingen er løst uden at jeg synes jeg selv har medvirket.

Dum var han ikke, den „lille grå“. Med tiden lærte han mig, – ja for det første, altid at slå først, det har jeg sagt, – men han lærte mig hvor et menneskes modstandskraft var svagest, hvor selv et let slag kunne standse blodtilførslen til hjernen så der indtraf et par sekunders bevidstløshed, og manden gik i brædderne. Han lærte mig forskellige andre ikke særlig fine, men absolut effektive kneb som jeg ikke vil komme ind på en nærmere omtale af. Der er en anden ting som jeg erfarede: det der med at føle skræk, virkede smittende, særlig hos, ja undskyld jeg siger det, ganske umiddelbare ikke synderlig fantasifulde mennesker, det smittede i mit tilfælde også af på mine modstandere.

Begivenheden udspillede nogle år senere efter at jeg var rejst fra Højby. Det var ovre i Jylland, på Djursland, nærmere betegnet i en lille landsby der hed Hyllested, som ligger et sted midtvejs mellem Grenå og Æbeltoft.

Jeg kan ikke huske om det var dengang jeg var på en mindre herregård som hed „Rugård“ som ligger ud til Kattegat, eller om det var dengang jeg var forhyret med en fiskerkvase som lå i Grenå. Jeg er mest tilbøjelig til at tro det sidste, begivenhedernes forløb taler mest herfor.

Det var nemlig ikke en fisker i den gængse forstand, det var det man kalder for en opkøberkvase. Vi fiskede ikke selv, men sejlede rundt og opkøbte fisk hos de rigtige fiskere. Nogle laster kom til København, men mange af dem, især ålene, sejlede vi til Holland.

Den første gang vi tog til bal i forsamlingshuset i Hyllested, var vi mange unge mennesker sammen, hvorimod jeg var alene da jeg tog samme sted hen allerede ugen efter. Der kan ikke være anden forklaring herpå, end at fiskerflåden må have ligget inde på grund af dårligt vejr den første gang. De unge fiskerdrenge havde så be-

nyttet lejligheden til at tage ud at more sig. Lørdagen efter må det have været fiskevejr, hvorfor de andre var på havet. Ombord i kvasen var vi sjældent ude om søndagen, vi holdt lukket som enhver anden forretning. I hvert fald mødte jeg op alene.

Som fortalt vi var mange unge mennesker sammen ved det første bal, vi medbragte selv øl og anden spiritus og vi dominerede, – ja, faktisk terroriserede vi hele ballet. Vi ville hverken betale billet ved indgangen eller noget som helst. – Billetten den er her, sagde vi og viste en knyttet næve. Vi tog pigerne fra deres partnere midt under dansen og opførte os i det hele taget ikke særlig værdigt.

Jeg fik fat i en pige som jeg blev så gode venner med, at jeg fulgte hende hjem. Hun hed Vera. Hun tjente hos en bonde der bar øgenavnet „Søren Bonde“. Det var jordens flinkeste mennesker. Vera fortalte mig at der skulle være bal i forsamlingshuset igen allerede næste lørdag og hun spurgte om jeg ikke nok ville komme igen. Jeg lovede at komme, det er klart.

Sådan et forsamlingshus havde dengang et bestyrerpar. Der måtte ikke forhandles eller udskænkes stærke drikke af nogen art, men vi kunne købe kaffe, sodavand og cigaretter. Det forsamlingshus, jeg her taler om, var indrettet på den måde, at hele den ene ende og den største del af huset, rummede balsalen, den anden ende var delt i to meget mindre rum, det ene var entreen eller hvad vi nu skal kalde den, i det andet var en slags skænkestue med borde og bænke, her serveredes kaffen. Garderoben befandt sig ovenpå, der førte en trappe fra „entreen“ derop. Der var den mærkelige skik, at vi kun skulle betale brødet, kaffen var gratis, og det var garderobekonen der forhandlede brød og kager. Der skulle vi op for at købe.

Det var da jeg var på vej ned ad trappen med en tallerken wienerbrød og kager i hånden, at jeg blev standset af en ung mand. Som sagt huskede jeg ingenting fra den første gang jeg havde været der, så jeg mindedes ikke at have set ham før.

Han opførte sig uhyre venligt og elskværdigt:

– Undskyld, sagde han høfligt, men vil du ikke nok komme udenfor et øjeblik, der er een der gerne vil snakke med dig –?

– Jo, gerne, jeg går lige ind med de her kager, så skal jeg komme.

Jeg satte kagerne fra mig på bordet og sagde som det var at der var een som ville snakke med mig, jeg kom tilbage om et lille øjeblik.

Den unge mand stod og ventede på mig, jeg fulgte efter ham ud på den store grusplads, omtrent midt på den voksede et stort kastanietræ, pladsen var kun oplyst af den enlige lampe lige over indgangsdøren, så den henlå i de lyse nætters dunkelhed, men jeg kunne dog se en del mørke skikkelser bevæge sig inde under træet eller i nærheden.

Derhen imod styrede den unge mand sine skridt og jeg fulgte med ham.

Næppe nok var vi nået ned til træet før de slog kreds omkring mig. En af dem skilte sig ud og kom hen imod mig. Ham kendte jeg af omtale. Han hed August, August Post. Han hævdede sig op over den gemene hob, man så op til ham. For det første var August reservepostbud, alene det hævdede ham op over almindeligt bondekarlearbejde. Han havde ry for at være en habil slagsbroder. Desuden gik der sære frasagn om hans held hos piger. Kort sagt han var landsbyens „store mand“.

Det var ham der trådte mig i møde. Straks da han åbnede munden blev jeg klar over at jeg var lokket i en fælde:

– Nåh, sagde han spottende, det var dig der optrådte på ballet her sidste lørdag.

Jeg blev som lammet. Fortvivlet så jeg mig om til alle sider, men mødte kun udeltagende miner. Hvad skulle jeg nu –? Det var umuligt at flygte, jeg var omringet på alle sider. Det var nytteløst at råbe om hjælp, jeg havde ingen venner eller bekendte i denne by. Midt inde i denne store flok var jeg jordens ensomste menneske. Jeg var alene henvist til mig selv.

Det ville være en overdrivelse hvis jeg påstod at jeg sloges for livet, men jeg vidste at dem jeg stod overfor var rå, hensynsløse, brutale og ubarmhjertige banditter. Sådan var det dengang. Der var ingen der skænkede det en tanke at det kunne føre til invaliditet for resten af livet for den unge mand der blev udsat for den voldelige overlast der i dette øjeblik var tiltænkt mig. Jeg vidste udmærket godt at de kunne finde på at hugge en støvlehæl ned i mit ansigt og tvære rundt, mens jeg lå på jorden, hvis de fik held

til at slå mig ned. – Altså:

– Var det ikke dig der optrådte ved ballet her sidste lørdag? havde han spurgt.

Det var først nu jeg opdagede at han var fuld som en præst, han stod uroligt på benene, hans kinder blussede og øjnene svømmede en smule. Det benyttede jeg mig af til at træde et par skridt tilbage uden at han opdagede det i sin brandert. Derfor fik han overbalance da han ramlede ud efter mig. Jeg slog øjeblikkelig mens han var i bevægelse forover imod mig. Jeg slog hårdt og ubarmhertigt. Resultatet forstærkedes yderligere fordi hans hoved var i bevægelse mod min hånd. Der lød en uhyggelig dump lyd og det gjorde ondt helt op i min skulder. Faktisk var det den „lille grå mand“ der havde overtaget kommandoen, selv foretog jeg mig ikke noget som var forud overlagt.

August var ude af sagaen. Der viste sig allerede de første tegn på panik hos de andre. Det kunne jeg høre på stemmen hos ham der bagfra slog armene omkring mig og holdt mig fast. Der var angst og nervøsitet i hans råb til de andre:

– Slå ham nu ned, for fanden – slå ham nu ned.

Gennem et rødt slør så jeg et ansigt komme mod mig forfra. Vild af skræk rykkede jeg både mig selv og ham der holdt mig nogle skridt baglæns. Ham foran faldt så lang han var, også fordi han ikke ramte. Jeg sparkede ham af al magt lige i ansigtet. Han rejste sig ikke mere. Samtidig huggede jeg min skohæl ned i den andens storetå. Han udstødte et hyl, hans greb slappedes, jeg snurrede omkring og slog samtidig.

Han der røg på hovedet hen i cyklerne.

Jeg kan ikke huske om der skete mere. Pludselig stod jeg alene. Blodet bankede i mine tindinger, jeg trak vejret i hivende åndedrag, tårerne fyldte mine øjne, næppe nok sansede jeg den skare tilskuere der havde samlet sig og på afstand været vidne til optrinnet. Langsomt vendte jeg mig og gik tilbage mod den oplyste indgang.

Vera så forbavset på mig da jeg satte mig ved siden af hende:

– Hvordan er det dog du puster, hvad er der sket?

– Ingenting.

Lidt senere kom to unge mænd ind med August imellem sig,

han havde blod i ansigtet og hans ene øje hang halvt nede på kinden. Et par andre fulgte efter. De skænkede ikke mig et eneste blik, sammen bevægede de sig ind gennem køkkendøren for at få bestyrerkonen til at vaske ham i noget varmt vand og få hans øje badet i borvand.

Vera så igen på mig:

– Har du gjort det? spurgte hun mistænksomt.

– Nej.

Værten var meget flink mod mig. En halv times tid før ballet sluttede vinkede han mig hen til sig:

– Du må hellere få fat i din pige, så skal jeg lukke jer ud ad bagdøren, man ved aldrig ...

Jeg betænkte mig lidt men sagde så at det ville jeg ikke, gjorde jeg det ville jeg aldrig kunne vise mig her mere. Jeg ville ikke engang kunne besøge Vera, uden at de ville prøve på at passe mig op hvis det først gik op for dem at jeg var bange for dem. Det ville jeg ikke.

Vi ventede og gik sammen med alle de andre da ballet sluttede.

Der var ingen der prøvede på at genere os.

Men lad os vende tilbage til Højby hvor jeg kom fra før jeg sprang i fortællingen.

Som sagt – jeg husker en anden gang.

En søndag formiddag var jeg gået på stationen for at poste et brev. Der var stille og fredeligt nede på perronen, jeg så ikke en levende sjæl. Jeg forrettede mit ærinde og vendte mig for at gå, da portøren og to af hans venner drejede om hushjørnet og kom hen imod mig.

Portøren –?

Dengang, omkring 1921-1922 havde jernbanerne langt større betydning end de har i vore dage. Banen som løb gennem Højby blev drevet af et privat selskab, A/S Sydfyenske Jernbaner. På hver enkelt af dets landstationer, der lå i en nogenlunde stor landsby, bestod personalet, foruden af stationsforstanderen – der på rangstigen i bondesamfundets omdømme, stod på samme trin som præsten, skolelæreren og elektricitetsværksbestyreren, deres ord havde en vis vægt, og de accepteredes i den almindelige selskabs-

kreds, dog rangerede de langt under storbonden – af en ung assistent og en portør. Der krævedes ingen uddannelse, han havde ingen advancementsmuligheder, kom ikke ind under pensionsordningen, han antoges ganske simpelt på samme måde som når bonden fæster sin karl.

Alligevel var det et eftertragtet job. Portøren bar ingen uniform, dog havde han en blankskygget uniformskasket, med kokarde og det bevingede hjul.

Selv følte han sig ikke så lidt bedre end en beskidt bondekarl, – hvis han havde fysik nok til det brugte han denne betegnelse ordret overfor landsbyens unge mænd.

Vores portør hørte ikke til slagsen hvad fysikken angik. Han var en lang, tynd bønnestage med en gusten usund hudfarve, uniformshuen rundede omkring et uforholdsmæssigt stort baghovede. Hans lange tynde ben syntes at have besvær med at bære ham. Hans ansigt var helt ned på halsen og om i nakken tæt besat med filipenser, der gav hans ansigt en næsten mørkerødlig farve. Denne baggrund bevirkede at hans tænder synede ekstra skinnende hvide når han smilede.

Han boede alene sammen med sin mor i et lille stråtækt hus som lå nogle kilometer uden for byen. Jeg ved ikke om hun nogensinde havde været gift, det kommer heller ikke hverken mig eller fortællingen ved. Hans mor hed Bine. Udover de to venner som jeg har omtalt og som jeg ikke kendte ret meget til, kom han ikke sammen med stort andre end sin mor. Deraf havde han tilnavnet „Peter Bine“.

De kom mig altså i møde ligesom jeg var på vej hjem. „Peter Bine“ standsede mig og sagde:

– Vi har været en tur nede i byen. Emmy gik i haven, hun spurgte mig om jeg ikke kunne få dig til at tage en pakke hun havde fået sendt, med hjem til hende. Hvis du vil gå med så skal jeg finde den til dig.

Emmy opholdt sig stadig ude i haven da jeg kom hjem til gården. Jeg gik ud til hende og afleverede pakken.

– Tak skal du have for venligheden, smilede hun.

– Det er ikke noget at takke for, det var så lidt, mumlede jeg forlegen.

– Kom hen og lad os sætte os på bænken derhenne jeg vil snakke med dig.

Vi var alene på gården, de to andre karle og pigen havde fri. Jens Poulsen Jensen, vor mor og begge børnene var kørt en tur i deres bil. Jens Poulsen hørte til de endnu meget sjældne ejere af et sådant monstrum. Det var en høj Fordbil til fire personer, med gule træeger i hjulene og med kaleche med cellofanruder i, til at slå op i tilfælde af regn eller dårligt vejr. Når vor mor var ude at køre, havde hun altid en meget stor hat på hovedet. Omkring den var slået et tørklæde som var knyttet i en mægtig sløjfe under hagen. Jens Poulsen Jensen havde motorhandsker med manchetter helt op til albuerne, blankskygget kasket, store støvbriller og lædergamacher på benene når han anbragte sig bag det høje rat.

Det var dengang almindelig skik og brug på landet at bønderne forhandlede med deres folk med hensyn til fornyelse af fæstemålet eller opsigelse af samme, i god tid før skiftedag, der altid indtrådte på en bestemt dato, enten den første maj eller den første november, således at begge parter havde en rimelig frist til enten at søge sig en ny plads eller at sikre sig nye folk, som regel tre til fire måneder før aftalens udløb.

Vi havde allesammen været kaldt ind på Jens Poulsen Jensens kontor, de andre to for at forny fæstemålet for et år mere frem i tiden og jeg for at få besked om at søge mig noget andet. Desuden ville han sikre sig min lovformelige underskrift på at jeg var indforstået med fæstemålets ophør pr. første november.

Jens Poulsen Jensen fandt mig for vidtløftig, som han sagde. Jeg havde ikke udvist særlig stor interesse for gårdens drift og for hans og hans families velfærd og trivsel. Der var min udflugt med gøglerflokkene, tivoliet, slagsmålene med bønder sønnerne, der var mange ting i vejen.

Jeg havde bestemt mig til at jeg ville på en herregård.

Jeg har vist fortalt at jeg aldrig har ønsket at være ved landbruget, jeg var skide uinteressert, men jeg kendte ikke til andet, havde aldrig set andet. Jeg hadede alt hvad der hed fede forædte bønder, det sidder i mig den dag i dag.

Selvfølger var der også lyse sider ved min tilværelse som bon-

dekarl hos Jens Poulsen Jensen – selvom de var få og spredte og selvom de tydelig understregede at eens evner og arbejdskraft blev udnyttet til det yderste, når som helst de kunne være til gavn for bondemanden og han kunne spare penge ved det, og selvom det faldt udenfor rammerne af det arbejde man var forpligtet til at udføre.

Jeg kunne roligt have nægtet at udføre det specielle job, jeg blev sat til, som jeg nu vil fortælle om, i særdeleshed fordi jeg ikke blev tilbudt noget ekstra for det, men for det første gjorde det ikke alene livet tåleligt så længe det varede, jeg kunne ovenikøbet lide det, jeg havde det godt og morede mig dejligt.

Egentlig var det vor mors idé.

Deres søn Peder skulle konfirmeres, han var den ældste, han var deres eneste dreng, det skulle være en konfirmation som der skulle stå gny om i vide kredse i hele landsbyen og nærmeste omegn.

Vor mor ville gerne gå for at være moderne fremskridtskvinde der fulgte med tiden. Hun ville gerne være den første der lancerede det nyeste nye. Jeg ved ikke om hun havde set det andre steder. Som jeg vist har fortalt tidligere deltog de i meget selskabelighed. Deres renommé som endog mere end almindelig velhavende proprietærpar gav dem adgang op i det som vi kalder temmelig høje kredse – vistnok som middagsgæster hos adelsmanden på den nærliggende herregård.

I denne forbindelse nævner jeg blot præsten, provsten, politimesteren, herredsfogeden, amtmanden og anselige storbønder, i forbigående. Det er muligt at vor mor havde set det et af disse steder og at hun så absolut ikke havde til hensigt at stå tilbage for nogen ved denne lejlighed.

I hvert fald kaldte hun mig ind til sig nogle dage før den store søndag. Hun forklarede mig meget nøje hvad hun havde tænkt sig at bruge mig til. Når gæsterne ankom, var det meningen at jeg skulle gå rundt mellem dem, opsøge dem hvor som helst de i øjeblikket befandt sig og uanset om de stod op eller sad ned, og tilbyde dem en velkomstdrink og en lille mundgodt, en lille vaffel eller kryddersmåkage.

Til dette formål skulle jeg bære en stor bakke med fyldte vinglas og en krystalskål med kager. Jeg måtte ikke sige noget, udover

værsgo til gæster der var faldet i snak og ikke havde bemærket mig, og så ellers prøve på at virke så selvudslettende som gør ligt. Helst skulle jeg opfattes som en uundværlig del af det øvrige møblement.

Alt det der forklarede vor mor mig meget omstændelig, – jeg var jo spinkel og fiks på fingrene ellers – sagde hun – og jeg kunne bare prøve på at tabe bakken eller spilde vin på nogen!

Når gæsterne endelig var gået til bords, skulle jeg være med til at servere. Det vil sige – anbringe stegene eller hvad de nu fik, eller suppetallerknerne direkte foran dem, måtte jeg ikke. Dengang fulgtes personalet ad to og to. Jeg bar bakkerne med retterne og min makker tog dem og serverede dem for gæsterne.

Det var Emmy jeg blev makker med, – og så måtte jeg endelig sørge for at der aldrig stod tomme vinflasker på bordene, dem skulle jeg øjeblikkelig udskifte og så selvfølgelig byde cigarer og cigaretter.

Alt det fik jeg forklaret til bevidstløshed.

Hele lørdagen fik jeg fri fra markarbejde, vor mor holdt generalprøve med os, og hersede med os, om igen og om igen, – og så fik vi besked på endelig ikke at drikke af slatterne når vi bar tomme vinflasker ud, det kunne få de skrækkeligste følger, ikke mindst for hende selv og hendes renommé. Hun anskaffede et sæt sort tøj til mig, det var endda henne ved landsbyskrædderen og blev rettet ind så det passede mig, – jeg fik hvid skjorte med sommerfugl, og jeg var ikke vant til at gå med sådan noget. Dengang var flipperne stive og temmelig høje, det var som at stikke hovedet op gennem et kakkellovnsrør, – og jeg svedte og blev rød i hovedet, særlig svedte jeg under armene.

Konfirmationsfestlighederne varede hele tre dage til ende.

Jeg var på benene hver dag til to-tre stykker om natten.

Jeg fik lov at sove til langt hen på eftermiddagen. Det forlangte vor mor. Det forskaffede mig en hel masse nye tilnavne fra mine to kolleger. Jeg var en tøsedreng, jeg var vor mors lille dengse, jeg var en fedterøv, – du skal vel snart op og sove i stuehuset, spytlikker.

Men det grinede jeg ad. Arbejdet gik jo som sædvanlig, dem var der ingen forandring for, de knoklede som de altid gjorde til hverdag.

Jeg kan godt sige det nu så mange år efter, men jeg stjal altså godt nok en håndfuld cigarer til dem hver dag – det kunne de godt lide. Jeg tror også nok at jeg hældte sjatterne sammen så der blev en hel flaske ud af dem, som jeg også havde med over til dem.

Det var temmelig anstrengende, både for pigerne og mig, at være til rådighed sådan en hel lang nat igennem, selv om vi havde adskillige pusterum. Vi overholdt heller ikke vor mors strenge påbud om ikke at drikke af slatterne.

Men vi vil vende tilbage til mødet mellem Emmy og mig ude i haven. Som sagt stemte mine karakteregenskaber ikke helt overens med de forestillinger Jens Poulsen Jensen gjorde sig om, hvad der kendetegnede den ideelle tro, lydige og arbejdsomme tjenestekarl.

Jeg var bleven sagt op.

Jeg havde tænkt meget over det. Allerhelst ville jeg til noget andet, væk fra landbruget på en eller anden måde, men jeg anede ikke hvor jeg skulle søge, hvordan jeg skulle bære mig ad med at finde andet arbejde. Jeg havde prøvet på at komme ud at sejle, men dengang kunne man ikke få hyre uden at have forældrenes tilladelse hvis man ikke var fyldt 18 år. Det samme var tilfældet hvis man ville i lære til et eller andet håndværk. Alt det modsatte mine bedsteforældre sig. Jeg skulle være bondemand. En dygtig og stræbsom bondemand var i deres øjne det eneste der duede.

Jeg var dum. Havde jeg bare henvendt mig til min rigtige far så havde jeg uden tvivl fået lov til at tage ud at sejle. Han havde selv sejlet som skibsmatros, inden han havnede som fodermester på herregårdene.

Jeg havde opgivet, men hvis jeg endelig skulle blive ved landbruget, så havde jeg besluttet mig til at jeg ville på en af de store herregårde. Jeg kendte ikke noget til livet der, men jeg vidste at der var så mange unge mennesker sådanne steder. Det måtte da absolut være både sjovere og mere spændende end at gå sammen med nogle humørforladte bønder og spille lige så interesseret i bedriften som de selv var, – ja næsten lade som om det var vores eget, uden anden anerkendelse for vor opførsel end lov til at bo i kolde og usunde kamre og blive aflønnet med sultelønninger der næppe gav os mulighed for at se ordentlige ud i tøjet når vi skulle nogen

steder.

Dengang blev der udgivet to aviser. Den ene hed „Herregårdernes adressesidende“, den anden hed „Landmandens eget blad“, de var ikke nyhedsformidlere, de indeholdt udelukkende annoncer efter karle, elever, fodermestre, røgttere, piger, forvaltere, etc., etc. fra samtlige herregårde overalt i landet. Disse to blade var jeg begyndt at anskaffe mig. Jeg havde sendt flere ansøgninger, men endnu ikke fået noget svar. Jeg måtte lyve lidt om min alder, der krævedes nemlig at man skulle være fyldt 18 år for at blive elev på en herregård. Jeg skulle skifte til den første november, men jeg fyldte først 18 år den 11. december, men når først jeg var der regnede jeg med at det nok gik alligevel selvom jeg blev afsløret. Det gjorde det også.

Jeg havde netop sendt sådan en ansøgning, det var det brev jeg havde været nede på stationen for at poste.

Det vidste Emmy godt.

– Lad os sætte os her hen på bænken, jeg vil snakke med dig, havde hun sagt.

– Kunne du ikke tænke dig at komme hen og tjene på min fars gård? spurgte hun uden indledning.

– Mmmmmmm jeg havde jo – –

– Ja det ved jeg godt, du vil være landvæsenselev.

– Jac, – jow, –

– Det skulle du ikke, Mads. Herregårdene er noget for sig, du kan nemt blive ødelagt.

Hun begyndte at tale varmt og indtrængende til mig, – livet på herregårdene var råt og umenneskeligt, der var slet ingen der tog sig af mig hvis jeg blev syg, der var druk og råhed, der var slagsmål, – kosten var den dårligst tænkelige. Hun udmaledede i det hele taget livet i de dystreste farver. Der skulle karakterstyrke til for ikke at forsumpe, jeg var let at lokke med, mente hun, jeg var med på den værste, havde jeg måske ikke allerede et ikke alt for godt rygte her i byen. Hun sluttede med at sige:

– Jeg ved godt at du var nede med et brev nu i dag. Hun tog min hånd, – jeg har snakket med far, hvis du vil hen og tjene hos os, kan du bare følges med mig hjem på næste søndag og få det afgjort.

Jeg ved ikke –? Var jeg dum –?

Trodsen voksede i mig, – jeg holdt af hende ad helvede til, men det kunne ikke, nej.

Alle hendes lange formaninger, – hendes omsorg og angst for at jeg skulle gå i hundene, tilskrev jeg igen moderinstinktet, – det kunne ikke være andet. Hendes far. – Den ene bondemand kunne ikke være stort bedre end den anden.

Jeg tog aldrig med hende hjem.

Den dag jeg rejste var de andre to karle i marken, jeg havde fået en elevplads på en herregård oppe i Jylland. Mit tøj var pakket og afsendt med toget. Jeg var alene ovre på vores kammer, jeg stod foran spejlet og fumlede med mit slips, jeg havde ikke hørt hende komme før hun stod foran mig:

– Lad mig, sagde hun.

Hvor var hun sød, hendes fingre arbejdede behændigt, hendes øjne fulgte deres bevægelser. Det var mere end jeg kunne stå for, så stærk var fristelsen at den helt overvandt min medfødte genert-hed. Ske hvad der ville, – hvad fanden jeg skulle jo rejse alligevel, så lad hende blive gal på mig da, jeg slog begge armene omkring hende og kyssede hende på munden. Det var mit livs største over-raskelse, – hun blev ikke vred, – hendes hænder slap slipset og gled op om min nakke. Jeg mærkede hendes krop mod min, hun gengældte mit kys hedt og lidenskabeligt, hendes øjne var lukkede. Jeg ved ikke hvor længe vi stod sådan, – hun gjorde sig fri, lagde begge hænder på mine skuldre og holdt mig fra sig i armslængde, der var tårer i hendes øjne.

– Kunne der være blevet et par ud af os –? mumlede jeg forvir-ret.

– Nu er det vel for sent, – er det –? sagde hun.

Pludselig rev hun sig løs.

– Lev vel, råbte hun, så var hun væk.

Hun hed Emmy Nonnemann. – Jeg skrev aldrig til hende.

Min gamle mistro voksede igen frem stærkere end nogensinde, – det kunne ikke være sandt, – en pige som hun.

Med mine karakteregenskaber ville jeg aldrig nogensinde have fundet mig i at gå stille og fredeligt og passe min dont, på een og

samme ejendom et helt langt liv til ende.

Jeg ville have ødelagt det hele og voldt hende sorg og fortræd, hvis det virkelig var sådan. Men jeg tror stadigvæk at jeg tar fejl.

Det kan kun Emmy Nonnemann besvare.

Jeg har aldrig nogensinde glemt hende.

Jeg oplevede mit første egentlige arbejdermøde mens jeg tjente i Højby.

Jeg gik ikke med af politisk interesse, jeg havde ingen forstand på det.

Jeg gik heller ikke med af sympati for arbejderne, jeg kendte intet som helst til deres daglige tilværelse eller til deres levevilkår i det hele taget. Husk på, jeg kom jo ikke fra et arbejdermiljø, selvom mine bedsteforældre ikke var stort bedre stillet end arbejderne. De var venstremænd, alle de bønder jeg havde tjent hos. Jeg havde aldrig fået arbejdernes vilkår anskueliggjort fra anden side end ud fra Venstres synspunkter. Det prægede naturligvis min egen indstilling.

Dengang var det at være socialdemokrat – eller socialist som man dengang kaldte dem – noget nær forbryderisk.

Jeg var blevet tudet ørerne fulde med, at de var en flok tøjlesløs, rå og uvidende pøbel der hverken frygtede gud eller djævelen, som udelukkende krævede ind og råbte op og aldrig kunne få nok, drukkenbolte som kun tænkte på slagsmål og vold og ødelæggelse af andres ejendom. Hvis de fik magt som de havde agt ville vi blive pryglet og mishandlet ja måske endda slået ihjel.

Med denne indstilling i sindet cyklede jeg denne søndag formiddag til møde. Det var som sagt ikke af politisk interesse vi store knægte tog afsted. Der var ikke så forfærdelig mange adspredelser, vi tog det med der kom, måske blev der ballade, måske fik vi lejlighed til at se politiet fra Odense komme og tæve de forbandede bøller. Det var en hel festdag for os, forventningerne var store.

Midtvejs mellem Højby og Odense lå dengang en mindre herregård, „Hollufgård“ hed den. Det var en gammel gård, størstedelen af avlsbygningerne bestod af bindingsværk med stråtag. Den lille slotslignende hovedbygning lå fornemt tilbagetrukket midt inde i en park og var omgivet af voldgrave. Rundt om gårdens bygninger

og slottet løb dengang en smal sognevej, en grusvej. Det smalle areal mellem vejen og voldgraven var tilsået med græs.

Dengang var arbejderbevægelsen meget fattig, det var kun ved ganske særlige lejligheder man havde råd til at leje et lokale. Langt de fleste møder var friluftsmøder.

Man var dengang gået i gang med at søge at få landarbejderne organiserede i deres eget fagforbund. Det var en vanskelig opgave. Bønderkarlene var spredte over det ganske land med en, to eller tre karle på hver gård. Det var mere end svært at få dem til at holde sammen og ulige sværere var det at få dem til at holde på deres ret, når de stod alene til daglig over for bondemanden, uden at de følte en øjeblikkelig praktisk støtte nogen steder fra. Fagforeningen kunne trods alt ikke komme dem mærkbart til hjælp, hvis bonden jagede dem væk.

Det var derfor kun naturligt at agitatorerne i første række interesserede sig for herregårdene hvor der dengang var mange mennesker i arbejde på eet sted, det var en stor arbejdsplads.

Det var et sådant møde der var indkaldt til. Flere dage i forvejen kunne vi læse herom på plakater der var hængt op rundt omkring i omegnen. Det skulle holdes om søndagen, det var den eneste dag, karle og daglejere var til at få fat på, de arbejdede ti-tolv timer ugens andre seks dage. Mødet skulle holdes på den smalle græsplæne mellem vejen og voldgraven.

Da vi kom var gårdens husmænd begyndt at samle sig. Agitatoren stod alene et stykke fra dem. Husmændene stod og trykkede sig så underlig forskræmte i deres store trætræske med halmviskene strittende ud ved hælene. Deres lange blankslidte frakker der nåede ned til midt på benene slaskede om deres krumme rygge. I deres knudrede hænder holdt de deres krogkæppe eller de omslutede deres store træpiber med udskæringerne i hovedet. Ingen af dem ville være den første til at mase sig frem. De var halvbange for hvad det nu var de havde indladt sig på.

Agitatoren steg op på en stor kampesten som lå lige ved kanten af vandet. Han hed Oscar Levinsen, han var søn af en fattig landarbejder ovre på Møn. Senere hen blev han formand for landarbejderforbundet og senere igen kom han i folketinget, valgt af socialdemokratiet.

– Kom nærmere kammerater, kom nærmere, der er ikke noget at være bange for, begyndte han.

Jeg husker ikke hans tale i alle enkeltheder, den handlede blandt andet om sammenholdets betydning. For at illustrere det tydeligt for disse ret så umiddelbare mennesker med en meget middelmådig skolegang bag sig, brækkede han en kvist af et piletræ bag sig. Den kunne han med lethed brække over med to fingre, – men, sagde han, hvis jeg nu binder halvtreds sådanne kviste sammen i et bundt, så kan jeg ikke engang brække det over selvom jeg lægger det over mit knæ.

Midt under hans tale kom godsejeren og hans overforvalter gående langs med voldgraven, de var begge klædt i datidens almindelige dragt for folk i deres stilling, grønne jægerdragter med bælte om og fire store påsyede lommer.

Rundt omkring dem løb en tre-fire store støvere. Det var tydeligt at se at herremanden var irriteret, for han gik og svirpede sig over de blankpudsede skafter på sine ridestøvler.

De blev begge stående en lille tid i udkanten af flokken.

Pludselig gik herremanden ind midt iblandt dem:

– Hør, folkens, råbte han, gør mig lige den tjeneste at smide den gavflab i voldgraven.

Og det gjorde de.

Den helt store oplevelse fik vi knægte således ikke ud af det.

– Skal vi så gå hver til sit, havde herremanden råbt.

Jeg kan endnu se for mig husmændenes forslæbte, krumme rygge da de rokkede hjemad mod deres usle, stråtækte rønner.

Agitatoren var der ingen der interesserede sig for.

Landvæsenselev

Det var en stor herregård, 1100 tønder land til hovedgården plus en mængde andre gårde, fra et par hundrede tønder land og ned til almindelige bøndergårde. Der var mange elever, 12 til 14 stykker såvidt jeg husker, alle helt unge mennesker. Det var næsten som at blive soldat, der var nybegyndere, første års elever, andet års elever, tredje års elever. De sidstnævnte så ned på de førstnævnte, i deres øjne var vi en flok lyserøde barnerøve. Jeg husker endnu hvor andægtigt vi fulgte samtalen mellem disse erfarne væbnere under måltiderne i elevstuen. Det svirrede med navnene på stolte adelsborge, Corselitze på Lolland, Knuthenborg, Gjorslev ved Store Hedinge, Adellersborg eller senere Dragsholm nær Fårevjle, Katholm ved Grenå, Juelsberg ved Nyborg på Fyn:

*På gården Juelsberg prægtig holdt
en gruelig gerning nys er voldt.*

Særlig klæbede vore øjne til dem der kunne komme med beretninger fra flere af disse herregårde hvor de selv havde været.

Egentlig kunne det vel siges at være en så temmelig kold fidus at være landvæsenselev. Jeg tænker på advancementsmuligheder, og det var jo det der nærmest var tænkt på i den forbindelse, – at opnå ledende stillinger inden for landbruget. Dem var der ikke så forfærdelig mange af. På en gård af den størrelse jeg her beskæftiger mig med udgjordes de ledende poster af, først inspektøren, det var ham som på ejerens vegne ledede gårdens samlede drift, under sig havde han en overforvalter, en underforvalter, en forkarl. De to sidstnævnte ledede hver sit sjak under det praktiske arbejde. De brugte ikke heste men deltog ellers i det daglige arbejde og det var deres job at gå foran og få det til at skride, det gjorde hverken inspektøren eller overforvalteren, begge havde rideheste når de kom rundt for at inspicere arbejdets gang. Inspektøren så vi ikke hver dag hvorimod overforvalteren viste sig flere gange hos hvert af sjakkene og uanset hvor på de udstrakte arealer de var spredte.

På samtlige landets herregårde befandt sig et lignende antal elever som jeg har nævnt her, så konkurrencen kan vel siges at have været temmelig hård med hensyn til at opnå ledende stillinger.

Selvfølgelig var det en fidus, men så absolut ikke til elevernes fordel.

Vi havde ret til at spise i elevstuen. Karle og „børster“ spiste for sig selv i „borgestuen“. Vi havde ret til at gå med gummiflipper og maskinbundet slips til hverdag. Vi havde ret til at gå med røven ud af spidsbukserne og i lange støvler. Vi havde ret til at få mindre i løn end både karle og børster, vi var jo elever. Der var endnu en fordel ved at have os: vi var nemmere at holde i skak, hele vor fremtidige skæbne med hensyn til engang at blive noget stort, afhæng i allerhøjeste grad af den anbefaling vores høje overordnede fandt for godt at udstede ved fæstemålets afslutning. Der skulle meget til før vi klagede over kosten. Der skulle i det hele taget temmelig meget til før vi optrådte samlet. Det samme kan ikke siges at være tilfældet for karlenes og børsternes vedkommende. Blev det hele alt for broget for dem så gik de bare.

Efter dem jeg allerede har nævnt, kom førsteeleven, det var ham der kørte nr. et-hestene og så fremdeles nedefter. Der var 22 spand heste. Jeg havde nr. 11, et par skikkelige adstadige krikker, Rolf og Thor hed de. Jeg lærte dem at bruge karduskrå. Det var sådan at vi måtte ikke ryge ved adskillige lejligheder: når vi tærskede inde i laden, kørte hø eller korn hjem og så fremdeles. Nikotinen var ikke sådan at undvære, så skræede vi. Det lyder mærkeligt, men de lagde ørerne frem og skubbede til hinanden med mulerne af bar iver, når jeg kom med karduspakken. Forråsten blev min løbebane som vordende overinspektør ikke så forfærdelig lang, – joh, vi var da nået hen midt på næste sommer. Vi skulle tidlig op om morgenen, kl. 5. Den første halve time skulle vi strigle vore dyr og lægge seletøjet på dem så vi var klar til at rykke ud kl. 6. Fra halv seks til ti minutter i seks spiste vi morgenmad. Det var ikke altid lige let at komme så tidlig op for unge mennesker, det var faktisk lige så svært som det var for os at komme i seng om aftenen. Det var underforvalterens job at kalde på os. Jeg kan godt forstå at han blev arrig når han skulle kalde to eller flere gange på nogen af os, han havde temmelig langt at gå. Hestestalden lå uden for går-

dens egentlige bygninger, han skulle tværs over den store gårdsplads, rundt om laden og kreaturstalden før han endelig nåede hen hvor han skulle.

Jeg tror ikke jeg var hverken værre eller bedre end nogen af de andre hvad det angik, –joh måske nok lidt værre. I hvert fald blev det en morgenepisode som blev den direkte årsag til at jeg måtte ud af vagten. Jeg ved ikke om der var bleven kaldt på mig mere end een eller to gange, jeg ved kun at underforvalteren kom farende ind, rev dynen af mig og klaskede et vaskefad iskoldt vand i min bare røv. Det var nederdrægtigt, men vågen blev jeg, – jeg røg ud af posen under vilde eder og forbandelser, men forvalteren var væk. Søvnig og elendig og muligvis med hovedpine efter en brandert dinglede jeg rundt om de to skikkelige Rolf og Thor og forestillede at strigle dem, og så var det slet ikke mig det gik ud over, det var min sidemand. Jeg kan ikke huske nu, men det må have været enten nr. 10 eller nr. 12.

Under morgenarbejdet, – staldtjenesten, – gik overforvalteren sædvanligvis og spankulerede op og ned ad den brede midtergang som hestene stod placeret på hver side af med rumperne vendt mod den. Det gjorde han også denne morgen, med sin uadskillelige egetræsknortekæp i hånden. Han var en høj kraftig mand med en flot skikkelse, vi hadede ham inderligt allesammen, – Højnakke kaldte vi ham, – han var kommen fra en herregård ovre på Fyn. Pludselig standsede han op lige ud for spandet ved siden af mit. Min kammerat hang hen over spiltovet og var tilsyneladende falden i søvn, – der var altså andre der havde det lige så elendigt som jeg. Jeg så Højnakke strække armen frem og prikke ham i siden. Så tog han fat: – Fordømte elendige skvat osv. osv. Ordsqualderet larmede ind i mit ømme forpinte hovede, – han blev ved og blev ved. – Jeg ved ikke hvad der gik af mig, en klap gik ned og ligesom standsede min tankevirksomhed, – med striglen i den ene hånd og kardæsken i den anden gik jeg ned og stillede mig bag mine heste. Jeg hørte min egen stemme:

– Nu må du hellere holde din kæft, ellers kan du gå udenfor og få et par på dine kæver. Det lød stille, næsten sagtmodigt.

Jeg vil ikke sige at han klappede i, nærmest det modsatte, underkæben faldt ned mod brystet, øjnene trådte frem af deres huler.

Jeg troede han havde fået et apoplektisk anfald, men der skete ikke mere. Overraskelsen havde været for voldsom for ham til at han kunne finde ord. Han drejede brat om på hælen og med oprejst pande og målbevidste skridt spankulerede han ud gennem porten og forsvandt. Bagefter kunne jeg godt se det komiske i det. Selv har jeg aldrig været ret stor af min alder, og så denne nærmest kæmpestore mand, kan man vel godt sige, hvis han havde taget et par dybe åndedrag var jeg røget med ned med strigle, børste, træskostøvler og det hele.

Episoden blev selvfølgelig kommenteret livligt da vi spiste morgenmad, det er klart. Nielsen, – ja lad mig bare kalde ham Nielsen, – det glemte jeg forresten at fortælle da jeg var inde på de rettigheder der var forbunden med elevværdigheden: – vi blev altid kaldt ved efternavn, Nielsen, Petersen, Corfitzen og sådan fremdeles, og De og hatten af når vi mødte overformynderiet, – Nielsen var min sidemand som forvalteren havde prikket i siden med sin stok, og vi var selvfølgelig midtpunktet for den almindelige beundring denne morgenstund.

Der blev grinet og der faldt mange rosende ord, – det havde han fanne godt af det højrøvede svin, – du ku dølenedeme give ham tørt på, – så du hvor han gloede, – Årh hold kæft, det ka jeg sgu godt grine ad –

Det hele var i virkeligheden ikke ret meget værd, – skal man se sådan på det var det jo egentlig en fattig trøst at kunne sole sig i de andres beundring i denne lille halve time, og det gjorde man faktisk. Når det kom til stykket var der overhovedet ingen hjælp at hente. De forreste i gelederne skulle ikke have noget klinket, nogle af dem var så langt i anciennitet at de ved næste skifte kunne søge plads som arbejdende underforvalter, det ahang igen af anbefalingen. Desuden var det sådan at der altid var flere gårdmandssønner mellem eleverne, de var bare ude at se sig om mens de var unge, og udover at skubbe til vognen, når der skete noget, havde de meget lidt tilfælles med den del af os som kom fra de små hjem og som virkelig bar på et lille forfængeligt håb om at blive til noget, – nej, det her det var for dem bare en lille afveksling i den daglige trummerum, – den som havde rodet sig ind i noget måtte selv tage følgerne, – blev han fyret så havde han sgu selv været ude om det.

Det der med at blive sat i arbejde om morgenen var næsten et helt skuespil for sig, – jeg kommer til at male et billede af det.

Det foregik næsten med militær præcision, ja ikke næsten, *var* med militær præcision. Klokken ti minutter i seks stod hver mand bag sit spand heste på begge sider af den brede midtergang. I samme øjeblik overforvalteren viste sig forstummede al samtale. Så godt som muligt rettede man sig ind i snorlige rækker. Forvalteren begyndte med førstespandet og fortsatte rækkerne igennem: – De tager ud i Søndermarken og pløjer, De spænder for Deres vogn og læsser en roeradrenser, De kører på stationen efter kraftfoder. – Den der stod i den højeste gunst fik det bedste job. Når han var kommen rækken igennem sagde han noget til sin underforvalter, denne gjorde et tegn, i samme øjeblik begyndte hver mand et vildt slagsmål med sine heste. De stod alle med seletøjet på, nu gjaldt det om at få hovedtøjet på dem i en lynende fart, få dem ned på midtergangen i nummerorden og sidde klar på den enes ryg. Der var ikke noget med at snyde.

De fleste af dyrene var halvgamle, de vidste der ventede dem en lang og træls arbejdsdag, mange af dem var fulde af unoder som de havde lagt sig efter dels for at drille deres kusk, dels for at blive i stalden så længe som muligt. Når manden røg op til dem kunne de finde på at klemme ham op mod spiltovet så han sad fast. Så skulle der et særligt kneb til for at få dem til at humme sig. Dette modtræk kendte den uerfarne ikke og han blev uhjælpelig sidst færdig. Andre heste bed tænderne sammen og nægtede at tage mod biddet, så havde man en håndfuld valset havre eller en brødskorpe i lommen, bidslet røg ind sammen med godbiddet. Når man endelig troede man var klar med begge heste, havde den første hest trådt begge forbenene gennem hovedtømmen. Det var en kort tømme i lighed med en ridetømme, den blev hængt over en bøjle i seletøjet på hestens ryg. Det var hvis kusken i farten havde glemt dette, at det snedige dyr havde stukket benene igennem. Det gjorde ganske vist at den ikke kunne løfte hovedet, men den arme mand måtte begynde forfra, smøge hovedtøjet af, narre den til at træde ud af tømmen og lægge det på igen. Hele dette postyr foregik under råben og lamenteren. Hver mand skændtes med sine heste: – dumme forbandede krampe, – dit helvedes skarpryggede skelet –. Nogle

benyttede lejligheden til at rette de skældsord til hesten som de ikke turde sige til forvalteren selv: – dit forbandede højnakkede djævelskab, – din storsnudede plattenslager, – din fynske tranlampe, – osv. osv. Omsider sad de fleste på ryggen af hesten, overforvalteren stod med sit ur i hånden, han blandede sig aldrig i den almindelige banden og skælden under forestillingen.

Jeg havde det indtryk at han morede sig, – ja at han ligefrem noterede sig de udtryk eller forbandelser han ikke havde hørt før. På slaget seks brølede han: – Ryk ud, –

Hele kavalkaden satte sig i bevægelse, og red ud gennem den brede dør, enkelte af dyrene benyttede lejligheden til at give deres plageånd en sidste hilsen, de trykkede sig op mod døråbningen så han skrabede sit ben. Det skete dog som regel kun een gang, klog af skade lagde han benet op på hesteryggen bag sig når han red igennem. En enkelt elev var endnu til fods, han viste sig i døråbningen med ryggen udad, halende med begge hænder i tømmen på en hest der med hovedet kastet tilbage og med det hvide ud af øjnene nægtede at gå med. Disse efternølere havde endnu en chance. Før man drog i marken red man hele flokken hen til det lange vandingstrug og lod dyrene drikke, de havde ikke fået vand siden aftenen før, og selv den mest stædige fik gang i hovene ved lyden af de andres velbehagelige slurken.

Denne morgen som jeg her fortæller om, forløb nøjagtig som jeg har beskrevet ovenfor, lige med undtagelse af at da han nåede frem til nr. 11 gik han forbi uden at sætte mig i arbejde. Da roen omsider sænkede sig over det store rum stod jeg alene tilbage bag mit spand. Jeg fandt det helt løjerligt at se den tomme stald, fra den side kendte jeg den ikke. Jeg husker egentlig ikke hvad jeg tænkte på, – begejstringsrusen fra morgenmåltidet var i hvert fald væk, – det var bleven til nøgtern virkelighed. Mine kolleger var ude, de var bare redet som enhver anden morgen. Den mulighed forelå at overforvalteren ville benytte lejligheden til at gøre op med mig og derfor havde ladet mig alene. Bevidst eller ubevidst, jeg havde taget hovedtøjet af den ene hest og stod med det i hånden, – sådan et bidsel kunne slå jævlig hårdt.

Der gik lang tid før overforvalteren endelig viste sig. Et lille smil krusede hans læber da han bemærkede hovedtøjet i min hånd. Li-

gesom for at understrege at det regnede han ikke for ret meget, stillede han sig foran mig på skrævende ben med begge hænder hvilende på egespiret, – det varede kun et øjeblik så vendte han sig fra mig og begyndte at gå.

– De skal op på inspektørens kontor, sagde han henkastet over skulderen.

Der er ikke meget mere at føje til denne episode fra livet på min første herregård. – Jeg måtte jo til det, jeg skulle op til selveste inspektøren. Hvad fanden mon de havde fundet ud af? Jeg gik gennem den store port og skrædede over gårdspladsen, – også det føltes underligt, så mærkeligt uvirkeligt, – her gik jeg på en søgnedag alene, uden at bestille noget mens alle de andre var i marken. Gården så ud som den altid havde set ud, dens takkede gavle, dens spidsbuede vinduer, massiv, stolt og udeltagende, og alligevel virkede den ikke som den plejede. Jeg gik først op i elevbygningen, vaskede mig, tog en ren skjorte på, redte mit hår. Jeg så mærkelig ud i spejlet, syntes jeg. Rasende sparkede jeg til en stol så den væltede.

Hun var sød den unge stuepige som lukkede op. Hun havde fået besked, jeg var ventet, – hun smilede, – værsgo', – jeg trådte ind og blev stående. Hun smilede igen: – Inspektøren er på sit kontor, hun pegede på en dør.

Han sad bag sit skrivebord. Også han var en høj mand. – Nu er det ikke sådan at der kun har optrådt høje forvaltere og inspektører i mit liv, jeg har truffet een som var meget lille, så lille at han nærmest ville have set komisk ud på ryggen af en almindelig ridehest, derfor red han på en nordbagge, – hvid. – Det var på Gavnø ved Næstved.

Men inspektøren her var en høj mand. Jeg havde aldrig før set ham uden hat. Han var pilskaldet, ansigtet var rundt med et faktisk godmodigt udtryk, et lille sort overskæg prydede hans overlæbe, han bar en grøn jakke i sportsfacon med brystlommer og sidelommer med klapper, ud gennem skrivebordets åbning stak hans ben i et par skinnende blanke lange støvler af blødt læder. Da jeg kom ind lænede han sig tilbage i stolen med siden halvt til mig, hans ene arm hvilede på bordpladen, fingrene legede med en blyant. Jeg lod øjnene løbe rundt i stuen, der var mange billeder på

væggen, de fleste var fotografier af de mange hold elever, han havde haft i tidens løb, eller som havde været der før hans tid. Billederne var ens, eleverne sad på deres heste, med front mod fotografen og med slottet som baggrund, foran i midten stod han selv, flankeret af sine forvaltere. På begge sider af dem stod gårdens piger, hønsepigen, køkkenpigerne, stuepigerne, malkepigerne, oldfruen og køkkenjomfruen, det ved jeg nu ikke om hun var, men det var hendes titel.

Audiensen blev kun kort.

I betragtning af min unge alder og under hensyntagen til den sindsstemning jeg måtte formodes at have været i, – De var til fødselsdagsgilde, ikkesandt? – Intet svar, – jeg mener i aftes, i nat, rettede han det til. – Intet svar, – De var på kroen? – Intet svar, – han vendte sig mod mig, lagde begge arme på bordet og stirrede mig stift i øjnene.

Så faldt dommen.

Jeg skulle den næste morgen nede i hestestalden i alle de andre elevs påhør, mødes med forvalteren, give ham hånden og bede om undskyldning for min opførsel, kun på den måde kunne han redde mig. Sådan sagde han virkelig, – ellers måtte jeg forlade gården i dette selvsamme øjeblik.

Det var sgu det værste, det kunne jeg ikke, hverken kunne eller ville. Havde det så skullet være her på kontoret, – men det andet, – nej satanedeme, de skulle sgu ikke have mig at grine ad oven i handelen. Der ville slet ikke blive til at være mellem de andre efter den tid.

– Nå, hvad siger De? sagde han da jeg tøvede. – Godt jeg giver Dem betænkningstid resten af dagen, hvis De ikke er i stalden i morgen tidlig og gør som jeg har sagt, er der ikke mere til Dem her. Anbefaling kan De selvfølgelig ikke få.

Jeg fik min afregning af forvalteren samme aften. Der blev hentet nogle øller og en flaske. Sammen med de elever som var mine bedste venner holdt jeg et lille afskedsgilde.

Men nu foregriber jeg vist nok begivenhedernes gang på en næsten uanstændig måde. Når jeg indtil nu har indskrænket mig til at beskrive begyndelsen fra den første dag jeg trådte ind i den for mig nye og ukendte tilværelse, og slutter med at belyse de hændel-

ser der førte til en brat afslutning på, i hvert fald første etape, uden at beskæftige mig med livet som det var i den mellemliggende tid, tør det vel nok siges at jeg er sluppen endog særdeles billigt fra det.

Vi vil gå tilbage til den morgen jeg har beskrevet. Vi overværede hvorledes forvalteren satte eleverne i arbejde og sendte dem af sted, og vi vil lade det være udgangspunktet for at indhente min forsømmelse.

Der var jo andre end eleverne at sætte i arbejde, de var kun en del af den store arbejdsstyrke som på de tider befolkede herregårdene. Når jeg udelader de mange, som var beskæftiget i kostalden med at passe de mange kreaturer, og holder mig til dem der arbejdede i marken – man skelnede dengang mellem to kategorier af landarbejdere: kreaturpasserne (røgttere) og de som var i materialet, – vil jeg begynde med daglejerne, herregårdshusmænd kaldtes de. Dem var der mange af på den gård jeg her taler om. Jeg husker ikke det nøjagtige antal, – elleve-tolv stykker vil jeg tro. Det var gifte folk som boede i gårdens huse, de betalte ingen kontant husleje sådan set, men boligen regnedes med til deres løn på samme måde som for eksempel en pot sødmælk daglig, så og så mange rummeter bølgebrænde osv., – naturalier. Som regel lå disse huse godt gemt væk bag en skov eller lignende. I hvert fald uden for synsvinkel af herskabet på adelsborgen. Undtaget herfra var dog, – ja hvad skal man kalde dem, – gårdens embedsmandsstand, funktionærer vel nærmest: – fodermesteren, herregårdsskytten, gartneren, i dette tilfælde bliver jeg dog nødt til at medtage undtagelsen som bekræfter reglen: Sidsel Uro. – De ovenfor nævnte funktionærer boede i små pyntelige huse udenfor voldgraven, idylliske ville en bybo vel kalde dem, liggende som de gjorde i skyggen af parkens høje lindetræer, stråtagene var velholdte, væggene var rødkalkede med sorttjæret bindingsværk og sokkel. Om sommeren var de små grønmalede vinduer næsten skjult af blomstrende stokroser, net og pyntelig forhøje omgivet af lige så velpasset stakit. Det skulle de gøre, holde det i orden.

Skråt over for skyttens hus på den anden side af den vej som fortabte sig mellem skovens træer og endte nede i klitterne ved stranden lå en lang lav bygning, rødkalket og med stråtag ligesom

de andre huse. I den ene ende var der indrettet en lille lejlighed, resten af bygningen stod tom. Det kaldtes for den gamle vandmølle, i sin fordums storhedstid havde hjulet fået sin drivkraft fra voldgravens vand, det forklarer dens beliggenhed. Her boede Sidsel Uro sammen med sin halvvoxne datter. Hun ernærede sig og datteren som malkekone på gården. På den tid kunne hun vel være omkring de fyrretyve år gammel, såvidt jeg ved havde hun aldrig været gift. Hendes ansigt bar endnu præg af fordums skønhed, hun må have været meget smuk som ung pige. Nogle kaldte hende for en rappenskralde, det ved jeg nu ikke. – Hvorom alting var, på trods af hendes sure tilværelse, – det må det have været, op kl. 3 om morgenen og ud i marken om sommeren og til langt ud på efteråret i al slags vejr for at malke og det både søndag og mandag, – var hun altid i strålende humør, hun lo og snakkede, fræk i sin mund undertiden, og ikke altid sjov at komme på kant med. En lang overgang tog hun en halvgammel børste til sig, Søren hed han. Han passede sit daglige arbejde på gården og afleverede fortjenesten til Sidsel. Hun kørte ham i strenge tøjler, der var ikke noget med sprit og drukkenskab, en enkelt pilsner i ny og næ, – basta. Sidsel vidste meget nøje hvad en mand, som var fuld det meste af tiden, duede til i en hed natte-time. Alligevel holdt Søren ud hos hende i flere måneder. Kun den som meget nøje kender til børstelivets vilkår er fuldt ud i stand til at vurdere størrelsen og storheden af det offer han bragte gud Amors alter. Men selv Sidsel måtte erkende sin egen begrænsning. Naturligvis skulle og måtte naturen før eller senere gå over optugtelsen. En skønne dag gik Søren på arbejde som sædvanlig, – han vendte ikke tilbage ved fyraftenstid, – Sidsel så ham aldrig mere.

Vi vil vende tilbage til husmændene. Som sagt boede de i gårdens huse, nogle af dem havde et par tønder land til, som de måtte dyrke for egen regning. De holdt så et par køer, høns og gæs og en gris til jul ikke at forglemme. Disse husmænd hørte sådan set til gårdens faste stok, det var meget sjældent de skiftede plads skønt de var fæstet for et år ad gangen ligesom karlene, og kunne siges op, eller selv sige op hvis det faldt sådan. Mange af dem kunne føre forholdet generationer tilbage, deres far før dem og deres far-

far havde levet på gården. Tidligt blev drengene sendt ud at tjene hos bønderne. Når de nåede skels år og alder vendte de tilbage og blev fæstet som karle på gården, senere giftede de sig og hvis der var et ledigt hus på grund af beboerens dødsfald eller alderdom fik de det anvist hvis de ellers kom godt ud af det med gårdens øvrighed. Ægtefællerne fortsatte så, han som daglejer og konen som malkekone, deltog i roerne og i høsten og hvad der ellers kunne falde for.

Hvor skulle de tage hen? Der var ingen understøttelse, kun en hjælpekasse som blot trådte til i yderste nødstilfælde og med meget små ydelser og ellers fattiggårdene.

Misforstå mig ikke, – jeg sidder ikke her for at skildre en flok undertrykte og forknytte hovbønder, – det var langt fra tilfældet. Nok havde de en lang og træls arbejdsdag så de mange gange vendte trætte og mædige hjem til deres eget, måske tunge og forslæbte, men i det daglige spøjte de og fortalte vittigheder, ja, tog endda ofte del i de småkunster vi andre fandt på for at drille forvalteren. Man kan vel sige at de søgte at få så meget kolorit på tilværelsen som forholdene dengang tillod det. Egentlig kan man vel sammenligne dem med hestene med hensyn til små unoder. For eksempel tog de sig betalt for den ringe fortjeneste, man undte dem, på flere måder, blandt andet ved at snyde og gå hjem for at arbejde på deres eget midt på eftermiddagen. Selv forvaltere bliver før eller senere vanemennesker, det vidste de.

Hvis det derfor hændte at et par stykker af dem blev sendt alene hen på en afsides liggende mark og forvalteren tilså dem ved 3-tiden om eftermiddagen kunne de med nogenlunde sikkerhed regne med at han ikke kom mere den dag. Især brugte de, når deres eget korn var modent, at knibe sig nogle ekstra timer til at få det høstet. Det var nemlig sådan at til alt andet arbejde end lige netop høsten, kunne de låne gårdens heste, til pløjning, såning, udkørsel af gødning og sådan noget, men slæbe en selv binder hen for at høste så lille et areal, det ville gården ikke gå med til. Hvad det angik så hjalp de hinanden med at høste med håndkraft, også de som ikke selv havde jord gav en hånd med.

Det var forresten een af de festdage der lyste op i den daglige tilværelse for os elever. Forvalteren forlangte nemlig at de som var

vant til at køre med de heste der blev lånt ud, skulle følge med. Det foregik altid søndag formiddag. Hestene *skulle* have den halve dags fritid. Husmændene måtte selv om at aftale med den pågældende om han ville. Når vi så var færdige, hvadenten det drejede sig om at pløje, hente brænde hjem eller hvad der nu lå for, belønnes vi altid med at vi skulle komme og spise hos dem bagefter. Ved sådanne lejligheder var der altid stabledet alt det på bordet som det lille hjem formåede, brændevin og diverse øller manglede aldrig. Reverenter talt blev vi fulde som kirker juleaften. Husmanden selv nød det ikke mindst, det var en af de gange konen ikke lamenterede over at han havde brandert på, hun morede sig ganske simpelt sammen med os.

Her havde vi et fortrin frem for gårdmandssønnerne. De regnede ikke rigtig det for noget at spise i et husmandshjem. Forøvrigt havde de fleste, i hvert fald mange af dem, ikke længere hjem end de kunne køre turen på cykel, og de tog gerne afsted lørdag aften. Lige børn leger nu engang bedst, derfor kunne husmændene bedst snakke med os der kom fra samme skuffe som de gjorde.

Børsterne var et kapitel for sig. Fælles for dem alle var deres ubændige frihedstrang. De ville ikke være bundet af noget, ikke fæstes fast, de ville have lov at gå og komme når det passede dem. De var vagabonder og ikke vagabonder. De var sprittere når nøden tvang dem. Hvis de havde penge drak de renere varer: brændevin og bajere. Ingen af dem var arbejdssky, de gjorde deres pligt. Mange af dem var intelligente. Der var folk, som havde studeret, mellem dem. Ingen kender dem i dag, de tilhører et uddødt folkefærd.

Deres antal på en gård var varierende. I sæsonerne, roelugning, høst og roeoptagning, var de mange, til andre tider få eller slet ingen. Om sommeren stillede de sammen med husmændene uden for stalden om morgenen, om vinteren kom de ind og stod i en tom bås. Det var dem som forvalteren skulle have sat i arbejde inden han kom ind til mig, derfor måtte jeg vente så længe.

Gjorslev

Jeg begyndte mit job på Gjorslev til den første november, – mon ikke det var i -23? – I må ikke rive hovedet af mig for tidsangivelsen, jeg har aldrig været god til at huske årstal. Fra august måned af havde jeg haft forskellige job, det var i august jeg var blevet fyret.

Jeg havde blandt andet været forhyret med en fiskerkvase et kort stykke tid, resten af tiden havde jeg arbejdet på en mindre herregård på Djursland, endnu var jeg ikke bleven til det man kaldte almindelig børste. Jeg var fæstet som karl for en måned og skulle erstatte en anden karl som var rendt af plads i utide. Jeg havde stadigvæk ikke opgivet tanken om at fortsætte min karriere som landvæsenselev.

Naturligvis var jeg klar over at min første elevtid måtte anses som spildt. Jeg havde det som et skolebarn der er dumpet til eksamen og må fortsætte i samme klasse et år mere, også jeg måtte begynde helt forfra som første års elev. Men det afskrækkede mig ikke, jeg var jo meget ung endnu, jeg var jo som fortalt, begyndt tidligt, – der var mange første års elever der var langt ældre end jeg var nu, så det kunne sagtens nås.

Jeg benyttede altså tiden mens jeg havde disse job, til at søge pladser på de forskellige herregårde rundt om i landet, som første års elev. Det var med en mærkelig følelse at jeg netop fra Gjorslev modtog svar om, at jeg var antaget som elev der på godset og skulle tiltræde min stilling den 2. november. Eleverne fik altid tilstået et ekstra døgn frist til at give møde. Man tog hensyn til at de som regel kom fra alle egne af landet og derfor havde meget langt at rejse.

Når jeg ligefrem glædede mig til at se denne gård, var det fordi jeg syntes jeg kendte den ud og ind. Det var den gård der var omtalt i min barndoms favoritroman, Carit Etlars fortællinger fra svenskekrigen „Gjøngehøvdingen“ og „Dronningens Vagtmester“.

Det var op på taget af Gjorslevs slotstårn, den tyske lejesoldat i svenskekongens armé, Kaptajn Esner, kommanderede Svend Poulsens/Gøngehøvdingens staldbroder Ib, for at han skulle styrte ned og slå sig ihjel når sulten og trætheden overmandede ham.

Det er heller ikke så forfærdelig meget jeg husker fra den herregård på Djursland hvor jeg arbejdede dengang jeg modtog svaret fra Gjorslev. Den hed forresten Rugård. Men jeg husker dog en enkelt lille ting som jeg finder er så pudsig at jeg ikke kan lade være med at tage den med, ja, – der er faktisk to.

Dengang holdt man meget strengt på at når man flyttede fra den ene kommune til den anden, skulle man melde fra- og tilflytning inden der var gået fem dage til ende. Ejeren af Rugård – han hed forresten Mourier-Petersen og var hofjægermester – var valgt til sognerådsformand, og det kan jeg huske at jeg syntes at det var noget mærkeligt noget at jeg skulle valse op på slottet og aflevere mit flyttebevis til hofjægermesteren. På den måde blev det jo ham der i dette lille øjeblik udførte et arbejde for mig, om jeg kan sige det sådan.

Jeg fik tildelt et spand heste at køre med, der var kun to elever der på gården, så karlene fulgte også heste. Det var et par små brune, faktisk søde og rare dyr, dem var der ingen kunster i, de hed henholdsvis Fritz og Poula.

Hofjægermesteren havde en søn som dengang vel var omkring 12 år gammel. Nu ved jeg ikke om det var specielt mig eller om det var Fritz og Poula han havde fattet sympati for, det kan godt have været mig, jeg var den yngste af karlene og ikke så forfærdelig mange år ældre end han selv. Det ved jeg ikke, – men i det mindste så havde jeg ikke været der ret lang tid før forvalteren en morgen gav mig besked på at blive inde med mine heste og vente. Der var kommet besked oppe fra slottet at den unge søn ønskede at deltage i praktisk arbejde på gården, jeg skulle derfor vente til den unge hofjægermestersøn indfandt sig. Under megen skulen og banden og ledsaget af ondsksfulde sideblikke til mig udtrykte han sin forundring over at det netop var blevet mig og mit spand heste der var udset til behageligt og afvekslende job.

Som regel måtte jeg vente tålmodig til omkring ved frokosttid –

for det skete mange gange efter denne første dag. Når drengen så endelig ankom, skulle jeg spænde hestene for en af vores lange høstvogne. Der var fyldt lidt halm i bunden af den. Når jeg havde spændt for, fik drengen tømmerne og han kørte så rundt omkring hvor han fik lyst til. Han havde madpakke med ligesom jeg, – han var skam landvæsenselev, – vi havde muleposer til hestene. Vi havde det herligt sammen, sommetider kørte han ned til stranden eller gennem skoven, det kunne også hænde at han kørte op til landsbyen. Vi lavede aldrig noget, bare kørte. Enten fortalte jeg historier eller også lå jeg så lang jeg var i halmen bag i vognen og røg cigaretter. Dem fik jeg forresten mange af af den unge Mourier-Petersen.

Særlig når vi mødte forvalteren ude i markerne gjorde jeg mig det særdeles mageligt i halmen. Han blev blårød i hovedet og var tæt ved at eksplodere af raseri ved at se på det driverliv jeg førte. Men han turde ikke engang skælde mig huden fuld, jeg var jo gode venner med drengen.

Der er lige en ting mere.

Det er det fa'ens når jeg sådan kommer til at drømme tilbage i tiden, så er det som er jeg midt i det igen og der bliver ved med at dukke noget frem.

Jeg boede i et hus mens jeg var på Rugård der lå alene lidt afsides før sig selv. I gamle dage som man siger, havde gården haft sit eget mejeri, det var nedlagt for mange år siden dengang andelsmejerierne rigtig vandt frem, men i huset jeg snakker om, havde mejeribestyreren boet sammen med sin familie. Der var tre små værelser i huset og et lille køkken, vi boede tre mand der. I det ene værelse boede underfodermesteren, i det andet gartnerleven og i det sidste boede jeg.

Jeg kan ikke huske nu hvor meget personale der var oppe på slottet, men der var i hvert fald to stuepiger, en tjener-stuepige og en, – jeg ved ikke hvad det hedder, almindelig stuepige.

Hofjægermesterinden holdt dem under meget strengt opsyn, de måtte ingenting, for eksempel måtte de ikke gå til bal og den slags, de måtte ikke tage unge mænd med hjem, og der var mange ting. Pigerne hed Else og Johanne. Johanne var af en egen dukkeagtig skønhed, men Else var den mest ligefremme og naturlige. De

havde begge to et par fyre som de gik sammen med, men de kunne ikke møde dem eller komme ud og more sig sammen med dem så tit som de kunne ønske det. Nu ved jeg ikke om det var fordi jeg var gode venner med hofjægermestersønnen og at han havde snakket om mig til dem, at de valgte mig, eller det var fordi de vidste jeg boede lidt afsides, at de fandt ud af at de kunne bruge mig til at arrangere nogle ekstra stævnmøder med deres „filejser“.

Begge pigerne boede i en sidefløj til slottet, oppe på første sal, muren var tæt overgroet med vedbend, den kravlede jeg op og ned ad når de engang imellem inviterede mig på aftenkaffe. Men det turde pigerne ikke, derfor sendte de bud til mig når de ville ud. Gartnereleven blev benyttet som meddeler, det var ham der bragte mig en lille billet, hvor de havde skrevet når jeg skulle træde i funktion og hvad de ville have mig til at gøre.

Jeg kan huske engang han kom med et brev, der stod i om jeg ville få vognmanden til at møde med sin hyrevogn på et nærmere fastsat sted oppe i skoven. Det var en høj gammel Ford, og han skulle være der kl. 10 om aftenen, de ville til bal inde i Grenå by. Jeg skulle med derind, så jeg var ved hånden når de kom hjem igen, og jeg skulle få alle de bajere jeg kunne drikke, – det skulle deres fyre betale.

Jeg skaffede hvad de havde bedt om. Vognmanden holdt på det aftalte sted i skoven, jeg var på pletten og rejste slottets brandstige op til deres vinduer og lagde den på plads igen da de var kommen ned.

Vi kørte ind til Grenå hvor de traf deres venner og dansede og morede sig til langt ud på natten. Jeg dansede ikke, jeg var ikke engang inde i balsalen, jeg sad inde i slyngelstuen og drak bajere på de to elskeres regning, og alle parter havde det faktisk som de helst ville have det.

Hen på de små timer vendte vi tilbage til slottet, jeg rejste stigen og stod og kiggede interesseret op efter pigernes velformede smalbener indtil de forsvandt ind gennem vinduet. De sendte mig et par fingerkys og hviskede godnat og tak for en dejlig aften. Jeg lagde stigen på plads og forestillingen var til ende.

Efter at jeg var kommet til Gjorslev, skrev hofjægermestersønnen til mig flere gange. Det foregik gennem de to piger. Mine

breve blev adresseret til een af dem, og hans brev blev afsendt af dem. De skrev engang kan jeg huske, at de havde stået sammen med drengen og læst mit brev i den brede gang der løb i hele slotets længde oppe på første sal.

Vi må tilbage til Gjorslev.

Kamrene og vores boligforhold i det hele taget, adskilte sig ikke væsentlig fra forholdene på enhver anden herregård, men kosten var ualmindelig sløj. Husjomfruen drev det for vidt igen, så vidt at vi kastede alle betæneligheder til side med hensyn til anbefalinger og gik i samlet proteststrejke, den første strejke jeg nogensinde havde deltaget i.

Et af de mest almindelige tilskud til den daglige kost, som var fælles for alle herregårde landet over, var kalvekød. Ikke de vel-smagende og lækre kalvestege – nej. Det var sådan dengang at kun kviekalvene fik lov til at leve, så godt som hver eneste tyrekalv der blev født, fik halsen skåret over næsten før den havde forladt moders liv. Skindet blev flået af den, det tilhørte fodermesteren, det var en del af hans løn, modsat kviekalvene hvor han fik en mindre kontant ydelse, vel omkring et par kroner pr. styk eller så.

Hvis man så endda havde ladet dyret leve en uges tid eller fjorten dage så den var blevet til det man kalder for en sødmælkskalv, så ville den være en ren delikatesse. Men som sagt blev den slagtet øjeblikkelig og skroget blev omgående leveret over i køkkenet til føde for folkene. Det var godt nok til sådan en flok „kuler“.

Kødet anvendtes på mange måder, til steg, til at koge suppe på. Det var noget sejt slimet noget, – kødet, – tyggegummiagtigt. Vi kunne trække det ud i lange strenge og slippe det så det fór tilbage med et smeld. Knoglerne var endnu ikke fuldt udviklede, nærmest kun brusk. De blev da også hakket med og anvendt, særlig til den specialitet som kendtes på alle herregårde: En del af kødet blev lagt i pres, akkurat på samme måde som når man laver grisesylte. Denne specialitet blev især brugt til pålæg på „klemmerne“. Jeg har været på mange herregårde rundt omkring i landet og jeg er stødt på dette kosttilskud overalt og alle steder gik det under samme betegnelse, „kalveost“.

Når vi i denne sammenhæng tænker på at der var besætninger

på fra 250 til 300 køer på alle større herregårde forstår man at det ikke er så få seje og slimede kalvestege og „kalveoste“ vi satte til livs i årets løb. Jeg indrømmer da gerne at vi ikke selv var alt for sarte i vores holdning til, og vores respekt for, maden.

Jeg kan huske middage hvor vi for eksempel fik serveret „elefantører“, pandekager. Dejen var rørt sammen af byg- eller rugmel og blev bagt i de store ovne, mange stykker ad gangen. Hver enkelt af dem var stor som et lokumsbræt, pladerne var smurt i klaret eller hvad den art billig margarine nu hed, som blev kulsort hvis vi smurte den på brødet. Den gjorde pandekagerne seje, tommetykke var de og aldrig gennembagte, mange gange var den udmærkede margarine tilmed harsk, det var frygteligt.

Så kunne det hælde at vi klaskede dem op på væggene hvor de blev hængende og grinede til de faldt ned af sig selv. Eller hvis vi fik „atlanterhavssuppe“, hvidkålssuppe hvor der næppe var et blad til hver, et underligt brunligt fluidum med trævler af nyfødt kalv i, undertiden gemt så længe at kødet havde mere end en „tanke“ for at nævne det værste tilfælde, så kunne vi godt finde på at kyle det tilbage i køkkenet eller bare hen ad gulvet. Der var også engang hvor vi larmede og støjede så ubehersket at husjomfruen så sig foranlediget til at kalde på overforvalteren. Han skældte os bare huden fuld og truede os både med det ene og det andet. Så var det vi hævnedes os engang og hældte hele terrinen i en „fransk artikel“, det kunne være der det hele, og lod dette uappetitlige påfund ligge tilbage da vi gik.

Det var jo noget mere end barnagtigt pjat, – hva' fa'en skulle vi gøre, vi var 14-15 helt unge mennesker sammen. Det den ene ikke kunne finde på, det kunne den anden.

Jeg kan huske en anden gang, jeg var på en herregård der hed Katholm, den ligger ca. en mils vej syd for Grenå by, ud til Kattegatkysten. Medens jeg var der hændte det at der strandede en liden skøjte i en orkanagtig storm med usædvanlig højvande, helt inde på den inderste revle. Som en del af sin last havde den en masse store runde oste. Dem købte inspektøren. Jeg ved ikke om det var under den påfølgende strandingsauktion, eller om det var direkte af forsikringen, – men han købte dem. Skøjten stod så tæt inde under land at vi kunne køre ud til den med hestevogne ved

lavvande. Vi blev sendt derned to-tre spand, det var med ganske almindelige arbejdsvogne, dem vi brugte når vi kørte møg ud, der blev lagt et lag halm i bunden.

Lange, lange tider kunne vi delikateres os med høje ostemellem-madder.

Nu med det samme vi er ved Katholm kan jeg ikke lade være med at omtale Katrine, ikke alene fordi hun hører med til de, mange gange særprægede, typer som befolkede herregårdene i „gamle dage“, men også fordi jeg synes jeg skylder hende en smule afbigt fordi vi ikke altid behandlede hende så hensynsfuldt som vi burde have gjort.

Katrine var mejeripige. Det er forøvrigt morsomt nok, for hendes forgænger i „embedet“ hed også Katrine, men hermed hørte ligheden også op. Medens den første Katrine var tavs og indesluttet, hun gik for det meste og passede sig selv, svarede kun med enstavelserord når nogen henvendte sig til hende, var vores Katrine af den sprælske type. Munden gik uafsladig på hende.

Hun var vel nok det vi populært kalder „lidt til en side“.

Joh, – der var en lighed mere: – de var begge to et par store knoklede kvindfolk. Katrine nr. 1 var af den muskelføre kraftige mandfolketype, godt ved huld, med overarme som en tuset landvæsenselevs lår, næsten op og ned, som man siger, ingen figur, flad som en „møgfjæl“ fortil, men med en umådelig bred bag, hendes kraftige solide ben i de tykke hjemmestrikkede uldne hoser stak i de almindelige jernbeslåede spidsnæsede trætræsko.

Vores Katrine kunne godt måle sig med hende i højden, men så absolut ikke i drøjden, hun var et langt magert gespenst, med et skarpskåret høgeagtigt ansigt. Det som faldt mest i øjnene var hendes umådelig lange og spidse næse, hendes kolossalt brede mund med tynde blodløse læber. Når hun smilede blottedes nogle få sorte tandstumper – og det gjorde hun som oftest.

Som regel gik hun med et hvidt tørklæde bundet omkring hovedet, ud fra dette strittede til alle sider hendes lange tjavsede og uredte hår, der var iblandet ikke så få grå stænk, oprindeligt havde hun været sorthåret kunne man se. Hun gik klædt i datidens fodlange kjoler, særlig kan jeg huske een, den var af et tykt brunt stof, – vistnok vadmæl, – rundt omkring den forneden havde hun påsyet

en tre-fire brede sorte bånd.

Jeg har truffet enkelte yngre mejeripiger rundt omkring, men som regel var det nogle halvgamle ugifte piger.

Katrines alder var så temmelig ubestemmelig, jeg vil tro hun kunne have været omkring eller først i halvtredserne, men hun kan godt have været yngre, de førte et hårdt liv og kunne udmærket være adskilligt yngre end de så ud til.

Vi kan vist godt kalde disse piger for datidens kvindelige herregårdsbørster. Mange af dem var sprittere, ensom og trist var deres tilværelse, af hensyn til deres køn spiste de inde i det store køkken, men for sig selv, de andre piger overså dem, ville ikke have med dem at gøre.

Mejeripigernes arbejde bestod i at holde spande og mælkejunger rene, at afkøle mælken og at være med til at malke to gange om dagen. Fra kl. 4 om morgenen til kl. 6 og tilsvarende fra kl. 4 til kl. 6 om eftermiddagen, hvergang skulle de malke 18 køer, det var det hold der var afsat til hver malkepige eller -kone. Det fik de 1,05 kr. for hver gang, – det vil sige husmandskonerne, mejeripigerne var på fast månedsløn, de fik mindre, kost og logi var iberegnet deres løn.

Som jeg har nævnt, Katrine var en smule sær, jeg ved ikke om hun nogensinde havde været gift, hun havde en voksen søn som kom og besøgte hende. Hun drak sprit, undertiden var hun plørefuld, så var hun helt ustyrlig. Hun ville gerne lege og pjatte med os unge knægte, og hvad os angik så overdrev vi mange gange og drev legen for vidt.

Jeg kan huske en søndag formiddag. Det var ude på gårdspladsen, den var omgivet af gårdens avlsbygninger på alle tre sider, på den fjerde lå slottet gemt bag sin voldgrav. Gårdspladsen var meget stor, jeg ved ikke, en tønde land –? Der gik veje og stier på kryds og tværs gennem den, ellers var den tilsået med græs.

Bemeldte søndag lå vi en flok elever ude på græsset og røg og snakkede, da Katrine kom gående tværs over. Hun gik med en spand i den ene hånd, der var lidt vand og noget tøj i, hun havde været ved at vaske sine hvide mejeriforklæder. Da hun var ud for os tog hun et af de våde forklæder op og begyndte at stritte vand på os. Først for vi op og rendte til alle sider, men hun fulgte bare

efter os mens hun råbte og grinede, det så ud som hun morede sig gevaldigt. Til sidst blev det os for meget, vi fløj på hende nogle stykker, et par af os holdt hendes arme så hun ikke kunne røre sig, de andre smøgede hendes lange skørter op og bandt en snor omkring dem oppe over hendes hoved ligesom når man binder for en sæk. Da det var gjort smed vi os igen ned i græsset og nu var det vores tur til at ligge og grine himmelhøjt ved at se på at hun famlede rundt på gårdspladsen uden hverken at kunne se eller høre.

Hun havde tykke blå hjemmestrikkede bukser på med elastik rundt om, lige over knæet.

Men selv om hun pjankede med os og mange gange selv var skyld i at vi gik for vidt og vore løjer blev vel meget grovkornede, elskede hun os overalt på jorden.

Nu bagefter har jeg mange gange tænkt på at det egentlig var synd, hun var jo kun en stakkel. Når jeg fortalte at hun elskede os elever overalt på jorden, så må det ses i sammenhæng med at hun var ikke så lidt af en snob. Hun ville gerne være fin dame.

Jeg kan huske engang da herskabet lige var ankommet.

Katholm ejedes dengang af en kammerherre Collet, til Katholm og Lundbygård ved Næstved, samt en herregård mere, hvis navn jeg ikke kan komme på i øjeblikket. Hver sommer boede han på Katholm i tre måneder, det var vist noget loven foreskrev for at han kunne bevare sin ejendomsret, det ved jeg ikke, sådan noget tænkte jeg ikke på dengang, men han var altså lige ankommet.

Det havde Katrine hørt. Hun trak i sin fineste stads og valsede frimodig over broen der førte over voldgraven. Det er ikke godt at vide hvad der ville være sket, hvis ikke kammerherren i det samme var kommet hjem fra en tur i parken og mødte hende inden hun nåede hovedindgangen.

Katrine afleverede sin allereleganteste og underdanige nejen og forklarede at hun havde hørt om sit høje herskabs ankomst og så ville hun gerne benytte lejligheden til at hilse personligt på sit herskab.

Kammerherren smilede lunt:

– Det er mig en særdeles stor ære, frøken, svarede han med en dyb kavaleragtig hilsen. – Jeg tror dog alligevel De skal afholde Dem fra at frekventere kammerherreinden, jeg er ikke sikker på at

hun vil vurdere Deres høflighed efter fortjeneste. – De ved, tilføje han og kneb det ene øje underfundigt i, – sådanne fruer –.

Katrine forstod fuldtud, også hun kneb et øje i. – Hun og kammerherren havde en hemmelighed sammen.

Os elever kaldte hun „de unge herrer“. Hun troede vi var gårdmands- eller herremandssønner alle til hobe.

Jeg kan ikke huske hvilken anledning det var, men engang havde hun inviteret nogle stykker af „de unge herrer“ op til sig til en kop chokolade.

Hendes værelse lå ovenpå borgestuen, den vendte ud mod gårdspladsen. I bygningens anden side ud mod voldgraven lå elevstuen, mellem disse to stuer løb en lang gang med murstensgulv, som adskilte dem fra køkkenet. Fra denne gang førte en trætrappe op til Katrines værelse. Foruden det værelse hun sov i, havde hun endnu et lille rum, det brugte hun hvis hun ville lave sig lidt ekstra mad eller kaffe eller som i dette tilfælde koge chokolade.

Da vi kom havde hun klædt sig i sin fineste kjole, en meget flot herskabsfruekjole som hun havde købt hos en marskandiser. Det var en af de her tækkelige kjoler vi ser så ofte på gamle fotografier, højhalset med en smal blonde foroven, øverste del af ærmet var pufærme, medens det sad stramt om underarmen og endte i en smal hvid blonde ved håndleddene, svarende til den i halsen. Hele denne lurvede elegance var syet i figur-form der skulle fremhæve den buste og bagperron, der ikke var noget af. På fødderne havde hun spidsnæsedede knapstøvler med sorte perlemorsknapper. Hun stank af sprit da vi kom. Ellers havde hun gjort sig store anstrengelser for at gøre det pænt og hyggeligt. En skinnende hvid dug var bredt over bordet, der var dækket med fine blomstrede kopper og kagetallerkener, og der var mængder af wienerbrød. En broderet løber lå hen over hendes kommode og ovenpå stod der en mængde nipsgenstande, blandt andet en næsten meterhøj græsk statue i hvid gips. Jason med det gyldne skind eller noget i den retning.

Vi drak chokolade og vi åd wienerbrød så vi var ved at revne og Katrine var den fuldendte værtinde, i dagens anledning havde hun påtaget sig et moderligt væsen og det hele var idel harmoni og hjemlig hygge.

Langt om længe kunne vi ikke mere, vi sagde mange tak for traktementet og gik ned. Vi var næppe nok nået at komme helt ned allesammen, før der lød et uarticuleret skrig deroppe fra, døren blev revet op og en spand vand kom susende ned efter os. Hun var fuldkommen vild, Katrine. Den før så venligt smilende kvinde var forvandlet til en rasende furie, eder og forbandelser væltede ud af hendes frådende mund, den ene spand vand kom plaskende ned efter den anden og oversvømmede både gangen og køkkenet. Da vandet slap op kom til slut hendes natspand med tis og klumper og det hele, hoppende ned ad trappen, der blev en larm og en opstandelse. Pigerne i køkkenet ville have hende jaget væk ovenpå alt det svineri, – så galt gik det nu ikke.

Det var også vor skyld. Jeg havde ikke set det, men een af os – jeg ved ikke hvem – havde set sit snit til at slå tissemanden af hendes statue med skaftet på sin lommekniv. Det var ikke alene narvorent, det var også synd.

Hvis der skal snakkes om kosten så kan der gives en masse eksempler på at den ene herregård ikke kunne lade den anden stort høre hvad det angik. Jeg kan huske en enkelt gang ud af mange, da var jeg godt nok daglejerkarl, børste. Jeg var helt ny på stedet, kommen lige fra landevejen. Det var på Lerchenfeldt ved Kalundborg, ikke at forveksle med Lerchenborg som eksisterer endnu.

For at sige det rent ud er det næsten umuligt at give det rette indtryk af det jeg vil fortælle nu, det skal opleves.

Kan De, mine læsere, forestille Dem en borgestue, et stort højloftet hvidkalket rum uden udsmykning af nogen art, eller uden det mindste forsøg på at skabe hygge.

Metertykke mure, høje smalle vinduer uden antydning af gardiner eller planter i karmen, som eneste møblement et groft sammen-tømret bord af rå uhøvlede brædder, fyldt med udskårne hakker, navnetræk, cirkler og alskens figurer, omkring det bænke af samme materialer uden ryglæn. Kan De forestille Dem en flok bengler med viltre hårtotter ned i panden under sixpence på snur, grinnende og larmende i munden på hverandre; en ram lugt af vådt tøj, iblandet lugten af dyr, hestemøg, ko- og grisemøg, hænger i luften. Med mellemrum lyder måske en skramlen når en af benglerne

kyler sin tømte blik tallerken hen i et hjørne, bedriften hilses øjeblikkelig af en skraldende latter og flere efterligner den.

Jeg var som sagt lige ankommen og holdt mig af samme grund for mig selv, mens jeg betragtede mine kommende kammerater.

For bordenden, jeg sad som ny i den nederste ende, sad en ung kraftig fyr. Jeg blev hurtig klar over at det var ham der dominerede hele flokken. Hvad han sagde og gjorde var lov for de andre, – han hed Niels. Ved hans højre side sad en ældre mand, han led af en eller anden slags hudsygdom som udartede på den måde at han var helt og aldeles blottet for hårvækst, end ikke øjenbryn havde han, han var blankskaldet som et pillet æg. Han blev kaldt for korporalen.

Vi havde fået bygsødsuppe til forret. Inden vi var færdige med at spise det, kom køkkenpigen ind med et mægtigt fad biksemad, som altid anbragte hun det ved siden af Niels. Korporalen stak næsen hen til fadet og snusede:

– Jeg synes det lugter så underligt, sagde han slesk og så tilbende op på Niels.

Niels stak snuden helt ned i fadet:

– Ja føj for fanden, det er smaskråddent. Mens han talte gravede han ned i fadet med begge hænder og klaskede det oven i hovedet på korporalen.

– Fy for helvede, jamrede gnomen, det er noget fedtet stads at få i håret.

– Hvad fanden skal nu sådan noget til for? var der een der skreg ovre på den anden side af bordet. I det samme bøjede han sig frem og greb en nævefuld biksemad som han klaskede midt i ansigtet på Niels. Det var signalet til det værste svineri jeg nogensinde har oplevet. Hele flokken sloges i biksemad, i resterne af sødsuppen, kødtrevler hang på væggen, på loftet, gulvet flød med kartofler og sovs, man råbte og skreg og larmede.

Som ny mand havde jeg stadigvæk ikke blandet mig i noget, ikke destomindre mærkede jeg noget varmt blive hældt ud over mit hoved, flyde ned ad arme og hals og løbe ned inden for skjorten, det var en behjælpelig sjæl som havde tømt tepottens indhold ud over mig.

Jeg ved ikke hvad der videre skete, jeg ville ikke være der en

time længere. Så meget havde de ret i, at biksemaden var rådden, det kunne tydelig lugtes, – alligevel. En time senere gik jeg gennem Kalundborg by, jeg ville over til Fyn eller Jylland.

Men det var Gjorslev.

Noget af det første jeg kan huske derfra, var at den ene af mine to heste var stædig.

Ved De hvad en stædig hest vil sige –?

Hvis der er noget der kan bringe sin mand til vanviddets rand så er det en stædig hest.

Man kan græde, man kan bande, man kan sværge, man kan lokke og man kan true, intet hjælper. Man kan blive grebet af et hvidglødende raseri så man gennemtæver det stakkels dyr så blodet driver ned ad flankerne på den, – men den rører sig ikke.

Jeg ville ikke risikere at blive fyret fra min plads i utide denne gang også, fordi jeg ikke kunne tumle dyret, derfor sagde jeg øjeblikkelig til forvalteren, at den ville jeg ikke køre med.

Han forstod mig godt.

Vi havde været nede ved stranden for at hente tang til at dække rockulerne med mod frost. Det var da hjulene sank dybt ned i sandet, at jeg opdagede hestens skavank. Mærkværdigvis fik jeg straks en anden hest. Forvalteren vidste temmelig sikkert godt hvordan det var fat. Jeg har ham mistænkt for at han lod en ny mand prøve dyret hver gang gården skiftede folk, måske i håb om at der skulle komme en der virkelig kunne tyre den.

Det blev altså ikke mig.

Arbejdsgangen på Gjorslev var for såvidt den samme som på en hvilken som helst anden herregård. Op kl. 5 om morgenen, ned i hestestalden for at strigle vores dyr og lægge seletøjet på dem. Ca. 20 minutters staldtjeneste, derefter ca. 20 minutters morgenmad, ned i stalden og blive sat i arbejde. På slaget seks sendtes vi afsted og spredtes i alle retninger på godsets vidtstrakte marker.

Det var altid et oplivende moment når vi blev sendt på stationen med korn der skulle lastes i jernbanevogne eller for at hente kunstgødning.

Det vakte stadigvæk en ikke ringe opsigt, når vi – femten-seksten

spand heste – med hver sin tungt læssede vogn efter, passerede en landsby. Kvinderne kom til vinduerne. Landsbysmeden standsede sit arbejde med den hest han var i færd med at sko og de forsamlende bønder vendte sig og stirrede tavse efter os. Deres miner udtrykte en blanding af nyfikenhed og frygt for disse herregårdsfolk om hvis bedrifter der altid gik sære frasagn i de omliggende landsbyer der havde en „stor bule“ til nærmeste nabo. Kromanden skulede ondt og hadefuldt efter os ved tanken om den hylende horde der for ikke så længe siden havde invaderet hans fredelige krostue, gennempryglet hans gæster, raseret bohavet og smadret hans flasker og glas, og de skelnede ikke mellem pæne, interesserede landvæsenselever og herregårdskarle – og børster.

Ganske særlig de fastlønnede karle var vilde, rå og fordrukne slagsbrødre og de var altid farlige fordi de optrådte i flok og følge.

Kun de unge piger så med en slags romantisk beundring på vore bedrifter.

Det kunne godt hænde at vi sang og skrælede når vi vendte tilbage efter et par timers forløb. Det havde sin årsag. Det var som regel sådan, at når vi blev sendt i byen – og der var flere uger, måske måneder imellem at det skete – skulle vi gøre holdt ved en af de store købmandsgårde og have proviant og hvad der ellers hørte til af livsfornødenheder i en stor husholdning med et halvt hundrede mand på kost til hverdag. Det var altid de første numre – forkarlen eller første eleven – der havde det ærefulde hverv at fragte varerne hjem på deres vogne. Underforvalteren foretog indkøbene efter en medbragt liste og det kunne godt tage sin tid. Ved så stor en ordre blev kunderne altid inviteret ind i købmandens baglokale, som virkelig var indrettet til dette formål. Her blev de bænket omkring det store bord, her stod til stadighed en lille træ-tønde med pibetobak. Var ordren rigtig stor blev der budt på cigarer, desuden blev der serveret varm kaffe, og brændevinsdunken gik rundt til kaffepuncher, mens butikssvendene læssede varerne på vognene.

Det var nu ikke herregårdsfolkene alene der nød denne opmærksomhed, det samme gjaldt de store gårdmænd når de kom ind til byen. Købmandsgårdene havde som regel også en stald hvor bønderne kunne få deres heste opstaldet mens de foretog deres ærinder

rundt om i byen.

Alt imens holdt vi andre i en lang række ude på gaden og ventede. Det kunne godt være et koldt foretagende midt om vinteren. Når underforvalteren endelig var færdig, kunne det derfor godt hænde sig, at han fandt hestene stående alene med tålmodigt sænkede hoveder og med tømmerne surrede omkring en vognkæp, når han vendte tilbage, mens der ikke var en eneste kusk at se. Eleverne som havde fundet ventetiden for lang, havde benyttet lejligheden til at smutte ind på det nærmeste krohus for at varme deres forfrosne kroppe med et par livgivende kaffepuncher. Som regel slugte vi dem hurtigt for at nå så mange som muligt. Vi anede jo ikke det mindste om hvornår underforvalteren dukkede op og jagede os ud.

Det var ikke altid vi var søgt ind det samme sted allesammen, måske var der ikke plads til os, så måtte han rundt i kvarteret for at finde os. Han, underforvalteren, havde ansvaret for hele karavanan og han turde ikke komme hjem til gården, hvis der manglede så meget som en mand.

Den slags arbejdskørsel var simpelthen en slags festdag for os, en afveksling i den daglige trummerum, hvis det da ikke ligefrem indtraf med hård frost og hylende snestorme for det blev der ikke taget hensyn til. Dagen var fastlagt længe forud og banevognene var bestilt, så der var ingen kære mor med vejret og den slags bagatel-ler.

Kosten var sådan set dårlig lige fra begyndelsen, der var bare ingen der reagerede. Det er der ingen der kan få sig selv til så længe man er ny i en plads.

Det var sikkert det, at vi havde brygget galden sammen gennem så lang tid der gjorde, at vor reaktion fik en så eksplosiv karakter da den endelig kom, at vi satte ethvert hensyn angående fremtidige ledende stillinger og anbefalinger og fanden og hans pumpestok, til side.

Kosten blev ikke bedre, snarere det modsatte.

Stemningen blev mere og mere trykket, der var ingen snakken om piger eller om byture. Men ingen af os ville være de første. Særlig underforvalteren som spiste sammen med os, – han sad for

bordenden –, forkarlen (ladefogeden) og de øverste elever var meget tilbageholdende. På den anden side set satte de også mere på spil, hvis der kom en afbrydelse på dette trin af deres karriere.

Vores morgenmåltid bestod i en mægtig lerskål fyldt med varm skummetmælk hvori der flød en mængde rugbrødsterner, – tørt brød fra dagen i forvejen. Intet måtte gå til spilde. („Dykænder“ kaldte vi det). Desuden fik hver mand to halve skiver rugbrød med ost, to stykker sigtebrød med bar margarine, en stor blikkande med noget vi kaldte, eller *de* kaldte, for kaffe. Denne morgen var rugbrødet uden ost og der var kun eet stykke sigtebrød til hver. Jeg glemte at der hverken var sukker eller fløde til „kaffen“. Hvis vi ville have det, kunne vi bruge skummetælken fra fadet, sukkeret måtte vi selv købe hvis vi ville have noget.

Pigen havde stiltfærdig, halvflor over de nedskårne rationer smørrebrød, meddelt os, at vi kunne få flere „dykænder“ hvis vi kunne spise mere. Ja hun sagde altså ikke „dykænder“.

Vi sad og gloede olmt på hinanden et stykke tid.

En af eleverne tog sine bare margarineklemmer og gav sig til at blande dem ligesom man blander et spil kort, han var altid så fuld af humør og kunster og plejede at kunne få os til at grine når det så allermest surt ud, men denne morgen havde det ikke sin vanlige virkning.

En af os, jeg husker ikke hvem, fiskede en krøllet pakke cigaretter frem og tændte sig een, han skubbede tallerknerne fra sig og lænede ryggen tilbage mod væggen:

– Vi bliver siddende her til vi får den samme ration som vi plejer, sagde han og lod røgen sive ud gennem næseborene. Vi fulgte hans eksempel og fik ild på piber og cigaretter.

Ingen af os rørte maden.

Stiltfærdigt og roligt snakkede vi sagerne igennem, vi tog heller ingen beslutninger, der var ingen grund til at binde nogen til et løfte, enhver af os vidste stiltiende, at denne gang ville vi ikke bøje os.

Spændingen steg efter som tiden nærmede sig hvor vi faktisk skulle have stået nede i stalden bag hvert sit spand heste, for at blive sat i arbejde. Samtalen gik helt i stå.

Et par minutter i 6 hørte vi faste målbevidste skridt på mur-

stensgulvet ude i gangen, døren blev revet op med et smæld, overforvalteren viste sig i åbningen, han stillede sig lige indenfor på skrævende ben, hængte krogkæppen over sin arm og satte begge hænder i siderne:

– Hvad i hede helvede bilder I jer ind? Ved I ikke hvad klokken er?

– Joh vi ved, vi vil have noget andet mad.

Det overhørte han, nu nærmest brølede han:

– Se så at få lettet røven fra sæderne, ellers skal jeg den ondely-neme lette dem for jer, – hvad i helvede, og De Jensen, De skulle fandenedeme da være den sidste til at sove over Dem.

Den sidste sætning var henvendt til underforvalteren.

Det var også ham der svarede. Der var en begyndende vrede og trods i hans stemme, han talte højere og mere bestemt end den første gang:

– Vi bliver siddende her indtil vi får noget ordentlig at spise, dette her kan voksne mennesker, der skal slæbe hårdt, ikke gå på.

Først nu gik det op for overforvalteren, at alting vist ikke var som det plejede at være. Situationen var fuldkommen ukendt for ham, at nogen så meget som vovede at sætte sig op imod hans autoritet lå helt uden for hans fatteevne, han tabte mælet totalt:

– Hva, – hvaba ... – hva satan, ordentlig, hva for noget, at spise –?

Ansigtet var et stort spørgsmålstegn, han så nærmest komisk ud, men det var der ingen af os der havde sans for i øjeblikket.

Der var ingen triumf at spore hos nogen af os, også for os var situationen helt ny og ukendt.

Forvalteren drejede brat om på hælen og gik ind til sin overordnede for at rådføre sig med ham om hvordan han skulle gribe denne uhyrlige situation an.

Han var ikke så forfærdelig længe væk, hans skridt ude i gangen lød lige så målbevidste som da han kom første gang, han havde valgt at spille på den vante respekt for hans autoritet:

– Ryk ud i stalden, beordrede han i sin sædvanlige bryske kommandotone. Derpå forlod han os i sikker forvisning om at vi ikke turde andet end adlyde.

Det gjorde vi ikke. Vi blev siddende længe. Der skete ingenting.

Jeg ved ikke om vi havde ventet at de var kommen begge to, både han og inspektøren, for at forhandle med os.

Det gjorde de ikke. Nu skulle vi gøres møre. De havde under- vurderet os for en gangs skyld, sammenholdet var fastere sammen- tømret end de havde forestillet sig.

– Lad os gå over på kamrene og sætte os på sengene, her bliver det for koldt, var der een der sagde.

Det blev dem der ikke kunne stå distancen.

Vi kunne ikke være på eet kammer allesammen, derfor havde vi fordelt os på to der lå lige over for hinanden på gangen, dørene lod vi stå åbne så vi kunne følge udviklingen og allesammen høre hvad der skete. Vi havde sat os på sengene og havde taget dynerne over knæerne for at kunne holde varmen.

Den første der viste sig var overforvalteren, der var ligesom en antydning af beundring i hans stemme:

– I vil altså ikke gå i arbejde?

– Joh, lige så snart vi får noget ordentlig føde.

Han kneb det ene øje ironisk i:

– I ved vel hvad det koster, anbefalingerne er så godt som røget, sagde han.

Så var det lige som han greb sig selv i nakken, det gik ikke det her, nu var han ved at blive for familier igen, han rettede sig op i sin kendte stramme stilling:

– I får en time til at betænke jer i, hvis I ikke er i stalden inden den er udløbet, kan I rejse ad helvede til, sagde han i den kendte kommandotone.

Der mødte ikke een mand i stalden.

Omkring ved fristens udløb kom han tilbage, denne gang ledsaget af inspektøren.

Inspektøren holdt en længere tale for os, ikke i den sædvanlige nedladende arrogante tone, der var ikke antydning af vrede at spore i hans stemme. Han talte stille og roligt, nærmest venligt. Jeg husker ikke hans tale helt ordret, men den lød noget i denne retning:

– Jeg har selv været ung som I er nu og jeg har selv været gennem hele den elevtid som I er i færd med nu. Jeg forstår jer sådan set udmærket, – men kære unge venner lad ikke jeres ungdomme-

lige ubesindighed ødelægge noget som I måske vil angre bittert senere hen i livet. I må tro mig, vi har kun jeres eget bedste i tankerne og vi ved, at I alle er dygtige og fremadstræbende unge mænd, det fremgår af de referencer vi har fra jeres tidligere principaler, og uden dem var I aldrig kommet i betragtning som elever her på godset. Som sagt, jeg forstår unge menneskers ubesindighed, derfor vil jeg også være reel over for jer, jeg garanterer jer for at denne lille episode ikke vil få følger af nogen art.

Hvis vi besindede os nu og genoptog arbejdet, ville det hele blive betragtet som noget der aldrig var sket.

Han afholdt sig fra at give indrømmelser af nogen art, ikke med et ord stillede han os forbedringer med hensyn til kosten i udsigt, heller ikke nævnede han noget om, at de hidtidige rationer som vi var gået i aktion for at bibeholde, nu var stillet på bordet, således at vi kun behøvede at gå over og spise og derefter gå i arbejde.

Da hans formaningstale ikke gav det forventede resultat, gjorde de endnu et forsøg. Denne gang ændrede de taktik. De prøvede på at splitte sammenholdet.

Overforvalteren kom igen en sidste gang. Han indledte med at lade os vide, at når de stadigvæk gad beskæftige sig med os, så var det udelukkende fordi vi var elever og de ikke ville ødelægge noget for os.

– Jeg vil give jer et sidste, et uigenkaldelig sidste tilbud:

– De af jer der vil gå i arbejde nu, stiller jer op udenfor, for deres vedkommende vil der ikke blive konsekvenser af nogen art. De, der bliver siddende kan rejse ad helvede til og jeg forlanger at I er ude af gården inden en time, i modsat fald vil politiet blive tilkaldt og I vil blive tiltalt for mytteri.

Politiet var allerede tilkaldt, vi havde set et par uniformer ude i gården. Vores ubrydelige sammenhold havde ikke alene skabt forundring, det havde også skabt frygt. Når vi havde turdet det vi hidtil havde vovet, hvad kunne det så ikke udvikle sig til –?

Det med at sætte os fast for mytteri var en tom trussel, vi havde ikke udsat nogens liv eller ejendom for nogen fare. Det var heller ikke så meget det, men de var bange for at vi skulle gå amok og gennemptrygle dem inden vi forlod gården. Det var det eneste middel de selv kendte mod opsætsighed, og tyv tror hver mand stjæler.

Det var i dagene umiddelbart efter nytår, for vores vedkommende den uheldigst tænkelige tid på hele året noget sådant kunne ske.

Det var skik og brug dengang at herregårdseleverne fik en uges juleferie. Vi fik fri i så god tid at vi kunne nå at være hjemme på selve juleaften og skulle så møde igen anden nytårsdag.

Vi var allesammen lige vendt tilbage fra juleferien, naturligvis havde vi hævet hver eneste øre vi havde haft til gode for at have noget at rejse – og at holde jul for.

Det endte med at to af pigerne kom over til os, bærende en stor spånkurv mellem sig. Den indeholdt de madpakker som vi ellers skulle have haft med os i marken. Jeg ved ikke om det var noget pigerne gjorde af sig selv eller om det var efter ordre fra højere sted, men det var i det mindste det sidste vi modtog fra godset. De få øre vi havde til gode så vi ikke noget til.

Vi forlod godset i samlet trop.

Jeg ved ikke om jeg kan karakterisere denne min deltagelse i min første strejke som en sejr eller et nederlag. Godset satte vi ikke i særlig stor forlegenhed, få dage efter var mandskabet fuldtalligt igen, godt nok ikke med elever, men det var fuldtalligt.

Derimod var mange af os i en temmelig forbandet knibe. Ikke en krone på lommen – det er nu ikke rigtig, nogle få kroner havde vi tilbage, men ikke noget der hjalp noget, ingen arbejde og ingen steder at tage hen. Det kunne ikke nytte noget at rejse hjem, vores forældre havde simpelthen ikke råd til at have os gående. Selv om de havde, ville vi alligevel blive smidt ud. Vi skulle lære at klare os selv, det havde de selv måttet, og udsigterne til at finde arbejde på denne her tid af året var mindre end minimale.

En stor del af eleverne kom fra økonomisk velstillede hjem. De var naturligvis rystende ligeglade, de havde rigelig med lomme-penge og de kunne bare rejse hjem. Jeg tror ligefrem de nød dette her. Jeg tror de tog det som en ekstra spændende og særpræget oplevelse.

Deres vigtigste opgave her i livet bestod i, engang når den tid stundede til, at smide deres fædrene ophav og hans trofaste viv hen i aftægthuset, at omgå deres testamentariske forpligtelser så meget som muligt og sætte dem på smalkost af bare nærighed, mens de

selv indtog højsædet for enden af langbordet derhjemme og lod deres veltilfredse blik glide hen over deres kornfede hustru, deres børns struttende grødkinder og ned til deres forknoklede bønderkarle og klodsede tjenestepiger ved den nederste ende af bordet, hvor der aldrig fandtes hverken sødmælk eller rigtig mejerismør.

Alt dette behøvedes der ingen anbefaling til. Det skulle da lige være for at sætte den i glas og ramme og hænge den op på væggen i stadsstuen som et vidnesbyrd om deres raske ungdomstid og frygtløse færden blandt herregårdens vilde, rå og fordrukne børster.

Dette her skal nu ikke være et spark til vore kolleger i det her tilfælde. De stod last og brast med os så længe vi endnu var sammen og det var dem der betalte når der skulle bruges penge.

Det var jo sådan at forvalteren havde givet os besked på at vi skulle være ude af gården inden en time var til ende, ellers ville der ske os allandsens ulykker. Det var ikke så helt nemt, vi må huske på at dengang førte hver elev med respekt for sig selv, et mindre enkeltørs klædeskab med sig. Det var ikke så ligetil at få dem væk på en studs, vi kunne jo ikke bære dem på ryggen.

Men gårdens gartner ejede en mindre lastbil, en høj Ford som alle andre, på halvanden ton eller noget i den retning. Den lejede vi til foreløbig at køre os til Køge, alt vores habengut blev smidt op på ladet og vi selv hængte på så godt vi kunne.

Det betalte de af vores kammerater, der havde penge. Det var også dem der betalte da vi samledes på et værtshus allesammen for at drikke et afskedsglas inden vi skiltes.

København

Min ven Elius og jeg hørte til dem der kun havde livet på landevejen i udsigt.

Vi beholdt det allernødvendigste tøj på os, klædeskabet og alt det som kunne undværes sendte vi hjem pr. efterkrav og håbede så på at vores forældre ville indløse tingene, vi havde ingen penge selv at sende det for. Jeg skrev et postkort hjem – af den slags indhold som jeg har sendt flere af senere hen i livet, indtil jeg helt holdt op med at skrive, både i tide og i utide. Det lød kort og godt:

– Har det godt, adresse ukendt indtil videre, kærlig osv.

Vore kammerater havde forlængst taget afsked og var rejst videre i alle retninger af landet. Jeg kan huske at vi sad alene tilbage på Køge banegård, Elius og jeg, og snakkede om hvad vi nu skulle og hvor vi skulle tage hen. Af en eller anden grund blev vi enige om at vi ville til København. Jeg tror det kom af at vi kendte forholdene ude på landet ud og ind og vidste hvor små udsigterne var til at finde noget at lave der på denne tid af året. Muligvis fandt vi også at vilkårene ved at gå på bummen inde i byen, ikke var så barske som det var at trave ud ad de åbne landeveje ved vintertide.

Måske havde vi også den fejlagtige tro, som mange andre har haft før os, at mulighederne for at finde arbejde, og i det hele taget for at klare sig, var betydelig større i en storby.

Vi skulle snart erfare at vi havde taget grundigt fejl.

Vi begav os altså på vej til fods. Jeg kan huske at vi sov i udhuset til en gammel vindmølle den første nat, men allerede dagen efter havde vi overvundet de ca. 50 km. og nåede frem til hovedstaden med en samlet formue på nogle få kroner på lommen.

Det skulle ret snart vise sig at det var betydelig sværere at klare sig derinde som arbejdsløse og hjemløse, end vi havde forestillet os. Ude på landet var det kun de færreste der ville nægte at give et par stykker brød til en farende svend. Det gjorde man meget ofte

her, ja i masser af tilfælde var de ligefrem bange for os og nægtede at lukke op når vi ringede på. I adskillige tilfælde blev vi truet med policen hvis vi ikke omgående fjernede os fra opgangen.

Jeg tror det kom af at alt for mange af vor slags var søgt derind, af nøjagtig samme grund som vi. Visse kvarterer af byen var faktisk overrendt.

Det gjorde os modløse, vi var ny i faget som man siger, ingen af os havde været på valsen før, vi var værgeløse overfor det rapkæftede københavnske „slang“. Ikke alene var det med den største overvindelse vi fik os selv til at ringe på og bede om mad, men når vi så fik afslag, polititrusler og meget andet flere steder i træk, ja så opgav vi helt.

Jeg kan huske for mit eget vedkommende, når vi sådan sad og gennemtænkte tingene, så kunne jeg beslutte meget bestemt, at i dag går jeg ind et sted, det er da ikke noget, københavnernes er da mennesker som alle vi andre, selvfølgelig får du da noget at spise, – fast besluttet, med højt humør, næsten fløjtende en visestump, travede jeg afsted mod det kvarter jeg havde udset mig som det bedst egnede, som regel den ældste og tættest beboede bydel, såsom Vesterbrokvartererne, Istedgade, Gasværksvej og hvad de nu hed allesammen. – Nu går du ind her, sagde jeg til mig selv, da jeg stod ved gadens første opgang. – Nåh, – men den næste helt bestemt.

Mine skridt blev langsommere og langsommere. – Her, – uuuuh messingnavneskilt. Ja men så –? satans.

Endelig, fingeren forsigtigt på dørklokken, døren bliver revet op, en kvinde med håret i uorden, de bare ben i et par udtrådte futsko og med et hærgt ansigt viser sig:

– Hva' så–?

– Undskyld'e men –

– Hold kæft I satans unger, – nå –?

– Ja'e, ja'e, det var, – det var ...

– Nå sådan, din forbandede bums –

Døren hugges i med et smæld.

Langsomt lister jeg ned ad trappen, bange for at de andre beboere skal høre mine skridt. Hver gang jeg går forbi en entrédør skæver jeg ængstelig. Endelig smækker gadedøren efter mig, jeg er ude i det fri.

Vi fulgtes sjældent ad på disse ekspeditioner, men når vi så mødtes på det aftalte sted – vi var som sagt ikke kendt i byen så i den første tid var det altid på Hovedbanegården – så kunne vi altid se på hinanden at ingen af os havde haft heldet med sig.

Jeg kan rolig sige at de første fire-fem dage sultede vi.

Jeg kan huske en morgen da vi som sædvanlig sad inde i ventesalen, dengang var der en ventesal uden restaurant omtrent på det sted hvor der senere blev bio, nu er der vist supermarked. Vi havde sovet på en bænk nede ved Søerne om natten, gået „brandvagt“ som det hedder når man ingen steder har at sove om natten. Vi var godt forfrosne og elendige til mode. Vi lagde vores penge sammen. Der var ialt 35 øre. Vi sad længe og diskuterede om vi skulle gå om på folkekøkkenet på Axelborg, dengang kunne vi købe en kop kaffe med et stykke rosenbrød for 15 øre, eller om vi skulle købe en pakke „Flag“. Det var cigaretter og de kostede 35 øre pakken. Vi blev enige om at købe cigaretterne, for det første så dulmede en hvert på sulten, men vi kom også til den slutning, kan jeg huske, at når vi havde så uendelig svært ved at tigge en madpakke, så ville det i hvert fald være en umulighed for nogen af os at tigge en pakke cigaretter.

Vi købte altså en pakke „Flag“.

Der var mange ting vi lærte, særlig i den første tid hvor vi havde meget svært ved at begå os. Blandt andet undrede det os at vi aldrig blev forkølede, vi lærte at det faktisk var utroligt hvad det menneskelige legeme kunne holde til når det blev tilpasset forholdene.

Husk på, at det var i vinterens koldeste tid, januar, februar, marts måneder. I den første lange tid sov vi mange nætter på de bænke som var anbragt forskellige offentlige steder, såsom ved stierne langs med Søerne, Skt. Annæ plads, langs med Esplanaden, ja, mange andre steder, – helst nogenlunde afsides, således at der ikke kom alt for mange patruljerende betjente forbi i nattens løb. Undertiden dækkede vi os med nogle aviser som vi havde fundet i Hovedbanegårdens ventesal, men ellers, – til sidst mærkede vi faktisk ikke kulden, – ikke før vi vågnede. Det blev sådan at hvis der bare stod en gadelygte i nærheden, fik fantasien os til at føle det som om dens lys næsten varmede. Jeg kan huske at vi blev så vant

til at være ude i kulden, at vi blev døsig og faldt i søvn næsten omgående hvis vi kom ind i et opvarmet rum, næsen begyndte at løbe og vi blev mere eller mindre utilpasse.

Der var en anden ting som vi ikke havde kendt noget til.

Det var politiet.

Faktisk jagede de os ustandselig og overalt.

Jeg ved ikke om der var mere politi på gaderne dengang end der er i dag, eller om de havde mindre at overvåge på andre områder, eller kriseårene med den fantastisk store arbejdsløshed, der fik så mange til at søge ind til byerne, gjorde dem ekstra strikse.

I hvert fald var vi bange for dem.

Der var ikke noget der hed social forsorg dengang, ingen sociallov, ingen socialkontorer at henvende sig på, ingenting.

Der fandtes institutioner som „Slumsøstrenes plejehjem“, „Kirkens nødhjælp“, „Frelsens hærs sovesale“, filantropiske foretagender hvis hele eksistens hvilede på private indsamlinger og privat godgørenhed. Men det var steder hvor vi helst ikke søgte hen. Selvom vi var nogenlunde i fred, førte de dog en nødtørftig gæstebog, og vi kunne ret hurtigt komme i politiets søgelys, hvis de fandt vores navn for ofte og i alt for mange af disse gæstebøger.

Det var jo sådan at hver gang der blev begået en alvorlig forbrydelse, var disse steder de første politiet gennemtravlede for at finde ud af om der fandtes gamle kendinge blandt de mange navne.

Men ikke alene blev der ikke gjort et hak fra samfundets side, det så oven i købet ud som om samme samfund bestræbte sig på at tvinge uforskyldte arbejds- og hjemløse ind på den mere kriminelle løbebane.

Det var mange gange mere end fristende at rapse et brød eller nogle frugter fra åbne gadeudstillinger, eller et par sko, for at sælge dem i en nødssituation.

Det var nemlig sådan at rent og skært betleri var strafbart og kunne medføre indtil flere måneders ophold bag tremmegardiner.

Der var andre måder at klare sig på. Jeg kan nævne en måde, som vel nok særlig blev anvendt af nybegyndere der havde svært ved at tigge. Hvis man blot havde nogle få kroner på sig kunne man etablere sig med et mindre varelager, bestående af et sorti-

ment af småting, såsom lærredsknapper, synåle og tråd, bændler, håndsæbe, barbersæbe, barberblade, knappenåle, altsammen småting der ikke kostede mange øre grosset.

Men også det var strafbart. Hvis een eller anden kærlig og velmenende sjæl fandt på at anmelde os, faldt det ind under paragraffen om „ulovlig omløben med varer“.

Det var en kriminel handling og strafudmålingen svarede næsten til den der anvendtes ved betleri.

Men sig mig så, hvad ville samfundet da have vi skulle gøre?

– STJÆLE –?

Senere hen gik det os langt bedre.

Det blev et par friske fändenivoldske københavnerbumser, ganske unge som os, der kom os til undsætning i denne første svære tid, hvor vi var allerlængst nede, sultne og opgivende. Det var også dem der gav os et par af deres fiduser, så vi i det mindste kunne holde den værste sult på afstand.

Den dag i dag står erindringen tydelig for mig, om den morgen hvor vi var søgt ind i ventesalen på Hovedbanegården for at få lidt varme i kroppen.

Vi havde ikke fået mad i tre måske fire dage, vi havde nået det stadium hvor maven havde opgivet sit naturlige krav om at få noget at beskæftige sig med. Sultfornemmelsen var næsten ophørt og var blevet afløst af en tiltagende sløvhed.

Som vi sidder der kommer et par unge fyre ind, på sproget kunne vi høre at de var indfødte københavnere. De satte sig ved et bord tæt ved os og begyndte at hive en del madpakker frem som de lagde på bordet foran sig og gav sig til at pakke op og rode i. De valgte de bedste stykker ud, resten skulle smides i affaldskurven, alt imens snakkede de muntert sammen, lo og havde det fortrinligt.

Til at begynde med lagde de overhovedet ikke mærke til os, men så fik den ene af dem øje på os, vi må åbenbart have siddet og stirret på maden med et mere end glubsk udtryk i vore store dumme dyreøjne, for den unge mand greb ligesom lidt tøvende den ene af sine madpakker. Det var ligesom at han ikke ville genere os, at han ikke kunne forestille sig at nogen virkelig kunne være så barnligt naive og spurgte:

– Er I sultne?

Vi nikkede begge ivrigt.

– Jamen her, spis da!

Han skubbede et par af sine madpakker over til os, den anden skyndte sig at efterligne ham, også han skubbede et par pakker over til os. Det var det dejligste restaurationssmørrebrød nogen kunne tænke sig, tykt lag smør, højt pålæg. Vi fandt det uforståeligt at nogen kunne sidde og vælge og vrage imellem det, vi fandt det lige lækkert altsammen. De to unge mænd sad og hviskede lidt sammen, mens vi huggede i os.

– Hvad'e, – har I været for sent på den?

– For sent?

– Jamen, hvad fanden, nej, det er alligevel den bedste, – det er sgu løgn, sagde de i kor.

Først nu gik det op for dem hvad vi var for et par guds ord fra landet. De rejste sig. – Behold resten, sagde de, og lad os sige at vi mødes her i morgen tidlig, men I må ikke komme senere end klokken halvsv, så skal vi give jer en fidus.

Dengang var det sådan at mange restauranter pakkede det smørrebrød sammen som ikke var blevet solgt aftenen før, og gav det til de arbejdsløse. Hver arbejdsløs i køen, og den var lang somme-tider, kunne kun få udleveret een pakke. Men her lærte de to københavnere os at vi skulle stille os i køen begge to og få udleveret vores pakke, hvis vi så kunne se der var mere efter det, skulle vi lade den ene af os holde begge pakker mens den anden stillede sig i køen igen, som regel så personalet ikke så nøje efter, de delte bare ud så længe der var noget tilbage. På den måde fik vi een måske to pakker mere. Hvis vi skyndte os kunne vi nå at stille os i køen igen ved den næste restaurant, og få udleveret madpakker der også, så skulle vi altså lade den ene af os holde alle madpakkerne lige fra begyndelsen af, mens den anden gik ind i køen, for hvis de så at vi allerede havde fået pakker, udleverede de ikke mere til os.

Disse to havde udvalgt sig de gamle fine restauranter allerførst på Vesterbro, Bræddehytten, Wivex og hvad'de nu hedder alle-sammen, og det var første klasses mad.

Jeg kom rundt mange steder i hele København, mærkelige steder. Det var ikke for at jeg søgte dem bevidst, men i min stilling var for eksempel pæne ordentlige restauranter eller tesaloner, som de kaldte det dengang, lukket land for mig.

Jeg lærte mennesker at kende med en livsholdning, eller rettere komplet mangel på holdning overhovedet, som jeg aldrig havde troet eksisterede. Medborgere, som levede i et tryggere miljø, ville vel kalde dem for udskud, drivtømmer der viljeløst lod sig drive med af strømmen uden mål og med. Storbyens bæreme.

Hidtil havde jeg bildt mig ind at kende livet, at jeg var vant til lidt af hvert. Herregårdslivet var råt og brutalt i sig selv, men ikke på samme måde.

Engang sad jeg inde på en restaurant i Klostergade. Den hed forresten „Slottet“. Jeg var kommet der flere gange. Jeg kan lige så godt fortælle hvorfor. Jeg havde lært en pige at kende. En luder. Hun var betydelig ældre end jeg, men stadig ung. Jeg tror hun havde været, om end ikke smuk, så dog en køn pige engang, nu var hendes ansigtstræk furede, hærgede og degenererede, en underlig blegfed hudfarve, mørke skygger under øjnene, – poser. Når hun var ædru rystede hendes fingre der holdt cigaretten. Hun hed Josepha og et underligt efternavn som jeg aldrig fik rigtig fat i, det endte på -sky eller -ski, eller noget i den retning. Mon hun var polakpige eller russer?

På en eller anden måde havde hun fundet ud af at jeg var arbejdsløs, subsistensløs. Det var vel derfor hun gav sig af med mig.

Jeg har aldrig været med hende hjemme.

Heller aldrig på den måde. Det skete at hun gav mig en bajer og nogle cigaretter. Jeg tror hun regnede mig for een af sine egne.

Hvis hun kom senere end mig og hun var ædru, satte hun sig altid hen til mig og vi sad og snakkede sammen. Hun fortalte mig at hendes gamle mor var syg og lå på hospitalet, hun besøgte hende hver søndag.

Vi blev meget gode venner og kammerater. Men hun skulle også være forsigtig med ikke at vække opmærksomhed. Hvis hendes partner skulle komme ind og finde ud af at vores opførsel ikke havde meget med indledende forhandlinger at gøre, kunne hun godt få ubehageligheder.

Jeg kan huske engang jeg sad alene med hende henne i en krog af lokalet, der var ikke ret mange gæster derinde. I et ubemærket øjeblik tog jeg hendes hånd og trykkede den fast, vore øjne mødtes og hun besvarede mit håndtryk, men pludselig gav hun sig til at le himmelhøjt og begyndte at synge:

– Hold mig i hånden, hold mig i hånden, hold mig i hånden i tredive år.

Samtidig så hun hen imod døren, jeg fulgte retningen af hendes blik. Jeg så tre mænd som lige var kommet ind og var ved at sætte sig omkring et bord – og forstod.

At mine formodninger om at hun kunne udsætte sig for ubehageligheder var rigtige, fik jeg bekræftet ved en senere lejlighed. Hun sad derinde da jeg kom, tilfældigt. Hendes i forvejen hærgede ansigt var massakreret næsten til ukendelighed af knytnæveslag og stød, hendes ene øje var helt lukket, den blå farve var ved at ændre sig til gult, hendes overlæbe var tyk og ophovnet, men hun syntes denne gang at være nået til det stadium, at hun var revnende ligeglad, eller også ville hun hævne sig for den overlast hun havde lidt, for selv om hun sad sammen med tre mandspersoner, vinkede hun åbenlyst ad mig og inviterede mig til at sætte mig over til hendes bord.

Jeg skulle imidlertid ikke have noget klinket.

Denne gang jeg her vil fortælle om var jeg sammen med min makker, Elius. Vi havde været så heldige at have arbejde i hele to dage. Vi havde været ude at rydde sne af gaderne. Det var derfor vi var gået ind for at få en håndfuld varme og en bajer.

Der var mange mennesker derinde. Tobaksrøgen bølgede tæt i det lavloftede rum, det summede af råb og højkrøstet tale, en skraldende latter fra et af bordene skar gennem larmen. Gulvet var vådt og sjappet af smeltet sne. Jeg sad og så mig gal på et par halvgamle ludere, der sad sammen i en lille sofa op mod den ene væg. De var smadderfulde begge to og de sad hæmningsløst og gav deres inderste følelser frit løb, uden mindste hensyntagen til folk der vrimlede omkring dem.

De var skide perverse. Der var ingen på den tid der forstod at de bare søgte en erstatning i hinandens selskab for den ømhed og kærlighed de ganske savnede under udførelsen af deres erhverv,

som de måske fra starten af var tvunget ud i.

Jeg mærkede den fornemmelse det altid begyndte med, en slags spænding, som en slags sultfornemmelse, begyndende i mellemgulvet, stige op gennem min krop op i hovedet indtil mine kinder og pande følte brændende hede som i stærk feber.

Jeg var ved at give efter for et raserianfald.

Elius som kendte mig havde også bemærket mine rastløse hænder, og min ansigtsskulør. Han lagde sin hånd på min arm og klemte til, mens han så mig ind i øjnene og sagde indtrængende:

– Hold op, hold op for fanden, de slår os ihjel.

Men det var for sent.

Vild af raseri havde jeg rejst mig, jeg greb en stol i ryglænet og stod i et spring foran de to kvinders bord, med en voldsom bevægelse svang jeg den rundt og hamrede den ned i bordet, så flasker og glas fløj til alle sider:

– Hold så op med det forbandede svineri, forpulede gamle ludere, brølede jeg.

På det tætpakkede gulv holdt man op med at danse, de der stod nærmest veg tilbage så der blev en lille åben plads foran mig. Jeg stod med resterne af stolen i hånden, de to bageste ben var knækket af, og så mig omkring.

Men der skete ingenting.

Kun en enkelt af gæsterne havde rejst sig halvt op fra stolen, men en af tjenerne var på vagt, han ilede hen og trykkede ham ned igen:

– Ikke herinde, ikke herinde, det ordner vi.

Hans medtjener ilede også til, de greb mig, vred mine arme brutalt om på ryggen og kydede mig ud ad døren så jeg pløjede næsen gennem snesjappet.

Jeg hørte næppe nok døren blev smukken i efter mig. Da jeg kom på højkant satte jeg i løb hen ad gaden. På hjørnet til Borgergade så jeg mig tilbage, men der var ingen efter mig. Alligevel fortsatte jeg i løb næsten helt op til Gothersgade.

Elius fandt mig ikke før jeg drejede fra Kongens Nytorv og opad Lille Kongensgade.

– Er du i det hele taget helt rigtig i dit hovede, – sådan et sted, – er du tosset mand? sagde han.

Der var mennesker imellem som havde kendt bedre dage, der med stolthed i stemmen pralede med at de var „familiens sorte får“, mens de lod kogespritten gå rundt imellem sig, var stolte af at ingen af deres familie ville vide af dem mere.

Der var folk imellem som tidligere havde haft høje stillinger, folk som havde ejet store forretninger, som havde været velhavende. Hvordan disse mennesker havde det når de vågnede ædru om morgenen, alene med sig selv og med deres egne tanker, ved jeg ikke, men her i ligestilledes kreds var de stolte af deres egen forsumpethed, som om kogespritten var det højest opnåelige mål her i livet og som nu var kommet inden for deres rækkevidde.

Midt i al denne lystige livsudfoldelse kunne en ung pige pludselig læne sig ind over bordet og, med hovedet hvilende på sine arme, give sig til at græde hjerteskræende, eller en mand give sig til at fortælle om sit forspildte liv, fortælle om en lykkelig barndom og ungdom, mens tårerne strømmede ud af øjnene. Men den slags „fuldemandssentimentalitet“ var der ingen som gad sidde og høre på –

– Skide med ham, han vræler altid når han bliver fuld.

Der var det mærkelige ved det at der også var en hel del snobberi imellem dem. Man var ligefrem stolt af at have en tidligere grosserer iblandt sig, en tidligere student eller forretningsmand eller hvad det nu kunne være. Man så op til dem og gav dem navne som svarede til deres tidligere liv. Grosserereren, rektoren, endog politimesteren. Der var een af dem, en af de få, – der engang fortalte mig en del af sin livshistorie.

Han stammede fra et ubemidlet hjem. Fordrukken havde hans far også været. Men han havde sat sig for at det liv i fattigdom, slid og slæb som han havde oplevet gennem hele sin barndom, det ville han aldrig leve. Han ville blive til noget. Han ville læse. Hans mål var at blive skolelærer, ikke landsbyskolelærer, men en højere stilling.

Det lykkedes ham virkelig, ved utrolige afsavn, flid og stædighed, ved at tage alt det arbejde han kunne overkomme, og læse om natten, at gennemføre studierne og få studentereksamen, endda med så fine karakterer at han opnåede at blive fast ansat som lærer ved en stor realskole ude i provinsen.

Nu ved vi jo allesammen at dengang var det næsten udelukkende velhavende folks børn der var elever på de højere læreanstalter. Jeg har også fortalt om hvorledes man festede ude på landet dengang. Pøsegilder, „kørmesgilder“ (kyndelmissefester) osv., hvor de forskellige myndigheder, lærere, dyrlæger, præster, o.m.a. var kære og estimerede gæster. I sæsonerne blev det til mange, anstrengende og hyppigt efter hinanden følgende gilder, idet de blev indbudt til dem alle.

Det var mere end hvad hans fysik og karakter kunne holde til. Det begyndte med at han fik smag for spiritus, han begyndte at have det hjemme i huset, og det endte med en overhåndtagende trang til stærke drikke.

Befolkningen fulgte med stigende bekymring udviklingen, og da han drev det til at han mødte hyppigere og hyppigere op i sin klasse i stærkt beruset tilstand, greb man ind. Først blev han indkaldt til et møde hvor han fik en alvorlig advarsel. Da denne tilsyneladende ingen virkning gjorde, blev han stillet overfor en tidsfrist, hvis han ikke inden for denne gav afkald på spiritussen, kunne han betragte sig som opsagt fra sin stilling med øjeblikks varsel.

Gennem nogle år klarede han sig igennem som lærervikar forskellige steder rundt om i landet, men da han tilsidst blev så forhutlet både i klædedragt og med hensyn til personlig hygiejne, holdt dette også op. Han var færdig som lærer for bestandig. Her gik han under navnet „rektoren“.

Godt nok morede han sig så kosteligt at han var ved at kvæles i øllet da han fortalte om det betuttede udtryk han havde bemærket i sine elevers ansigter når han sad savlende og lallende foran dem ved katederet, så fuld at han næppe kunne holde sig på stolen, men der var dog så megen selvrespekt tilbage i ham, at han lagde sin hånd på min skulder og sagde advarende:

– Se dig for, unge ven, – pas på.

Almindeligvis opholdt jeg mig i kvarteret omkring Rådhuspladsen. Men det hændte at jeg tog nogle udflugter ud i periferien, engang helt ud til skibakken ude i skovene omkring den store forhenværende klædefabrik mellem Lyngby og Holte.

Der tjente jeg en ret stor skilling, ved at trække folks slæder op til toppen af bakken igen, når de havde taget en rutsjetur. Tre, fire, fem stykker havde jeg med ad gangen, så mange jeg kunne slæbe, hver ejer gav mig så en toøre, en femøre, eller sådan, det blev til ikke så få kroner i dagens løb, større end en dagløn var i de tider.

Det var i rådhuskvarteret, at folkekøkkenet i Axelborg lå, omtrent lige over for Cirkusbygningen. Her kunne vi gå ind og sidde et stykke tid og varme os, blot vi havde nogle få øre til en kop kaffe og et stykke rosenbrød. Her kunne vi træffe en masse mennesker at snakke med som var i samme situation som os.

Det var godt nok forbudt og der gik kontrol hele tiden som skulle se efter, men alligevel foregik der en udbredt tuskhandel. Her søgte folk hen som havde et eller andet de ville sælge for at skaffe penge til natlogi eller sådan. Jakker, overfrakker, ure, lommeknive, – ja alt muligt, vi skulle bare passe på, hvis kontrollen opdagede det blev vi omgående smidt ud og i gentagelsestilfælde fik vi tilhold og kunne ikke komme der mere.

Så længe jeg selv havde noget tilbage af værdi, solgte jeg det også her. Til sidst havde jeg kun en eneste ting tilbage, den kunne jeg ikke nænne at skille mig af med, selv om jeg var nok så langt nede. Det var et par splinternye lange støvler. Jeg havde sat dem ind i garderoben oppe på Hovedbanegården, og bon'en sørgede jeg for hele tiden at holde ved lige.

Men her i dette kvarter, omkring Rådhuspladsen, oplevede jeg et eksempel som fik mig til at spekulere over min egen situation. Jeg mødte tilfældigt en skolekammerat på gaden. Det var næsten ud for Wivex. Selvfølgelig kunne jeg både huske ham og kende ham. I skolen havde jeg aldrig haft noget med ham at gøre.

Han hørte til den slags børn der ikke kunne begå sig blandt andre. Børn er jo ubarmhertige på deres måde. Han blev drillet og hånet dagen lang af os allesammen. Det gjorde ham ond og hadefuld mod alt og alle. Han krøb endnu mere ind i sig selv, blev mere og mere indesluttet. Overfor læreren var han studs og opsæt-sig, svarede ikke når han blev spurgt, hørte ikke efter i timerne, skar riller og sit navn i skolebordet. Han fik flere gange prygl, kan jeg huske, også når vi så på det og i sin bare ende.

Allerede dengang begyndte han at smårapse, cigaretter og bolcher og sådan noget hos købmanden. Han var adoptivbarn, hans plejeforældre havde et lille husmandssted. De havde selv en dreng som var et år ældre, Kristian hed han, en stille og rolig dreng. Selv var han finne. Vi kaldte ham aldrig andet end „Finlænderen“, senere blev det forkortet til slet og ret „Finne“. Plejefaderen døde allerede mens han var en lille dreng. Moderen sad alene tilbage med husmandsstedet. Hun kunne ikke styre ham. Han vagabonderede flere gange og blev hentet tilbage af politiet.

Da jeg mødte ham, prøvede han på at undgå mig, – han blev flov. Han så endnu mere forhutlet ud end de fleste, albuerne var ude af hans ærmer og det ene bukseben var flækket næsten helt op til knæet, hans støvler var hullede og der manglede snørebåndet i den ene, i stedet havde han brugt et stykke sejlgarn.

Det hjalp da han forstod at jeg også var på bummen. Vi fulgtes ad hen på folkekøkkenet og sad og snakkede sammen over en kop kaffe. Han fortalte mig at han havde været i fængsel et par gange, sidst i hele 12 måneder.

Han spurgte mig ad om jeg havde set hans broder og hans plejemoeder, og han bad mig om ikke at fortælle dem noget om at jeg havde mødt ham herinde og i den situation. Det lavede ligesom lidt op på ham da jeg fortalte at jeg ikke kom på den egn mere, at jeg så godt som ikke havde været der i et par år.

Dette møde var også medvirkende til at jeg så endnu mørkere på fremtiden herhjemme. Det ene med det andet. Når jeg vågnede om morgenen kunne jeg ligefrem fyldes med en slags skræk for mig selv. Ganske langsomt havde jeg forandret mig. Jeg følte ikke længere den samme væmmelse og afsky for det elendige liv der førtes rundt om på de små ydmyge steder, det var ved at blive en vane. Det var jo flinke og rare mennesker.

I sådanne stunder blev jeg skidebange for at jeg ville ende sådan selv. Laset, fortrukket og pralende af min egen elendighed.

Fandenedeme, – jeg ville væk.

Politisk set var jeg analfabet. Af natur var jeg livsglad og fandenvoldsk og spildte ikke dagen i morgen den fjerneste tanke. Nøj-

somme og alvorligt tænkende mennesker ville vel nok kalde mig letsindig og overfladisk, så det grænsede til dumhed. Det har hængt ved mig gennem hele livet. Flere gange i mit liv har jeg prøvet at have endog temmelig store summer på mig. Når jeg så i sådanne tilfælde er kommet ind til en storby, med alle dens fristelser, værtshuse, piger etc., har jeg yndet at spille „greve for en dag“.

Glemte var lange ensomme uger og måneder, glemt var det ulidelige slæb og de afsavn jeg havde måttet gennemgå for at erhverve denne „rigdom“. Selv visheden om, for det har jeg altid været klar over, at jeg gjorde mig selv til grin og blev regnet for et solidt og sikkert offer, blandt „vennerne“, har ikke holdt mig tilbage.

Jeg spekulerede ikke dybere over tingenes tilstand, – der var bare ingen arbejde at få nogen steder, – ingen havde brug for mig. Rundt omkring mig gik mange unge fyre som var stillet ligesådan, – det gav jeg ingen skylden for, – sådan var det nu engang og det kunne vel ikke være anderledes.

Jeg havde set det i det daglige og også hørt gamle mennesker snakke om det, hvorledes selv ret velbærgede gårdmandsfolk der havde sat en stor børneflokk i verden, således at der næsten ingenting blev til hver enkelt den dag de døde og boet skulle gøres op, havde valgt at sikre en betrygget fremtid for et enkelt af børnene, den de fandt bedst egnet, bekostet en boglig uddannelse og på enhver tænkelig måde ofret hvad de formåede. Alle de øvrige måtte så klare sig igennem som de bedst kunne.

For døtrenes vedkommende bestræbte de sig for at skaffe dem så godt et giftermål som muligt.

Selvfølge har alle unge mennesker deres illusioner, deres drømme om eet eller andet godt. En eller anden, endnu udefinerlig lys og lykkelig fremtid.

Alligevel tror jeg at jeg med sandhed kan påstå, at jeg aldrig nogensinde har forestillet mig noget om at rejse ud, og ad åre vende hjem til gammellandet, med en fyrretyve gallons stetsonhat med ægte medaljoner i hattebåndet, med munden fuld af blinkende guld-tænder, og med penge som græs, således at jeg kunne

købe Amalienborg og lave den om til hestestald og ansætte den mest forhadte af de herregårdsinspektører som staldknægt, som jeg engang havde tjent under.

Jeg tror at mine, vel nærmest overfladiske tanker, i den retning gik ud på, at der vel måtte findes et land på kloden, hvor der var arbejde nok til alle. Et land hvor jeg ikke behøvede at leve det nedværdigende, tiggende, sultende og frysende og forhutlede liv som arbejdsløs, udstødt og subsistensløs, jeg var udsat for herhjemme. Et land hvor jeg i frihed kunne gå fra en arbejdsplads hvor jeg ikke kunne trives, ikke kunne lide at være, men hvor jeg også kunne finde noget nyt arbejde, den dag mine sidste penge var sluppet op.

Således kan det vel siges at der var en god portion eventyrlyst og udlængsel med i spillet.

Det var nu ikke så meget det jeg oplevede denne vinter, – eventyrlysten. Ikke det der beskæftigede mine tanker. Det var mere, ja næsten udelukkende den tilværelse jeg oplevede på nærmeste hold, der gav min indskydelse næring.

Der var ingen af os, hverken Elius eller mig, der på forhånd havde drømt om at det ville komme til at gå os sådan som det gjorde, vi havde forestillet os noget i retning af, at når blot vi kom ind til byen, ville vi hurtigt finde noget at bestille.

At der ikke var arbejde at finde og at vi selv var helt uden skyld i vor situation, gjorde os blot endnu mere ubehjælpsomme og fortvivlede.

Vi var nået hen sidst i marts måned, og en dag skete der noget, der fik mig til at skubbe disse tanker i baggrunden for en stund.

I al den tid hvor Elius og jeg havde gået derinde, havde vi jævnlige aflagt besøg hos fæstekontoret i Larsbjørnsstræde. Han skaffede folk til al slags arbejde, også, og mest, til landbruget.

En morgen da vi sad ude i hans venteværelse sammen med mange andre, kom han selv og kaldte Elius og mig ind til sig på kontoret. Han havde et job til os hvis vi ville have det.

Naturligvis blev vi kisteglade. Det var nede på herregården. Gavnø, nede ved Næstved, – Baron Reedtz-Thott. Fæstemanden skrev sedlen ud til os og sagde at vi skulle være der næste morgen

ved arbejdstids begyndelse. Det fik os til at fortælle ham at vi ingen penge havde og om vi ikke kunne få rejsepengene på forskud, så kunne de blive trukket fra vores løn.

– Det kan ikke lade sig gøre, svarede fæstemanden, jeg er personlig gode venner med inspektør Rønholdt, han vil kun have ordentlige folk og jeg sender kun sådanne ned til ham, – det er et godt sted at være, – jeg har kun taget jer to, fordi I er de eneste der ser nogenlunde ordentlige ud i tøjet endnu, – hvis I så skal til at have forskud allerede nu, så bliver jeg nødt til at sende et par andre. Det er allerede galt nok at jeg har lagt de fem kroner i fæstepenge ud for jer. Vil I have pladsen eller vil I ikke have den?

Vi var meget forhåbende på at få pladsen og det råbte vi op om i munden på hinanden, – vi skulle nok sørge for at være dernede til tiden. Da vi kom ud på gaden så vi på hinanden.

Hvad fanden skulle vi gøre nu? Vi havde så sikkert regnet med at vi kunne få pengene på forskud, eller som vi foreslog bagefter, at han skrev sedlen ud til et par dage senere, således at vi kunne nå derned til fods. Men der var ikke noget at gøre. Hans venteværelse sad fuldt af folk. Han kunne få ti for een.

Vi havde ikke megen tid til vores rådighed, skulle vi derned skulle vi rejse tidlig på eftermiddagen, der gik ikke så forfærdelig mange tog i den retning.

Så var det at Elius kom i tanker om at han havde noget temmelig nær familie derinde. Manden var ansat i en god stilling ved Statsbanerne. Dem ville han besøge, han mente nok at han kunne bilde dem noget ind så de ikke opdagede hans situation og lånte ham pengene.

Han havde også heldet med sig. Jeg var kommet i tanker om langstøvlerne, når jeg gik om og pantsatte dem hos „Onkel“ var de jo sådan set ikke tabt alligevel.

På den måde fik vi held til at skrabe pengene sammen.

Det fik et lille efterspil. Da vi havde købt billetterne og var på vej ned på perronen, blev jeg standset af politivagten. Han genkendte mig. Han havde i sin tid sørget for at jeg fik et polititilhold om ikke at vise mig på Hovedbanegården.

Han tonede op foran mig, bred og mægtig:

– Nåh sådan, sagde han, De må vist hellere følge med på statio-

nen.

– Hvordan fanden er det De taler til de rejsende, sagde jeg frækt.

– Rejsende? han smilede lunt og snoede sit overskæg, De kan stole på at jeg skal sørge for at De kommer ud at rejse, men det bliver på Deres hjemkommunes bekostning – –

– Jeg skal med toget, jeg har fået arbejde.

– Arbejde? – De arbejde? – sagde han hånligt.

Nu anså jeg at tidspunktet var kommet til at hale min billet frem.

– Arbejde ja, nede ved Næstved.

Han tog billetten, og så var det med hilsen. To fingre til hjelmen og et „til lykke med det“.

Joh, det ville vi så selv komme til at erfare, hvor megen lykke der ville blive ved det. Alt fæstemændens vrøvl om den gode plads, vidste vi var løgn. Ordentlige og gode pladser behøvede ikke at henvende sig til fæstekontorerne for at få arbejdskraft. Det gjorde kun de herregårde som havde det dårligst tænkelige ry på sig. „Bulerne“ som vi kaldte dem.

Gavnø ligger på en ø i den bredning hvor Susåen løber ud i Smålandshavet. Der findes ikke andre bebyggelser derude end slottet og avlsgården og den har vel et tilliggende på 500 til 600 tønder land. Øen er forbundet med en kort bro ind til Sjælland. Slottet var meget velholdt, hvidkalket og lå omgivet af en smuk park. Som så mange andre herregårde var den firlænget, med en stor gårdsplads. Den ene side afgrænsedes af en lang enetages bygning, med en hel række skorstene. – Inspektørboligen –. Foruden inspektørlejligheden rummede den folkekøkken, vaskehus, elevstue, borgestue, og, hvad jeg ikke havde set på nogen herregård tidligere, en ret pæn, renholdt og hyggelig opholdsstue, hvor folkene kunne være i deres fritid.

Vi kom til Næstved sent på eftermiddagen og begav os straks på vej ud til gården, den ligger omtrent en mils vej fra byen, men vi nåede derud inden det blev alt for sent. Vi spurgte os for og fik at vide hvor vi kunne træffe forvalteren. Han forekom os godt nok lidt kort for hovedet, men jeg kan da huske at han viste os hen i

borgestuen og gav pigerne besked om at give os noget aftensmad. Mens vi sad og spiste kom underforvalteren og sagde at han ville vise os hvor vi skulle bo. Vi fik et tomandskammer i „børstefløjen“, enden af hestestalden.

Det var en gloende forretning samme bedrift. Al gang foregik i løb. Jeg har set mange forskellige skikke rundt om på herregårdene. Som regel kørte vi allesteder i trav med tom vogn, også med kornlæs, mens vi red i skridtgang når vi skulle ud at pløje og harve og sådan noget hvor vi ikke havde vogne med.

På Gavnø foregik alt i trav, både hjem og ud. Når forvalteren havde sat folkene i arbejde om morgenen blev hestene trukket ned på den brede midtergang i stalden og folkene steg op på deres rygge og holdt parat. I samme øjeblik forvalteren kommanderede „Ryk ud“, startede hele kolonnen i trav. Elius og jeg var daglejere og brugte som sådanne ikke heste, vi har mange gange moret os kostelig når vi var på vej ud i marken til fods, og sådan en kavalgade red uden om os, se de unge elever og gamle skarpryggede husmænd hoppe op og ned på de lige så skarpryggede krikker.

Jeg var der under det meste af såtiden.

Jeg kan huske at vi havde den sidste mark tilbage, vi kørte derud langs med den stensætning som omgav parken. Der havde ligget en roekule ude i marken, jeg blev sendt derud sammen med flere elever med deres spand heste. Det var meningen at jeg skulle jævne resterne af roekulen mens elever såede og harvede.

Det var blevet sent forår det år, i en stor lavning midt inde på marken dannede smeltevandets endnu en ret stor sø.

De brede radsåmaskiner betjentes dengang af to mand, en elev som kørte hestene og en fast husmand som gik på et langt trinbræt bagpå, han skulle passe på at tudene ikke tilstoppedes.

De fleste andre steder ville man køre uden om søen og lade jorden ligge til den engang udtørrede. Men det turde underforvalteren ikke her, og med den ringeagt man på alle måder behandlede hestene med, lod han eleverne surre tømmerne omkring den vægtstang man brugte til at løfte tudene op af jorden med. Husmanden steg af, derefter piskede man på de arme dyr, som masede sig gennem pladderet næsten i mudder til bugene, slæbende den tunge

maskine efter sig, vilde af skræk for at blive hængende. Et fuldkommen sindssygt forehavende, der ville alligevel aldrig komme noget korn op der.

Vi var kommet hen under aften, jeg var tildels færdig med at jævne kulen og nogle af eleverne var på vej op til vognene med deres redskaber, da forvalteren kom ridende på sin lille hvide hest. Han red lige hen til mig og beordrede mig til at blive efter fyraften og hjælpe eleverne med at læsse redskaberne.

Det var helt i sin orden, sagde jeg til ham, men så skulle jeg have overtid.

Forvalteren studsede:

– Overtid, – det er der ikke noget der hedder her.

– Nåh, ikke det, men så er der ikke noget der hedder at arbejde efter fyraften hos mig.

– De er da vist, – hvad fanden, begyndte han, men blev så opmærksom på at nogle af eleverne havde standset deres arbejde og lyttede interesseret. Han red tæt hen til mig og sagde med lav stemme:

– De skal ikke sætte griller i hovedet på de unge mennesker, vent til jeg får dem sendt hjem, jeg vil tale med Dem.

Jeg gik hen til den høje stensætning og stillede mig med ryggen mod den, mens jeg hvilede armene på skovlskafte. Da den sidste elev var forsvundet bag parkens træer, kom forvalteren ridende hen til mig, han sprang af hesten og stillede sig foran mig med egespiret i hånden.

– Nå sådan, han nærmest hvædede, De er af den slags, jeg skal fandenedeme belære sådan en ...

Tak skal du have, tænkte jeg, nu sker det.

– Ta' det roligt, ta' det roligt, – belære! – Jeg holdt skovlen frem for mig i begge hænder. – Det kan da være at der er lige så meget lærdom i den her som der er i den smule egespir.

Mandens læber skælvede, hans små sorte øjne stirrede stift ind i mine, han syntes rådvild.

– Du skal ikke holde dig tilbage. For første gang sagde jeg du til ham.

Pludselig gjorde han brat omkring, han kastede sig på hesten og piskede ubarmhjertigt på det lille dyr, der rasede afsted i fuld ga-

lop.

Jeg ved ikke hvad jeg tænkte da jeg gik hjemad. Jeg var i hvert fald klar over at det var slut her på gården.

Men der skete ingenting, – ikke før den næste morgen. Vi var lige kommet ind for at spise morgenmad, men havde ikke fået sat os ned allesammen endnu, da inspektør Rønholdts private stuepige kom ind og spurgte om jeg ville komme ind på inspektørens kontor, han ville tale med mig.

Inspektøren så op da jeg trådte ind.

– Nåh, sagde han hånligt, der har vi herren der er for fin til at tage mod ordrer.

Jeg svarede ham ikke.

– Den slags nykker har vi ikke brug for her, hr. Børste, sagde han med stærkt tryk på Børste.

Da jeg stadig ikke svarede blev han rasende, han for op af stolen og idet han støttede med begge hænder på bordpladen, brølede han:

– Ved De hvad De trænger til, hvad Deres slags trænger til, forbandede krapyl, – overtid, – De trænger til at få Deres rygstykker varmede så De kan huske det.

Han satte sig ned igen, og skubbede min løn over til mig, og lod mig vide at han ikke ville se mig et øjeblik længere der på gården.

Jeg gik alligevel over og spiste morgenmad først. Da jeg gik tog jeg den madpakke, som jeg skulle have haft med i marken og som lå ved min tallerken, med mig og gik over i hestestalden.

Forvalteren var endnu ikke færdig med at sætte i arbejde, jeg gik hen til Elius og gav ham madpakken.

– Ta' den her, sagde jeg, jeg er fyret.

– Hvad fanden, er du fyret, – så er jeg også, – du venter mens jeg pakker.

Han gav begge pakkerne til en af de andre, og fulgtes med mig ud.

Jeg skiltes fra Elius da vi kom til Næstved. Det kom pludselig for mig, på spadsereturen fra Gavnø havde han ikke snakket om noget. Han havde fået hjemve, han ville ikke ind i det liv engang til, – nu ville han hjem til de gamle mens han havde penge til billetten.

Jeg stod på perronen og vinkede da toget kørte ud. Vi havde lovet hinanden at skrive. Det gjorde vi bare aldrig.

Jeg fortsatte alene ud ad Skelskør til.

Jeg var i et strålende humør, det var det fineste forårsvejr, jeg savnede Elius lidt, men det fortrængtes ganske af den følelse af absolut frihed der med uimodståelig styrke vældede op i mig hver gang når jeg havde forladt en arbejdsplads. Jeg kunne have jublet højt. Ingen herre til at bestemme over mig, ingen til at give ordrer, ingen til at sætte mig til det mest djævelsk beskidte arbejde, som jeg aldrig kunne finde på at give mig til af egen fri vilje.

Sidste sommer før

Jeg var på min vandring en sommerdag, jeg kan da huske naturens marker, træer og buske var i deres skønneste grønne flor, kommen til en bondegård. Den lå et godt stykke fra den sognevej jeg kom gående ad, der førte en smal grusvej ned til den, det var ikke stort andet end et par dybe hjulspor med græs på begge sider og imellem dem. Langs med den ene side voksede et højt hasselhegn, det skjulte hele gården, jeg kunne kun se den hvidkalkede gavl til den ene udlænge.

Jeg var endnu et godt stykke fra gården da jeg så en mand komme ud nede ved gavlen og komme mig i møde. Da han kom nærmere kunne jeg se at det var en gammel mand. Nu skal jeg ikke kunne sige hvor gammel han var, det er muligt at folk dengang så ældre ud end de i virkeligheden var, – det kan også have noget at gøre med min egen vurdering. Han gik klædt som bønder almindeligvis dengang, meget tykt vadmelstøj, skråtobakspletet skæg og vest, en hvid skjorte uden flip der var knappet i halsen med en lærredsknap, på fødderne havde han de sædvanlige spids-snudede trætræsko med jernbeslag, på hovedet bar han en flosset stråhat. Jeg kan huske at hans hår og hans meget store fuldskæg var gråt, næsten hvidt. Det der tiltrak opmærksomheden mest hos ham var et par små, livligt spillende øjne.

Han begyndte at snakke med mig på sådan en mærkelig måde, der var ligesom ingen sammenhæng i det han sagde. Han begyndte med noget om piger, om jeg ku' li' piger. Så kom han ind på at han havde været dragon i sine unge dage. Han spurgte mig:

– Har du været dragon?

– U-u-h-ha- sagde han og smidskede, ka' du ikke se de glatte blanke heste og de unge karle der tumler dem, – de tykke lår på hestenes glatte hud.

Han begyndte at rave på mig, klappe mig på kinden, lagde begge hænder på min hals:

– Uuuuh du har også en glat hud.

Jeg blev sådan lidt sær til mode, han blev mere nærgående, men pludselig mens han strøg mig ned ad mit ene lår indvendig, standsede han pludselig op, der kom ligesom et forbavset udtryk i hans ansigt, hans krop gennemrystedes af en skælven, han trak vejret i små hurtige stød, mens han sugede spyttet ind mellem tænderne:

– Eeeeeeesiiii eeesiii, –

Samtidig med at han klemte knæene sammen, for han med begge hænder ned inden for bukserne foran, det hele varede kun et øjeblik, så vendte han sig og hjulede som en forskræmt ælling tilbage mod gården.

Jeg stod og så efter ham indtil han blev borte bag hasselhegnet. Jeg opgav at gå nærmere og forsøge på at få en handel igang på denne gård, derfor vendte jeg om og begyndte at gå tilbage op mod vejen.

Jeg var ikke kommet ret langt før jeg hørte nogen råbe efter mig:

– Hej, – hej du der.

Jeg blev stående og vendte mig om og så en yngre mand der nærmest kom løbende efter mig:

– Hvad går du og lusker her efter? spurgte han da han nåede mig.

– Jeg lusker ikke, jeg er på valsen og var på vej ned for at se om jeg kunne gøre en handel med jer.

– Har du narret penge fra den gamle, – min far?

– Det har jeg ikke, – penge?

– Ja, penge. Vi ved aldrig hvad I er for en slags fyre, – du har ikke været med ham inde i laden? spurgte han skarpt.

– Nej jeg har sgu ej.

– Jeg vil fandenknusemig ikke have jer rendende her, jeg har andet at få min tid til at gå med, end løbe og se efter den gamles fjollerier.

Jeg må hellere fortælle om det her med det samme jeg er ved det. Denegang var det en gammel dame. Tilsyneladende en meget velhavende gammel dame.

Jeg kom til hendes hus i samme ærinde som det jeg nys har for-

talt om, også hun boede meget afsides. Ikke fordi huset lå langt fra vejen, tværtimod løb vejen tæt forbi, men der var mange kilometer til nærmeste nabo.

Huset lå på toppen af en høj bakke, jeg kunne se det længe før jeg kom hen til det, det lå næsten skjult inde i en stor have med høje gamle træer. Det var et meget stort hus, fornemt havde det været, kunne man se, nu var det lidt forsømt, haven også.

Senere blev jeg klar over at den gamle dame boede alene.

Det varede meget længe inden hun kom, dengang jeg bankede på. Da hun endelig lukkede op var det med døren på klem. Jeg så kun et lille kvindeansigt med et par milde øjne, indrammet af et pragtfuldt gyldent hår, resten af hende var skjult bag døren.

Hun spurgte mig venligt hvad hun kunne gøre for den unge mand.

Jeg fortalte hende som det var og fremførte mit egentlige ærinde.

Hun blev stående længe og lod sine øjne glide vurderende op og ned ad mig. Til sidst åbnede hun døren helt og trådte til side for at gøre plads for mig:

– Kom indenfor, unge mand, sagde hun venligt, – værsgo' kom indenfor.

Hun lukkede og låsede omhyggeligt døren efter mig og gik foran mig hen imod en dør for enden af den lange entré:

– Værsgo', sagde hun og åbnede døren, værsgo' og trød ind.

Det var en meget stor stue jeg trådte ind i, den var møbleret i gammeldags elegance, hvis man kan kalde det sådan, store tunge gammeldags klunkemøbler, med tøjlugler og tunge kvaste hængende omkring stolesæderne og ved armlænene på lænestolene, der var tæppe over hele gulvet. Selv om det var sommer brændte der ild i den åbne kamin. Vinduerne var temmelig høje, de var næsten skjulte bag draperier af tunge gardiner i en mørk farve, også i dem hang der store kvaste. Gardinerne hindrede lyset i at trænge ind så der herskede en vis dunkelhed i stuen.

Først nu fik jeg lejlighed til at betragte kvinden. Hun var en lille sirlig nipsgenstand at se på, klædt efter datidens almindelige mode, højhalset kjole med pufærmer, foroven i halsen en fin hvid blonde, nederdelen var fodlang og skjulte hendes sko. Som jeg har sagt

havde hun et fint lille ansigt med et meget mildt udtryk, hendes hår var gult og samlet i en knude i nakken. Det var dog ikke redt mere stramt tilbage end at der faldt et par slangekrøller ned på hendes kinder.

Jeg stod og så mig lidt rådvild om.

– Deres taske, Deres taske, nu skal jeg tage den, vi kan sætte den ud i entreen, – ikke? – Men sæt Dem nu ned, unge mand, – værsgo', værsgo'. Hun vimsede geskæftigt rundt, bar min håndtaske ud i gangen, forsvandt et øjeblik og kom igen med en bakke, hvorpå der stod et par flasker og glas:

– Hvad vil De drikke, unge mand, – hvad vil De drikke, – portvin, – sherry, –? Måske „Gold Teufel“ – fra Østrig? Jeg drikker det ikke selv, det er for stærkt for mig. Uh, undskyld, jeg glemte cigarer. De ryger? – Cigaretter –?

– Tak, lille frue, – cigaretter.

Jeg ved ikke, der gik lang tid.

Uden at jeg næsten anede, frittede hun mig ud, jeg tror nok hun fik en stor del af min livshistorie ud af mig. Hun var mest interesseret i at få at vide, hvor jeg stammede fra, og om jeg troede at nogen havde iagttaget at jeg var gået ind til hende, og om jeg havde nogen bekendte der på egnen.

Det forekom mig at der gled et lille tilfreds smil over hendes læber, da jeg svarede benægtende på de sidste spørgsmål.

I løbet af det næste par timer udspandt der sig den mærkeligste samtale jeg nogensinde synes jeg har deltaget i.

Med en uhyre snedighed, vistnok beregnet på at hun kunne foretage sin retræte uden at jeg i virkeligheden forstod ret meget af hvad hun var ude på, hvis jeg skulle vise mig uvillig overfor hendes forslag, drejede hun emnet, også næsten umærkeligt for mig, ind på hvad det var hun ville have mig til, alt mens hun optrådte som den fuldendte værtinde der omhyggeligt sørgede for at mit glas aldrig var tomt.

Jeg blev ikke helt klar over hvad det drejede sig om, kun så meget at det var et slags orgie hun ville foranstalte, men hvorledes det skulle udvikle sig i voldsomhed, eller hvad, fik jeg ikke at vide.

Jeg forstod at hun ønskede at jeg skulle klæde mig nøgen af.

Når jeg havde gjort det skulle jeg i bad og hun ville selv vaske mig, efter badet skulle vi vende tilbage til stuen, der skulle jeg løbe rundt om bordet, springe op på det og sådan noget, alt imens ville hun sidde og se på mig, mens hun langsomt ville afføre sig sit eget tøj. Jeg forstod også så meget at jeg ikke skulle gøre det for ingenting. Hun tilbød mig et efter tidens forhold så stort honorar at det næsten fik mig til at måbe.

Uheldigvis for hende var jeg dengang stadigvæk ikke bleven så fordærvet, uden at jeg følte lede ved en sådan efter min mening menneskelig nedværdigelse, – måske er jeg gammeldags, sådan har jeg det faktisk endnu, – måske kunne hun være kommet vidt med mig hvis hun ikke havde tilbudt mig penge. Det var det jeg fandt nedværdigende, at tjene penge på andres, og for denne milde gamle dame, faktisk ulykkelige liv.

Så snart hun mærkede min afvisende holdning, drejede hun lige så umærkelig samtalen hen på mere neutrale emner og hun gjorde det på en måde så jeg næsten havde glemt hendes oprindelige hensigt med mig da jeg gik. Hun lavede en kop rigtig stærk kaffe til mig, for at neutralisere noget af alkoholens virkning. Hun gav mig et kys på kinden og en hel krone i hånden da vi skiltes.

Også denne episode gjorde et dybt indtryk på mig, jeg kunne ikke foretage mig mere på denne dag, jeg kan huske at jeg gravede mig midt ind i en høstak på marken og lagde mig til at sove helt til næste morgen.

Ved en af de skæbnens tilskikkelser som livet kan være så fyldt med, fik jeg nogle dage senere fortalt hvad det i virkeligheden var den søde gamle dame havde håbet på at få ud af den affære. Jeg fik det fortalt af een der ikke alene kendte hende rigtig godt, men som oven i købet udnyttede hende, – misbrugte hende er vel for stærkt et udtryk i denne forbindelse al den stund den gamle dame selv gerne ville have det.

En aftenstund kom jeg ind på svendehjemmet i Saksøbing nede på Lolland. Jeg vil ikke påstå at sådanne svendehjem ligefrem repræsenterede den renlighed og hjemlige hygge, som en farenende svend egentlig godt kunne gøre krav på efter en lang dags træls vandring på landevejen. Han kunne udmærket godt risikere at blive fyldt både med lus og lopper og amerikansk bunkefnat,

ellers var det da hans egen skyld, der var nok af det. Men det var de eneste steder vores fattige skillinger kunne strække til et måltid mad og en seng at sove i.

Måltid mad, kunne sådan set godt være for flot sagt igen, men af mangel på tilstrækkelig mammon kunne vi købe for eksempel et stykke rugbrød med fedt og rå løgringe for ti øre.

På dette svendehjem boede vi på to-mandskamre. Sengene var de her råt sammentømrede karlekammersenge med halm som underlag, rigtig en fidus for en myldrende flok småbeboere. Der var ingen lagner, ingen hovedpudebetræk, ingenting ud over en tung dyne fyldt med hønsefjer. Naturligvis var der heller ingen form for opvarmning af kammeret, så vinter- og efterårsdage var de tunge dyner klamme og iskolde, særlig hvis en sygeligt svedende spritter havde brugt sengen natten før til at sove sin brandert ud i. Men når vi først fik varmen lå vi såmænd ganske godt.

Jeg kan huske at vi altid smed alle kludene og kravlede splitternøgne under dynen, det var en sikkerhedsforanstaltning vi med tiden havde lært at iagttage. Vi vidste af erfaring at både lopper og kroplus yndede at sætte sig til rette i sømmene på skjorter og undertøj. Der sad de så og hyggede sig, lagde deres æg og levede højt på deres vært, tilfredsstillede deres seksuelle tilbøjeligheder, formerede sig og havde det overdådigt dejligt. Når de kære små dyr havde spist sig mætte og der ikke rigtig var andet at sidde og lune sig i, kravlede de tilbage i sengehalmen eller i dynesømmene og satte sig til at vente til det næste spisekammer arriverede. Når vi stod op om morgenen hjalp vi hinanden med at opspore de få stykker der ikke havde nået at komme hjem i seng i ordentlig tid. De var forholdsvis nemme at finde på vores glatte hud og på den måde holdt vi så nogenlunde de elskelige små væsener på afstand.

Al denne luksuøse Nabob-agtige komfort med underholdning kunne vi erhverve desformedelst 50 øre pr. nat alt iberegnet. Det var oven i handelen en flothed på dette her svendehjem at vi kun boede på to-mandskamre, jeg har været på andre hjem hvor vi sov i store sovesale, 20–25 mand ialt.

Nåh, men da jeg trådte ind i stuen på svendehjemmet, sad der fire mand ved den ene ende af det store bord og spillede kort. Den permanentliggende voksdug der var bredt ud over det, vidnede om

at der for nylig havde været spist til aften, småklatter overalt fortalte ovenikøbet at man havde fået risengrød, iøvrigt lå der rugbrødssmuler, strimler af pølseskind, kartoffelskræller (dengang skulle vi selv pille kartoflerne, de blev serveret med skræl på), fedtpletter, ølsjatter og meget mere. Der stod endnu nogle par snavse kaffekopper hvor der var spildt i underkoppen.

Jeg satte mig ned i den anden ende, modsat kortspillerne, og stillede den kop kaffe fra mig som jeg havde hentet ved lemmen ud til køkkenet, strøg de værste madrester væk med mit trøjeærme og begyndte at pakke den madpakke op som jeg havde tigget en times tid i forvejen.

Mens jeg spiste gav jeg mig til at betragte kortspillerne.

Jeg kendte et par stykker af dem, ja kendte og kendte er jo så meget sagt, der hører meget til for at kende et menneske, men jeg havde hørt dem omtale og jeg havde set dem før, jeg vidste hvem de var når jeg så dem.

Det kan måske nok lyde som en underlig kontrast til det klientel der almindeligvis holdt til sådanne steder, for nogenlunde at få stillet deres værste sult for de fattige skillinger, de havde til rådighed, når jeg fortæller at de fire spillede endog meget højt spil. Jeg lagde mærke til at der mange gange var både 50-ere og 100-kronesedler i puljen, tikroner, to- og enkroner i en blandet stak midt på bordet.

Jeg har gjort mig mine tanker inden jeg afslørede dette forhold, fordi jeg tror det er meget få – som ikke har et nært kendskab til livet på landevejene i alle dets mangefarvede afskygninger – der aner det mindste om at der blandt disse farverige landevejens ridere, fandtes enkelte der nogle gange svømmede i penge til overflod. Jeg ville aldrig tilgive mig selv, hvis jeg gennem min åbenmundethed var skyld i at befolkningen skærpede sin holdning overfor mine farende kolleger og gjorde det endnu vanskeligere at bjerge til dagen og vejen. Og det ville være frygteligt, hvis jeg gennem dette gav folk flere argumenter i hænde end dem jeg allerede havde hørt talrige af i forvejen, og som alle røbede et rygende ukendskab til de hårde vilkår vi i virkeligheden levede under. Jeg ved af erfaring, at for en meget stor del af det etablerede borgerskabs vedkommende, gribes enhver anledning der kan tjene til retfærdiggørelse af deres egen nærighed, med kyshånd og over for

folk af vores slags er man mere end parat til at gøre undtagelserne til reglerne.

Hvis jeg i grove træk skal forsøge at give en skildring af landevejens farende folk, de vilkår de levede under og som faktisk holdt sig uforandrede helt op til den anden verdenskrigs udbrud i 1939-40 så vil jeg inddele dem i tre grupper, – ja der fandtes mange flere, for eksempel ætlinge af de farverige taterslægter som St. St. Blicher så levende har skildret. Når de ikke søgte arbejde så skyldtes det at de ikke opfattede sig selv som værende på valsen. Deres omvandrede tilværelse opfattede de ganske simpelt som et erhverv, ganske vist modtog de de skillinger som nogle stak dem for at slippe af med dem, men ellers optrådte de som kedelflikkere, porcelænsklinkere eller musikanter. Men dem kendte jeg ikke, dem havde vi ingen berøring med, de kom ikke på svendehjem eller andre steder hvor vi mødtes. Vi havde det ganske simpelt som den øvrige del af befolkningen, vi betragtede dem med mistro, og når vi mødte dem, forsøgte vi ingen tilnærmelse til dem, – og der var flere andre smågrupper.

Af de tre andre store grupper vil jeg være ubeskeden og tage den jeg selv tilhørte først.

Den var foreløbig langt den største, sådan set kan den vel betegnes som samfundets overskud af arbejdskraft. Jeg ved ikke om vi just tolereredes, men befolkningen vidste vi eksisterede og hvad enten den nu ville eller ej, så måtte den erkende årsagen til vor situation og så var der en væsentlig ting mere, som vel nok kom os en del til gode: Samfundet havde ingen udgifter på os, vi var hæderlige og fredsommelige mennesker der aldrig hvor meget vi end var i knibe, forgreb os på andres ejendom. I følge resterne af vores opdragelse blev vi aldrig anmassende men optrådte høfligt og med en vis respekt for storbondens massive velstand. Når vi gik på valsen var det af nød og trang, ingen af os var arbejdssky, vi forhørte os selv om arbejde hvor vi kom frem, og tog alt hvad der faldt for.

I min grønne ungdom gik vi stadig under betegnelsen „herregårdsbørster“. Dels var herregårdene dengang langt den største aftager af arbejdskraft, dels eksisterede den storindustri, vi kender i dag, og de mange pengestærke ingeniør- og entreprenørfirmaer slet

ikke. Senere ændredes vores status næsten umærkeligt i takt med tidens udvikling, – vi blev til „jord- og betonbørster“ – eller til „jord- og jernbanebørster“ med starten på længdebanen op gennem Jylland.

I stedet for herregårdene, vandrede vi nu fra den ene store entreprenørplads til den anden lige meget hvor i landet arbejdspladsen var. Jeg kan vel godt sige det sådan at vores hele liv nok kom begrebet „frihed“ det nærmeste det kan lade sig gøre under et kapitalistisk samfundssystem, som nok omtaler, – ja oven i købet har lovfæstet, – ethvert menneskes ret til arbejde, men som indtil dato aldrig har efterlevet det.

Nu er der det at sige til det, at ganske vist tog vi hvad arbejde der faldt for, men hvis vi fandt kosten eller lønvilkårene eller begge dele for ringe, tog vi omgående vores afregning og vandrede videre indtil vi fandt noget andet. Det var forresten det eneste pressionsmiddel vi kendte dengang, – senere blev det afløst af fagbevægelsens solidaritets- og kammeratskabsfølelse og så gav det jo ulige større resultat. Men når vi i visse tilfælde fik en nogenlunde anstændig fortjeneste, så var det fordi den store entreprenør, der stod med et større projekt og af den grund var i bekneb for rutineret og robust arbejdskraft, vidste at vi omgående ville gå vores vej hvis han ikke behandlede os en smule imødekommende. Og med hensyn til hvor i landet og hvornår et større stykke arbejde skulle påbegyndes, havde vi en lige så fin næse som de store ingeniør- og entreprenørfirmaer som skulle projektere og udføre det.

Den anden store gruppe bestod af de mennesker som en eller anden ulykkelig hændelse i deres liv – det kunne være ulykkelig kærlighed, skilsmisse, utroskab, fallit eller måske en overhåndtagende hang til spiritus – havde fået til at opgive ethvert håb om nogensinde at komme til at leve en menneskelig tilværelse mere, mennesker som levede i en dyrisk fornedrelse, og som så deres omgivelser gennem et par glasagtigt svømmende øjne, således at de opfattede en forvrænget karrikatur af hele tilværelsen, med en, af kogesprittens fuseltåger tilsløret hjerne. Hvis de da ikke i perioder lå under for anfald af delirium tremens. Når disse anfald var værst, lå de og vred sig krampagtigt på deres leje, mens de hylede og skreg i den yderste dødsangst.

Jeg har oplevet en herregårdsbørste der led under et sådant anfald, han lå på en græsskråning og teede sig. Rundt omkring ham sad flere af hans kammerater og lod spritflasken gå på omgang mellem sig. Ingen af dem tog nogensomhelst notits af staklen. Det var de så vant til, før eller senere ville det gå over af sig selv.

Det kunne også udarte på en mere fredsommelig måde, således at de lo stille og smilede barnligt.

Jeg har den opfattelse at disse mennesker ikke var arbejdssky, ikke til at begynde med da. Når de senere hen aldrig hørte om arbejde, så skyldtes det mere, at de havde ødelagt sig selv, fysisk og moralsk. De kunne simpelthen ikke.

Heller ingen af dem forgreb sig på andres ejendom, ikke i al almindelighed, de var ærlige, uskadelige, generede ingen. De var værst mod sig selv.

Denne gruppe var faktisk den, der mest farvede befolkningens syn på landevejens farende svende, også helt op til vore dage. Det er dem der har stået model til Storm P.'s karrikaturer, og uanset hvilken gruppe vi tilhørte, var det helt naturligt for skikkelige mennesker, at enhver farende børste de mødte på landevejen var spritter. I det mindste fordrunken. Det kunne godt skade os en hel del. I hvert fald var det det, der gjorde det meget vanskeligt at tigge de småører sammen som vi skulle bruge til natlogi og en kop morgenkaffe, forøvrigt det eneste vi skulle bruge kontanter til. „Det er synd for dem selv at give dem penge, de drikker dem bare op og ødelægger sig selv helt i bund og grund“.

Typer

Vi vender tilbage til svendehjemmet i Saksøbing.

De fire kortspillere som jeg fortalte om for lidt siden, som sad og spillede kort med ret betydelige summer som indsats, tilhørte alle fire den kategori af farende svende som jeg vil kalde den tredje gruppe. De spillede det forbudte hasardspil mausel uden „loft“ over indsatserne. De, der kender spillet, ved hvilken størrelse puljen på den måde kan løbe op til. Det er vel nok det dyreste spil, næst efter poker.

Hver enkelt af dem havde specialiseret sig på sit ganske bestemte område. Områder, som det ikke var alle og enhver beskåret at bevæge sig ind på. Der hørte ganske specielle evner til, for overhovedet at høste noget udbytte af den slags foretagsomhed, blandt andet en god del samvittighedsløshed og overvindelse af den lede, de fleste mennesker må føle ved at stille deres krop til rådighed for at tilfredsstille det, man dengang kaldte for abnorme menneskers sygelige seksualbehov. De var et lille mindretal, der ofte boede langt fra hinanden, som ikke kendte hinanden og som derfor ikke havde nogen mulighed for at leve deres kærlighedsliv på den måde, som var naturlig for dem.

Utallige var de smædeord de måtte tåle i daglig tale, hvis deres forhold blev almindelig kendt. „Røvpulere“, „prutatleter“, „medlemmer af den brune ring“, for blot at nævne nogle få stykker, og det med „at være på det forkerte hold“ som en af de mildeste udtryksformer i den forbindelse.

Jeg har levet hele mit liv i et arbejdsmiljø, blandt „herregårdsbørster“ som omvandrende arbejdsløse, og gennem de senere år på de store entreprenørarbejdspladser, „blandt samfundets underste lag“, som i mine øjne er „samfundets øverste lag“, al den stund vi aldrig gennem tillærte eller medfødte handels- eller andre talenter har levet højt på at udnytte vore mere eller mindre godtroende medborgere. Det er os der gennem et langt og slidsomt liv har

holdt produktionen i gang, det er os man kan takke for at samfundet har udviklet sig til det samfund vi kender i dag, og hver evig eneste øre vi har brugt, har vi ærligt og redeligt tjent ved vore hænders arbejde, uden at udnytte vore medmennesker på nogen måde.

Men hvad er nu det? Sådan er det når jeg kommer i gang, „så går munden på mig ligesom røven på en skærslipperkælling“, – undskyld, men det var et af de udtryk jeg hørte min bedstemoder bruge i min barndom, når hun omtalte een af sine kvindelige bekendte.

For at vende tilbage til svendehjemmet i Saksøbing, så har de fleste vel gættet at min omtale af de homoseksuelle har forbindelse med i det mindste een af de fire kortspillere. Det er også rigtigt, derfor vil jeg tage ham først.

I daglig tale blev han kaldt for Silke og jeg har aldrig hørt andet. Jeg vil tro at navnet har han fået som følge af at han altid var meget velklædt, og på grund af hans store forkærlighed for silkeskjorter. Jeg har ikke mødt ham så forfærdelig mange gange. Jeg husker ham som en yngre mand, temmelig høj, nærmest mager, forfinet i alle henseender, tale, håndbevægelser, opførsel osv. Meget velfriseret, skinnende blankt sort hår, fyldt med pomade og med skilningen langt nede på den ene side af hans langagtige hovede, med det smalle markerede ansigt. Hans øjenfarve husker jeg ikke, det var sjældent vi så hans øjne, selve ansigtsudtrykket vidnede om et noget udsvævende liv, – bleg hudfarve, to dybe lodrette furer på begge kinder, smal mund med tynde blodløse læber.

Det var tydeligt at se, at han ikke spillede kort for selskabets skyld, at han udelukkende spillede for at vinde. At han var ekspert også på dette område, sås af hans fingerfærdighed når han behandlede kortene.

Han havde gjort det til sit speciale at besøge den gruppe mennesker jeg har fortalt om tidligere, og at tage sig betalt af dem for sine tjenester. Han havde samlet dem sammen gennem mange år, skrevet dem op i sin lommebog, indtil han næsten havde faste „kunder“ over hele landet. Året rundt rejste han fra den ene til den anden, han havde ligefrem lagt en fast plan at gå efter, således

at han kunne aflægge sine besøg, lige meget hvor i landet han befandt sig.

Det er helt naturligt at hans type var aldeles ukendt af den store del af befolkningen, – de så aldrig noget til ham. Han var ikke af den slags der rendte dem på dørene, eller nedlod sig til at „pudse dørhåndtag“, for at tigge et par fedteører sammen, eller for at bede om et par fedtemadder. Det mærkelige ved ham var, at han altid foretrak at valse til fods langs ad landevejene, selv om han havde godt råd til at lade sig befordre på en mere behagelig måde. Jeg har kun hørt om at han er taget med toget nogle enkelte gange. Det var kun fordi han havde opholdt sig for længe på en bestemt egn, således at hans færden var ved at vække både opmærksomhed og mistænksomhed, – homosexualitet var dengang strafbart efter loven, og jeg vil tro at udnyttelsen heraf i erhvervs-mæssigt øjemed var endnu mere strafbart, – derfor kunne han godt komme i den situation, at nu var det med at gøre sig usynlig, og det med det vons.

Det var ham jeg sad og lyttede til, mens jeg spiste mine mellem-madder og drak min kaffe. Han sad og underholdt sine medspillere med sin beretning om den venlige gamle dame, som efter alle sole-mærker at dømme var den samme som jeg selv havde stiftet bekendtskab med nogle dage i forvejen. Alt mens han talte hvilede der et smil over hans smalle læber, det var tydeligt at han soled sig i de andres beundring. Med mellemrum blev han afbrudt af deres sjofle grin, han smilede stadig sit underlige kolde og kyniske smil. Et smil skal udtrykke hjertelighed og livsglæde for at virke ægte, – hans smil lå kun omkring læberne, det nåede aldrig hans øjne.

– Hun er altid god for fra 75 til 100 kr., sagde han brovtende. Det var mange penge dengang, da en ugeløn lå på ca. 40 kr. – og så alt hvad jeg kan ryge og drikke.

Det sidste vidste jeg var rigtig nok.

Som jeg har fortalt fra mit besøg hos den gamle dame, var jeg nået til at jeg skulle stå nøgen på hendes bord, mens hun sad foran mig og klædte sig selv af. Nu fik jeg refereret scenens videre forløb.

Der var ikke tale om nogen egentlig fysisk kontakt mellem den gamle dame og hendes mandlige partner. Når hun havde tilende-

bragt sin egen afklædning, skulle manden hoppe ned fra bordet og så gjaldt det om at fange hende og så gik den vilde jagt. Hun for splitternøgen rundt om bordet, om stolene, som hun i farten stillede så han skulle falde over dem, og han bagefter. Hvis det skulle være kunne han fange hende med det samme, men det havde han opdaget, den gik ikke. Jo længere det varede inden han fik fat på hende, desto bedre, desto mere morede hun sig. Først når han kunne mærke at nu var hun ved at tabe vejret, fangede han hende i sine arme, med tiden havde han lært hvad det var hun ønskede. Det var meningen at han skulle kaste hende om på gulvet eller hen på sofaen, sådan at hun kom til at ligge på maven, derefter skulle han kaste sig selv hen over hende, således at han lå med hovedet modsat hendes, med skridtet hen over hendes hoved og med sit eget i retning af hendes ben. Liggende i denne stilling skulle han trykke sin flade hånd hårdt mod hendes bagdel og nulre rundt, indtil hun selv erklærede sig tilfreds. Når det var overstået var den gamle dame fuldkommen forandret. For det første var hun træt, men hun var også flov og forlegen.

– De må ikke se på mig, sagde hun mens hun klædte sig på, en kvindekrop holder sig aldrig smuk så længe som hos en mand.

Det var tydelig at mærke på hende at hun gerne ville have ham til at gå, og det så hurtigt som muligt. Det respekterede han, – ikke mindst for en anden gangs skyld. Et sidste hurtigt glas vin, pengene stukket i hånden, ingen afskedskys, intet kærligt håndtryk.

– Tag resten af cigaretterne med Dem.

Ikke engang et håndtryk.

Hvis vi skulle tro ham, spillede kønnene ingen rolle, hans „klientel“ var ligeligt fordelt hos dem begge.

Nu er det jo sådan, at jeg selv er stødt på enkelte af denne verdens „afvigere“.

Derfor tror jeg ham.

Manden som sad lige over for ham, var i og for sig lige så velklædt, bare på en anden måde, knap så iøjnefaldende. Blåt cheviotstøj, det var meget brugt dengang, „blåt er altid pænt“, vest hørte der til dengang, hvid skjorte med flipper og sort slips. Han havde et fyldigt glatbarberet ansigt af den almindelige type som man siger,

ikke grimt ikke kønt, – som folk er flest, hans mørkebrune hår var begyndt at gråne ved tindingerne og når man så ham bagfra var der antydning af begyndende måne midt på issen. Han var ellers af den muntre snakkesalige type, der lo ustandselig også selv om vi andre egentlig ikke syntes der var noget at le ad. Også han besad et talent der, selv om det ikke gik i retning af hans nys beskrevne medspillere, alligevel gav ham mulighed for at tjene ret gode penge, – hvis han ville, kunne han forlængst have haft sin egen geschæft, men så langt rakte karakteregenskaberne ikke, eller også ønskede han ganske simpelt ikke at leve en stabil indbringende tilværelse. I hvert fald ødede han, med kortere eller længere mellemrum, sin indtjente kapital bort på druk og kortspil eller andre uimodståelige fristelser, hvorfor han bestandig blev drevet tilbage, ud på landevejen, et helt langt liv igennem.

Han hørte til de relativt få stykker af disse uldgyder eller bissekræmmere som St. St. Blicher omtaler i „E bindstouw“, selv om der ikke var meget tilbage af ligheden med disse forne handelsmænd der vandrede rundt fra dør til dør på deres flade konvolutter.

Heller ikke hvad varelageret angik. Hvad der tidligere mestendels bestod af hjemmestrikkede hoser, var nu erstattet af fabriksfremstillede tekstiler. Også på andre områder var de fulgt med tiden, nu vandrede de ikke mere til fods, men havde anskaffet sig en cykel, – kun een ting havde de bibeholdt fra de gamle „hosekræmmere“, de førte stadig deres varer med sig i store firkantede tørklæder som var knyttet sammen i hjørnerne. I gamle dage stak man en arm ind gennem een af knuderne, bylten blev slynget om på ryggen og man travede afsted. Nu anbragte man bylten foran på styret og da cyklen gjorde det muligt for dem at overkomme et større område pr. dag, havde de tillige en næsten lige så stor bylt som reserve på bagagebæreren bagpå cyklen og det var fast utroligt hvad disse bylter var i stand til at rumme af forskellige beklædningsgenstande som der er brug for i det daglige i ethvert hjem.

Men ellers, udover deres facon at skaffe sig udkommet på, levede de på akkurat samme måde som enhver anden farendende svend. Jeg tænker på at de fik deres kost rundt omkring på gårdene hvor de kom frem. De sov i lader eller kostalde hvor de nu kunne få lov

til det. Det er kun rimeligt at de undertiden havde ret store pengebeløb på sig når de engang imellem kom ind til byerne. Jeg ved ikke hvorfor, men selv om man skulle synes de havde godt råd til det, så boede de alligevel på svendehjemmene. Jeg kendte ham sådan ganske overfladisk, fra tidligere steder hvor jeg var rendt på ham. Således vidste jeg at han havde en kæreste i Rødbyhavn nede på Lolland. En madkæreste var det vel nærmest, i det mindste ejede hun, efter min fattige vurderingsevne, ingen af de feminine yndigheder, der virker umiddelbart tiltrækkende på det modsatte køn.

For det første var hun umådelig tyk, nærmest uformelig, med lår helt ned i skoene. Desuden hørte hun til de ulykkelige væsener hvor skaberen må have været lidt åndsfraværende under udformningen, idet han var kommet til at anbringe et par mægtige hængebryster for lavt nede således at de næsten dækkede hendes mave, – dertil kom at hun manglede det ene øje. Jeg nævner det ikke for at gøre nar, men når jeg har taget det med, er det fordi hun rent ud sagt var ikke så lidt af en sjuske, både med sit tøj og med dette handicap. Almindeligvis skjulte hun defekten under en sort klap der blev holdt på plads med en snor rundt om hovedet, men der var tider hvor hun ikke tog det så højtideligt med denne del af sit toilette, det var særlig om morgenen tidligt når hun lige var stået op. Vi ved allesammen hvor ledt det kan se ud, selv hos sunde og raske mennesker, når de lige er stået op og der sidder en gul materiemasse, „søvn“, i øjenkrogene, derfor kan man let forestille sig hvor ulige meget mere uappetitligt det var, at møde dette store gabende røde hul som afsondrede en betydelig større og mere synlig masse end hos sunde mennesker, og så samtidig måtte tænke på at dette væsen gik og rodede rundt ude i køkkenet med at tilberede morgenmåltidet, som hun derefter ganske ugenert bar ind og stillede for os på bordet.

Hun var nemlig husholderske hos en gammel værtshusholder i Rødbyhavn. Han hed Johannes Rasmussen, var over halvfjerds år og helt blind. Jeg boede hos ham et par nætter, det var en af de få gange hvor jeg ejede så mange penge at jeg havde råd til at ombytte svendehjemmets bekvemmelighed med en trods alt mere behagelig gæstgiverseng.

Han havde en sjov skik den samme Johannes Rasmussen, så snart vi havde indlogeret os hos ham, kom han med et par futsko til hver af os, – vi gik jo allesammen, eller de fleste af os da, enten med træsko eller med gummistøvler til hverdag. Hans restaurant var een af de her gammeldags, – ja det var de ikke dengang, da var der mange af dem, – men en af dem med hvidskuret plankegulv der var strøet sand på og med spyttebakker i krogene. Det var der jeg første gang var rendt på vores uldkræmmer. Forresten så lavede han et grimt nummer med den gamle værtshusholder.

Det var den første aften da vi lige var kommen. Jeg gik dengang sammen med en kammerat der hed Laurits Marius Nielsen, han var fra Fiskebæk nede ved Gedser. Han var gift, havde kone og fem børn. Det var ikke fordi ansvaret for hans store familie tyngede ham særlig meget, det meste af hvad han tjente, røg ned gennem halsen. Konen stred tappert, det var hende der holdt sammen på hjemmet og skaffede føden. Hun og alle ungerne gik i roerne og i høsten og tog kartofler op og alting hvad hun nu kunne få fat i, og tog imod Laurits med åbne arme hver gang han var til sinds at vende næsen hjemad, og hun fødede ham også og skaffede tobak og cigaretter til ham uden at kny, – jeg har aldrig set nogen holde så trofast af sin mand som hun gjorde, – han kunne behandle hende som det passede ham.

Men det kunne han ikke rigtig komme afsted med overfor kommunen, for den kunne jo ikke undgå at komme undervejs med forholdene i hjemmet. Dels boede de i een af dens husvildebaraker, dels kunne hun komme så langt ud at hun blev nødt til at gå den tunge gang op til fattiggassen, eller sognets hjælpekasse som det hed. Det begyndte med at politiet gav Laurits et tilhold om ikke at drikke spiritus. Han var jo stor og stærk og ung, og på nogle af hans mange drukture kunne det godt hænde sig at han kom for skade at rydde et værtshus og slå nogle af gæsterne for-dærvet. – Han havde altså fået sådan et spiritustilhold. Det næste der kunne ske for ham, var at han kunne blive sendt på et såkaldt drankerhjem, – det skulle forestille at være en afvænningsanstalt, men havde snarere den modsatte virkning. Der var ingen forbud mod at drikke spiritus, det lå bare så langt fra alting at det var temmelig svært at få fat i. Der var ellers udstrakt frihed til at gøre

hvad man selv ville, det krævedes kun at hver enkelt skulle være til stede ved hvert eneste måltid, og det var hveranden time, så var der spisning, så var der kaffe, og så var der det ene og det andet, og den nærmeste købmand lå et par timers gang derfra til fods.

Det kunne altså ikke lade sig gøre. Hvis de ikke var der til spisetid røg de i enecelle i en otte dages tid. Men det klarede de, så fik de een eller anden, en dreng, eller også en ung pige de var blevet halvkæreste med eller en helt tredie, til at hente sprutten til sig. Laurits fortalte i hvert fald at han aldrig havde haft så mange branderter som det år han var på drankerhjem, og det siger en hel del.

Det eneste kommunen fik ud af denne „straf“ var at måtte ekvipere alumnerne fra top til tå, når de blev sluppet ud. Jeg traf Laurits et par dage efter at han var kommet ud. Det var med blød hat og overfrakke, nyt sæt tøj, skjorte med flipper og slips, undertøj og støvler, – fin mand fra inderst til yderst.

Men som sagt, det var samme aften som vi var taget ind på Johannes Rasmussens værtshus i Rødbyhavn. Vi havde fået udleveret vores kludesko. Vi havde spist vores aftensmad og havde det sådan set rigtig hyggeligt, vi var flyttet sammen ved det store bord der stod i den ene ende af lokalet, Johannes Rasmussen, uldkræmmeren, husholdersken, Laurits og jeg, der var ikke andre gæster derinde end os. Uldkræmmeren havde givet en omgang øl, Laurits og jeg havde hver for sig så mange penge på os at vi kunne gøre gengæld. Nu sad vi sådan i en lidt trykket stemning, samtalen var mestendels gået i stå, vi kendte ikke meget til hinanden.

Sådan set kunne vi godt tænke os et par øller mere, Johannes Rasmussen gjorde tilsyneladende ikke mine til at han ville vise sig og ingen af vi andre var særlig tilbøjelige til at lægge for til en ny omgang. Måske var det værtshusholderens holdning der påvirkede uldkræmmeren til det han nu foretog sig: Ville han ikke give en omgang med det gode så skulle han komme til det ved list, – Johannes Rasmussen altså. I det mindste så rejste uldkræmmeren sig op, stille og forsigtigt fjernede han de tomme flasker fra bordet idet han undgik selv den mindste klirren. Lige så lydløst listede han sig hen bag disken, bøjede sig ned og var et øjeblik skjult for vore øjne. Lidt efter kom han atter til syne og bevægede sig hen mod

vores bord med fire fyldte flasker i favnen. Johannes Rasmussen havde åbenbart ikke bemærket noget, selv om man godt nok siger at savnet af synet skærper hørelsen. Husholdersken var så fornuftig at finde på en vittighed som hun selv grinede ubehersket af. Denne støj benyttede kræmmeren sig af til at omdele øllerne lige så gedulgt og lydløst som hidtil, blot havde han ingen med til værten.

Laurits og jeg så vist så temmelig spørgende ud i ansigtet. For at forebygge eventuelle udbrud fra os, skyndte uldkræmmeren sig at hæve sin flaske og skåle med os med følgende ord:

– Skulle vi nu ikke skåle med Johannes Rasmussen, jeg synes at det er ualmindelig godt gjort af ham at han er i stand til at drive denne restauration, – han er blind.

Jeg skal ikke gøre mig selv bedre end jeg er, både Laurits og jeg gjorde efter tur uldkræmmeren hans kunststykke efter.

Jeg tror nok der sad noget af det i os, ligesom en slags hævn, – det var det med at værten godt ville være med til at drikke det øl vi gav, selv om han vidste at vi var på valsen, men alligevel var for nærig til at gøre gengæld selv.

Laurits og jeg havde fået værelse sammen, det var ikke fordi det, hvad udstyret angik, var ret meget bedre end dem vi kendte fra svendehjemmene. Det var de samme klodsede senge med halm i, der var bare den forskel at lagnerne var rene. Der var vaskefad og håndklæder, et spejl og sådan noget. Værelset var tapetseret hele vejen rundt også loftet. Tapetet var gulnet og beskidt efter mange års brug, under loftet var det gået fra og hang i en stor bue ned over os. Det så ud som det kunne falde ned hvad øjeblik det skulle være.

Det var først efter at vi var gået i seng, at det gik op for os at uldkræmmeren havde noget maskepi for med husholdersken. Vi blev klar over at vores værelse stødte op til hendes kammer, der var så lydt i det gamle hus at vi kunne høre hver en lyd der kom derinde fra, gennem væggen.

Vi skulle videre den næste morgen og var derfor tidlig oppe. Hun var allerede på benene da vi kom ind i restauranten.

– Kan I ikke godt drikke jeres morgenkaffe her ude i køkkenet, så sparer jeg den ulejlighed at rende og dække bord, sagde hun.

Der var ikke gjort nogen anstrengelser. Brødet lå på bordet, vi kunne selv skære, der var ingen dug på eller noget, men der var ost og der var pølse og der var fedt og smør og der var æg.

Hun skævede til os af og til og smilede hemmelighedsfuldt. Hun var vist lidt stolt over at vi havde opdaget at hun også havde en elsker. Jeg tror gerne hun ville have haft at vi havde drillet hende lidt. Da vi gik ville hun ikke have nogen betaling for morgenkaffen og hun kom med to store madpakker til os.

Jeg kan ikke huske hvornår, eller hvor jeg traf Laurits Marius Nielsen første gang. Det var meget almindeligt at vi fulgtes ad to og to, ikke mindst for selskabets skyld, – men heller ikke flere, det kunne jo ikke hjælpe noget at vi kom stormende en større flok ind til folk og bad om lov til at sove i deres lade, eller slige andre ting, så var vi sikre på at blive afvist.

Jeg for mit vedkommende gik næsten altid alene.

Jeg elsker ensomhed, ikke fordi jeg er menneskesky, det er min natur. Utallige og afvekslende er de drømmeverdener jeg fantaserer mig til. Jeg føler mig aldrig alene, og så er disse verdener befolket med mennesker sådan som jeg vil have dem, – nogle af dem hader jeg indtil døden, andre elsker jeg, stiller dem op på en piedestal, tilbeder dem og ønsker at jeg selv kunne blive som de er. Og sådan er jeg blevet ved med at være helt til i dag hvor jeg er pensionist. Jeg ved ikke hvordan andre ser på mig, om jeg regnes for en særling, byens original.

Det er sjældent jeg kommer ind i gågaden i den lille by hvor jeg bor. Når det endelig sker fordi jeg skal købe et eller andet i butikkerne, ser jeg de andre gamle, pensionisterne som mig selv, stå sammen i klynger og snakke, jeg ser dem sidde i solen på bænken foran rådhuset, ser dem sidde i parkerne, eller ser dem sidde og nyde udsigten over fjorden, nede under broen, på stille og varme sommerdage.

Sådan går deres dag, op om morgenen, drikke deres kaffe, ned i byen indtil middag, hjem for at spise, måske en lille middagslur, ned på bænken igen om eftermiddagen for at sludre, – det er deres måde, den kan være lige så rigtig som nogen anden.

Jeg kommer næsten aldrig ind i byen. Jeg har en kolonihave der

ligger fire kilometer ude, vejen derud går langs byens udkant, der kører jeg ud hver morgen. Når den er gravet og tilsået er der ikke meget at lave, der går ikke mange timer med at holde den pæn. Som regel arbejder jeg i den om formiddagen, afbrudt af frokost, – jeg spiser derude og laver kaffe, resten af de lange smukke sommerdage sidder jeg ude på græsplænen i skyggen af birketræet og glor og ryger på min pibe.

Sådan opfattes det, eller ser det ud, for de mennesker der går forbi ude på vejen.

Men jeg er ikke alene.

Måske sejler jeg ud på fjorden i min lille jolle med påhængsmotor, angiveligt for at fiske. Når jeg finder et stille sted langt fra menneskers færden, smider jeg ankeret ud, – undertiden har jeg glemte fiskegrejet. Det bliver jeg mindet om når en båd tilfældigt kommer forbi, – de undrer sig over hvad jeg foretager mig.

Det gør heller ikke noget, heller ikke der er jeg alene. Jeg er sammen med de mennesker i de omgivelser, som du gode ven, sidder og læser om i dette højhellige øjeblik.

Original eller ikke original, – jeg har det dejligt.

I vor situation skulle vi være forsigtige i vores valg af følgesvend, ikke alene kunne vi komme ud for farende svende der foretog sig ting som det stred imod ens egen moral og overbevisning at være med til. Og så må vi huske på, at ved den første den bedste kriminelle handling der blev begået på den egn hvor vi i øjeblikket befandt os, var vi de første som politiet rettede søgelyset imod, og hvad enten vi var uskyldige eller ej, førte det altid ubehageligheder med sig. Vi var både arbejds- og hjemløse, det var næsten lige meget hvad vi foretog os, det var ulovligt at tigge, selv om det kun var mad. Handel – „ulovlig omløben med varer“ – var forbudt og kunne medføre straf. Det var i det hele taget forbudt at rende folk på dørene, overhovedet, – i det mildeste fald kunne vi risikere at blive slæbt med til videre afhøring, det kunne altid blive til et par dages indespærring indtil det var overstået, og i værste fald kunne det blive til en snes dages hæfte, det afhang i høj grad af hvor nidkære de ordenshåndhævere var som antastede os.

I almindelighed så man dog igennem fingre med alle disse små

ting, vi fik lov til at gå i fred. Det var også derfor vi holdt en del selvjustits inden for vore egne rækker. Hvis der var nogle mellem os som ikke kunne finde ud af at gå og passe sig selv og være ærlige og reelle, så var der ingen der ville have med dem at gøre.

Jeg kan huske engang, jeg var gået ud fra Randers en tidlig morgen og var på vej sydover. Da jeg havde gået en times tid eller sådan noget, blev jeg indhentet af en ung fyr. Vi havde ikke sovet samme sted om natten, jeg havde i hvert fald ikke set ham før. Han var en munter og livlig fyr, munden løb på ham ustandselig, og ikke så lidt fræk var han, det opdagede jeg da vi blev sultne op ad formiddagen. Han var ikke af den slags der høfligt sagde undskyld hvis han blev afvist et sted, – nej han blev ved at trænge sig ind på folk. Som regel endte det med at de gav et par stykker mad bare for at slippe af med ham, men der var dem der var standhaftige, som blev vrede over hans påtrængenhed i stedet for, og som slet ikke ville give ham noget på den måde han opførte sig. Så blev han først rigtig fræk, skældte dem ud for nærige møgbønder og skinhellige missionsfolk og hvad han nu kunne finde på, og det kunne jo ikke hjælpe noget. Jeg var allerede på den tid af dagen begyndt at spekulere på hvordan jeg kunne slippe af med ham. Når han for eksempel gik ind i et hus for at tigge, så løb jeg alt hvad jeg kunne, men det grinede han bare af når han indhentede mig, for det gjorde han hver gang:

– Hvor faen blev du af? sagde han, sikke en fart du havde på.

– Jeg kan ikke lide den måde du snakker til folk på, det er da frivilligt om de vil give os noget, de har da ingen pligt til at føde os.

– Har de ikke, hvem faen har så? Skal vi stjæle da, hva', er det bedre, vil du hellere ha' det?

– Nnnneeej –

– Nå, vi kan sgu da ikke gøre for der ikke er noget at lave, – vel? Du hørte da møgbonden derhenne, der sagde at sådanne nogle unge kraftige mennesker hellere skulle bestille noget, end rende rundt som vi gjorde. Hvad sagde han da jeg spurgte ham om han måske kunne bruge en mand, for så ville jeg gerne have pladsen, hva'? – Jeg har sgu brug for noen, sagde han.

– J-j-j-o-o-w.

– Der kan du se, sådan siger de allesammen. Jeg har sgu ærlig og redelig hørt om arbejde mange steder, – til at begynde med.

Der blev en lille pause.

– Det er sgu godt nok snart et par år siden, tilføjede han med et stort grin, det er jeg holdt op med.

Det var vel hen midt på eftermiddagen, klokken kunne være sådan noget som omkring ved tre. Ved middagstid havde vi passeret en lille landsby, men siden da havde vi gået ude i det åbne bondeland med spredte bebyggelser rundt omkring. Lidt foran os lå en større bondegård et lille stykke fra vejen, med stuehusets facade ud mod os og med en stor have foran.

– Den gård der kommer lige tilpas, sagde min ledsager, skal vi ikke gå derind og drikke eftermiddagskaffe?

Jeg troede at det var hans spøg. Eftermiddagskaffe, det var helt vildt. Vi var godt kendt med forholdene ude på landet og vi vidste at udenfor de travle sæsoner, hvor kvindfolkene var med ude i marken, så var eftermiddagen deres bedste tid, den var næsten fredhellig for dem og i hvert fald var der ingen farende svend der så meget som drømte om at forstyrre dem. Når kvinderne var færdige med middagsmaden og opvasken bagefter, holdt de fri og lavede hvad der passede.

Enten sad pigerne sammen med madmoder inde i stuen og syede eller strikkede, eller pigerne ordnede deres eget inde på deres kamre. – Eftermiddagskaffe, det var ikke så lidt af en frækhed.

– Ja du glør, sagde han, jeg vil sgu have eftermiddagskaffe.

Jeg gjorde hvad jeg kunne for at få ham fra det, men det var allerede for sent, han var drejet om ad indkørslen til gården. Jeg fulgte langsomt bagefter ham. Vi gik ind ad bryggersdøren sådan som vi altid gjorde. Der var helt stille, ude fra hønsegården hørtes en enlig hønes: – Gok, gok, gokgokgok, ekstra skarpt i stilheden.

Det var et bryggers lige som alle andre, vi stod lidt og så os om. Der var en tre-fire døre, grønmaledede.

– Tja-a-ehh, sagde han og gik hen og bankede på en af dem, ingen svar, han bankede en gang til, samme resultat, så tog han forsigtig i håndtaget, der var ikke låset, vi kiggede ind. Der stod en seng derinde, midt på tæppet sad en dukke, det var et pigekammer

kunne vi se, ellers ville der ikke have været pyntet op med lysedug på bordet og en løber lagt over kommoden, der stod ovenikøbet en vase med en blomsterbuket i.

– Der var det altså ikke, mumlede han og bankede på en anden dør. Vi stod lidt og lyttede, han bankede flere gange, endelig hørte vi en hunds sagte bjæffen og en kvindestemme der tyssede på den. Døren blev åbnet på klem og en yngre kvinde kiggede ud på os.

Min ledsager bukkede høfligt:

– Undskyld frue, undskyld, men der skulle vel ikke kunne blive til en lille rår eftermiddagskaffe til et par farende svende til at varme os på?

Hun svarede ikke med det samme, jeg kunne se på hende at hun heller ikke havde været ude for sådan noget ret tit. Vi kunne høre hunden, den ville ud, hun så ned på den og rykkede den kraftigt i halsbåndet:

– Ti stille, Knold, – eftermiddagskaffe –? Jeg ved ikke, – jo men nej. Hendes ansigt klarede op, – vent et øjeblik.

Hun lukkede døren i og lod os alene. Lidt efter vendte hun tilbage, denne gang lukkede hun døren mere op. Hunden blev helt vild. Hun vendte sig igen imod os og rakte hånden frem, hun holdt en tre-fire små blå billetter i den:

– Værsgo, sagde hun, de er fra Blå Kors' svendehjem, der er både til et par måltider varm mad og til natlogi.

Sådan nogle kunne folk købe dengang og stikke til de arbejdsløse, så var de så rart af med dem.

Men hun havde ikke regnet med min makker. Han gjorde ikke mine til at tage imod billetterne:

– Nej ellers tak, sagde han, de billetter kan De godt beholde for mig. Der kan gå lang tid inden vi kommer til en by igen, og hvem siger så at der er noget svendehjem, der hvor vi kommer. Desuden kan vi ikke få noget for dem hvis de er for gamle. De hjælper da heller ikke på nogen sult i øjeblikket, vi kan da ikke æde dem vel –?

– Hmmm, sagde hun spidst, – jamen så, hun gjorde mine til at ville lukke døren for næsen af os, men min ledsager satte foden imellem, – nu havde han slået helt om, hans ansigt lyste op i et beundrende smil:

– Det er vel nok en dejlig trøje De har på, hvor er den køn, har De selv strikket den?

Hun smilede og slog øjnene ned:

– Ja det har jeg da.

– De må være meget dygtig, hvor er den køn, sikke none farver, sikke et mønster –

– Der hører skam også noget tællearbejde til, sagde hun.

– Ja det vil jeg tro, sagde han ivrigt. Han havde ikke en skid forstand på sådan noget.

– Jeg er ved at strikke en til min mand for øjeblikket, oplyste hun.

– E-e-er De, må vi se den?

– Det må I da gerne, sagde hun og forsvandt. Han vendte sig om mod mig og kneb det ene øje i.

Da hun kom igen, holdt hun en halvfærdig sweater i hænderne, strikkepindene sad endnu i den. Hun tabte nøglet som hun holdt under den ene arm, hunden røg øjeblikkelig efter det, ham måtte hun først til at skælde ud på, inden hun kunne vise strikketøjet frem. Det var samme mønster som den trøje hun selv havde på.

– N-e-e-er hvor er den dog flot, – hvor er den dog flot, udbød min „ven“, næsten overvældet, han brød ud i lovprisninger så jeg var ved at rende min vej, han skamroste hende på det groveste. Hun holdt strikketøjet ud fra sig i strakte arme og så på det med hovedet på skrå mens hun smilede glad:

– J-a-a-er jeg synes også selv at den er rigtig køn, sagde hun, nå jamen kom så ind så skal jeg sætte vand over til en tår kaffe til jer.

En temmelig kraftig pige med lyst hår og en meget solbrændt hud kom frem i døren:

– Er der noget jeg skal hjælpe til med? spurgte hun.

– Nej, det er der smøjt, forresten, du kan smøre et par stykker sigtebrød med ost til de unge mennesker der, svarede madmoderen, medens hun hældte vand på kaffekanden.

– Nå, hvordan så, fik vi ikke kaffe, hva'? sagde frynsen drilende, da vi igen gik ude på vejen og havde fået ild på cigaretterne.

Jeg mumlede et eller andet, jeg kunne ikke li det, faktisk gik jeg og spekulerede på hvordan jeg skulle slippe af med ham. Vi pas-

sede ikke sammen.

– Hva' faen er du sur over, fik vi ikke cigaretter af pigen oven i købet – vedblev han og holdt sin cigaret hen imod mig.

– Jo vist faen, men det kan da heller ikke hjælpe no...

– Årh hold da nu kæft, du lærer sgu da aldrig at gå på bummen, afbrød han mig irriteret. – Nå, fortsatte han efter en lille pause, det vil vi ikke være uvenner over, der er ikke to mennesker der er ens, du er som du er, og jeg er som jeg er, og fanden i vold med alt andet.

Noget senere på dagen kom vi forbi en stor vindmølle. Ved siden af den lå der et meget stort stuehus, hvidkalket med rødt tegltag, i gavlen af det ud mod vejen var der et butiksvindue og ved siden af døren hang en forgyldt kringle. Den slags møller var der mange af i drift dengang, og ligesom ved denne her, var der mange af dem der drev bageri. De havde jo melet så nemt ved hånden.

Vi havde kunnet se den længe, for den lå oppe på toppen af en høj bakke. De store vinger drejede sindigt rundt for en moderat vind, på den modsatte side af møllehatten sad et par små vindroser, hvertandet blad var rød- og hvertandet var hvidmalet, de havde til opgave at holde de store vinger ret mod vinden. Tvillingeparret syntes at være dybt uenige, pludselig snurrede de rundt med lynende fart, stod så stille som om de betænkte sig, stod lidt og bevægede sig sagte, satte så afsted for fulde ræs den modsatte vej.

Vi så den hvidklædte møllersvend komme ud på den træbalkon der løb hele vejen rundt om møllen i første sals højde og som var forsynet med et rækværk. Han tændte sig en cigaret og lagde begge arme på rækværket, mens han gav sig til at følge os med øjnene.

Enhver fremmed vejfarende var jo lidt af en adspredelse så langt ude på landet. Han kunne sikkert se på os at vi var et par landstrygere. Jeg ved ikke hvorfor eller hvordan, men af en eller anden grund tillagde vi os før eller senere en ganske bestemt gangart som ingen andre havde, ikke hurtig, ikke langsom, det var nemt at se at vi ingen bestemt mål skulle nå til nogen bestemt tid. Det var nærmest en slags lad slentren. Benene flyttede sig mekanisk un-

der os, mens resten af kroppen næsten hvilede, det var omtrent som om vi agede på et eller andet køretøj, på den måde kunne vi gå time efter time, mil efter mil, uden at trættes synderligt og alligevel kom vi længere end det så ud til. Jeg har været med til at gå 60 kilometer på en dag, det er da et stykke vej.

Da vi kom helt op til møllen på toppen af bakken så vi at vejen drejede i en skarp kurve rundt om den, på den anden side af stuehuset lå en stor have med mange gamle abildtræer og blommer, ja pærer, alle slags, bag ved den igen løb en smal eng. Den hørte vist også til møllen, for den var skilt fra de øvrige marker med et raftehegn. Den blev brugt til tørreplads kunne vi se, der var trukket snore mellem nogle stolper og på dem hang der en mængde tøj og bevægede sig i vinden.

Min urolige ledsager havde gjort en masse svinkeærinder i løbet af dagen.

Så løb han efter en flok gæs så de fór skræppende og smældende med vingerne hen over marken. Et sted gik der en lille pige og legede uden for et hus, han gik hen til hende og spurgte om hendes mor var hjemme. Hun holdt inde med legen:

– Ja, sagde hun nysgerrig.

– Alene hjemme?

– Ja.

– Jamen'e løb så ind til hende og sig til hende om at sætte vand over, så kommer vi og drikker kaffe.

– Ja ja ja ja, råbte den lille og pilede glædestrålende afsted.

Et andet sted stod en vogn ved siden af længen, forspændt med et par tykke skikkelige heste, tømmerne var surrede omkring en vognkæp og de stod og nikkede med de halvt sænkede hoveder som om de halvsov. Der fandt han på at liste sig hen og trække naglen ud der holdt trækhamlen på plads. Manden var sikkert gået ind til vor mor for at få en kop kaffe, jeg kunne tydeligt se for mig hans ansigt, når han kravlede op i vognen og satte hestene igang, og han selv og vognen ikke fulgte med.

Han kunne slet ikke lade være med sådan noget. Sådan var det også da vi kom til engen med vasketøjet, han drejede ned og gik en tur op og ned mellem tøjet.

– Forresten, sagde han da han var kommet tilbage på vejen, jeg

kunne godt trænge til en ren undertrøje og skjorte.

Før jeg kunne sige noget var han løbet tilbage til engen. Da jeg så han begyndte at trække af tøjet, sagde jeg til mig selv: – Nej nu fandenknuseme', – denne gang fortsatte jeg ikke ud ad vejen, så ville han bare indhente mig igen.

Lige så snart han var forsvundet mellem tøjet så vi ikke kunne se hinanden længere, gik jeg tilbage og ind til møllersvenden og gav mig i snak med ham. Selv heroppe fra var engen med tøjet skjult for os af de gamle træer i haven, ligeledes det første stykke af vejen, den blev først synlig igen et godt stykke ude. For at virke så naturlig som mulig tiggede jeg en cigaret af møllersvenden og jeg blev stående der så længe indtil jeg så min makker blive synlig og mase afsted for fulde knald helt derude hvor vejen kom frem igen, så var jeg helt sikker på hvor jeg havde ham, jeg grinede indvendig for mig selv:

– Nej, nej min gamle ven, denne gang indhenter du mig sgu alligevel inte.

Da jeg havde sagt farvel og tak til møllersvenden, vendte jeg om og gik samme vej tilbage som vi var kommet fra, – tilbage mod Randers.

Et latterudbrud fra de fire kortspillere afbrød min tankerække. Et øjeblik snakkede de højroestet sammen i munden på hverandre. Særlig ham der sad for enden af bordet, med ansigtet vendt mod mig, var usædvanlig munter og livlig i sine bevægelser da han skrabede puljen til sig. – Det var ham der havde vundet spillet denne gang.

Heller ikke denne mands rigtige navn kendte jeg. Jeg var stødt på ham nogle gange før, rundt omkring i landet, men hvad han foretog sig for at eksistere, anede jeg ikke, i modsætning til de fleste farende svende, fortalte han aldrig noget om sig selv eller om sine oplevelser. Naturligvis gav det anledning til en mængde gisninger og mere eller mindre fantastiske rygter, der alt sammen lagde et vist mystisk skær omkring hans person.

Den, der traf ham første gang og i andre omgivelser end dem vi befinder os i nu i dette øjeblik, ville vægre sig ved at tro at de stod overfor en farende svend, – snarere ville han lede tanken hen på

storproprietær eller adelig godsejer, han gik da også klædt således, solidt og elegant, grønlig jægerdragt med lommer, spidsbukser og lange støvler og han forstod at føre sig som sådan, – stilfærdig og kultiveret både i lader og tale.

Hans smalle glatbarberede ansigt med de fintmejslede træk, tjente sammen med en distingveret grånen ved tindingerne, alt-sammen til at understrege denne antagelse, heller ikke den berømte egestok manglede, når han gravitetisk skred ud ad landevejen. En kæmpesten af ubestemmelig karat, glimtede på hans lillefinger.

Jeg har truffet ham de utroligste steder, på værtshus, på svende-hjem, til markedsballer rundt omkring. Jeg har mødt ham med mange penge på sig, – fire-fem tusinde kroner, løst i lommerne, allevegne, stikkende op af brystlommen i jakken, i bukselommerne, undertiden når han betalte, fulgte et par sedler med og faldt på gulvet, det så han stort på. Altid havde han mange penge på sig, vi så ham aldrig når han var „flad“, så var han væk et stykke tid. Det så ikke ud til at det var noget ulovligt han foretog sig. Selv når han strøede allermest om sig med penge, gjorde han det helt åbenlyst, også om det så foregik i en lille by hvor gud og hvermand kendte hverandre og der blev snakket så snart der foregik noget ud over det dagligdags. Politiet jagtede ham aldrig, ikke det jeg ved af.

Jo, – det er nu ikke helt rigtigt.

De kaldte ham nemlig for „Den falske greve“ eller blot og bart „Greven“. Navnet havde han fået under en retssag mod ham i byretten i Næstved.

En ældre adelsfrøken fra en af omegnens herregårde havde ind-givet en anmeldelse mod ham for forsøg på plattenslageri overfor hende. I følge hendes forklaring i retten, som vi kunne læse om i aviserne, var han kommet valsende op til hende på slottet, til fods. Han havde præsenteret sig som grev „et eller andet, til dit eller dat“. Hans limousine var brudt sammen et par kilometer borte osv. osv.

Den ældre frøken var øjeblikkelig faldet for hans hele kultive-rede væsen og elegante påklædning, hun havde straks inviteret ham ind på et glas vin og en cigar. Under samtalen med den elske-lige gamle frøken, havde han ladet en henkastet bemærkning falde om, hvorledes han befandt sig i en øjeblikkelig økonomisk vanske-

lighed, – han havde nemlig været på vej hen for at betale en ridehoppe han havde købt af sin gode ven baron ? og nu var så oven i handelen bilen brudt sammen, – og så naturligvis opdagede han at han var kommet afsted uden sin tegnebog. Han sagde det nærmest som en behagelig spøg, at netop en som han, greven, kunne bære sig sådan ad.

Nu fik han ikke sit ærinde udrettet og så skulle han oven i købet skylde hos mekanikeren, og han skulle komme helt inde fra byen, der var ingen ude på landet der kunne reparere biler.

Naturligvis kunne den gamle adelsfrøken ikke lade en standsfælle i stikken på den måde, – hun tilbød ham øjeblikkelig at låne beløbet, både så han kunne betale hoppen og det hele, så han ikke havde rejst den lange vej forgæves.

Efter en hel masse protester og afværgende tirader, lod han sig omsider overtale til at modtage de elleve-tolvhundrede kroner det drejede sig om, og lovede frøkenen at sende dem, så snart han fik forbindelse med sin bank.

Uheldigvis for „Greven“ rendte han på en gammel herregårdsbørste, nede i avlsgården, da han gik, de kendte hinanden udmærket, og selvfølgelig kunne den gamle ikke lade være med at fortælle nogle historier om ham, nede i borgestuen om aftenen.

Således kom det ad omveje den gamle adelsfrøken for øre. Hun blev så gal at hun øjeblikkelig meldte ham til politiet.

Det er da langt fra sikkert, at dette var den eneste gang „Greven“ havde lavet den fidus. Det havde han sikkert gjort masser af gange før. Men hvilke adelsmænd, med respekt for sig selv, ville vel indrømme over for offentligheden, at de havde ladet sig tage groft ved næsen af en, i deres øjne, ganske almindelig bums og plattenslager. Derfor var de ikke rendt til politiet og havde meldt ham.

Jeg husker ikke dommens ordlyd, det gør heller ikke så meget, i hvert fald havde den ingen virkning på „Greven“. Han var som han altid plejede at være, og med hensyn til folks omdømme, så var han vel nærmest en folkehelt, sådan i lighed med datidens krybskytter. Der var ingen der så ned på ham fordi han havde været i „hullet“, helt i modsætning til for eksempel en fumlefingret tyveknægt, der dengang nærmest blev behandlet som en udstødt

paria, som ingen ville have noget at gøre med, selv ikke folk som os, der dog vidste hvordan vi mange gange næsten kunne blive tvungen ud i det. Det skal man have prøvet, at sulte og fryse i lang tid, for at kunne sætte sig ind i.

Ikke mindst den adelige frøkens daglejere og husmænd – der levede en overdådig tilværelse i frådseri og vellevned, desformedelst et par små kroners penge om dagen til dem og deres børnerige familier og med fri adgang til guds friske sunde luft dag og nat, som i rigt mål strømmede ind gennem revner og sprækker i vinduer og døre der hang skæve på deres hængsler i deres faldefærdige pauluner, – godtede sig inderligt, selv om de ikke fik nogen andel i „Greven“s fortjeneste, og ønskede bare at det var dem selv der evnede og turde gøre ham kunststykket efter.

Nej „Greven“ kunne tværtimod at være ildeset, sole sig i vores andres beundring, på samme måde som for eksempel „Silke“. Der var bare den forskel at „Greven“ aldrig pralede med sine bedrifter, – ja han omtalte dem ganske simpelt aldrig.

Når jeg før sagde at „Greven“ efter dommen var som han altid plejede at være, så mente jeg også med hensyn til det liv han førte, når han dukkede op rundt omkring, på værtshuse, ved baller og markeder, så havde han stadigvæk masser af penge på sig.

Jeg selv gjorde mig nogle tanker herom, uden at jeg dog er i stand til at påstå at de havde noget som helst med virkeligheden at gøre. Jeg vil ikke sige at jeg troede at han optrådte som ægteskabs-svindler, jeg tror aldrig han har lovet nogen ægteskab, det var han alt for dreven til. Jeg tror heller ikke at han udnyttede sine medmenneskers lidenskaber, på samme måde som „Silke“ gjorde. Men jeg tror at han udnyttede sin flotte skikkelse, sin medfødte evne, både til at klæde sig enkelt men elegant, sin kultiverede og stilfærdige optræden i lader og tale, sit hele distingverede udseende, til at få velhavende alderstegne enker eller frøkener til at falde for sig. Uden at give dem direkte løfte om ægteskab, tror jeg at han var i stand til at give den enkelte et troværdigt indtryk af, at det var hende og hende alene han elskede overalt på jorden, og på den måde fik dem til at overlade ham, endog ret betydelige summer.

Jeg støtter denne indbildning på mange ting som peger i den retning. Blandt andet rendte jeg engang, som så mange andre

gange før, tilfældigt på ham. Det var på en landevejskro, det var om aftenen, jeg var gået derind for at spørge om jeg kunne få lov til at sove i kroladen, dengang kørte folk jo i hestevogn, og de fleste kroer havde en stald. Han sad inde i krostuen og vinkede straks ad mig, han bestilte en øl til mig, og da jeg fortalte ham at jeg var inde for at spørge om lov til at sove der i laden, sagde han til mig at det behøvede jeg ikke, nu skulle han leje et kammer til mig. Da vi havde siddet og snakket sammen en stund, kom en ældre dame, – velklædt – ind fra baggrunden. Greven præsenterede hende for mig, hun var blot kommet for at hente en nøgle til en kuffert og gik straks igen.

Mod sædvane, jeg ved ikke om han havde drukket en del øller, fortalte han mig hvem hun var. Hun var gift med en købmand der drev en stor landhandel. Hvordan det gik til eller ikke gik til, vidste han ikke, men i hvert fald, på et tidspunkt hvor hun troede at han var rejst til København, – manden altså, – var han kommet hjem og havde antruffet dem sammen i den allersomhelligste ægteseng, så nøgne som Adam og Eva efter syndefaldet og i færd med det samme som de. Det var sådan set ikke kommet til noget opgør i den forstand. Manden, det sølle skrog, havde bønfaldet hende, men damen havde været „forelsket“, og det passede ikke „Greven“ kunne jeg forstå, så vidt skulle det ikke have gået. Hun fortalte nemlig manden at hun rejste med ham, det havde været nu en otte dages tid, – men, men ...

– Endnu har hun grunker, sagde „Greven“ og kneb det ene øje i, men, men nej, du kan da nok se...

Jeg havde sådan set en smule medynk med konen, som havde ødelagt så meget, bare for at vågne op en skønne morgen og se sig alene og forladt.

Der var flere andre forhold som pegede i samme retning hvad angår „Greven“s forretningsmetoder, jeg er endda lige ved at tro at han havde mange forbindelser af den slags rundt om i landet, akkurat ligesom „Silke“.

Men een ting kunne de stole på ham for. Hende jeg lige har fortalt om, er den eneste jeg har hørt ham fortælle om af sine bekendtskaber. Det var nok fordi jeg så dem sammen at han var nødt til at give en forklaring, – men ellers kunne de stole fuldt og

fast på ham.

Han forrådte dem ikke.

Den fjerde spiller i sjakket kendte jeg overhovedet ikke, jeg havde aldrig set ham før, hvordan han var i stand til at få fat i så mange penge, som det så ud til at han havde, er noget af en gåde, han var rent ud sagt meget nusset at se til, både i klædedragt og med hensyn til renlighed i det hele taget.

Han sad med ryggen til mig, således at det kun var i ganske korte glimt jeg havde lejlighed til at se hans ansigt. Jeg husker et kuglerundt ansigt, rødsprængt der næsten tangerede det blålige, dækket af ugegamle skægstubbe, under næsen et lille kortstudset overskæg af en rødlig farve, med børster der var så stive som på en karskrubbe, hans øjne var store og så udstående at de truede med at falde ud af deres huler.

Hårfarven eller hårvæksten er jeg ude af stand til at beskrive, al den stund en bredskygget filthat med mørke svedskjolder langs med båndet, aldrig forlod hans hoved. Alt i alt passede alt dette udmærket til hans øvrige lurvede fremtoning, – en ren og skær Storm P.-figur. Ud af de frynsede ærmer stak et par store klodsede hænder, røde som ansigtet, møgbeskidte og med sorte neglerande i spidserne på de korte tykke fingre.

På trods af disse temmelig grove og klodsede næver, behandlede han kortene med næsten lige så stor behændighed som „Silke“.

Måske var det det han levede af. Kortspil.

Jeg blev ikke siddende oppe for at se på dem. Så snart jeg havde spist min mad, bad jeg værten om at vise mig hvor jeg kunne sove, og gik straks til ro. Jeg var gennemblødt og forfrossen, og jeg skulle gennem de obligatoriske kuldegysninger i den iskolde klamme seng, inden jeg kunne få den varmet op så jeg kunne falde i søvn.

Nåh, – jeg må vel hellere se at få rodet rundt i den her bunke brikker, og se om jeg kan finde nogle som passer sammen nogenlunde, hvis jeg skal gøre mig håb om at komme videre med det her store puslespil.

Det der gør det så svært, er at der er så uendelig mange af dem. Brikker.

Lys og skygge

Jeg var kommet til Fyns land. Jeg havde tigget mig over med storebæltsfærgen fra Korsør til Nyborg. Det kunne lade sig gøre hvis vi mødte op i god tid før færgen skulle afsejle og meldte os hos førstestyrmanden og satte ham ind i vores situation. Det var en fordel at gå alene. Han stillede bare den betingelse at vi ikke måtte gå op i salonerne og blande os med passagererne. Vi skulle blive nede på vogndækket under overfarten og han forlangte at vi skulle opholde os helt forude, hvor vi ikke var skjult af jernbanevognene, således at han kunne holde øje med os oppe fra broen og se alt hvad vi foretog os. Vi måtte ikke forlade færgen før alle passage-erne var gået i land, og endelig skulle vi melde os hos ham inden vi selv gik i land.

Et par døgn senere gik jeg inde i Ringe by som jeg kendte så godt fra min barndom. Jeg var født i Ringe sogn og mine bedste-forældres ejendom og forresten også Fuglegården hvor jeg havde tjent, lå ikke mere end en halv mils vej uden for byen.

Jeg havde ikke fulgt den slagne vej, landevejen der løb ret gennem Odense til Middelfart. Det ville være sværere for mig at bjærge føden og natlogi den vej. Den var alt for overrendt. Min mening var at jeg ville til Jylland.

Ikke alene var det en stor omvej jeg gik ad, men det netværk af bi- og sogneveje jeg fulgte, sinkede mig en ekstra gang. Det kneb for mig at holde retningen.

Det var sent på natten da jeg kom ind i Ringe by. Det var sådan set med vilje. Jeg kunne godt have fundet et sted at sove meget tidligere, men jeg havde i sin tid kendt staldforpagteren på Ringe hotel, og hvis det var den samme der var der endnu, så vidste jeg at hos ham kunne jeg både få noget at spise og en, måske to bajere til maden, og også få lov til at sove der om natten.

Jeg vidste at han sov hjemme nogle gange, men der var næsten altid landboere i byen som havde deres heste opstaldet hos ham, de

tog altid sent hjem og så var han nødt til at være der og spænde for til dem. Han boede nemlig selv et godt stykke uden for byen, og når det traf sig, kunne det ikke betale sig for ham at tage hjem. Han skulle tidlig op om morgenen. Derfor blev han derinde og sov om natten.

Jeg vidste hvor han havde sit lille kammer.

Klokken var vel over 12, da jeg gik igennem hotellets port og ind på den store gårdsplads i baggården hvor staldene lå, men der var mørkt og slukket overalt, der skinnede heller ingen lys ud fra staldmandens vindue, alligevel gik jeg hen og bankede på, een gang, to gange, flere, men han var der ikke. Det var lidt ærgerligt, træt var jeg også. Jeg kunne sådan set godt komme ind i hestestalden og lægge mig til at sove i en tom bås, men det ville jeg ikke, jeg ville ikke sætte ham i forlegenhed hvis det skulle træffe sig sådan, at det blev en anden der kom først ned i stalden om morgenen og fandt en bums sovende derinde.

Der var ikke andet at gøre end at se at komme udenfor byen og snige mig ind i en lade eller en stald eller et eller andet sted hvor jeg kunne lægge mig til at sove. Jeg fulgte hovedgaden der snoede sig som et S gennem byen. Den lå nærmest hen i mørke, de svage lys fra gadelygterne formåede kun at oplyse en lille cirkel rundt omkring lygtepælen og der var langt mellem dem. Gaderne var mennesketomme. Tyst og stille over alt. Bag de sorte ruder kunne jeg svagt skimte gardinerne og enkelte potteplanter når jeg gik tæt forbi dem. Udstillingerne i de større forretningsvinduer. – Isenkræmmeren...

Jeg kunne høre mine egne skridt på fortovet, høre mine ånde- drag, høre mine egne tanker. Da jeg drejede omkring en gaderunding, så jeg to skikkelser et godt stykke foran mig, et par sene nattevandrere, de passerede under en lygte og var væk i mørket, jeg var et godt stykke bag dem og det var kun et glimt, jeg kunne ikke se om det var mænd eller kvinder.

Efter den næste runding så jeg dem igen, tydeligere end sidst, jeg var halet ind på dem. Den ene var en ung pige, hun gik langs fortovskanten og trak med en cykel, den anden var en sær underlig mandsskikkelse. Derfra hvor jeg gik så det ud som hans hovede var trykket dybt ned mellem skuldrene og det forekom mig at hans ben

var unaturlig lange i forhold til hele personens størrelse. Lidt længere ude kunne jeg skimte de rød- og hvidmalede jernbanebomme der hvor sporene skar tværs over vejen. Her hørte gadebelysningen op. På den anden side af bommene var der kulsort nat.

Parret var igen forsvundet ud af lyskredsen, jeg kunne svagt skimte pigens lyse kjole fornedet, hun bar et mørkt overstykke. Ved den næste lygtepæl standsede pigen og så sig tilbage. Det forekom mig at der var et eller andet imellem dem, men jeg gik ikke stærkere af den grund. Pigen blev ved med at se sig tilbage, ligesom lyttende efter mine fodtrin, et par gange gjorde hun forsøg på at sætte sig op på cyklen, men hver gang greb manden fat i hendes bagagebærer og holdt hende, så hun måtte stå af igen. Nu var jeg kommet så tæt på dem at jeg hørte hende bede ham om at passe sig selv og lade hende gå. Jeg blev stående ud for dem og hilste:

– Godaften, – generer han Dem?

– Generer, generer, hvad bilder De Dem ind, hun er min kæreste, sagde mandslingen meget hurtigt og meget ivrigt. Her lige under lygten kunne jeg se at han var stærkt deform, meget pukkelrygget, ellers havde han et rigtig pænt ansigt, syntes jeg i farten, smalt ansigt, meget blegt, men det var måske lygteskæret der gjorde det.

Jeg ignorerede ham.

– Generer han Dem, frøken? gentog jeg.

– Han vil ikke lade mig køre, hun havde tårer i øjnene.

– Er det rigtig hvad han siger, er I kærester?

– Nej, vi er ikke kærester, jeg kan aldrig gå i fred for ham, når jeg er i byen.

Uden at tænke nærmere over hans kolossalt brede skuldre, greb jeg ham i kravetøjjet og trak hans ansigt tæt til mit:

– Skrub ad hede helvede til, skreg jeg vildt og ubehersket.

Det virkede. Med nogle underlige skæve rejehop satte han i fuldt løb, vi så tavse efter ham til han blev borte i mørket og vi ikke kunne høre hans fodtrin mere.

Pigen blev stadig stående efter at vi havde set manden forsvinde. Hun gjorde ingen tegn til at ville sætte sig op på sin cykel. Der var ingen lettelse at spore hos hende, ingen glædesudbrud, hun sagde ikke engang tak. Hun så genert ned i jorden, en mærkelig

situation. Et mærkeligt pigebarn. Jeg var også i vildrede, hvad skulle jeg sige til hende? – Nå jeg må vel videre, sagde jeg endelig, men alligevel tøvede jeg en smule afventende, hun sagde ikke noget så jeg begyndte at gå. Hun fulgte efter mig til fods trækkende med sin cykel. Vi gik over jernbanesporet og befandt os i buldrende mørke.

Jeg blev med eet grebet af en vemodig stemning. Vejen vi fulgte havde jeg så ofte gået ad som dreng. Det var landevejen Odense-Svendborg. Hun drejede af nøjagtig ad den bivej som jeg vidste førte igennem landsbyen Kellerup, den kendte jeg også godt, meget godt endda, Fuglegården som jeg havde tjent på i sin tid, hørte til Kellerup, den lå blot ikke i selve byen, det var en udflyttergård. Vi passerede også den vej som løb direkte mod syd, jeg vidste at den førte tæt forbi mit gamle barndomshjem. Min bedstefader var død allerede mens jeg tjente i Højby, men så vidt jeg vidste, levede min bedstemor endnu, hun skulle bo i et lille hus, i noget der hed Sødinge, men for at komme dertil skulle vi have været den modsatte vej ud af Ringe by, mod øst, mod Ryslinge, nu gik vi i vestlig retning.

Hun drejede ind ad indkørslen til den allerførste gård i Kellerup by. Den kendte jeg også, da jeg tjente på Fuglegården ejedes den af en ungarl der hed Jens Jørgen.

Det hed sig dengang at han led af tuberkulose, men det kunne ikke passe for han levede endnu, det fik jeg ad omveje ud af pigen. Derimod sagde jeg ikke noget om, hverken at jeg var der fra egnen, eller at min bedstemoder vistnok levede endnu. Jeg spurgte heller ikke om det var sandt. Hvis hun levede vidste jeg at min søster gik hjemme og plejede hende.

Jeg fortalte overhovedet ikke noget om mig selv, hun spurgte heller ikke. Havde hun gjort det havde jeg rimeligvis stukket hende en løgn. Hun lukkede porten op og vi kom ind på gårdspladsen. Også her var der mørkt overalt. Tyst og stille.

– Vent et øjeblik, jeg skal lige have min cykel sat ind, sagde hun sagte.

Jeg blev stående mens hun forsvandt. Jeg kunne høre hendes forsigtige, næsten listende fodtrin og kæden der raslede mod skærmen da hun trak cyklen hen over de toppede brosten. En dør peb

utydelig på sine hængsler. Et øjeblik senere hørte jeg den klingre lyd da klinken faldt i efter at hun havde lukket døren. Pludselig dukkede hun ud af mørket og stod foran mig. Hun greb min hånd:

– Kom, hviskede hun og trak mig med.

Trappestenen der lå foran døren ind til bryggerset kendte jeg også, hvis det da var den samme som jeg huskede fra dengang jeg havde været der sammen med min husbond oppe fra Fuglegården. Vi havde været der med en ko, der skulle til tyrs. Det var en halv møllesten. Rillerne i den var der endnu. Huskendt som hun var, ledede hun mig gennem bryggerset, næsten uden at vi rendte mod nogen af de mange spande, kar og baljer, der var derinde. Jeg hørte hun lukkede en dør op.

Hun trak mig indenfor og da hun havde lukket efter sig, slap hun min hånd og tændte lyset.

Jeg kan huske så meget at hun havde et meget kraftigt lyst hår, næsten gult. Det var flettet i to piske som var rullet sammen ved hvert øre, så det lignede frikadeller.

Jeg blev stående lige inden for døren og så på hende. Som om det var den naturligste ting af verden begyndte hun at klæde sig af. Overstykket og sin pæne kjole hængte hun ind i klædeskabet, de nye strømper, underkjolen, de rene hvide bukser med blonder for-neden, blev lagt omhyggeligt sammen og lagt ned i skuffen. Til sidst stod hun foran mig i en ulden undertrøje af gult garn, der stumpede midt på maven og ellers ingenting.

Hun syntes overhovedet ikke at lægge mærke til at jeg stod der. Da hun havde klædt sig af gik hun hen til fodenden af sengen og vendte sin bareste numse imod mig, mens hun bøjede sig ned, slog dynen til side og tog en hvid natkjole frem som hun smøgede over hovedet. Den nåede hende til hælene.

Stadig uden at sige noget hoppede hun under dynen og trak den så højt op over hovedet at den næsten skjulte hende. Kun hendes lyse hår og hendes øjne der skinnede med en varm glans i lysskæret, var synlige. Hun lå et øjeblik stille og så op på mig, så rejste hun sig på den ene albue:

– Hvordan er det du står og falder i staver? Skal du ikke i seng så jeg kan få lyset slukket, jeg vil sove, jeg skal tidlig op i morgen. Der var lidt irritation at spore i hendes tonefald.

Den følelse af forventning og spænding som havde gennemstrømmet mig og næsten gjort mig syg, da hun var blevet stående og vente på mig og da hun senere lod mig følges med hende hjem, var hurtigt blevet kvalt og afløst af en tilstand som jeg ikke forstod.

Skulle jeg drage sammenligning med noget, må det blive med de få gange jeg havde set mine forældre klæde sig af og gå i seng. To mennesker der efter et årelangt samliv har vænnet sig til hinanden, – som uden at skele til hinandens nøgne kroppe, på helt naturlig måde befinder sig i det samme sovekammer. Snakker stiltfærdigt med hinanden om små oplevelser de hver for sig har haft i dagens løb, indtil de kravler ned under dynen med en bemærkning om at nu skal det blive dejligt at komme i seng og hvile sig og få sovet rigtigt godt ud.

Lyset slukkes. Forelskelsen er blevet afløst af vane, en gensidig respekt for hinanden, den binder dem sammen, de kan ikke undvære hinanden. Selv kønsakten er næsten blevet vane.

– Skal du ikke i seng så vi kan få lyset slukket? Jeg vil sove, jeg skal tidlig op i morgen. Jeg kan huske at jeg slukkede lyset først og at jeg klædte mig nøgen. Jeg gjorde det fordi jeg ikke vidste om jeg havde en enkelt lus på mig. Pigen løftede moderlig dynen og gjorde beredvillig plads for mig. Hun gjorde heller ingen indsigelse da jeg lagde min arm om hende. Hun løftede endda hovedet og trak selv min anden arm ind under sig og lagde sig til rette med hovedet hvilende mod min skulder.

Hun reagerede ikke fordi jeg flyttede min frie hånd ned på hendes knæ, men da jeg lod den glide op under natkjolen og opad hendes bare lår, forvandlede hun til en rasende vildkat. Hun kæmpede imod af al sin magt, kradsede min hånd med sine negle, klemte lårene sammen og spyttede mig i ansigtet, og da jeg halvt leende blev ved, flygtede hun op i hjørnet af sengen og satte sig ved hovedgærdet med armene foldet omkring sine knæ.

Jeg ved ikke – var jeg dum –? Jeg har aldrig før fortalt om dette til noget menneske. Den voldsomme lidenskab, som berøringen med hendes varme bløde legeme igen havde kaldt til live hos mig, døde hen.

– Kom bare i seng, lille pige, jeg skal ikke røre dig mere, – du

fryser jo, hviskede jeg.

Hun tøvede et kort øjeblik, så løftede hun dynen og jeg mærkede hun gled ned under den. Hun lagde sig med ryggen til mig.

Jeg lå længe uden at kunne falde i søvn, mens jeg lyttede til hendes regelmæssige åndedrag. Hun sov trygt.

Næste morgen vågnede jeg ved at nogen ruskede voldsomt i min ene arm. Det var hende. Jeg var først ikke klar over hvor jeg var. Hun var næsten klædt på selv. Lange tykke uldne hjemmestrikkede strømper, sorte, på benene, fødderne stak i det sædvanlige fodtøj, træsko. En kjole af et groft ubleget stof i en smudsiggrå farve slaskede omkring hendes krop som en sæk. På hovedet havde hun et blåt tørklæde som var knyttet under hagen og hang med snippen ned ad hendes nakke.

– Skynd dig at klæde dig på. Klokken er næsten fem, jeg skal ned og malke så jeg kan blive færdig inden han kommer og fodrer kørne, hviskede hun.

Mens jeg klædte mig på, bandt hun et stort forklæde omkring livet. Det var mørkeblåt og omtrent af den slags man kan se vognmænd og skraldemænd bære den dag i dag.

– Følg med mig ned i stalden, så skal jeg give dig en pot nymalket mælk, det er det eneste jeg har og kan give dig.

Der var stadigvæk lige så mørkt som da vi kom i nat. Jeg fulgte efter hende over i den lune kostald. Pigen tændte lyset, hentede en mælkejunge og en malkespand, hun stillede en mælkesi til rette på jungen og tog en trebenet malkestol ned fra en krog i væggen og begyndte at malke den første ko. Jeg tog en anden ledig stol ned fra væggen og satte mig ude på gangen og så på hende.

Den gav godt med mælk, koen, næsten en hel malkespandfuld. Pigen rejste sig og kastede skamlen fra sig med en rutineret bevægelse så den blev stående på benene uden at vælte. Da hun havde tømt mælken gennem sien, tog hun et pottemål af blik ned fra en hylde, bøjede sig ned og stak hele armen ned i jungen for at kunne nå, da hun rettede sig op holdt hun det fyldte pottemål i hånden.

– Drik nu, sagde hun og rakte det hen imod mig, du har godt af det, det er det eneste jeg kan give dig.

Jeg satte pottemålet til munden og drak i dybe drag, den fede

legemsvarme mælk smagte vidunderligt, jeg havde ingen aftensmad fået aftenen før.

Endelig tog jeg målet fra læberne for at trække vejret. Pigen som havde stået og set til, vippede op på tærne og kiggede ned i pottemålet:

– Du har ikke drukket op, sagde hun, drik, det er dig vel undt, det er det eneste jeg kan give dig, gentog hun for tredje eller fjerde gang.

Jeg drak igen og blev ved så længe jeg orkede, men en pot mælk er ikke så helt lidt, da jeg tog målet fra munden var der stadigvæk noget tilbage i det.

Jeg gav hende kruset tilbage og sagde tak for skænken.

– Det er ikke noget at takke for, det er det eneste jeg kan give dig, sagde hun igen.

Hun tømte resten tilbage i spanden og tørrede pottemålet omhyggeligt af i sit forklæde for at manden ikke skulle se at det havde været brugt, og hængte det tilbage på sin plads.

Da hun havde sørget for det kom hun tilbage og stillede sig foran mig og så mig op i øjnene.

For første og eneste gang i den tid jeg havde været sammen med hende, lod hun sine følelser få frit løb. Pludselig slog hun armene om min hals, jeg lagde begge mine omkring hende og knugede hende ind til mig, sådan stod vi lidt, så lagde jeg min ene hånd blidt på hendes pande og bøjede hendes hovede bag over og kysede hende på munden. Hun gjorde ikke modstand. Da vore læber skiltes, skjulte hun sit ansigt ved mit bryst.

Da hun igen løftede hovedet var hendes øjne fugtige.

– Tak for alt hvad du har gjort for mig, hviskede hun, tak for din hjælp i aftes oppe i byen, og tak fordi du var god mod mig i nat, – jeg vidste jo at jeg kunne stole på dig.

– Vidste du nu også det, lille pige?

– Ja, jeg vidste det.

Hun knugede sig tæt ind til mig, denne gang voldsommere end før, det var som hun aldrig ville slippe mig mere.

– Jeg er så ene, hvis du vidste, – hun trak vejret dybt. Jeg har aldrig kendt mine forældre, eller min familie, jeg ved ikke om jeg har nogen, – så lang tid jeg kan huske tilbage, har jeg været på et

hjem, tro ikke, jeg ved godt at jeg aldrig har set dig før, – du har været så god mod mig, – ser du, ser du, – de sidste ord kom næppe hørlige, – der var ingen andre her, der ville have lagt sig imellem, – fattighusbarn –.

Vi omfavnede hinanden en sidste gang, vore læber mødtes, denne gang til et hedt kys. Med et voldsomt sæt rev hun sig løs.

– Gå nu, bad hun, gå inden han kommer ned for at fodre.

Uden et ord mere greb hun spand og skammel og nærmest løb hen til den næste ko, satte sig til rette og begyndte at malke. Jeg vendte mig i døren og så mig tilbage. Jeg kunne høre mælkens stråler ramme spandens bund. Jeg kunne bare se hendes ene ben, lidt af hendes ryg, tørklædesnippen ned ad hendes nakke, hun arbejdede flittigt. Hun løftede ikke hovedet. Jeg så hende aldrig mere, jeg så hende aldrig mere siden.

Det var stadigvæk mørkt og mennesketomt da jeg vandrede hen ad landevejen, jeg gik samme vej tilbage gennem Ringe by og fortsatte ret igennem den, indtil jeg vandrede ad en bivej som jeg troede kom ud i nærheden af Vissenbjerg, mellem Odense og Middelfart. Det skulle være en genvej. Efterårsblæsten susede i vejtræerne. Her ude på det åbne land mærkede jeg en fin støvregn mod mit ansigt, ellers var vejret mildt efter årstiden.

Uden flere bevægende hændelser, i det mindste ikke af en art der har efterladt så stærkt et indtryk i min bevidsthed at jeg kan huske dem, var jeg nået frem til Strib, en lille by som lå ud til Lillebælt og så nær ved Middelfart at de to byer næsten var bygget sammen.

I vore dage er den gledet ned i en slags tornerosesøvn, vi hører den meget sjældent omtalt, men dengang herskede der et usædvanlig liv og røre i byen. Herfra udgik nemlig statsbaneoverfarten mellem Fyn og Jylland. Byens navn figurerede i enhver ordentlig køreplan for togene. De mange matrosfamilier og andre gifte folk som havde tilknytning til færgerne, satte deres præg på byen, og ikke mindst på dens økonomi.

Men hvad kun de færreste vidste, og hvad jeg kun selv fik kendskab til ved en ren tilfældighed, var den omstændighed at Statsbarnerne dengang havde en konkurrent. Jeg tror heller ikke at han var i stand til at påføre sin „Storebroder“ noget mærkbart økono-

misk tab.

Det var en ældre fisker som havde fundet ud af at tjene sig en lille ekstraskilling ved at fragte folk og forskelligt gods over til Jylland. Han lagde til ved et lille fiskerleje ovre på Jyllandssiden, sådan set var der ingen havn i den forstand, nærmest kun en læmole af kampesten som fiskerne selv havde bygget, det hed Snoghøj.

Til formålet brugte han sin gamle bundgarnsjolle. En temmelig stor, solidt bygget båd som han havde forsynet med siddebænke langs med begge sider. For dem som ikke havde noget imod at sidde i en åben båd i al slags vejr og som ikke var bange for at sejle over i et så lille fartøj i en smule storm, kunne der spares nogle få øre i forhold til færgerne. Det var særlig egnens beboere eller besøgende til dem, der benyttede sig af tilbudet, derved sparede de tilmed en ret stor omvej som det var at skulle tage med ind til Fredericia, som statsbanefærgerne anløb.

Jollen var sødygtig nok og den var forsynet med en ret kraftig af de gammeldags glødehovedmotorer, der alle dage har været kendt for deres driftssikkerhed.

Det var nogle dage senere end episoden med pigen som jeg lige har fortalt om, at jeg kom gående langs med havnen i Strib, et stykke foran mig så jeg et lille selskab samlet helt ude ved kajen. Da jeg kom nærmere så jeg at det bestod af to ældre kvinder og en dreng der kunne se ud til at være ni-ti år gammel, samt en ældre sømandsklædt mand med et stort fuldskæg – og en kvie. Kvinderne og drengen stod på lidt afstand og betragtede manden og dyret. Fiskeren selv stod med dyrets tøj i hånden og så ret opgivende ud, rundt omkring dem så der ud som om der havde fundet en kamp sted mellem ham og kvien, der flød med nedtrampet komøg og han selv var smurt lidt ind i det. Først da jeg var helt henne ved dem, lagde jeg mærke til bundgarnsjollen som lå nedenfor. Fiskeren havde lagt en bred slidske ned til den, forsynet med trælistor på tværs for at eventuelle dyr bedre kunne stå fast.

– Det var godt du kom, sagde han da jeg blev stående, kan du ikke give mig et nap med at få det her genstridige dævelskav ner i jollen?

Jeg stillede mit konfektionslager fra mig på stenbroen og nikkede. I fællesskab skubbede og regerede vi med det dumme dyr,

men få den ned, helt umuligt.

Så fandt jeg ud, – jeg havde så ofte været med til at læsse kreaturer op i jernbanevogne, når de enten skulle på slagteriet eller som hos Henrik Hansens, når de skulle til dyrskue, der havde jeg set at de snoede dyrets hale hårdt og brutalt sammen til det knagede i den, det fik det som regel til at sætte af med et smertensbrøl og et vældigt spring. Det var også hvad der skete her, dyret gav et brøl fra sig og satte med et spring så voldsomt at det nær var røget ud over bådens kant på den modsatte side, og fik den til at gyngeså voldsomt at kvien væltede om med alle fire ben i vejret. Vi fik den dog ved forenede anstrengelser stavlet op igen.

– Har du noget særligt for? spurgte den gamle fisker.

– Nej da –

– Jo men'e, – ku' jeg få dig til at tage med mig over og holde styr på hende mens vi sejler, og så hjælpe mig hende i land derovre?

Det var lige noget der passede i mit kram, jeg skulle jo til Jylland og nu blev jeg fri for at stå med hatten i hånden overfor nogen styrmand. De to damer og drengen blev hjulpet på plads og vi lagde fra, – slidsken tog fiskeren med sig i båden.

Sent på eftermiddagen stod jeg for enden af en herregårdsallé af gamle høje træer. Selve gården lå vel omkring et par kilometer nede. Henneberg ladegård stod der indhugget i en stor sten ved den ene side af indkørslen.

Solen var gået ned. Når det endnu var så temmelig lyst, kunne man takke det fine vejr med høj skyfri himmel for det. Jeg kom forbi gårdens store staklade, den slags bygninger brugtes meget på den tid til at opbevare korn og halm i. Den havde ingen vægge, blot et stort tag hvilende på en konstruktion af svære træstolper. Denne her var fyldt helt op, på et „gulv“ nær. Negene var stablet kunstfærdigt op med rodenderne udad således at de dannede lodrette vægge mellem stolperne.

Lidt længere nede svingede hjulspor ud på vejen inde fra en mark, herfra og ned til gården var vejen pløret og opkørt af mange vognhjul, gårdens folk var i færd med at tage roer op og køre dem sammen i en eller flere kuler som lå i nærheden af gården. Roe-

marken lå på venstre side af alléen, jeg kunne se en masse mennesker spredt ud over hele den store mark, nogle af dem gik bøjede og tog roerne op, andre lå på knæ og snittede toppen af dem. Der var både mænd og kvinder og også en del børn.

Flere arbejdsvogne kørte fra og til. De kørte mellem to rækker aftoppedede roer, og en mand på hver sin side læssede dem med store roegrebe. Midt i det hele gik forvalterens letkendelige skikkelse med stok og sager.

Jeg skråede tværs over marken og gik hen til ham. Han standede op og hvilede på stokken da han så mig komme.

– Undskyld, sagde jeg, mene' goddag, – jeg lettede på huen, – De skulle vel ikke have brug for en daglejer i roerne?

– Det har jeg ikke, han havde en meget dyb stemme, De er kommet for sent, vi er omtrent halvt færdige, – hvor kommer De fra?

– Ja foreløbig ovre fra Fyn –

– Er de lige så langt fremme med roerne der, som her ovre hos os?

– Jow, det bliver vel nogenlunde det samme.

Han afbrød sig selv ligesom han følte, at han havde indladt sig for meget med mig:

– Det er snart fyraften, hvis De vil have et måltid mad kan De begynde at gå ned til gården. Jeg giver jomfruen besked.

– Tak, mange tak.

– De kan bare følge efter folkene, så finder De nok borgestuen, råbte han efter mig. Jeg var begyndt at gå.

Hver af folkene fik serveret en portion brasede kartofler med et par stykker stegt flæsk til og et par stykker tørt rugbrød. På en anden tallerken fik de to stykker sigtebrød med ost og margarine og to halve stykker rugbrød med pålæg og fedt. Køkkenpigen kom ind med den samme portion til mig. Jeg sad ved den nederste ende af det lange bord. Inden vi var færdige med at spise kom der en farende svend mere, han tog plads lige over for mig, også han fik samme ration som alle os andre, der var masser af te at drikke til.

Underforvalteren gav os lov til at sove i et tomt karlekammer. Dynerne lå hulter til bulter i de to senge derinde, der var hverken lagner eller pudebetræk af nogen slags. Dynerne, ja sengene i det

hele taget, var fugtige og klamme, for en gangs skyld beholdt vi alt tøjet på.

Vi var også oppe om morgenen og drak kaffe sammen med folkene. Forvalteren så vi ikke mere til, men inden vi gik stak vi hovedet ind i køkkenet til pigerne og sagde tak for mad.

Vi fulgtes ad hele dagen, min nye kammerat og jeg. Vi gik nord på, men gik udenom Fredericia by og ind ad landet til. Det blæste lidt allerede fra morgenstunden, og inden aften rasede der en fuld jævndøgnstorm, himlen var overtrukket med kulsorte skyer og regnbygerne piskede ned. Omkring ved middagstid var vi kommet igennem en større lands- eller stationsby. Før vi gik ind i byen havde vi trukket lod, sådan som vi altid gjorde når vi gik to sammen, om hvem der skulle tage venstre side af vejen og hvem af os der skulle tage højre side. Erfaringen havde belært os om, at i de tilfælde hvor vi krydsede over vejen fra den ene ejendom til den anden, fik beboerne øje på os når vi gik ind i huset lige over for, derved fik de tid til at låse deres egen dør, mens vi skrædede over gaden. Derimod så de os ikke når vi kom langs med deres eget hus, de fik ikke tid til at låse før vi havde banket på. I de fleste tilfælde havde vi set dem kigge nysgerrigt ud ad vinduerne og de kunne ikke få os til at tro at der ikke var nogen hjemme.

Hen under aften blev vi klar over at vi var gået vild, i det mindste var vi kommet ind i en øde og næsten ubeboet egn, der var langt imellem at vi så nogen ejendom. Tusmørket var ved at falde på. Vi stred os frem, med vinden ret imod os og med regnen piskende i ansigterne, et stykke fremme kunne vi se en skov, den løb langs med den ene side af vejen, på den anden side lå en række småejendomme.

Det dårlige vejr havde ikke afholdt bønderne fra at tage i roemarkerne. Helt henne i nærheden af den første ejendom så vi et par skikkelser haste hjemad. En enkelt forsinket bondemand var ved at læsse det sidste læs roer et stykke inde på marken. Hestene stod med sænkede hoveder, en svag damp stod op fra deres af sved og regn gennemblødte kroppe.

Vi standsede op, lige ud for os på den anden side af vejen og bag den lille vejgrøft, stod en gruppe grantræer. Her var lidt læ.

Det var endnu for tidligt at gå ind nogen steder for at prøve på at tigge et par stykker mad. Vi ville ikke forskrække konen, så længe folkene endnu ikke var kommet hjem og hun gik alene.

Jeg stak hånden helt ind på det bare bryst, hvor jeg havde gemt cigaretterne, for at holde dem tørre, helt oppe under armhulen. Som en ekstra sikkerhedsforanstaltning havde jeg pakket et stykke avispapir uden om dem. Det kneb for os at holde på den lille tændstik med vores stive forfrosne fingre, men ild fik vi da langt om længe og først efter at have revet adskillige tændstikker.

Manden inde på marken var blevet færdig med at læsse, vi så ham gå om og anbringe roegreben i bagsmækken så den stak skaffet lige i vejret, bagefter gik han engang rundt om vognen og rettede på roelæsset for at sikre sig imod at nogen af roerne skulle falde af under kørslen. Derefter greb han tømmerne og kaldte på hestene for at sætte dem igang. Han måtte gentage sit karakteristiske signal: – Sge', sge' sge' – flere gange inden de adlød, men til sidst lagde de sig tungt frem i selerne og halede det tunge læs gennem den opblødte jord. Hjulene sank i til op midt på egerne. Mens de kørte inde på den bløde grund, holdt manden tømmerne med begge hænder, han måtte ustandselig skynde på dem og opmuntre dem med små dask med tømmerne. Lige før de kom til den græsklædte overkørsel over vejgrøften og ud på vejen, gjorde hestene en sidste kraftanstrengelse, de satte farten op så manden næsten måtte løbe for at kunne følge med. Da de mærkede fast grund under hovene ligefrem sprang de fremad, så var læsset ude på vejen, hjulene sank ikke mere i. I et roligt tempo og med nikkende hoveder trak spandet sindigt vognen hjemad. Manden havde skiftet tømmerne over i een hånd, med ludende overkrop travede han ved siden af vognen i sine tunge træskostøvler. Stropperne, „ørerne“ foroven i støvleskafterne, strittede ud til siderne, han hvilede sin ene hånd på vognkæppen.

Næsten ud for hvor vi stod, blev den ene hest skræmt, den havde fået øje på gløden fra vores cigaret. Den gav en svag prusten fra sig, tog et par dansetrin og masede sig ind på sin makker, men den faldt straks til ro igen.

Vi stod og så efter vognen da den var kørt forbi os, gruset knirkede under de brede jernringede vognhjul, en hesteko der slog

mod en flintesten i vejen, sendte en regn af funker ud i mørket, af og til faldt en roe af vognen og ramte vejen med et lille bump, hoppede et par gange inden den lagde sig til ro, eller den kom ind under hjulene hvor den kvasedes til en fedtet, grødet masse.

Vi så læsset dreje ind ad indkørslen og køre op langs den ene længe og gøre holdt ud for det kulsorte hul i den hvidkalkede væg, der viste hvor roehuset var. Lemmen var løftet af og stod lænet mod væggen nedenunder. Vi hørte manden pusle rundt og spænde hestene fra, hørte den raslende lyd da vognstangen gled ud af jernkoblerne og det svage bump da den faldt på jorden, og vi så manden køre sit spand langs med udlængen, dreje om gavlen og forsvinde ind på gårdspladsen.

Min kammerat kastede cigaretstumpen fra sig og masede den nærmest af vane ud med foden. Regnen havde næsten slukket den før den ramte jorden.

– Skal vi gå? sagde han.

Da vi gik forbi ejendommen havde manden vandet sine heste, han havde skilt dem og taget hovedtøjet af dem. Idet vi gik forbi, så vi dem skarpt aftegnet mod den oplyste stalddør, de masede begge på og ville ind ad den smalle åbning på een gang, den af dem som måtte opgive og trække sig tilbage, vrinskede irriteret og lagde sit hoved langs ad sin makkers bagkrop og masede sig ivrigt frem, vi hørte hovslagene blive svagere og svagere og til sidst helt dø hen i båsens halmstrøelse. Vi kunne også opfange en velbehagelig prusten da de stak mulerne i havrefoderet i krybberne. Lidt efter så vi mandens skikkelse i silhuet i stalddøren, han lukkede først den underste, derefter den øverste halvdør efter sig. Gårdspladsen lå hen i mørke. Kun de varme gule lys skinnede ud gennem de små halvrunde staldvinduer. De lignede halvmåner.

– Det er nok for tidlig endnu at gå derind, sagde min kammerat dæmpet. Vi fortsatte forbi. Der var læ her hvor skoven lå langs med vejens ene side.

– Jeg går herind og sonderer terrænet, hvis der ikke er noget at gøre må vi undvære aftensmaden og sørge for at finde et sted at komme i ly. Det ser ikke just ud til at det er indiske maharajaer der holder til her på enen, bemærkede min makker.

Jeg nikkede og han forsvandt langs med en tjørnehæk der førte

op til huset. Stormen syntes at være taget til, den susede i trætoppene og piskede selv svære grene op til voldsomme bevægelser.

Hernede på vejen var der relativt læ, regnen mærkedes heller ikke slet så meget. Kun i stormkastene slyngedes en ekstra kaskade af tunge vanddråber ned over mig.

Jeg gik frem og tilbage med begge hænder dybt begravet i lommerne og hovedet dukket godt ned i min opslåede frakkekrave. En isnende kulde følte omkring mine våde ankler, regnen var løbet ned ad mit tøj og havde delvis fyldt mine gummistøvler.

Det var dog svært så længe det varede med ham. Jeg hev en cigaret frem og måtte rive næsten en halv æske tændstikker før jeg fik ild. Den smagte mig ikke, jeg havde ikke engang røget den halvt færdig før den var gennemblødt og hang nedad som en blød masse der var ved at gå op i limningen.

– Hvor i hede salte H..... –?

Det varede længe, forbandet længe. Det kunne han kraftenknu-se ikke være bekendt. Mon han virkelig skulle sidde derinde og smovse i en portion potater med klistret melsovs. – Gid da fanden og alle hans sorte engle –. Endelig hørte jeg hans fodtrin. Jeg gik ham i møde.

– Nu skal du høre, sagde han dæmpet. Jeg kom ind, det var en helt ung kone, hun gav sig i snak med mig og spurgte mig blandt andet hvad jeg var af profession, – jeg sagde at jeg var kleinsmed. – Jamen så'e – måskesens du kan lave min symaskine, jeg har ikke kunnet bruge den i lang tid. – Det kan godt være, sagde jeg. – Jeg har ikke en skid forstand på symaskiner, – men jeg prøvede da på at se klog ud og lukkede den op. Jeg kan fanem'e ikke forstå at hun ikke havde opdaget det selv for længe siden, jeg så med det samme at det var tråden der havde filtret sig sammen i en stor knude, så den ikke kunne passere gennem mekanismen. Jeg bad hende om en brodersaks og lige så snart jeg havde klippet knuden over, kunne den sy igen. Det blev hun så begejstret over at hun inviterede mig til at blive og spise aftensmad sammen med hende og manden når han kom ind. Men så var det jeg først listede mig ud, – jeg sagde til hende at jeg skulle ud at pisse. Hvis du ikke synes om det, vil jeg gå ind og sige til hende at jeg ikke er sulten, – det er jo løgn, men du ved hvordan det er når der møder to mand

op. – Nu skal du sige det ærligt og redeligt som du mener, sluttede han.

– Det er i orden, helt i orden, det er da helt som det skal være. – Jeg går da bare ind i det næste hus derhenne, – du må fandenknuseme' ikke sige nej, – vi ses igen i morgen tidlig.

Jeg gik ikke ind i det næste hus. Stuehuset var helt mørkt, der var kun lys i staldbygningen. Men nu skulle det vise sig at der alligevel ikke var så mange huse som vi først havde antaget. Det næste hus igen var et lille fattigt sted, der var ingen jord til, det kunne jeg se, for der var ingen udlænger, kun en smule forblæst have. Der var lys i et enkelt lille vindue med kun fire ruder i. Der kunne jeg ikke få mig selv til at gå ind, folkene der boede der så det ud til, havde nok at gøre med at bjærge sig selv, så jeg fortsatte.

Det skulle vise sig at det var det sidste hus i rækken. Jeg gik længe, meget længe. Skoven var holdt op, og stormen rasede omkring mig i sin fulde styrke. Jeg spekulerede så småt på om jeg ikke skulle vende om, men så dukkede omridsene af en ejendom frem af mørket. Jeg kunne ingen lys se nogen steder, men der måtte vel være en stald eller en længe med halm i hvor jeg kunne søge ly. Jeg var efterhånden ikke så lidt forkommen. Det var først efter at jeg var kommet om på den anden side af huset jeg så lys i to små vinduer. Der var vist heller ingen jord til, jeg så kun et lille brændehus eller hvad vi skal kalde det, som lå med gavlen mod beboelshuset. Det var nu ligemeget, jeg skulle ind et sted. Derfor bankede jeg på, men ingen svarede.

Jeg hørte nogen tale hviskende sammen. Jeg bankede igen. Den gang var der een der svarede, en mandsstemme. Rystende som i den dødeligste skræk, spurgte den meget højt hvem det var.

Jeg svarede som det var, at det var en rejsende svend, der gerne ville i tørvejr i deres udhus hvis jeg måtte. Lyset derinde blev øjeblikkelig slukket, jeg hørte igen de hviskende stemmer og en skramlende lyd som om eet eller andet blev anbragt under dørhåndtaget indvendig fra, for at hindre nogen i at åbne den.

Så blev alt stille.

Der var ikke noget at gøre, jeg trådte tilbage ned fra trappestenen og gik tilbage til vejen.

Det var dog ... hvad faen ...

Så var det jeg blev vár et lys længere ude, det var meget langt borte, men i hvert fald fik det mig til at fortsætte.

Jeg havde ikke gået mange skridt forbi huset før den egentlige vej hørte op, nu blev den til en smal markvej, egentlig kun et par dybe hjulspor med græs imellem og på begge sider. Den måtte gå ud til det lys jeg kunne se der langt ude, troede jeg.

Det var buldrende mørkt. Storm og regn behøver jeg ikke at tale mere om. Det var i hvert fald ikke taget af. Det høje våde græs gennemblødte mine bukser endnu mere. Med eet stødte jeg imod noget hårdt, jeg følte forsigtig efter. Det var et led ind til en fold, det stod åbent kunne jeg mærke. Her hørte hjulsporene op, indenfor var der en hård græsmark som var gnavet af af kvæget i efterårets løb. Det var meget kort. Jeg fortsatte indover den, stadig i retning af det forjættende lys. Jeg syntes ikke jeg var kommet det nærmere.

Men også græsmarken forandrede karakter. Bunden blev til noget blødt sumpet noget, jeg hørte en svuppende lyd når jeg trak fødderne op, af og til stødte jeg på noget, ligesom store græstuer. Mine fødder sank dybere og dybere i for hvert skridt jeg tog.

Pludselig standsede jeg op, næsten stiv af skræk. Jeg ved ikke om hårene kan rejse sig på folks hoveder, men jeg følte i dette øjeblik en underlig kløende fornemmelse i hovedbunden og en iling løb ned langs min ryggrad. Storm og regn og kulde var glemt. Jeg stod uden at turde røre mig ud af stedet. Var jeg kommet ud i en tørvemose –?

Jeg vidste af erfaring at vandhullerne i en mose stod med skarpe lodrette sider dybt ned. Kom man for tæt til dem, ville den bløde jord give efter og et langt stykke ville skride ud i graven, og var et menneske først faldet derned, var det så godt som umuligt at bjærge sig op igen. Selv om det skulle lykkes at få fat i en stor tot græs, ville den ikke kunne holde, også den ville man rive ned sammen med en stor jordklump. Hvad skulle jeg gøre? Forsigtig bøjede jeg ned i knæene og gyngede blødt op og ned, – der skete ikke noget, – jeg prøvede igen, denne gang stærkere, – heller ikke, – sådan blev jeg ved voldsommere, til sidst hoppede jeg op og ned. Der skete stadigvæk ingenting, forsigtig begyndte jeg at vende mig

omkring idet jeg meget nøje søgte at træde nøjagtig i mine egne fodspor, for at være sikker på at jeg havde den rigtige retning, bort fra mosen. Jeg kom da også helskindet op på græsmarken igen, men leddet som jeg var kommet igennem var det mig umuligt at finde. Jeg havde hørt noget om at når man ikke kunne se, så mistede man orienteringssansen og gik i ring. Mine øjne havde efterhånden vænnet sig så godt til mørket at jeg kunne se et mørkere omrids af et eller andet mod horisonten, dukke op foran mig. Forsigtig nærmede jeg mig, mens jeg følte mig for med fødderne, jeg mærkede en lavning der gik temmelig brat ned, men når jeg følte efter, kunne jeg mærke at jorden var fast endnu. Det viste sig at være en lille grøft. Den var ikke ret dyb. Det mørke jeg dunkelt anede, var en busk, men det var først da det blev lyst om morgenen jeg konstaterede at det var en stor gammel tæt hyldebusk.

Dels på grund af grøften og også for en stor del for buskens beskyttende løv, vissent godt nok, var her ligefrem næsten lunt, imod at gå ude i det fri. Jeg turde ikke gå nogen steder hen så længe det var mørkt.

Tiden blev lang, forbandet lang. Bortset fra stormens hulen og regnens pisker mod grenene, hørtes ikke andre lyde. Først travede jeg frem og tilbage, så gav jeg mig til at søge ind mellem buskens grene. Hvad jeg søgte efter til at begynde med, ved jeg egentlig ikke, men jeg fandt en hel masse tørre visnede grene, dem brækkede jeg af og lavede et sæde af dem ved at lægge dem på kryds og tværs over hinanden i flere lag. Oven på dem kunne jeg sidde nogenlunde tørt. Jeg både sov og ikke sov. Begge hænder havde jeg presset ind i ærmegabene på den modsatte arm og jeg sad sammenkrøbet med hovedet næsten nede mellem mine knæ.

Det er en af de længste nætter jeg kan huske i mit liv.

Dengang det begyndte at lysne så jeg at leddet fra om aftenen kun var nogle ganske få skridt fra mig. Om der var mosehuller efter tørvegravning ved jeg ikke, for jeg undersøgte det ikke. I hvert fald var det rigtig nok at det var mosegrund, et meget stort areal overgroet med vildtvoksende græs og en masse forkrøblede elle- og birketræer, foruden de høje tækkerør med deres karakteristiske dunhammer.

Huset hvor jeg havde forskrækket folkene om aftenen, var heller

ikke så langt borte som jeg havde syntes det var.

Jeg gik forresten ind til dem da jeg kom dertil om morgenen. De havde set mig komme og jeg syntes ikke at jeg ville luske forbi, som om jeg havde noget fordækt at skjule.

Det viste sig at være et par gamle mennesker. Sådan set kan jeg godt forstå at de var blevet bange da jeg bankede på på den tid af natten, alene som de boede her i denne udmark.

De var meget søde og rare mod mig. Da de havde hørt min historie og at jeg havde siddet ude under hyldebusken den hele nat i det gudsforgående vejr, vidste de ikke alt det gode de ville gøre for mig.

– Men gud i himlen, du bliver jo syg, dreng, sagde den gamle kone. Gå dog ind i den anden stue og træk det våde tøj af dig, så skal jeg komme med et par af vor fars bukser, og noget andet du kan få på. Og de vimsede begge to geskæftigt rundt. Jeg fik tørt tøj på og blev sat hen ved siden af komfuret. Konen ragede op i ilden så den blussede livligere op.

Men de var gammeldags. De havde det ligesom mine bedsteforældre. Det var ikke nødvendigt for en ung og kraftig mand at gå på den måde, – der var arbejde nok, hvis vi ville bestille noget, og sådan – – –

Jeg ville ikke diskutere med dem. De var så flinke og rare. Hun var endda lige ved, – konen, – at skælde manden ud fordi han ikke havde lukket mig ind om aftenen, men det tog hun sig dog i. Hun kom vel til at tænke på at jeg måske selv havde hørt at det var hende der pressede på for at sikre døren og at de havde været lige ængstelige begge to.

Stormen var ikke aftaget i styrke, – tværtimod. Herinde ved siden af det varme komfur kunne jeg høre den hyle omkring hushjørnerne og ruske i taget. Yderdøren klaprede. Dagsregnen var hørt op, men den var afløst af byger. Når en sådan kulsort byge trak op, regnede det endnu voldsommere end før og den var blandet med hagl. Under disse byger der kunne have op til en halv times varighed, nåede stormkastene op på fuld orkanstyrke.

Jeg ville ikke udnytte de to rare gamle menneskers venlighed længere end højst nødvendigt. Da mit tøj som konen havde hængt

til tørre over komfuret, var blevet tørt, skiftede jeg over i det. Jeg fik nogle kopper skoldhed te uden sukker, med et par stykker fedtebrød med ost til og da jeg havde spist og drukket gav jeg dem hånden og sagde tak og bød dem farvel. Jeg ville have givet dem eet eller andet fra mit varesortiment, nogle ruller sytråd, bændler eller sådan, men det afslog de bestemt.

Den gamle kone stod ligesom jeg i sin tid havde set min gamle bedstemoder stå, med begge hænder foran på maven skjult under sit store forklæde. Der var et bekymret udtryk i hendes ansigt da hun gav mig sin hånd til afsked. Manden stod med ligesom et rådvildt udtryk og så fra den ene af os til den anden, ligesom der var noget han ville have sagt.

Jeg fik aldrig at vide hvad det var.

Da jeg var kommet et stykke fra huset vendte jeg mig om.

Min sindsstemning var nærmest trist. Vejret gjorde sit til det.

Engang ville der holde et sort køretøj dernede. Nogle sortklædte skikkelser med høje silkehatte på hovederne ville bevæge sig rundt dernede.

Hvad havde det hele, – og hvad var det hele i grunden værd når det kom til stykket.

Jeg traf ikke min kammerat igen. Det var blevet sent op ad dagen. Han vidste ikke hvor jeg var. Et eller andet sted ude på landevejen vandrede han af sted gennem storm og byger.

Mine forældre

En skønne dag gik jeg ind i Odense by, og blandt andet kom jeg en tur ned i havnekvarteret, mens jeg gik og så mig omkring. Det kom til at sætte en stopper for min vandring indtil videre. Jeg blev mønstret på et sejlskib, en galeaserigget træskude på 90 tons. Det var ved en ren tilfældighed. Dengang lå der nede ved havnen en beværtning som gik under navnet „Fatter Jan“, den er der forøvrigt den dag i dag, et yndet tilflugtssted for søfolk når de enten lå i havn eller var afmønstrede.

Ejeren hed, som man vel kan tænke sig, Jan. Han var af en særlig, en ganske enestående type. Godt nok drev han sin forretning som søfolk holder af at sådan en forretning skal drives. Med sprut og piger. Men han var kendt rundt over det ganske land og viden om i udlandet, for sit ærlige og reelle sindelag, hos ham blev ingen snydt. Han tålte ingen uregelmæssigheder af nogen slags. Hvis han hørte det mindste om at een af hans piger, eller deres „ven“, havde været delagtige i snyderi eller rulning var de færdige med at vise sig hos ham for bestandig.

Jeg har hørt gamle søfolk fra sejlskibenes tid, fortælle om „Gamle Fatter Jan“. Hvis det magede sig sådan at de fik en ny hyre inden slanterne var sluppet op, så overlod de resten til „Fatter Jan“. Han passede på dem indtil de engang viste sig hos ham igen. Han var sikker som Sveriges bank. Når som helst ejermanden viste sig i hans værtshus, fik han sine penge.

Jeg var tilfældigvis drysset ind til „Fatter Jan“. Det var om formiddagen, der var ingen andre derinde end mig. Jeg sad i een af de små diskrete båse som lokalet var inddelt i og så ud på gaden gennem vinduet. Egentlig havde jeg ikke hørt nogen komme ind før en halvgammel sømandsklædt mand stod foran mit bord og spurgte om han måtte sætte sig sammen med mig, det havde jeg ikke noget imod. Han bestilte straks en bajer til os begge to og vi

faldt i snak. I samtalens løb spurgte han mig om jeg aldrig havde været ude at sejle, jeg sagde at det ikke var så meget at det var værd at snakke om.

– Jo, – for det lå sådan at han godt kunne bruge en ung mand, han havde været så heldig at få kontrakt på et par rejser med cement fra Aalborg, den ene til Halmstad i Sverige.

Engang var det min store drøm at komme til søs. Det var det ikke mere. Den tid jeg havde oplevet ombord på kvasen havde ganske betaget mig lysten. Jeg fandt sølivet både ensomt, trist og barsk, og kosten var mange gange ringere end i land. Og så havde jeg oplevet, at selv om livet godt kunne være surt på herregårdene, når vi blev sendt i marken i storm og regn og sne, så var det snart værre ombord i et skib. Vi boede altid forude i båden. Når vi løb ind i flere dages stormvejr med høj sø, løb den hele snuden under så den forsvandt i vandmasserne, og sendte styrtsoer fra for til agter. Vandet sivede uafslædelig ned i lukafet, vi var konstant gennemblødt uden nogen mulighed for at få tøjet tørret. Vores køjetøj var gennemblødt, gangtøjet var gennemblødt. Kold mad i dagvis fordi det var umuligt at holde fyr på i kabyssen. Jeg havde ikke lyst til at gøre livet værre for mig selv end det allerede var.

Såvidt jeg forstod så havde skipperen ikke sikret sig fragter langt ud i fremtiden. Kontrakten lød kun på det samme par rejser med cement. Det var sommerdage med godt vejr, så jeg mente at det par uger var da til at overse, jeg havde ingen arbejde i øjeblikket og det ene med det andet. Jeg slog til hvis han stadig mente han kunne bruge mig med den smule kendskab jeg havde til arbejdet ombord. Der var kun en dreng på 15 år foruden skipperen og mig. Jeg blev hyret som bestemand.

Skipperen, han hed Mikkelsen, men kaldtes aldrig andet end Mikkil i daglig tale, havde mere end een skude i søen. Galeasen hed „Gloria“, hjemsted Korsør. Det hed den anden også. En statelig fuldrigger på omkring 200 pund levende vægt. Hun var kommet rejsende på besøg i anledning af at han havde fået fragt og skulle ud at sejle. Galeasen lå i inderhavnen der hvor Englandska-jen skyder sig ud i havnebassinet, og hun boede ombord i de dage hvor vi gik og riggede den sejlklar.

Så længe hun var ombord forekom skibet mig at være noget i

retning af en lille flydende missionsmenighed. Skipperen selv gik stille omkring og passede sit og vores arbejdsgang som det mest stilfærdige, pligtro og gudfrygtige menneske. Spiritus tåltes ikke her ombord, lod han os vide, og han mente heller ikke at det skulle være nødvendigt at påkalde den onde selv og alle hans smådjævle, blot fordi vi kom til at skære os i en finger eller knalde panden mod lossekrogen.

Da fuldriggeren først var sejlet hjem og vi andre ud, viste han sig som han virkelig var.

Han var stadigvæk flink og omgængelig, det kan aldrig tages fra ham, men under eget flag blev han et helt andet menneske, et naturligt menneske, der bandede til husbehov, og når han mødtes med sine skipperkolleger på stamcafeerne rundt om i havnene, sad han aldeles ikke og hældte vandet ud af ørerne eller spyttede i ølglasset.

Vi fik godt nok en last cement til Halmstad, gik tom retur og fik een til, men da den var udlosset blev vi liggende et par dage eller tre indtil skipperen en formiddag kom ned ombord i følge med en fremmed mand med flip og slips. Samme dag satte vi sejl, men i stedet for at gå hjemover stod vi sydpå ned gennem Øresund. Det viste sig at vi skulle over til Randstaterne som de hed dengang, Estland, Letland og Litauen, – til Tallin. Han havde fået en last props, korte tømmerstokke som brugtes til afstivning af minegangene i kulminerne ovre i England.

På rejsen over var det at vores hjælpemotor løb løbsk og blev totalt smadret. Så vidt muligt gik vi for sejl alene, men til brug i stille vejr havde vi installeret en petroleumsmotor, een af de såkaldte glødehovedmotorer. Jeg kan huske at det skete under fuldkommen vindstille, alle sejlene var sat. Skipperen og jeg sad netop nedenunder og snakkede sammen over en spølkum skoldhed kaffe, drengen stod til rors. Der var stille sådan som det særlig kan være til søs. Vi kunne høre den hyggelige lyd af træværket der knagede, når hun girede og satte sig tungt i de lange olieagtige dønninger, og storbommens knirken når den svingede frem og tilbage i takt med skibets bevægelser.

Stilheden blev afbrudt ved at motoren satte ud et par gange, det gav et par knald så høje som kanonskud, derefter gav den sig til at

rase afsted, en ubrudt knalden af eksplosioner, der fik kassen til at dirre fra køl til fløjknep.

Skipperen røg op af stolen og skreg:

– Stands mig det forbandede djævelskab inden hun jammer mig stemplet ud gennem siden.

Men det var lettere sagt end gjort. Det var regulatoren der havde svigtet. En af eksplosionerne havde vendt op og ned på motorens naturlige gang. Der kom ingen røg op gennem udstødningsrøret, derimod var hele motorrummet fyldt med en tæt fed kvalmende petroleumsos. Det var helt umuligt at tænke på at gå ned til motoren for at standse den, men brændstoftanken var fastspændt med nogle jernbånd oppe under dækket, blot jeg kunne nå ned og dreje hovedhanen om, ville den gå i stå. Jeg måtte prøve flere gange med en klud trykket mod mund og næse, inden det lykkedes for mig, og alligevel blev jeg så syg bagefter, at jeg hang ud over lønningen og gispede efter vejret og brækkede mig.

Det var i Østersøen.

Da vinden friskede op igen, valgte han at løbe ind til Svendborg for at lade en fagmand se på motoren og få den repareret. Denne undersøgelse viste at motoren havde taget langt mere skade end først antaget, det kunne simpelthen ikke betale sig at lade den reparere. Der skulle en helt ny motor i.

Nu ved jeg ikke om det slog skipperen helt ud, han var ikke særlig godt funderet økonomisk, jeg ved heller ikke om han solgte skib og ladning og det hele, men jeg ved at drengen og jeg blev afmønstret.

Jeg tog en tur hjem.

Jeg har aldrig glemt at mine forældre overlod til andre at tage sig af vores opdragelse, min søsters og min, for mig så det ud til at de var ligeglade med os, bare de slap fri for besværlighederne med at føde og klæde os. Selv efter at de fik det godt, havde de såvidt jeg ved aldrig gjort noget alvorligt forsøg på at få os hjem.

Alligevel tror jeg at den gamle følte som de allerfleste fædre føler – de drømmer om at deres søn skal nå videre her i livet end de selv har nået.

Fejlen ved det hele var at min far og jeg aldrig kom tæt ind på

livet af hinanden, vi kunne ikke snakke åbenhjertigt med hinanden og ingen af os anede i virkeligheden det mindste om hvad den anden indeholdt. Det hele var noget underligt forlorent noget.

Det er ikke langt fra at jeg gennem hele min ungdom og mange år efter at jeg selv var blevet gift, hadede ham lige så inderligt som jeg hadede min bedstemoder. Ligemeget hvad jeg gjorde, så var det forkert. Når jeg en enkelt gang var hjemme håned han mig, gjorde nar af mig, ganske særlig når andre hørte på det.

Det var først mange, mange år senere, han var 80 år dengang, at han åbnede sit hjerte helt og fuldt for mig, og jeg forstod at vores indbyrdes forhold var en eneste lang misforståelse. I virkeligheden respekterede han mig. Når han spottede og håned mig ved enhver lejlighed, var det for ikke at animere mig til at udarte endnu mere end jeg allerede gjorde. Han fortalte mig at indvendig morede han sig kostelig når han hørte om mine bedrifter som til forveksling lignede hans fra da han var ung.

Jeg forstod først rigtig til bunds hvorfor han havde været sådan overfor mig dengang, – da han sluttede med at sige:

– Du er den af jer jeg bedst kan lide, du er den der ligner mig mest.

Men nu foregriber jeg begivenhedernes gang. Det var sådan at jeg havde en bror som var tretten år yngre end mig. Han var min fars „håb“, min anden bror var mere min mors yndlingsbarn, jeg var bare en som de havde og som de ikke havde haft noget rigtigt med at gøre.

Den bror, som min mor foretrak, var tre år yngre end mig. Han blev holdt til bogen også efter sin konfirmation og vidste en hel del mere om alting end jeg gjorde. Ligesom jeg var han ikke så lidt af en drømmernatur. Heller ikke han legede ret meget med andre børn. De forstod ham ikke. Det gjorde jeg sådan set heller ikke. Men ellers elskede vi hinanden over alt på jorden. Min yngste broder var endnu for lille til at være med. Jeg kan huske at de sidste to år før min konfirmation var jeg derovre hos mine forældre i sommerferien. Det var min mor der skrev efter mig, hun vidste vist godt at ellers blev jeg sendt ud hos bønderne.

Det hus mine forældre boede i lå lige i udkanten af en stor skov,

omtrent ud for huset løb en lille bæk gennem skoven. Her gik min bror og legede for sig selv og han gav sin fantasi frit løb. Han havde lavet et land som han selv var præsident eller konge over. Det hed „Grøntower“. Han havde bygget byer: det havde en hovedstad, der var landsbyer og spredte herre- og bøndergårde, der var landeveje og jernbaner, og en mængde broer førte over bækken.

Grøntower havde en hær som førte krige med nabostaterne, det havde politi og det havde endog sin egen avis. Han havde engang fået et legetøjstrykkeri med løse typer som han brugte til at trykke den med. Avisen hed „Grøntowerposten“, den var trykt i flere eksemplarer.

Jeg kan huske engang da vi rejste sammen med toget, han skulle med over for at holde de sidste otte dage af ferien hos mine, – vores, – bedsteforældre, da havde han taget adskillige af „Grøntowerposten“ med som han kastede ud gennem vinduet forskellige steder.

– Hvad tror du folk mener når de finder sådan eet? sagde han og lo.

Jeg kunne ikke rigtig se nogen fidus i det, ligesom han sikkert heller ikke kunne se nogen fidus i at jeg flækkede hjerneskaller med min roekniv. Derfor legede vi heller aldrig vores specielle lege når vi var sammen. Han viste mig sit land, og dermed færdig, jeg viste ham mine sværd og skjolde, sådan i forbigående.

Lige fra den tid af da jeg begyndte at lære mine forældre at kende var min far fodermester på herregårde. Det var en stilling der rangerede på linje med overforvalter eller inspektør. På de store herregårde havde de en kvægbesætning på fra 250 til 300 stykker malkekøer foruden opdræt af kvier og kalve og svin som også hørte ind under fodermesterens domæne. Han antog og afskedigede selv sine folk og var i det hele taget enerådende hersker over gårdens kreaturbestand og den menneskelige medhjælp der krævedes til dens pasning og pleje.

Foruden det praktiske arbejde førte han hele regnskabet, ikke alene hvad angik den samlede årlige mælkeydelse, og herunder leverancerne til mejeriet, men også den enkelte kos ydelse. Han førte

nøje regnskab over det enkelte dyrs drægtighedsperiode, kalvefødsler, endda antallet af henholdsvis tyre- og kviekalve, nyfødte pattegrise osv. – samt folkenes lønningsregnskab.

Nu førte dette ikke nær så meget kontorarbejde med sig som vi skulle tro. Kun når det samlede årsregnskab skulle gøres op. Så arbejdede han hårdt i en uges tid. Han var et ordensmenneske, hver eneste dag førte han regnskabet à jour både for dyr og mennesker.

Fysisk arbejde tog han aldrig del i. Til daglig gik han i hvid kittel når han var i stalden og med egespir ligesom forvalteren og inspektøren.

Det er ikke fordi det er min far, jeg vil prale med det, men han var meget dygtig. Jeg finder det ikke så lidt af en bedrift at en forhenværende sejlskibsmatros, der intet som helst kendte til landbruget, var i stand til at udvikle sig på dette område i den grad som tilfældet var. Alt hvad han kunne, havde han lært sig selv. Han havde studeret alle de fagbøger han kunne få fat i, gennem dem havde han lært at slagte og partere et dyr, havde lært hvad hver enkelt del af det hed og hvad den kunne anvendes til, men han havde aldrig gennemgået nogen treårig uddannelse som foderelev sådan som alle andre fodermestre havde det, aldrig fået teoretisk uddannelse på nogen landbrugsskole. Han var bogstavelig talt trådt direkte fra et gængende skibsdæk og ind i en herregårdskostald.

Dygtig det var han. Det er ikke alene noget jeg påstår, det fremgår tydeligt af at hans overordnede, herremanden selv eller godsforvalteren, fandt sig i de friheder han undertiden tog sig og som ville føre til afsked på gråt papir for de allerfleste i hans stilling i de tider.

Jeg vil ikke sige at han var kvartalsdranker, for der kunne gå år og dag imellem at han skejede ud, men når han gjorde det tog han nogle ture der kunne vare i flere dage. I den tid var han væk og ingen vidste hvor han var, heller ikke min mor.

Men hvis min far altid er kommet let gennem livet med en udhvilet krop, så var det ganske anderledes med min mor.

Hun slæbte sig bogstavelig talt halvt ihjel. For mig at se havde

hun det overhovedet ikke nødvendig. Min far tjente godt. Min mor er den første og eneste fodermesterekone jeg har set deltage i arbejdet, rundt om på de mange herregårde jeg har set i min tid, alle andre gik hjemme og passede deres børn og hus akkurat på linje med forvalter- eller inspektørfruer.

Hun var oppe kl. 3 om morgenen og var med til at malke, desuden holdt hun karle- og elevkamrene, redte senge, fejede gulv osv. Når kusken kom hjem fra mejeriet op på formiddagen, vaskede og rengjorde hun såvel mejeri- som malkespandene, ved siden af alt dette skulle hun lave mad derhjemme, i tilgift havde vi en ung mand på kost og logi. Han havde kammer i vores hus, der skulle hun også holde rent.

Nu er der vel ikke meget at sige til at min mor ikke var i stand til at holde sig vågen om aftenen. Så snart hun var færdig med opvasken og havde lavet aftenkaffe, og havde sat sig i en stol for rigtig at hvile sig, faldt hun i søvn. Hun blev kun 64 år.

— og kloden stod på hovedet

Selv om jeg ikke spekulerede over den slags ting, kunne jeg selvfølgelig ikke undgå at lægge mærke til de store forandringer der foregik rundt omkring mig på de fleste af herregårdene. Men at landet skulle være på vej ind i en krise og at det var den der var skyld i at jeg og mange andre var kommet i den situation vi var, tænkte ingen af os nærmere over. Vi snakkede ikke alvorligt om den slags ting til daglig.

Det er klart, vi kunne da både selv se og også høre de ældre snakke sammen om de tovlige tider det var blevet. Herskaberne kom ikke mere og skabte liv og glade dage oppe på slottet i sommermånederne.

Det var særlig de gifte husmænd, dem hvis forældre havde været der før dem, som havde levet deres barndom på gården og selv var blevet husmænd når de havde giftet sig og som havde stolet på at sådan ville det blive ved med at være ud i al fremtid, der snakkede alvorligt om den slags ting og så på tiderne med bange anelser.

Det gjorde et særligt indtryk på dem, da man begyndte at afskedige herskabstyndet. Når sådanne folk, som omgikkes de høje herskaber til daglig og som gik pænere klædt og som havde deres daglige gang på slottet og som de altid havde set op til med respekt, gik hen og blev sagt op, kunne de aldrig være sikker på hvornår det blev deres tur.

For folkene nede på avlsgården mærkedes det på den måde, at herskabet ikke viste sig på slottet ligesom de plejede. De adelige godsbesiddere eller lensgrever eller hvad de nu allesammen var, som ejede mere end een herregård – og der var mange af dem der ejede en tre-fire stykker rundt om i hele landet – trak sig tilbage til deres yndlingsslot, hvis de da ikke flyttede ind i en lejlighed inde i byen, som ikke krævede ret meget personale. De gamle stolte ridderborge rundt omkring hvor jeg kom frem, stod øde og tomme. Ingen små herskabsstuepiger i deres fikse uniformer kom smut-

tende ned på avlsgården i et eller andet ærinde fulgt af beundrende blikke. Vi så heller aldrig mere gårdens fodermester i sin hvide kittel i fuld fart på vej op til slottet, fulgt i hælene af en ung røgter der slæbte på en nyslagt kalv eller gris, – frisk kød til herskabskøkkenet. Ingen flotte forspand af fineste fuldblod foran elegante landauere svingede op foran hovedtrappen og blev modtaget af liberiklædte tjenere. De store festers og ballers tid var forbi.

Jeg har været på en herregård hvor herskabskusken var forflyttet ned på avlsgården. Hans stolte fuldblodsspand trak ploven efter sig på lige fod med gårdens tunge klodsede trækdyr. I sine ledige stunder holdt han stadig sit herskabs elegante vognpark i fineste stand.

I min tid som landvæsenselev havde jeg været sammen med mange herregårdsbørster. Først nu opdagede jeg hvor lidt jeg i virkeligheden kendte til dem. Vi havde gået og gnedet os op ad hinanden, arbejdet sammen. Vi elever havde grinet af dem i deres ulyksalige kæferter, set ned på dem, regnet dem for nogle rå fordrukne svin, samfundets udskud.

Jeg havde aldrig før kendt til deres livsform eller vidst at de levede efter deres egne moralbegreber. Det hørte absolut ikke til et menneskes bedste egenskaber at gå og tulle rundt på den samme plads gennem hele livet, og for dem var der ikke noget nedværdigende i at drikke sig fuld når som helst de havde midler og lejlighed til det. Spiritus var for dem lige så nødvendig som det var at få mad, og de gav fanden i hvordan de så ud i tøjet.

Men jeg kan da også sige at de ikke gjorde noget for at trække andre med ind i deres egen tilværelse.

Det sker sommetider at en flok børster bliver samlet sammen i en vejgrøft, en tre-fire stykker, når de er på rejsen, ved en korsvej eller ud for en købmand. De bliver siddende en stund og snakker sammen om deres oplevelser mens spritflasken går rundt. De allerfleste af dem kender hinanden. Det kan ske nogen af dem lige har haft arbejde så de har penge på lommen. I de tilfælde bliver der hentet rene varer, brændevin og rigtig bajersk øl inde hos købmanden. Jeg kunne ikke snakke med dem til at begynde med, fordi jeg ikke kendte ret meget til deres tilværelse, men jeg kan huske at hvis

een af dem for spøg rakte mig spritflasken når den gik på omgang, så blev de andre meget alvorlige:

– Nej, sagde de, nej, det må du ikke, det skal han ikke.

Så ragede de altid rundt i græsset hvor de sad og rakte mig enten brændevinsflasken eller også en bajer. De betragtede mig ganske simpelt som var jeg deres barn, de havde et ansvar for mig. Jeg er ikke bange for at fortælle nu, at det skete at han som havde været hos købmanden havde enten et stykke chokolade eller en pose wienerbrød til mig. Derfor kunne det godt ske at jeg blev lige så fuld som de andre blev, selv om jeg kun drak „pænere“ varer.

På en måde kan jeg vel sige det sådan at jeg kom skævt ind på livet som løsarbejder, børste som sagt, ved at jeg var taget ind til byen fra starten af. Der var stor forskel på dem der gik på bummen derinde og på herregårdsbørster, de var mere jævne mennesker, mere høflige og tilbageholdende når de kom ind til folk, ikke så frække og pågående som de andre. Jeg var sådan set heller ikke børste i den forstand. Ikke endnu. Hvis jeg havde været det ville jeg ikke have taget den slags arbejde jeg gjorde og som ingen af dem ville have fundet på at tage. Måske var der heller ingen der ville finde på at tilbyde dem sådan noget.

Som for eksempel dengang jeg fik arbejde hos en gartner. Han var slotsgartner. Et af den slags tilfælde, hvor hele herskabstyendet var blevet afskediget.

Han her var blevet opsagt på temmelig lempelige vilkår. Således havde han fået lov til at blive boende i tjenesteboligen, den lå i en mindre fløj af selve slottet. Desuden havde han fået lov til at drive gartneriet videre for egen regning. Jorden og drivhuse og det hele blev stillet til hans rådighed, vederlagsfrit. Han fik bare ingen løn mere.

Samme gartner var en ualmindelig initiativrig og driftig mand fuld af ideer.

Han fandt ud af at lave penge på alle mulige måder. Jeg ved ikke engang om han havde fået lov til det, men han fandt ud af at forevise slottets indre for besøgende, desformedelst en krone pro persona i entré. Rabat for større selskaber, skoler og lign. Parken åbnede han også for offentligheden, han indrettede restaurationskøkken i een af pavillonerne, fik spiritusbevilling, stillede borde og

bænke op under de store gamle træer og drev sommerrestaurant. Det blev et temmelig yndet udflugtssted.

Mig udnyttede han også.

Jeg blev antaget på de vilkår at jeg skulle hjælpe ham uden betaling i gartneriet i ugens fem første dage. Lørdag og søndag skulle jeg agere tjener i restauranten iført hvid jakke og maskinbundet slips og så ellers leve af de drikkepenge jeg var i stand til at hente hjem.

Jeg tror nok han tjente helt godt.

Det mest interessante jeg oplevede mens jeg var hos ham, var når det var dårligt vejr lørdag og søndag, så der ikke kom nogen gæster i restauranten og heller ingen der ville se slottet, så gad han ikke selv være der, han satte mig til at gå vagt hvis der virkelig skulle komme nogle enkelte.

Slottet var meget gammelt, en virkelig seværdighed med dystre fangekældre, den berømte „blodige hånd“ på væggene og alt det der.

Når jeg gik der helt alene kom jeg rundt i alle slottets stokværker, beundrede de mange skinnende ridderrustninger i de lange korridorer, de korsophængte slagsværd og hellebarder på væggene, skjolde og malerier af slægtens gamle aner. Jeg så den store ridder-sal, salonerne, de fornemme sovegemakker, fineste gammelt porcelæn i glasskabene osv. Jeg skimtede de tunge fornemme antikke møbler, som uformelige pupper under mølovertrækkene. Ruderne i de høje vinduer var uigennemsigtige af skidt, kæmpeedderkopper havde spundet deres kunstfærdige net i dunkle kroge, fortids storhed i guld og stuk skallede af lofter og vægge, og det fineste af det hele, – for mig – jeg fik overdraget borgens vægtige nøgleknippe.

Vinkældrens store fade var fyldte til randen, af hensyn til vinnens modning var nogle af kælderrummene med jordgulve. Fadene rørte jeg aldrig, men ved en tilfældighed opdagede jeg at gartneren tappede nogle flasker af til eget forbrug, dem gravede han ned i jordgulvet og da jeg regnede ham for et godhjertet menneske der ikke havde noget imod at dele sin overflod med andre, forsynede jeg mig med et par flasker når jeg havde lejlighed til det.

Jeg snød ham også en lille smule, – gud forlade mig min synd.

Hvad skulle jeg gøre –? Når det blev dårligt vejr kunne der jo gå fjorten dage hvor jeg ikke så hans Majestæt Kongens mønt. Hvorledes skulle jeg kunne nyde et bæger af den ædle vin uden at ryge en cigaret til?

Han havde en lille hest, en nordbagge, til at trække radrenseren og den slags redskaber, gennem de ret store bede med køkkenurter.

Det var i jordbærtiden.

Vi var tidlig oppe og havde nogle børn og koner til at hjælpe os med at plukke. Gartneren vejede selv bærrerne af og læssede kasserne på vores lille vogn efterhånden som de blev fyldte. Når der var læs spændte jeg nordbaggen for og blev sendt ind til byen for at sælge dem ved dørene. Før jeg drog afsted fik jeg besked om at jeg altid skulle forlange dagens højeste pris.

Selvfølgelig var der altid masser af jordbær på markedet, der havde kørt så og så mange foruden mig og solgt jordbær, jeg måtte øjeblikkelig sætte prisen ned for at komme af med mine. Jeg solgte hele lortet til 50 øre pundet og afregnede gartneren med for eksempel 30 øre pundet for at det kunne lyde lidt mere tilforladeligt. Det syntes jeg nok jeg havde ret til når jeg havde gået og puklet i to uger uden at få en klink for det. Gartneren var mægtig godt tilfreds og så kunne jeg sådan set også være det.

Jeg besøgte de gamle igen hen på efteråret.

Jeg ved ikke hvorfor, men da jeg havde været der for et halvt års tid siden, havde den gamle godt nok søgt at fritte mig ud om hvad jeg bestilte og hvor jeg var henne og sådan noget, men det havde jeg ikke villet ind på at snakke om. Den gamle sagde til mig at jeg lige så godt kunne blive hjemme og tage det daglejerarbejde jeg kunne få i omegnen, jeg kunne alligevel ikke tjene noget rigtig om vinteren, så han mente ikke det kunne betale sig at rejse nogen steder og især ikke nu hvor jeg skulle ind som soldat til foråret, så var der slet ingen der ville have mig.

Når jeg nu så mange år efter kommer til at tænke over det, så skulle jeg aldrig have sagt ja til at blive hjemme. Familien er god nok så længe den bare hænger som skilderier på væggene. Noget helt andet er at gå og gnide tæt op ad hinanden til hverdag. Det skal ikke forstås sådan at jeg vil bebrejde mine forældre noget.

Min far har alle dage været et gemytligt menneske, fuld af humor og livsglæde, en god fortæller og hver eneste gang jeg har været hjemme har vi grinet og moret os sammen, særlig når jeg fortalte om min bedstemoder når hun var oppe på det lange ben og svingede med det korte, dengang jeg var dreng, så lo han så tårerne trillede ned ad kinderne på ham:

– Jeg kender det, min dreng, jeg kender det.

Og jeg kunne forstå at vi havde fået den samme opdragelse begge to.

Men der var stadigvæk så meget tilbage i ham af „den gamle skole“, næsten ligesom hos mine bedsteforældre, at når unge og sunde mennesker som for eksempel jeg gik rundt uden arbejde, så var det vores egen skyld. Det kunne gå an at vi kom i knibe for en kortere tid, men når vi blev ved på den måde, så måtte det være ren og skær dovenskab.

Bedre blev det ikke af at han var fodermester. Både han og mor skulle op ved 3-tiden om morgenen, mens jeg bare blev liggende. Det skete endda ikke så få gange at jeg ikke engang var stået op når han kom hjem for at drikke morgenkaffe.

Hvad skulle jeg stå op efter –?

Jeg kunne høre ham larme og støje over for min mor, – hvad fanden den dovne laban lå og gloede i sengen efter det meste af dagen, – og den slags ting, og så havde jeg det på den måde, at når min lillebror plagede mig om aftenen for at jeg skulle lege med ham, så lagde jeg mig ned på gulvet sammen med min anden broder og ham, og så spillede vi dam eller legede krig med hans tinsoldater. – Det kan jeg finde på den dag i dag, med mine børnebørn. – Men det var også galt. Det kunne han heller ikke ta'. Jeg skulle være klogere.

Jeg kan huske en aften hvor han sad og læste avisen, pludselig lagde han den ned på sine knæ og kiggede over brillerglassene:

– Gu' befri mig vel, sagde han, du er kraftedeme' det største pattebarn jeg nogensinde har sejlet sammen med. Ligge nede på gulvet og lege med tinsoldater. – Bliver du da for fanden aldrig voksen, dit pjok?

Jeg havde mange gange været ved at eksplodere når han var kommet med sine spidsfindigheder, – men jeg havde hidtil bidt

dem i mig. Måske var jeg en smule bange for ham. Men den aften svarede jeg igen. Jeg tror ikke at nogen af os mente noget alvorligt med det vi sagde, men vi var lige stædige begge to. Jeg ved i hvert fald at selv om min far var en hård og streng mand udadtil, der ikke var bange for at slås med børsterne og sådan noget, så havde han inderst inde et blødt og kærligt sind, han var godheden selv, han var bare for stolt til at give efter. Det ene ord tog det andet uden at nogen af os vel egentlig mente noget med det.

Jeg røg op og pakkede kludene. Jeg kan huske at min mor sagde til mig at far var god nok, han mente det ikke så slemt som han sagde det, og at jeg vel kom en tur hjem når jeg var blevet soldat.

Jeg blev aldrig soldat, men det vidste jeg ikke før længe efter. Jeg kan huske mit soldatenummer, – det var 1448, men det var et frinumner. Senere hen kom der et kort hjem til dem, hvor der stod: – at under normale forhold kunne jeg ikke forvente at blive indkaldt til militærtjeneste.

Der var meget lidt tilbage af den store brovtende karl, da det gløddende raseri var kølnet af og de hadefulde eder og forbandelser var forstummet. Tankerne hvirvlede rundt inde i mit hoved, – skulle jeg vende om?

Som jeg gik der fik jeg pludselig en idé. Under andre forhold ville jeg aldrig have turdet føre den ud i livet, nu forekom den mig helt naturlig, det ville aldrig kunne svipse. Ganske vist skulle jeg igennem en hel masse bedrøvelige scener med gudfrygtige formaning og al den slags ting først, men fanden være med det.

Jeg var kommet i tanker om de penge min bedstemoder havde taget og sat ind på en bankbog til mig, de første år jeg var ude at tjene. Det kunne ikke være så forfærdelig mange. Det første år tjente jeg kun 120 kr. i løn for et helt år, og det næste par år blev det vel ikke til stort mere.

Jeg tog over til Fyn.

Jeg måtte igennem en hel del snak om vorherre og jeg fik genopfrisket de gammelkendte sammenligninger mellem mig selv og min fars forskrækkelige liv og levned. Jeg ville ende som et ukristeligt råt og fordrukkent skarn hvis jeg ikke vendte mig til „Ham“.

Jeg måtte blive der i hele to dage før hun endelig gav efter og

jeg var absolut ikke glad da jeg drog afsted med bankbogen i lommen. Jeg kunne stadigvæk se hende for mig, hun lå til sengs og jeg følte mig både hård og ond. Jeg glemmer aldrig hendes sidste ord da hun slyngede bogen hen til mig:

– Så tag dem da og ødelæg dem, ligesom du har ødelagt både dig selv og alting. – Ta' dem og ødelæg dem, skreg hun i hysterisk raseri.

En uges tid eller så senere sad jeg på en bænk nede på havnen i Bremerhaven.

Grunden til at jeg befandt mig der, var en pludselig indskydelse, eller rettere en hel række indskydelser som jeg øjeblikkelig havde fulgt. De sidste dages begivenheder var væltet ind over mig så de næsten stod for mig som en tåget drøm. Jeg var dybt grebet af moralske anfægtelser, det var ikke langt fra at jeg bitterlig fortrød alt hvad jeg havde indladt mig på i disse sidste dage.

Bænken jeg sad på stod foran et langt lavt grønmalet træhus, midt på var der bygget et udspring på størrelse med en mindre stue, med vinduer hele vejen rundt. Bænken stod i læ i det hjørne dette udspring dannede. Et par meter fra huset stod en høj flagstang. Den var tom.

Jeg genoplevede i tankerne besøget hos min bedstemoder. Jeg sad og havde medynk med min søster. Hendes store forskrækkede øjne havde faret frem og tilbage mellem mig og min bedstemoder mens vi mundhuggedes. Jeg sad og tænkte på at hun havde fået sin ungdom ødelagt, at hun aldrig havde haft nogen ungdom. Et par måneder havde hun været ude at tjene, et stykke tid på højskole. Men ellers, hun var aldrig gået til bal og havde danset og moret sig og leet sammen med andre unge. Hun havde levet sit liv blandt gamle mennesker. Hun var selv blevet gammel før tiden, tænkte gammeldags, handlede gammeldags.

En mand i halvtredsårsalderen, som ejede en lille landejendom lige overfor, havde friet til hende. Hun havde overvejet det længe og grundigt inden hun sagde nej tak.

„Rasmus ned i skoven“ min bedstemoders fætter havde friet til hende. Han var lige så gammel. Da hun endelig havde givet ham sit nej, var han blevet så gal i hovedet at han øjeblikkelig var gået hjem og havde omstødt et allerede opsat testamente der gjorde

hende til universalarving, og havde givet det hele til en tvivlsom stiftelse som jeg ikke husker.

I det daglige var hun blevet ligesom den gamle, hun snakkede om vorherre og hun gik i kirke når hun havde lejlighed til det, ellers deltog hun i den hellige nadver når præsten kom på hjemmebesøg, sang salmer og den slags. Det havde stået på i mange år. Jeg kan huske at præsten kom på besøg en søndag hvor jeg var hjemme, allerede dengang jeg tjente i Højby. Da han stillede lysestagerne og de forskellige remedier an på kommoden inde i den gamles sovekammer, gik jeg ud i køkkenet. Min søster blev sendt ud for at hente mig.

– Der er altergang, sagde hun. – Det kan du ikke være bekendt, sagde hun, da jeg ikke ville.

Det samme sagde min bedstemoder da præsten var gået.

Jeg svarede hende:

– Hvad skulle jeg det for? Jeg tror ikke på noget af det. Jeg vil ikke sige at jeg ikke tror der er nogen gud til, for det gør jeg, – men jeg tror ikke på jeres gud.

Jeg var gået direkte derfra og op i sparekassen.

Jeg har aldrig kunnet lide at gå ind i banker eller sparekasser for at hæve penge. Det er ligesom at jeg er flov over at komme og forlange dem, selv om det er mine egne. Jeg har den fikse idé at de ser så underligt på mig, – komme og ville have penge ud!

Jeg måtte også skyde livet op i brystet inden jeg tren ind. Det var et stort lokale med en skranke tværs igennem. Der var kun to mand derinde, der var ellers skrivepulte og skidteri nok. Den ene af dem sad allerbagest i rummet, den anden rejste sig og kom hen til skranken. Det var en ældre duknakket fyr, han var klædt i en slags diplomatfrakke der var altfor stor til ham, hans bukser krøllede ned over skoene, han bar en af den slags høje knækflipper hvor slipset ligger udenpå. Det var sort. I nakken og ved ørerne var han maskinklippet. Oven på hovedet var håret vel omkring et par centimeter langt, det var redt så det strittede lige i vejret. Han bar et meget kraftigt overskæg der hang med spidserne nedad.

Særlig han, syntes jeg, så undersøgende på mig. Han kendte min bedstemoder personligt og spurgte til hende da han havde hørt

hvad jeg hed. Det var jeg heller ikke så glad ved.

Jeg lagde bogen foran ham og sagde at jeg ville have det hele ud. Han tog den og ligesom kælede for den, bøjede ryggen bagud og lagde den foran sig og glattede langsomt og omhyggeligt bladene. Derefter tog han et par briller i et tyndt stålstel på, søgte rundt i en bakke og valgte et penneskaft som han stak i blækhuset og lod det blive stående, mens han lænede sig frem imod mig og kiggede over brillerne:

– Hvor meget var det De ville have ud? spurgte han.

– Det hele.

– Hum –

Pennen skrattede hen over papiret. Endelig skubbede han bogen over til mig:

– Vil De skrive under her, sagde han. – Nej, nej, tøv lidt, sagde han pludseligt, tog bogen og rokkede ned til manden bagest i lokalet. De stak hovederne sammen, så kom han tilbage:

– Den her bog står jo på tolv måneders opsigelse, vidste De det?

– Nej, det vidste jeg ikke, jeg står og skal bruge pengene nu.

– Ved De at De mister tolv måneders rente?

– Det er jeg ligeglad med.

– Hum –

Han skrev selv i bogen. Da han var færdig kastede han den med en øvet håndbevægelse bagud så den havnede på en pult. Så lagde han pennen tilbage i bakken, det hele foregik langsomt og værdigt. Da han syntes han havde fremkaldt den rette andagtsfulde stemning hos mig, vendte han ryggen til mig og gik hen til pulten hvor bogen lå.

Inden han klatrede op på den høje stol med trægevind, fandt han en mægtig protokol frem, som han åbnede. Tilsyneladende kiggede han over brillerne da han konfererede med min bankbog før han skrev i den store protokol. Men også det blev han da færdig med. Protokollen blev klappet sammen og anbragt på sin plads. Han steg ned fra sit høje sæde og gik hen til et lille glasbur længere henne ved skranken.

Her skød han bogen ind under glasset og da det var gjort rokkede han rundt om buret og trådte ind i det fra den anden side. Der stod „Kasse“ på et skilt. Da han havde sat sig til rette derinde

trak han bogen til sig og kaldte:

– Hr. Mads Fuglsang.

– Tak.

Langsomt og omhyggeligt talte han nogle sedler op. Der var tæt ved to hundrede kroner. Han lagde dem i bogen og skubbede den ud gennem lugen:

– Værsgo', vil De tælle efter.

Jeg smak bogen demonstrativt i og stak hele lortet i lommen og gik.

Dengang jeg kom ud fra sparekassen vidste jeg egentlig ikke rigtig hvad jeg skulle gøre af mig selv. Banegården lå kun et kort stykke derfra. Jeg kunne se at signalet for indkørsel til toget sydfra var sat. Uden videre satte jeg i løb. Jeg tror nok at toget kørte ind foran perronen da jeg stod og løste billet. Jeg sprintede ned gennem tunnelen over til perron 2 og fløj op i en kupé.

Lidt efter kørte vi over vejen der førte ud til min bedstemoders og min søsters hus. Jeg havde købt billet til Odense. Ork, jeg kendte det hele, – Pederstrup, Årslev, så kom vi til Højby. Jeg kunne ikke se gården.

Mon jeg havde været forkarl der nu hvis jeg havde været en god stilsfærdig karl, der havde villet arbejde for kost og logi om vinteren, – og Emmy, hvordan mon hun havde det, hvor mon hun var henne i verden? Hun var nok både forlovet og gift nu. Toget kørte langsomt tværs over bygaden, bommene var slået ned. Jeg så et glimt af gadekæret, det jeg var kørt ud i på cykel om efteråret, – og kroen. Der havde jeg stået bag indgangsdøren ud mod gaden og havde klasket en tørvekurv uden bund ned over hovedet på den ældre skikkelige landbetjent. Han havde aldrig opdaget hvem der gjorde det.

Toget holdt ved Fruens Bøge, odenseanernes store udflugts- og forlystelsessted dengang. Jeg havde været der til grundlovsfest, mens jeg var i Højby. Jeg kan huske at en af landsbyens berømmede helteskikkelser – fordi han og hans brødre arbejdede på et så attråværdigt og sjældent sted som Odense Stålskibsværft – klædt i fineste lyse sommerdress havde udmøntet sin verdensmandserfaring og belevenhed, ved at svinge sin bræddehat og aflevere sit elegan-

teste buk foran et par strunke gammeljomfruer og høfligt fore-spørge:

– Undskyld frøken, men det skulle vel ikke være et stød i tisse-hullet?

Nu lå de enkelte af de mange udskænkingssteder, jeg kunne se, med stængede døre og skodder for vinduerne.

Jeg var sulten da jeg stod af toget i Odense. Det første jeg foretog mig var at opsøge en stilfærdig restaurant, hvor jeg, desformelst 85 øre for en bixemad og 40 øre for en bajer, øjeblikkelig gik i gang med at „ødelægge“ min svimlende formue.

Jeg gik en tur igennem Kongens have. Grusgangene var op-blødte og klæge. Mine fødder sank i næsten til randen af mine sko. Jeg gik op på græsset ved siden af. Bøgetræernes stammer stod sorte og glinsende af væde, dråber dryssede fra deres nøgne grene, en sporvogn hvinede i en kurve. Folk så dumme og ligeglade ud.

Gå fanden i vold –

Jeg gik ind flere steder, men for hver øl jeg drak, blev jeg mere trist. Jeg var også inde hos „Fatter Jan“. Jeg snakkede med et par af hans faste piger. „Solsorten“, hun boede lige tværs over gaden, og „Maren Sødsuppe“. Jeg gav dem også et par genstande eller tre. Der var ikke noget ved det.

„Solsorten“ var ellers en sød pige, hun plejede at løfte skørterne op, meget højt op, og danse for os når hun kom i stødet.

Jeg endte nede på stationen igen. Det var blevet sent. Jeg havde ikke kunnet finde natlogi.

Alle de billige steder var optaget. Da jeg havde vovet mig ind på et af de pænere hoteller var jeg bleven mødt af en fryns i flot uniform med guld og dingeldangel, men som ellers sikkert var omtrent lige så meget på røven som jeg selv. Han havde løftet øjenbrynene og set klog ud.

– De kan ikke komme ind her, havde han sagt længe før jeg overhovedet havde spurgt om noget. Jeg havde ellers mit pæne brune tøj på som havde hængt hjemme i skabet. Med pressefolder og det hele.

Spørg mig ikke hvorfor, jeg aner det ikke. Jeg havde gået og kigget på de forskellige opslag der hang rundt omkring: Jeg løste billet til Hamburg. Jeg kan ikke engang huske om jeg havde ba-

gage med, men det må jeg vel have haft. I tankerne havde jeg genoplevet forrige vinters nætter og dage inde i hovedstaden. De stod ikke for mig, hverken i noget rosenrødt eller tillokkende skær.

Måske derfor.

Jeg fik en hel kupé for mig selv, den må have ligget tæt op ad det rum hvor dampkedlen stod som man opvarmede toget med, for der var drønende varmt. Jeg rullede min jakke sammen til hovedpude og lagde mig så lang jeg var på træbænken.

Kender De det, man sover og man sover alligevel ikke. Man ligger nærmest i en tung døs, lyde og den slags trænger ind, alligevel er man ikke nærværende, bagefter kan der godt være sket ting som man ikke har oplevet, nogen kan være kommet ind, eller nogen kan være gået, når man vågner er man mere træt end da man lagde sig og rigtig utilpas.

Jeg svedte sådan en unaturlig, ligesom sygelig sved.

Jeg lå og lyttede til hjulenes sang mod skinnerne og klangen når de kørte over en skinnesammenføjning. Dengang larmede togene mere end de gør nu.

Jeg kom til at tænke på en bog jeg havde læst engang. Jeg kan ikke huske hvem forfatteren var, jeg kan heller ikke huske bogens indhold, jeg kan kun huske et vers der fandtes i den. Bogens hovedperson må jo også have været på en togrejse og have siddet og digtet.

Verset lød, det af det jeg kan huske:

Hjulenes slag

Skinnernes brag

Fører mig frem mod den kommende dag.

Jeg skulle skifte i Fredericia. Ør i hovedet og svimmel med belagt tunge og med en blegrød smag i munden og så tør i halsen som et kakkelovnsrør fulgte jeg efter de andre i en tilstand af uvirkelighed. Denne gang fik jeg kupé sammen med en ældre, men endnu smuk dame. Hun var tysker, opdagede jeg, vi kunne ikke snakke et levende ord sammen ihvorvel vi prøvede. Jeg kan huske at jeg pegede på en glat ring hun bar på sin finger og spurgte hende om hun var gift.

Hun lo og svarede et eller andet, men den gik ikke, vi opgav.

Selve grænseovergangen mærkede jeg ikke meget til. Togbetjentene bar nu andre uniformer og snakkede tysk, de blev fulgt af nogle andre mænd i uniform, de forlangte vores papirer. Da de fik mine tog de dem med sig og vi havde kørt et stykke tid inden de kom tilbage med dem.

Jeg faldt i søvn igen. Kupeen var blevet fuld. Folk snakkede og lo.

Jeg forstod ikke et kuk. Jeg stod af i Bremen.

Nå, – det er vel ved at blive sent, – jeg må hellere se at komme tilbage til byen. Jeg rejste mig fra bænken og begyndte at gå langs ad kajen. Det var først da jeg var oppe at stå at jeg mærkede at jeg halvfrøs. Jeg smøgede frakkekraven op om ørerne og stak begge hænder i lommerne. Et stykke længere fremme lå en damper. Det var en stor kasse, jeg syntes aldrig jeg havde set så stort et skib før. Den lå fuldt oplyst. Da jeg kom nærmere kunne jeg høre larmen fra det arbejdende mandskab. Dampspillene hvædede, der lød råb, trampen af fødder, kæder raslede og værktøj blev kastet med en klingende lyd. Bommene blev firet af. Man var ved at gøre søklar.

Nedenfor ud for gangvejen holdt en ølvogn med hesteforspand og bagved den holdt en anden med slagterivarer. Vognkassen var hvidmalet, men ellers lå dyrekroppene stablet oven på hinanden i den fri luft. En flok unge mænd ilede op og ned ad gangvejen, op med deres byrder af ølkasser eller sviner kroppe over skuldrene og ned efter mere. Forude var man i færd med at hive et stort net fyldt med jutesække indenbords. Jeg ved ikke om det var kartofler. Det var de sidste. Kusken greb tømmerne, slog et smeld med pisken og kørte bort med den tomme vogn.

Jeg blev stående og så efter dem.

Jeg hørte en mand råbe, højt og bydende. Først hæftede jeg mig ikke ved det, men da det gentog sig løftede jeg øjnene og så i vejret. Oppe på dækket ved siden af gangvejen stod en ung mand i en mørk uniform. Det var ham der overvågede mandskabet. Han havde kun een snor omkring ærmet. Det var ham der råbte og vinkede ivrigt med sin ene hånd, det kunne ikke ...? Jeg så mig om til begge sider, men der stod ikke andre end mig.

– Schnell schnell, – Maaaann mann, skreg han deroppe.

Jeg måtte vel hellere, – jeg sprang i hælene på en mand med en ølkasse op ad trappen og gik hen til uniformen.

– Komm, komm, sagde han irriteret, og uden videre parlamenteren begyndte han at gå hen langs med dækshusene, drejede op ad en trappe, endnu en, vi var nu på bådedækket. Han fortsatte langs med den lange række af livbåde, endnu højere op. Her standsede han foran en mahognimalet dør med et rundt køje i og bankede på. Der blev brummet et eller andet derinde. Han åbnede døren og vi trådte ind. Jeg rev huen af og blev stående lige indenfor. Det var et meget lille kammer, der sad en ældre mand derinde, han var i blåligfarvet skjorte med epauletter på skuldrene. Hans jakke hang på skottet, der var fire striber på ærmerne, den øverste stribe snoede sig i en rund volke opad.

Min ledsager forklarede ham et eller andet, de talte tysk. Den ældre drejede sig halvt omkring i stolen og fikserede mig med et hastigt øjekast. Jeg skyndte mig at bukke hovedet til hilsen. Hva' fa'en mon det her var for noget?

Den ældre mand havde siddet og leget med en blyant, nu lagde han den fra sig og rejste sig og sagde noget til mig.

– Sprechen Sie deutsch? eller noget i den retning, spurgte han.

Jeg rystede igen på hovedet.

– You speak english?

– Nej, – ny rysten.

Jeg stod og blev nervøs, manden begyndte at se ærgerlig ud, jeg var ellers lige ved at tro at der måske var arbejde. Han prøvede en gang mere:

– Was Landsmann? spurgte han.

Det forstod jeg:

– Jeg er dansker.

Mændene vekslede et par ord sammen, så vendte den ældre sig igen mod mig:

– Seemann, saylor, rettede han det hurtigt til. Det lød som et smæld. Nogen gavn havde jeg haft ud af turen med galeasen: pas og søfartsbog. I stedet for at prøve på at svare tog jeg begge dele frem og rakte ham. Han så flygtigt på dem, lod blot bladene løbe mellem sine fingre, så gav han mig dem tilbage. Jeg tror nok han

spurgte mig om jeg ville have et job, i det mindste sluttede han med meget tydeligt og langsomt at sige:

– Arbeiten, – arbeiten hier, – hier – samtidig bevægede han hånden hurtig op og ned med håndleddet bøjet og pegefingern strakt ned mod dækket. Jeg nikkede glad, ivrigt, skyndsomt lagde jeg igen papirerne foran ham. Han skubbede dem til side, åbnede en skrivebordsskuffe og tog en formular frem. Det var en kontrakt, den bruges endnu i udenlandske både.

Officeren, jeg blev senere klar over at det var kaptajnen, gav sig i færd med at udfylde kontrakten. Da han var færdig og havde læst igennem hvad han havde skrevet, rejste han sig fra stolen og satte sin finger der hvor jeg skulle skrive under.

Jeg var forhyret med en af rederiet Norddeutscher Lloyds sydamerikabåde, som – ja som hvad, det ved jeg dårlig nok den dag i dag.

I begyndelsen af rejsen var der ikke ret mange passagerer ombord – det var nemlig en passagerbåd. Jeg gjorde almindelig dækstjeneste, malede gelændere og vaskede ned og sådan noget. Men efterhånden som vi kom sydover – Frankrig, Spanien, Portugal – og passagererne strømmede ombord, blev jeg sendt til hjælp i kabysen. Jeg skrællede i tonsvis af kartofler, skræbde og rensede utallige store kogekar, slæbte kød og kartofler og alting op fra proviantrummet, og gjorde bakstørn i messen forude hos mandskabet.

Jeg havde det mindste kammer jeg nogensinde havde set. Der var lige nøjagtig plads til at jeg kunne være der mellem køjen og skottet. Nedenunder køjet var anbragt et bræt, der var skubbet en stol ind under. Brættet tjente som bord. Nedenunder køjen fandtes et par store skuffer med messinghanke.

Vi var inde på mange pladser på rejsen sydover, men jeg var aldrig i land. For det første lå vi ikke ret mange timer hvert sted, – nåh ja og så var jeg komplet blottet for likvide midler i den første tid.

Vi var inde i Cherbourg i Frankrig og i Rouen, – La Coruña, Vigo og Villagarcia i Spanien. Min eneste oplevelse havde jeg da vi kom til Lissabon i Portugal. Lisboa sagde de dernede. Der gik vi ikke til kaj, men smed krogen og blev liggende underdrejet ude på

reden. Allerede inden vi lå stille sværmede en hel masse små både omkring skibet, – dem kunne vi leje hvis vi ønskede at komme i land.

Der var en dansker mere ombord, – tømmemanden, – han var fra Falster. Det traf sig så heldigt – eller uheldigt ligesom vi nu tar det – at han havde fødselsdag den dag vi ankrede op ud for Lisboa. Vi blev enige om at vi ville ind og fejre det i al beskedenhed, hvis vi kunne få fri, og det kunne vi. Men da vi gik hen til gangvejen for at praje en af krejlerbådene, blev vi standset af et ældre par, mand og kone. De var danskere. De havde en datter på omkring 16 år. Hun ville så forfærdelig gerne ind at se byen, men de to gamle havde ikke lyst. Konen kunne ikke rigtig tåle sølivet og var utilpas. Manden spurgte os om vi ikke ville tage datteren med os og passe på hende.

Vi var jo landsmænd, vi var unge, og til glæde for passagererne havde vi fået udleveret et par marinebusseronner med lyseblå kraver og hvide striber og det hele og runde hatte. Dem skulle vi bære når vi gik i land så vi så både pyntelige og tilforladelige ud.

Det var også vores ærlige og oprigtige mening at vi ville tage opgaven alvorligt og vise os deres tillid værdig. Vi bandede godt nok over at vi havde fået tøsen på slæbetov lige nøjagtig ved den lejlighed, og vi forudså en temmelig trist dag med besøg på forskellige idiotiske steder. Det var der ikke noget at gøre ved. – Men ak ja, som der står så kønt i salmen: – sjælen er redebon, men kødet er skrøbeligt – og den portugisiske vin er mere lumsk end vi havde regnet med. Straks da vi gik ind på den store plads med rytterstatuen midt på, i nærheden af havnen, begyndte vores besværligheder.

Jeg ved ikke, om det var en katedral der lå på den ene side af pladsen, men der ville pigen absolut ind. Det ville vi ikke, – vi lovede at sætte os på en bænk lige ved siden af og ryge et par cigaretter, mens vi ventede på hende. – Men to sjæle een tanke: vi havde begge to set en kiosk lige ud for. Foruden blade og aviser kunne vi skimte adskillige flasker.

Lige så såre pigebarnet var forsvundet i rummets dunkelhed ilede vi derover og fik gjort forståeligt at vi ønskede en flaske af den bedste vin kiosken formåede.

Vi begik vores livs største fejl. Af hensyn til at vi skulle sidde fredeligt og uskyldigt og tage mod pigen når hun kom ud, delte vi den i en lynende fart, næsten som det var mælk.

Det så ud til at pigen befandt sig godt i vores selskab. Hun havde taget os begge to under armen og snakkede livligt. Vi var også begyndt at nyde det og havde sådan set slået fødselsdagsfesten ud af hovedet. Vi inviterede hende på en drink på en fortovsrestaurant. Hun drak en apollinaris og vi nød et diskret glas vin. Vi gik ellers rundt, der var nok at se på. Vi var inde i smalle gader hvor vi måtte trykke os op ad muren når en æselkærre kørte forbi, og der var et folkeliv uden lige. Det var inde i sådan en smal gade at hun standsede ud for en slags frisørforretning. Der var også parrykker i vinduet. Hun havde fået den idé at hun ville derind og prøve om hun kunne få sit hår sat op sådan som hun havde set de indfødte kvinder gik med det:

– De bliver tossede de to gamle, sagde hun og lo.

Vi blev stående udenfor og så på hinanden. Lige over for lå en restaurant. Der kunne vi sidde bekvemt og holde øje med når pigen kom ud.

– Skal vi? – ja. På begge sider af døren sad et par lange prislister. Vi studerede drikkevarerne. Noget af det dyreste i forhold til kvantummet var noget der hed „Cerveza“. Det måtte vi ha', det måtte være det bedste.

Vor skuffelse var betydelig da vi fik serveret et par store glas øl. Nåh, det fik vi nu hurtigt rådet bod på.

Til at begynde med holdt vi idelig øje gennem vinduet med forretningen overfor, forresten husker jeg ikke stort mere. Vi glemte pigen og var også ligeglade. Hun var vel stor nok til at gå ombord selv, mente vi. Rækkevidden af vores handlemåde gik først op for os, da vi kom ravende op ad gangvejen og blev modtaget af en rasende far:

– Hvad er I for et par svin? skreg han. Hvor har I gjort af min datter?

Vi blev næsten ædru.

Der blev en forskrækkelig støj og ballade. Skipperen blev underrettet. Der blev sat et stort apparat i gang. Vi blev tvunget til at tage med ind for at prøve på at vise de steder hvor vi havde været.

Det stedlige politi fik besked og det var ikke særlig smukke ting vi fik at vide.

Ved en underlig skæbnens tilskikkelse blev det os der fandt hende. Af hensyn til den store forskel mellem ebbe og flod der findes ud til atlanterhavskysten, førte nogle brede trapper ned gennem kajmuren for at folk som kom sejlene i små både kunne gå i land, selv om det var lavvande. Der sad hun nede på et af trinene. Jeg tror nok at hun havde tudet lidt, men hendes ansigt strålede da som en sol da hun så os.

Hele alarmen blev afblæst.

Forældrene hilste ikke mere på os under resten af rejsen, når vi tilfældig mødtes. Vi blev heller aldrig mere bedt om at tage den unge pige med os i land.

Vi var inde i Fransk Marokko, hvor nogle embedsmandsfamilier med koner og børn og det hele blev sat i land.

Det var sidste anløbsplads på den nordlige halvkugle.

Det lange trip sydover var begyndt.

Og jorden blev stillet på hovedet. Det blev jul i sommerens varmeste tid og det blev høst når vi kørte i kane derhjemme.

Solens bane gik over det nordlige himmelhvælv.

sang er født i 1906 og opvokset p